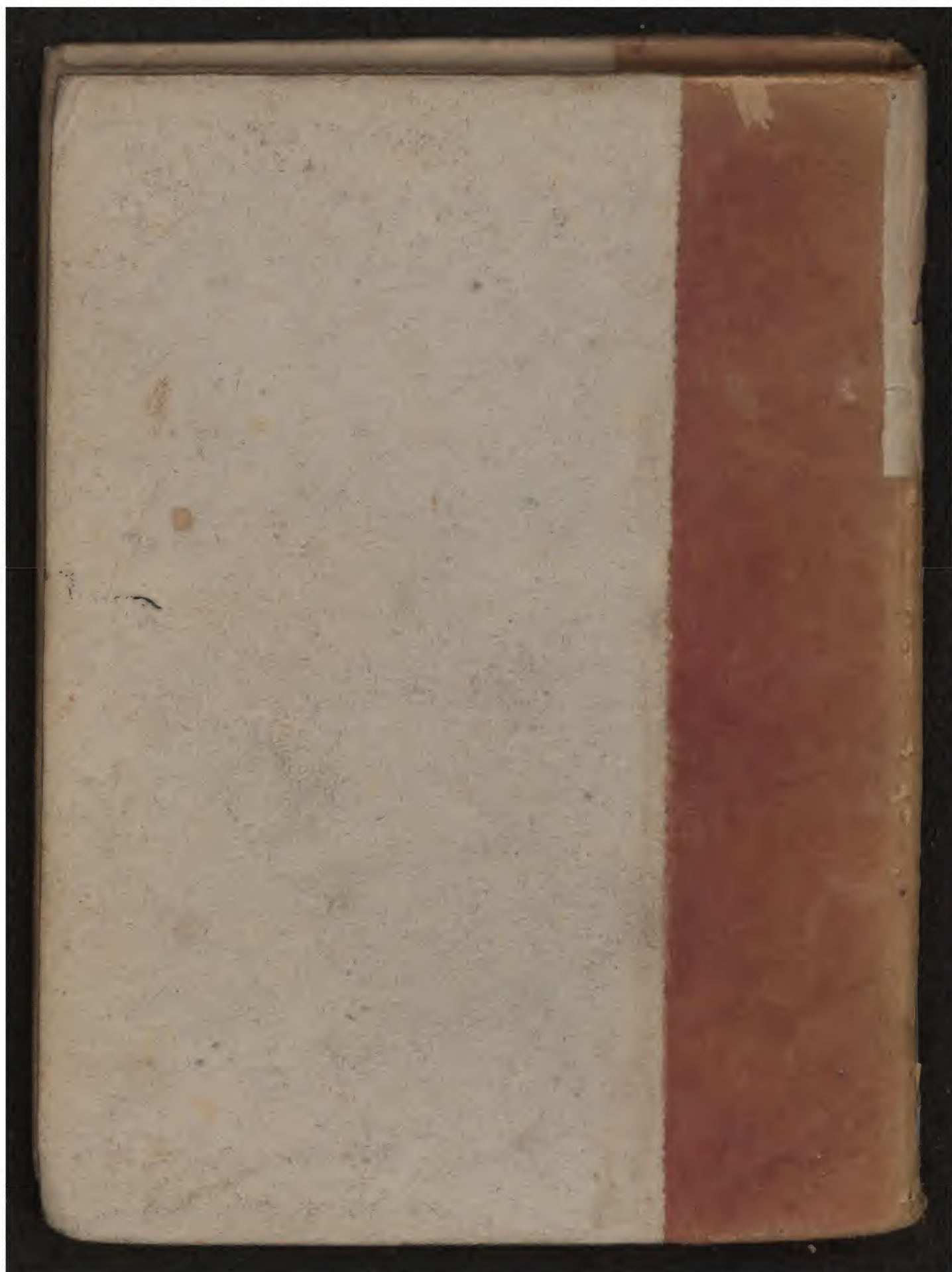

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. A.6.24

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. A.6.24

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. A.6.24

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. A.6.24

INCUNABULI

A

6

24

Biblioteca Nazionale
Centrale - Firenze

FRANCISCI
CAESARIS AVGVSTI
MVNIFICENTIA.

D. 164.

XII

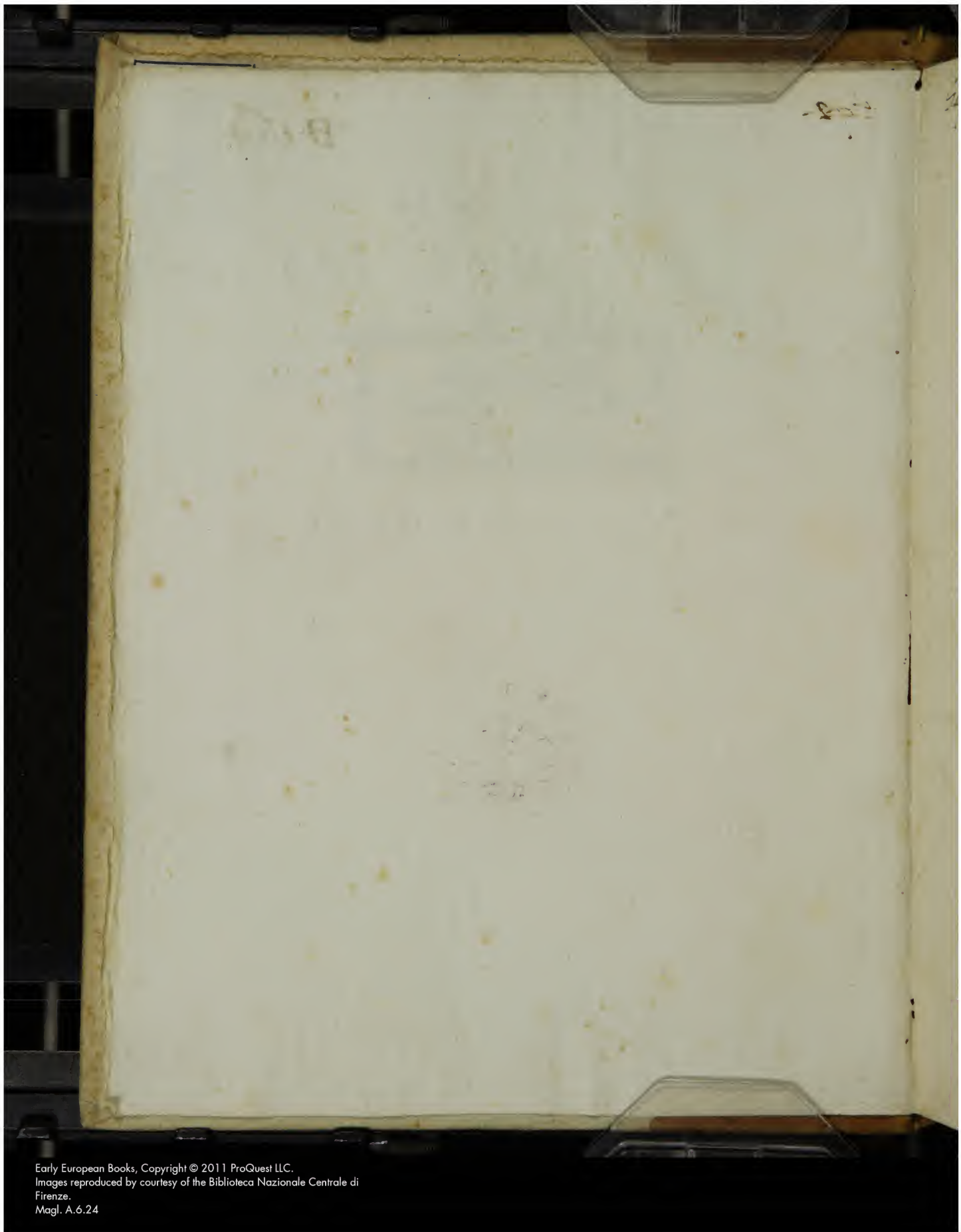
in A. 315 TOT.

De Phys. 1. 10.

ex prof. 11. 1. 10.

De Phys. 1. 1. 10.

De Phys. 1. 1. 10.

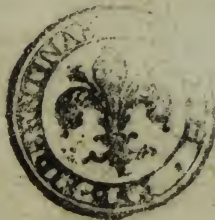

292

Petrus Alimadianus Viterblensis
phi. cultor.
Nicolao Doz. Sallico. f.

Nuper eras Sallis vir tu bene cognitus oris
Nunc celebris toto nosceris orbe liber.
Jam te Maurus: Arabs: Germanus: Celtiber: Indus:
Atq; Italus: magna sedulitate legunt.
Tu breuiter Scoti sensus: mentemq; sagacem
Dandis: et vtilibus fers documēta notis.
Nunc Peripatetici iuuenes legitote libellum.
Nam breue Dozbelli pagina prebet iter.

¶ Cum ad theologicā sapientīaz

firmiter ⁊ regulariter consequendaz maxime necessaria sit seculariū di-
sciplinarū cognitio. ⁊ occupatis in diuino cultu ⁊ ceteris necessariis nō
detur ocius ad tot ⁊ tanta volumina reuoluēda quāta in talibus facul-
tatibus clarēt. volens p̄sentis cōpendii peritissimus auctor talibus ex
sua imensa caritate benignissime subuenire p̄quisitis clarorū auctorū
volumibus flores ⁊ dignissimos sensus maximeq; necesarios ad p̄-
ficiendū in diuinis litteris cū magno labore rectoq; iudicio decerpit
ac breui cōpendio redacta distinxit vt habeant studiosi aditū ad bre-
uiter ⁊ faciliter cōsequendū. quod aliis viis nō nisi longo tēpore ⁊ ma-
gno labore affecuti fuissent. habende ergo sunt ei plurime gratie ac p̄
eo p̄ces deo liberaliter offerende vt pro tali caritate digna premia a
sua clementia consequatur.

Totū hoc cōpendiū in tres principales ptes diuisū est sc̄m triplicē
diuisionē speculative scientie datā a philosopho sexto metaphisice sci-
licet in mathematicā phisicā ⁊ metaphisicā. Prima pars pertractat
multa spectantia ad arithmeticas ⁊ geometricas prout expediūt intelle-
ctui ceterarū scientiarū. Multa vero astrologica tractat in suo compē-
dio super libros de celo ⁊ mūdo. Secunda ps principalis hui⁹ com-
pendii amplectitur breuē expositōē librorū phisicorū ⁊ librorū de ce-
lo ⁊ mūdo ⁊ librorū de generatōe ⁊ corruptōe. ⁊ librorū de aīa Aristo-
telis cū decisionib⁹ plurimarū questionū ad diuersas materias perti-
nentiū sc̄m sententiā doctoris subtilis precipue. Tercia ps principalis
huius cōpendii amplectitur aureā expositōē duodecim librorū meta-
phisice Aristotelis cū decisionibus questionū occurrentiū p̄ singulos
libros sc̄m mentē doctoris subtilis Secti.

Incipit compendii dignissimū
et utilissimū consideratōis mate
matice quo ad arithmetica et geo
metria fin ea que sunt necessaria
naturalibus et supernaturalibus sci
entiis. M. Nicolai de Orbellis p
uincie Turonie ordinis minorum
theologi sollemnissimi.

Sicut dicit

philosophus sexto me
taphisice. Theorica si
ue scientia speculativa diuiditur
in mathematicam phisicam et me
taphisicam. De his tribus quan
tū arbitror fore ut in plurib⁹ ne
cessariū pro doctoribus theologi
cis intelligēdis ī pūti opēdio duce
altissimo tētabo doctrinā sequēdo
doctorem subtilissimū magistrum
Iohannes Scotum duns qui fuit
natōe scot⁹. Et dicit nihil dissonū
hic terminare vel asserere intendo.
Tractāda aut in hoc cōpendio sub
vbiis planis ac satis itelligibilib⁹
referabo. et ne a me loqui videar
signabo ut sepius in quibus libris
seu librorū cōclusionibus doctor
p̄fatus tractat materias in hoc cō
pendio positas. nec mirum videa
tur si eaque in tot et tantis libris
philosophie diffuse habent hic cō
pendiose tractent. hoc enī pagere

satīs vtile est. Quod patz triplici
ratōe. Prio qz mltie materie que
tractantur in phia nō sunt magie
necessitatis pro theologo. Secun
do qz quāplures materie phisice
eque bene imo melius tractantur
in theologia quā in phia. ut patz
intuēti opa doctorū sup libris sen
tētiarū. ideo circa tales materias
nō est diutius imorandū. Tercio
hoc idē patet qz eadē materia tra
ctat in plūbus libris philosophie.
ut patet intuētib⁹ textū phī cas
cōmentis et qōibus sup editis.

Ordo vero dicēdorum in hoc
cōpendio quo ad phisicaz et meta
phisicā quas a philosopho habe
mus erit fm p̄cessū textus ei⁹ ut
eius mens melius sup his valeat
ppendi. Non sic aut quo ad mathe
maticaz quā ab ipso nō habemus
Et quo ad hoc prio p̄scrutandū
est de mathematica dein de phi
sica et cōsequēter de metaphisica.
Cuius causaz innit Aristō. sexto
ethicorū. qz mathematicalia non
trāscendūt ymaginatōez neqz re
quirūt experientiā que requirit tē
poris longitudinē. metaphisicalia
trāscendūt sensū et imaginatōez
et sunt itelligibilia. Innit igr ibi
Aristō. qz iuuenes post logicā pri
mo sunt imbuendi in mathemati
ca deinde in phisica. tercio in me

aphica.

Arca ma ^{the} ^{ma}

ticam que est de substā
tia quāta vt ostenditur sexto me
taphice notādū qd huiusmōi sci
entia h3 diuidi s3m diuisione quā
titatis. Est enim duplex quātitas
s. discreta 7 cōtinua. Sic ē duplex
sciētia mathematica s3 aritme
trica que est de quātitate discreta
idest de numeris. 7 geometria q
est de quātitate cōtinua. s. de mag
nitudinibus. musica vō enī sit de
numero sonoro siue de proporti
bus nūcralibus applicatis ad so
nos subalternat aritmetrice cū ha
beat subiectū sub subiectō arithme
trice 7 accipiat pīcipia sua ab ari
thmetrica. 7 subiectū eius addat
driaz accitales ad subiectū arith
metrice. q2 addit sonū ipsi nūero.
que qdez tres cōdictōes requirūt
ad hoc q vna scia sit subalterna
ta alteri. Consilr pspēctiua que ē
de linea visuali subalternatur geo
metrie. 7 hoc p eandē ratōem. De
his at duabus sciētiis nīl ad p
sens sed solū tangā aliqd de arith
metrica 7 geometria. Astrologia
non est pure mathematica cū con
sideret mot^o astroz s3 est media
inter mathematicā 7 naturalē. pī
cipia n. mathematicalia applicat

ad res nales d qua vīde tractatū
de spera qui quidē ē quāplurimū
vtilis. de quo plura tāgent i libro
de celo 7 mūdo. Est ergo pī^a
vidēduz de arithmetrica quā de
geometria. tū q2 vnitas que ē pīn
cipiū nūeri ē pīor pūcto qui ē pīn
cipiū linee. punctus enī vltra vni
tatē addit^o positōez in cōtinuo. tūz
q2 passiōes nūeri deseruiūt in ma
gnitudinibus. Proportio enī in
magnitudinib^o sumit a pporione
in nūeris. 7 ideo Euclides aritme
tricā geometrie iterposuit. geome
tria ergo est assecutiua arithme
trice sicut rethorica est dyaletice.
pscrutādū est ergo pīmo de aris
metrica que vt dictū est cōsiderat
de nūero. Ad cuius euidentiaz
sciendū est q triplex est numer^o.
s. numerus numerans nūerus nūe
ratus 7 nūerus quo numeramus.
Numerus numerās est ipsa ania
numerās res ipsas. Numer^o nūe
ratus sunt res nūerate. nūerus vō
quo nūcramus est ipsa quantitas
discreta de qua in proposito. Est
at nūerus multitudo ex vnitatib^o
aggregata. Dubitat at a qua vni
tate nūerus sit vnus formalr. 7 dē
a quodā expōsitore q nūerus est
vnus formaliter ab vltia vnitāte
ita q oēs alii sunt ptes māles. so
la at vltia ē formalis 7 cōpletina.

altitudo. ut sicut diffinitio est una
ab ultima dicitur specifica sic numerus
sit unus ab ultima unitate. Sed
contra quod forma est formaliter in materia
non alioquin fieret unum ex eis sed
cuius esset iuxta positionem eorum. Item ultima
unitas non est talis sed sunt di
stincte et discrete. ergo ultima unitas
non est formalis aliarum. Dicendum er
go aliter quod in numeris est considerare
unitatem in duplici dicitur. quod quedam
sunt unitates materiales quedam forma
les. Exemplum in quinario sunt uni
tates quoniam materiales ex quibus mali
ter integrantur. et est unitas a qua nu
merus quinarium est unus specie
Unitas autem hec innominata est et est
sua forma specifica vel passio con
sequens formam specificam. sicut homo est
unus forma vel unitate consequente
ut passio consequitur suam formam. hec
autem unitas innominata sit. a. hec autem
unitas totum denotat unum et in secun
do modo dicendi per se. similiter est in
aliis speciebus numerorum. Alterius
sciendum quod unus numerus potest com
parari ad alium diversimode. et sic secundum
hoc possunt sumi multi modi proportio
num numeralium. Est enim proportio ha
bitudo seu comparatio unius quanti
tatis ad aliam. et hec est duplex. scilicet
equalitatis. cuius. scilicet. numerus equalis
comparatur numero equali. ut duo

ad duo. Alia est proportio inequa
litatis cuius. scilicet. numeri sunt inequales.
Et hoc dupliciter. quod vel secundum ine
qualitatem maiorem cuius. scilicet. maior nu
merus comparatur minori ut quatuor
ad duo. vel secundum minorem inequa
litatem. ut duo ad quatuor. proportio
tamen autem maioris inequalitatis sunt
quoniam species quarum tres sunt simpli
ces et due compositae. simplices sunt
proportio multiplex. proportio su
perparticularis. proportio super
parties. Compositae vero sunt due. scilicet
multiplex superparticularis et mul
tiplex superpartiens. Est autem propor
tio multiplex quando numerus maior re
spectu minoris aliquoties continet ip
sum. et hoc multipliciter. aliquoties
enim numerus maior continet minores
bis. ut se habet quatuor ad duo.
et sic est proportio dupla. aliquan
do continet ipsum ter ut sex ad duo
et sic est proportio tripla. aliquan
do vero quater. et sic est proportio
quadrupla et sic in infinitum. Super
particularis autem proportio dicitur quando
numerus maior continet minores semel
insuper aliquam partem eius aliquoties
et hoc multipliciter. si enim continet to
tum et mediam partem est proportio sex
qui altera. ut tria ad duo. si autem co
tineat totum et partem eius terciam dicitur sex
qui tertia ut quatuor ad tria. Si

vo totū 7 quātā ptē cōtineat dī sex
 qui q̄rta vt quq; ad q̄tuor 7 sic dī
 inceps. pportio supparties est qm̄
 maior nūer⁹ cōtinz mīorē sel. 7 cū
 hoc ptē nō aliquotā mīoris nūerī.
 sic ē pportō quq; ad tria. vñ quq;
 cōtinz tria sel 7 n̄ plies 7 cū hoc bi
 nariū q n̄ ē pō aliquotta ternarij l3
 cōtineat duas ptes aliquotas e⁹. de
 sū viso quō mai⁹ cōtinz min⁹ in se
 sel 7 n̄ plies 7 cū hoc ptē n̄ aliquot
 tā mīoris vidēdū ē de pte non ali
 quotta quot ptes aliquottas in se
 cōtineat nūerī mīoris. vñ si duas dī
 pportio supbipartes sicut pportio
 quq; ad tria. si tres suptripartes. si
 cut dī quq; ad octo. si q̄tuor sup
 q̄dri partes sicut. ix. ad. v. 7 sic
 in infinitū. multiplex at supparties
 ē qm̄ maior nūer⁹ cōtinet plies mīo
 rez 7 insup aliq; ptē ei⁹. 7 si qdem
 cōtineat ipsuz bis 7 mediā ptē dicif
 duplū sex qui alterz. vt quq; ad
 duo. si at ter 7 mediā ptē eius vo
 cabif triplū sex qui alterz vt septē
 ad duo 7 sic dī alijs. ista ei quarta
 spēs ē cōpnita ex p̄ia 7 2^a spēbus
 Quia spēs est multiplex sup
 ptiens qm̄. s. nūerus maior h3 to^m
 mīorez pluries. 7 ē pluries ptes
 e⁹. 7 hec est spēs cōpnita ex p̄ia
 7 terciā spēbus. 7 iō pōt diuidi h3
 spēs multiplicatīs 7 fin spēs sup
 ptientis vt dicat duplū supbipar

tiens qm̄ nūers maior h3 totū mīo
 rez bis 7 duas ptes eis sicut octo
 ad tria 7 sic dī alijs. Tot at sūt spe
 cies nūeroz mīoris inequalitatis
 quot sunt maioris. s3 denoiatōes
 expm̄nt p subiectū. nā nūers mīor
 dī submultiplex subpticularis sub
 sub partiens submultiplex. subpā
 ticularis submultiplex subparties
 7 sic dī spebus spealissimis vt sub
 duplū subtriplyz ic. Proportio
 litas ai fundat sup pportōs. est. n
 vt dicit euclides qnto pportionū
 similitudo. Et diuidit. q2 vel h3 ide
 titatez excessus vel fin idetitatez
 pportōis pportionū hūdo. Si
 sit idetitas vel eqlitas excessus sic
 dī pportōalitas arithmetrica vt
 sicut se h3 sexad q̄tuor ita. viij. ad
 vi. sicut. n. sex excedūt q̄tuor i du
 obs sic octo excedūt sex i duobus
 si at sit eqlitas pportōis sic dī p
 portōalitas geōetrica. vt sic se h3
 vi. ad. iij. ita. xij. ad. viij. sicut. n.
 vi. ad. iij. est pportō sex q altera
 sic. xij. ad viij. e iḡ eqlitas vel ide
 titas pportōis n̄ tñ excessus. plus. n
 xij. excedit. viij. q. vi. iij. Scie⁹
 vltcrius q nūerus quo nūeramus. s
 nūers mathematic⁹ diuidit i nūe
 rū parē 7 imparē. nūerus par est
 ille q in duo eqlia pōt partiri. nūe
 rus at ipar nō sic. diuidit vltcrius
 nūers p pfcōs supfluos 7 diuitos

Numerus perfectus dicitur a mathe-
 maticis qui oibus partibus suis ali-
 quottis aggregatis est equalis. et
 dicitur per aliquotta que aliquoties
 sumpta reddit suum totum. verbi gratia
 senarii partes aliquotte sunt unus
 duo tres que oēs aggregate sena-
 rium constituunt. alio modo numerus per-
 fectus dicitur qui constat ex oibus par-
 tibus suis aliquottis simul sumptis
 et sic ternarius numerus est perfectior
 et in hoc perfectior senarii excedit.
 Tercio modo dicitur numerus perfectus quia in
 eo est status numerorum. et sic denari-
 us est perfectus. et est primus terminus
 ad quem stat resolutio numerorum. unde
 denarius est primus limes. secundus
 vero limes est qui fit ex ductu in se
 scilicet numerus centenarius. tercius ex du-
 ctu denarii in centum. scilicet millenarius
 et sic in infinitum. Numerus autem super-
 fluius vel habundans dicitur cuius
 partes aggregate excedunt totum in
 numerum maiorem ut numerus duode-
 narius cuius partes aliquotte sunt
 unitas binarius ternarius quater-
 narius senarius qui simul inuicem
 producant sedecim. Numerus vero
 diminutus dicitur cuius partes aggre-
 gate minorem numerum constituunt. sicut
 octonarius cuius partes. scilicet unitas
 binarius quaternarius in septem
 descendunt. numerus autem impar qui
 dicitur est primus et incompositus qui
 scilicet nullam habet partem aliquotam nisi

unitatem ut numerus ternarius vel quaternarius. aliter est secundus et compositus qui habet
 alium numerum numerantes. scilicet nouenarius
 qui a ternario numeratur. et nota quod unum
 numerum numerare alterum est quan-
 do aliquoties sumptus ipsius consti-
 tuit sicut ternarius ter acceptus con-
 stituit nouenarium. Notandum est
 quod numerum in se vel in alium duci idem
 est quod per se vel per alium multiplicari.
 numerus enim in se ductus dicitur
 qui totiens multiplicat quotiens unitas
 est in se ducta. Ductus in alte-
 rum est qui totiens multiplicat quo-
 tiens in altero est unitas. ut bina-
 rius dicitur duci in ternarium quan-
 do totiens multiplicat quotiens est
 unitas in ternario. unde ex ductu
 binarii in ternarium surgit numerus
 senarius. Numerus vero productus
 dicitur qui ex tali multiplicatioe con-
 surgit. multiplicatio autem numeri per se
 vel per alium est propositis duobus nume-
 ris tercius inuenio que totiens conti-
 net alterum illorum quot sunt unitates
 in reliquo. In multiplicatioe vero
 duo numeri sunt necessarii. scilicet numerus
 multiplicans et numerus multiplican-
 dus. numerus multiplicans designatur
 aduerialiter. numerus vero multiplicandus
 nominaliter. Nota est quod a multiplicatore
 potest fieri multiplicandus et e converso man-
 te se eadem lingua ut tantum viginti. quatuordecim.
 viginti. quatuordecim. quater numerus par siue ip-
 sos dicitur in lineares officiales et solidos.

Linearis est qui consideratur tantum penes processum in hunc respectum ad ductum numeri in numerum. sicut linea habet tantum unam dimensionem. scilicet longitudinem sine latitudine. unde eius descriptio est in longum sicut binarius qui aliter describi non potest imo omnis numerus linearis dicitur dum sic ductus in rectitudine describat. Numerus superficialis est qui provenit ex ductu numeri in numerum. unde superficialis dicitur quoniam habet duos numeros mesurantes ipsum sicut superficies habet longitudo et latitudinem etc. Sciendum autem quod dupliciter potest duci numerus in numerum aut scilicet semel aut bis. si igitur numerus semel ducatur in numerum hoc erit aut in se aut in alio. si in se sit quadratus numerus ut bis duo. quod divisum. scilicet quadratum per unitates habebit quatuor latera equalia. Dicitur autem similiter descriptio a radicibus ut hic. Si autem ducat in alium sit superficialis et non quadratus. ut binarius ductus in ternarium constituit senarium primum numerum superficialem et non quadratum. unde patet quod omnis quadratus est superficialis et non converso. radix autem numeri quadrati est ille numerus qui ita ducit in se. ut bis duo quatuor. Quaternarius ergo est primus quadratus et binarius radix eius. Nonenarius

vero est secundus quadratus et ternarius est radix eius. Si autem numerus bis ducat in numerum constituit numerum solidum. Numerus enim solidus est qui provenit ex duplici ductu numeri in numerum. et dicitur solidus quemadmodum corpus habet tres dimensiones. scilicet longitudinem latitudinem et profunditatem sic ille numerus habet tres numeros producentes se. et si quidem numerus bis ducat in se ipsum vel semel in suum quadratum quod idem valet sit numerus cubicus qui et dicitur solidus quadratus a mathematicis et a sancto Bonaventura. xlii. distinctio primi finis. Et cubicus dicitur ab hoc nomine cubus. bi. Est autem cubus coloris sex superficies octo angulos et decem latera. Si vero aliquis numerus bis ducat in alium sit numerus solidus. ut bis tria bis constituit. xii. unde patet quod omnis numerus cubicus est solidus sed non converso. patet et quod idem numerus est radix quadrati et cubici. Numerus ulterius dividitur in digitum articulum et compositum. Digitus est omnis numerus minor denario. articulus est omnis numerus divisibilis in decem partes equales ita quod nihil residuum sit. Compositus siue mixtus est qui constat ex digito et articulo. Et sciendum quod omnis numerus iter duos articulos primum est compositus

Notandum qd numeratio est
 etiam ueri p figuras cōperentes ar
 tificialis repitatio. Sunt at nouē
 figure signatiue et nouē digitos re
 pōtantes q tales sunt. ix. viij. vii.
 vi. v. iiii. iii. ii. i. Decia vo figura
 dicitur cifra vel figura nihili. qz ni
 hil significat s; facit alias significa
 re. Notandum est etiā q quilibz
 digitus una sola figura sibi ap. p
 priata hz scribi. ois enī nūerus a
 decē inclusive vsq; ad cētum dua
 bus figuris hz scribi. Si at articu
 lus sit p cifram prio positā et figu
 raz scriptā versus sinistrā que sig
 nificet digitū a quo denotatur ille
 articulus anihili. si sit nūerus com
 positus p scribat digitus qui ē ps
 nūeri cōpositi et sinistres articulus
 ut prius. Ois numer^{us} qui ē a cen
 tā inclusive vsq; ad mille inclusive
 p tres figuras hz scribi. Ois nūe
 rus a mille inclusive vsq; ad decem
 millia exclusive p quatuor. et ita de
 inceps. Notandum ē q quilibz
 figura prio loco posita significat
 suū digitū. posita vo secūdo loco
 decies suū digitū. tercio cēties. q̄r
 to millies. quinto decies millies.
 sexto centies millies. et sic in infini
 tū multiplicando. quilibz nāq; fi
 gura secūdo loco posita decies tā
 tā significat quātūz pcedens. vn^{us}
 vn^{us} dat. s. prima secūda decē ter

cia centū. quarta mille dabit. qui
 ta decē millia. sexta centum millia
 septia mille millia. et hec dicta sint
 de aritmetica.

g **Geometria**

ut dictū est hz esse circa
 magnitudines. et hoc dicitur fm q
 coiter ponit duplex geometria. s.
 theorica et practica. Theorica enī
 passioēs magnitudinūz inuestigat
 rōe et sylogismo. ut q triangulus
 hz tres i. practica vero est q men
 suras magnitudinūz inuestigat ar
 te et instrumēto. Et subdiuidit in
 altimetricā et planimetricā et soli
 metricā. quāz priā est de mēsurā
 tōe altitudinū. secūda de cōsidera
 tōe planorū. tercia de cōsideratōe
 solidorū. Instrumēta q hmoi mē
 suratōibus deseruiūt sunt qdrans
 astrolabiū et sic de alijs. De theo
 rica at hīc inquirēdū est principa
 liter a descriptōe principiorū. Pū
 ctus est c^{us} ps nō est hīs positōem
 in continuo. Vel sic punct^{us} est p̄ci
 piū et finis magnitudinis vel p̄ci
 piū vel finis linee. vñ i linea sunt
 duo puncta in actu. s. principiū et
 finis multa vo in potentia. qz tunc
 fiūt in actu qū linea i actu diuidit^{ur}
 Magnitudinū at qdam hūt vnā
 dimēsiōē ut linea quedā vo du
 as ut superficies. qdam aut tres ut

corp^o qd hz lōgitudinē latitudiez
 7 p funditatē. figura ē magnitudo
 terminata linealr vel supficialr. oīs
 figura est aut plana aut solida. 7
 planas qdē terminant linee solidas
 vō figuras termināt supficies. pla
 narz vō figura 7 alia circularis seu
 āgularis. āgularis alia rātilinea 7
 poligoia siue multoz āguloz. cir
 cul^o ē figura plana vna linea con
 tenta q̄ circūferentiā noiatur in c^o
 medio ē pūct^o a quo oēs linee du
 ctē ad circūferentiā sūt eq̄les. 7 hic
 pūctus dī cētrū circuli. Rātiline
 arū figuraz alia trianngularis 7
 vocat triāgulus. alia q̄tuor angu
 loz 7 vocatur quadrāgulus. alia
 q̄nqz 7 vocat pēthagonus 7 sic in
 infinitū. 7 in qualz spē illaz sūt fi
 gure reglāres 7 irregulares. regu
 lares sunt q̄ hūt vniformitatē in ā
 gulis 7 laterib^o. irregulares vero
 que nequaq̄. Linea recta ē c^o me
 diū nō exīt extrēa. Linea circula
 ris ē c^o mediū exīt extrema. linea
 ppendiculariter cadēs ē illa q̄ ca
 dit ad modū ppēdiculi. siue linea
 p quā artifices cognoscūt muri re
 ctitudiez. angl^o rātilineus ē spaciū
 cātuz ex tractu liēaz rcāz. 7 ali^o
 qdē ē angl^o rāp^o ali^o obtusus. ali
 us acutus. angulus rectus ē quez
 cōstituit linea rcā cadēs ppēdicu
 lariter sup linea rcāz. linea. n. rāā

cadēs ppēdiculariter sup aliā con
 stituit cū ea sup q̄ cadit duos an
 gulos. vñ eā ortogonalr secare dī
 cū ad angulos rcōs diuidit vt sic
 angulus maior recto obtusus dī.
 angulus mior rcō acut^o dī. p̄mus
 angulus ē obtusus secūdus āt est
 acutus. triāgulus est figura plana
 tribus lineis cōtenta. trianguloz
 alius ē oīm triū latez equaliuz q̄
 vocat p̄sopleurus. Alius duuz la
 tez tātū equaliuz 7 vocat isosche
 les vt hic. alius triū latez inequa
 liū 7 vocat scalenon vel gradatuf
 vt hic. Ex pte āt trianguloz diuī
 dīt triāgulus in ortogonuz qui hz
 vnuz āgulus rectus. 7 in anfigonū
 qui hz vnuz angulus obtusus 7 in
 oxigonuz qui hz oēs angulos acu
 tos. oīs. n. figura eq̄latera dī p̄sopleurus.
 Quadrāgulus ē figu
 ra plana quatuor liēis otēta. qua
 drāguloz alius parallelogramus
 i. equidistātūz laterū. alius dispa
 rallelogramus. palellogramoz
 vero alius est hñs oīa latera equa
 lia 7 vocatur quadratū. alius op
 positozum lateruz tantuz equaliū
 7 vocat altera pte longior. q̄ fin
 vnā dimēsiōz lōgior ē q̄ fin aliaz
 Dīa ē inter circulū 7 speraz. qz lz
 vtrūqz sit figura rotūda tñ circū
 ē figura plana vnica liēa otēta vt
 dictū ē. spera vero est figura soli
 da vnica supficie otēta. Circu

lus cū sit figura vniformissia nō d
 uidit in plēs spēs s; soluz diuidit
 spē q̄ritatā in portōes. Ois autē
 portio circuli vel ē seicircul⁹ vel por
 tio maior seicirculo vel eo mior. se
 micircul⁹ ē figura plana diametri
 ⁊ medietatis circūferētie cōtentia
 Diameter ē linea diuidēs circulū
 in duas ptes equales. Semidia
 meter vō ē linea plana recta extē
 a cētro circuli ad circūferētiā ei⁹ dē
 ut hic. portio vō circuli vt distiguit
 extra seicirculū ē figura plana rē
 liā extra cētrū cadēte ⁊ pte circū
 ferētie cōtēta. linea at rē corda dī
 pars vō circūferētie arc⁹ vocat.
 Cū igit circulus sic diuisus fuerit
 p cordā ⁊ portōes duas portio in
 qua est cētrū est maior semicircu
 lo. portio at in qua nō est cētrū est
 mior seicirculo vt hic. portio enī
 supior est mior. portio inferior est
 maior. Angul⁹ seicirculi dī dya
 meter quē circūferētiā cōstituit. an
 gulus portōis dī quē corda cū cir
 cūferētiā cōstituit. angulus cōtingē
 tie ē quē circul⁹ ⁊ liā cōtingēs circū
 cōstituit. circulū at dīci⁹ lineā cōtin
 gēt q̄ circulū tāgens i vtrāq; pte
 rectā nō secāt circulū. circuli se cōtin
 gēt dīr q̄ sese tāgētes seinnicez nō
 secāt. Cōcentrici circuli dīr q̄ sup
 idēz cētrū describūtur. Eccentrici
 circuli dīr quoz cētra distant cū

sit circulus in circulū. Est autē cir
 culus figurarū p̄ia p̄fectissia pul
 cherria capacissia ad motū aptis
 sima. I; at circul⁹ sit p̄ia figuraz
 simplr sine vnīuersalr cū sit figura
 vnica linea contenta. inter tñ figu
 ras rectilīneas triangulus est p̄ia
 figura. cuz enī due linee figurā re
 ctilīneā claudere vel terminare non
 possint o; i figura rectilīneā ēē admi
 n⁹ tres liēas. ⁊ sic triāgul⁹ ē p̄mus
 hmōi figuraz. Pirāis est figura
 c⁹ extremū latū dī bassis piramī
 dalis. extremū vō acutū dī con⁹

Expedito d̄ terminis geometrie
 videndū est de p̄icipijs siue p̄po
 sitōnibus p se notis que dīr cōes
 ai cōceptōes que statī cognoscunt
 cognitis terminis ⁊ ex qbus depen
 dēt. pbatōes cōclusionū geometrie
 de qbus solū pro nūc tagaz oīto.
 Prima est ista oē totū est equum
 suis ptibus sīl acceptis ⁊ cōuerso
 Secūda est oē totū maius est sua
 pte. ⁊ vtrōq; sumit totum cathe
 greumatice nō at sincathegreuma
 tice. totū at cathēgreumatice sum
 ptū idē est q̄ hīs partes. sincathe
 greumatice vō idēz est q̄ q̄libz p
 Tercia. p̄pō est q̄ vni ⁊ eidez sunt
 equalia inter se sunt equalia. quar
 ta si equalibus equalia addūt v
 idē cōmune tota ipsa sunt equa
 lia. Quinta si ab eqlibus equalia

demas vel idē cōe relinquūt equa
lia. Sexta si inequalibus equalia
addātur vel idēz cōe tota sūt ine
qualia. Septia si ab inequalibus
equalia demētur relinquūtur ine
qualia. Octaua si aliqua res ap
plicetur alteri sic q̄ altera nō exce
dit alterā ille sibi inuicē sūt eq̄les.

¶ Unde ui

dende sunt aliquę cō
clusiōes geometrie.
quarū p̄ia sit illa que est. 13^a. ppō
primi geometrie Euclidis. Si re
cta linea sup rectas lineam steterit
duo anguli vtrobiq̄ aut recti sūt
aut duobus rectis equales. Ex
quo patet qd totū spaciū quod i
qualibet superficie plana quēz pun
ctus circūstat quatuor angulis re
ctis est equale vt hic. nā sup lineā
a. b. incidens linea. c. d. aut erit su
per eā ppendiculariter cadens vel
nō. si sic habētur duo anguli recti
in forma. Si at nō sit ppendicula
riter cadens erunt anguli equales
duobus rectis l3 nō sint recti i for
ma. Qd ostēdit si linea. c. d. ppēdi
claris cadat sup. a. b. erūtq̄ duo
anguli. a. d. c. 7. c. d. b. recti p̄ dif
finitōez anguli recti sicut prius. l3
duo anguli. a. d. c. 7. c. d. b. adeq̄n
tur angulo. a. d. c. p̄ primā animi
cōceptōez. 7. idēz duo anguli cum

angulo. c. d. b. erunt equales p̄ ter
ciaz cōez sciētiaz. quare omēs isti
tres anguli essent equales duob⁹
rectis. Si angulus. d. c. b. est equa
lis duobus angulis. e. d. b. 7. c. d.
e. qz sunt oēs eiusdēz ptes p̄ p̄mā
s. p̄positōz. ergo angulus. c. d. b.
cū angulo. e. d. b. qui est acut⁹ est
equalis duobus rectis 7 hoc ē qd
volumus. Correlariū patz qz
exquo medietas spaciū quod ē su
per punctuz. d. valet duos rectos
ergo 7 totū spaciū valebit quatu
or rectos. Et quātrūcūq̄ illd spa
ciū diuidat i multos angulos oēs
illi anguli sunt partes totius spaciū
7 omēs p̄cise valebūt quatuor re
ctos vt patet p̄ primā cōez sciētā.

Secūda cōclusio sit ista que ē
tercia primi Euclidis. Omnīū di
arū linearū se inuicē secantiū āg
li contra se positi sunt equales.

Ista patet in hoc exemplo. Nam
duo anguli. a. e. c. 7. c. e. b. cōiūcti
sunt equales duobus rectis. 7 an
guli coniūcti. c. e. b. 7. b. e. c. sunt
equales duobus rectis. ergo duo
p̄mi sunt equales duob⁹ postreīs
Dēpto aut angulo cōi puta. c. b. e.
residua triū ēēt eq̄lia vidēz. a. c. e.
7. d. c. b. per secundam. 7 isti sunt
anguli contra se positi. ergo angu
li cōtra se positi sūt eq̄les qd erat
p̄bādūz. sili mō dem̄at de reliq̄s

duobus angulis cōtra se positīs .

Tercia conclusio est. xxix. primi
Euclidis sit illa si duabus lineis
eque distantibus tercia supuenit
quales quātosq; angulos supvna
fecerit tales tantosq; faciet sup re
liquā . ex quo māifestū est q; oīs
angulus extrinsecus angulo intrin
seco sibi opposito est equalis . 7 q
libet duo anguli coaleterni sunt eq
les duoq; anguli intrinseci ex utra
q; parte constituti duobus rectis
sunt equales . ut ēt patet in exēplo
posito in margine . Sunt enī due
linee eq; distātes . a . b . 7 . c . d . que
libet linea . e . f . supueit . dico quod
quales angulos cōstituit linea . e . f
super lineas . a . b . tales facit super
c . d . lineā eodez ordine quo angu
li supiores equātur angulis iserio
ribus . c . d . 7 supiores inferioribus
ex eadem parte lineē . e . f . sumptis
verbigratia angulus . g . angulo . l .
7 sic de aliis . Probatio . nā si an
gulus . l . non sit equalis angulo . g .
ergo alter corā erit maior . 7 sic an
gulus . l . maior . sed angulus . l . 7
angulus . g . sunt equales quia con
tra se positi per pmissa . ergo an
gulus . l . est maior angulo . l . s; illi
duo anguli . l . 7 . m . sunt equales
duobus rectis per primā propo
sitionē . ergo duo anguli . l . 7 . m .
sunt minores duobus rectis p ali

am cōmunē scientiāz scilicet quan
do aliquid cum maiore valet ali
quid cum minore valet minus . er
go due lineē . a . b . 7 . c . d . si protra
hantur in partes . d . 7 . b . cōcurrēt .
7 hoc per quādāz ppositōnez geo
metrie que est talis . si recta linea
super duas lineas rectas ceciderit
duoq; anguli interiores ex vna p
te duobus angulis rectis minores .
sin autē ille due lineē in eadē par
te protrahe sint cōcurrēt . 7 p con
sequēs huius lineē . a . b . 7 . c . d . nā
sunt eque distātes quod est contra
hypothesim . ergo anguli . g . l . erunt
equales quod ē propositū . Eodē
modo arguatur de . h . 7 . m . 7 de
f . 7 . n . 7 de . l . 7 . o . qui sunt inferio
res . 7 sub lineis eq; distantibus p
dictis collocatis . patz ergo antece
dens theorematīs huiusmodi pri
ma pars correlarii patz solutō ex
ponendo terminos . nāz quozūlibz
angulorū duorū quos equales oī
dīm? alter vō intrinsec? qui . f . ē in
tus eq; distātes 7 alter extrinsecus
qui ē exteri? sub vel supra . Pa p
p; modicū trāscurrēdo terminos 7
exponēdo . differētie igit angli co
alterni qui alternāt sitū quātū ad
superi? 7 inferi? dextrū 7 sinistrū
linee incidentes cuiusmōi sunt āgu
li . l . 7 . l . 7 coequales . pbato q; an
gli . g . 7 . l . sūt eqles ex priā pmissa

De. i. 7. m. q. sunt coalterni. tercia pars statim patet videlicet duo anguli intrinseci ex eadem parte constituti sint equales duobus rectis puta. l. 2. 7. m. n. a. l. 7. m. sunt equales duobus rectis p. prima. sed. l. 2. est equalis. l. p. secunda ptem cor. relarii. ergo 7c. Quarta conclusio omnis tercie 7. 32. primi Euclidis sit illa omnis trianguli angulus extrinsecus duobus intrinsecis sibi oppositis est equalis. ut patet in exemplo in margine posito. vocatur autem extrinsecus qui constituitur ex productione cuiuslibet lateris in continuu 7. directum. ut si in triangulo. a. b. c. protrahatur. a. c. usque. d. angulus. d. c. b. dicitur extrinsecus 7. duobus intrinsecis. a. b. est equalis q. sic. Et puncto. c. protrahatur. c. e. usque distans a. b. lateri eritque angulus. a. b. c. equalis. b. angulo intrinseco. q. sunt coalterni p. linea. b. c. incidentem duabus lineis usque distantibus. 7. angulus. e. c. d. equalis angulo intrinseco. q. extrinsecus est ad eum propter linea. a. d. incidentem eisdem duabus eque distantibus. Ista patet p. premissa quia totus angulus. b. c. d. est equalis duobus angulis. a. 7. b. intrinsecis sibi oppositis patet p. terciam communem scientiam. Quinta conclusio est ista omnis triangulus habet tres angulos

equales duobus rectis. nam totus angulus. b. c. d. extrinsecus est equalis. a. 7. b. intrinsecis p. premissa. sed si addas illi toti angulo extrinseco angulum. c. intrinsecu sibi coniunctu totum erit equalis duobus rectis p. prima regulam. igitur si eundem angulum intrinsecum addideris. a. b. angulis intrinsecis totum erit equalis duobus rectis p. prima communem scientiam

Sexta conclusio sit illa. omnis triangulus cuius unus latus est semidiameter duorum circulorum 7. oppositus angulus est apud sectionem eorumque circulorum est equilaterus. Accipiamus lineas. a. b. 7. su per punctum. a. describatur circulus occupando totam lineam a. b. iterum super punctum. b. describatur alius circulus equalis ut sit linea. a. b. semidiameter duorum circulorum 7. cum sectione illorum duorum circulorum que sit. c. ducatur due linee que sint. c. b. 7. e. a. Dico tunc q. triangulus. a. b. c. est equilaterus. nam p. diffinitionem circuli linea. b. a. 7. b. c. sunt equales que veniunt a communi centro ad circumferentiam. et similiter linea. a. c. 7. a. b. ergo omnes erunt equales inter se p. terciam communem scientiam. Exemplum patet in figura sequenti hec autem conclusio multum confert ad intellectum Dionysii quoddam dictum Scoti distinctione. viii. primi suarum questionum de immutabilitate dei.

Septima conclusio est diame-
ter est asimeter idest incommensu-
rabilis coste quadrati. Ad cuius
euidētiā sciēdumq̃ ille quārita-
tes dicuntur incōmensurabiles qua-
rum non est aliqua pportio. Se-
cunduz enī Euclidē omniū quan-
titatū cōmensurabiliū proportio ē
ad inuicē sicut alicui⁹ numeri ad
aliquē numerū. ⁊ p cōsequēs sicut
ipse vult si linee aliquę sunt cōmē-
surabiles quadrata illarū se hñt
ad inuicē sicut quilibz nūerus q̃dra-
tus ad aliquē nūerū quadratum
quadrātū at diametri se habz ad
quadratus coste sicut nūer⁹ q̃dra-
tus ad aliquē aliū quadrātū. ergo
nec linea illa q̃ erat diameter qua-
drati cōmensurabilis erit coste illi-
us quadrati. minor p̃tz ex penulti-
ma primī Euclidis. qz quadrātū
diametri ē dupluz ad quadratus
coste pro eo quod est equale qua-
drati duarū costarū. Nullus at
numer⁹ quadrat⁹ est duplus ad
aliū quadrātū. ut patet discurre-
do p oēs quadratos ex radicibus
in se ductis. hec cōclusio innat ad
intelligendū cōclusionē terciā prolo-
gi sentētiarū primī sancti Bonanē-
ture. ⁊ de diuisiōe cōtinui dis. 2^a.
secundī sentētiarū Scoti. Exēplū
huius patet in sequēti figura.

In ista prima parte huius cō-

pendii sunt tria capitula. In p̃rio
capitulo ponitur de quo sit inten-
tio in hoc tractatu ⁊ ordo dicēdo-
rum. ⁊ queritur p̃rio d̃ mathema-
tica. secūdo capitulo tractatur de
aritmētica. ⁊ q̃ritur qua vnitate
numer⁹ sit vnus. ⁊ de proportiōi-
bus numeralibus. ⁊ de varia de-
notatiōe numeri. In terciō capitu-
lo tractatur de geometria. primo
determinis. secundo de aliq̃bus
propositiōibus vniuersalibus. ter-
cio de aliq̃bus cōclusionibus.

Incipit compendiosa ⁊ utilis
expositio m̃gri Nicolai de orbel-
lis prouincie Turonie or. mi. theo-
logi solēnissimi.

Expedita

e prima parte hui⁹ tra-
ctatus. scilicet de sciē-
tia mathematica. videndum est
consequenter de p̃hīa nāli. ⁊ p̃rio
inquirēdum est de eius subiecto

Ad cuius euidētiā p̃rio assig-
nabo rōez primī subiecti in qualz
sciā deinde ponā aliquas cōclusio-
nes. Quātūz ad primū de sub-
iecto primo. s. p̃rioritate adequa-
tōis assignabo talē rōem siue diffi-
nitōem s̃m q̃ potest elici ex dictis
doctoris subtilis sup primū s̃niarū
⁊ q̃maxie in reportatiōibus Pari-
sienlibus eiusdez doctoris. Primū

subiectū sciētie est quod habet cōceptū quiditatiū nō inclusū virtualiter in aliquo priori ad illā sciētiā ptinente priore notū sūm ppter am rōez formalē et absolutā virtualiter primo cōtinens noticiā oīm veritatū adequatū toti illi sciētie cuius est subiectū. Donitū primo quod habeat cōceptū quiditatiū siue entitatiū. tūz qz si illud subiectū haberet ptes subiectiuas esset de eis pdicabile in quid. quod nō esset si cōceptū quiditatiū tānū non haberet. tūz qz de nō ente nō est sciētia. Requirit igr quod subiectū sciētie sit ens nō quidē quod actu existat. Rosa enī nō existēte actualiter pōt tamē de ea haberi sciētia. sed requiritur quod nō sit ens prohibitūz ut chimera s; ens possibile. Donitū secundo nō inclusū virtualiter etc. Probatio huius in essentialiter ordinatis o; stare ad aliqd simpliciter primo notū in illo ordine. sed inter cōsiderata in scia ē ordo eēntialis sūm ordinē cognitiōis. ergo necesse est ibi stare ad aliqd simpliciter priore notū. et p cōis nō inclusū virtualiter in aliquo priori ad illā sciā ptinēte. illud dico esse primū subiectū ergo etc. maior est euidens minor probatur. qz in consideratis in sciētia est ordo eēntialis cōclu

siōnū ad sua picipia et picipiorū ad terminos ppios. qz picipia cognoscimus inquantum terminos cognoscim⁹. priore posteriorū

Donitū tercio priore notū. De subiecto enī hētur duplex cognitō scilicet quid est et quia est. Cū enī subiectū primū virtualiter cōtineat oia cōtenta in sciētia o; quod o; do sit demonstrabilis p illā sciētiā demonstratōe ppter quid. arguendo. s. a causa ad effectū. nulla. n. scia probat suū esse p tales demonstratōes. et sic est priore notū. hoc tñ ū obstat bene pōt demonstrari de demonstratōe. qz arguēdo. s. ab effectū ad causas pōt ēt demonstrari p aliquā priore sciētiā. Donitū qrtō sūm propriā rōem formalē et absolutā. qz si p rōez formalē vel difinitōes alteri⁹ iam esset inclusum virtualiter in noticiā alterius. qd est cōtra secūda; cōditiōez dictā Dico absolutā. qz ratō respectiua pssupponit absolutā. ideo si subiectū sciētie esset notū sūm rōem respectiua et non absolutā iam esset virtualiter cōtentiū in aliquo priore ad illā sciā ptinente. Donitū quinto virtualiter priore cōtinēs noticiā oīm veritatū. Expono quid ē virtualiter cōtinere. et quid primo virtualiter. Illud dicitur virtualiter aliqd cōtinere quod sua nūte

potest illud ponere in esse siue in
 esse exstie siue in esse cognito. Et
 hoc duplici rōe. nāz subiectū cōti
 net virtualiter oēs veritates scibi
 les in illa sciētia cui⁹ est subiectus
 Nā subiectū cōtinet p̄dicatū et per
 cōsequēs principiū primi cōplexi
 ex p̄dicato et subiecto, principium
 ē immediatū sic cōtinet mediatū
 et vniūsalī principia demonstratōs
 cōtinet v̄tūaliter cōclusiōes. Ex
 quo patz q⁹ subiectus continet vir
 tualiter omnes veritates totius
 habit⁹. et sua virtute ponit eas tā
 in esse vero q̄ in esse noticie. Se
 cūdo expono quid sit v̄tūaliter
 primo cōtinere. Illud autem dici
 tur primū quod ab aliquo non de
 p̄ndet. ergo illud dicit⁹ pri
 mo cōtinere qd in cōtinēdo ab ali
 quo nō dependet. Exemplū Iso
 cheles et triāgulus cōtinent v̄tū
 alr hāc passiōē q̄ est h̄c tres an
 gulos. s. isosceles nō. primo qz n̄
 per p̄p̄iā rōez s. per rōez alteri⁹.
 s. trianguli. Triāgulus autem cōti
 net primo tres. qz per rōez p̄p̄iā
 et nō per rōez alteri⁹. Nunc ego
 probō hāc qntā cōclusiōez. s. v̄r
 tualiter primo cōtinēs noticiā om
 niū veritatū arguendo sic. Om
 nis effect⁹ adequat⁹ continet p̄iō
 v̄tūaliter a sua causa adequata
 sed quolibz sciētia est effect⁹ adeq⁹

tus sui primi subiecti seu obiecti.
 igit⁹ et. maior est euīdēs. qz ex op
 posito p̄dicati sequit⁹ immediate
 oppositū subiecti. s. q⁹ nō erit esse
 ctus adequat⁹ illius cause. minor
 p̄z qz subiectus est causa sciētie.
 ergo si subiectus est primus. i. ade
 quatus erit causa adequata.

Ponit sexto q⁹ est adequatus
 toti illi sciētie cui⁹ est subiectus.
 qz omnia determinata in sciētia
 reducūtur ad primū subiectū et
 ad ipsū oīa habent attributiōem
 Nāz vel sunt p̄tes subiecti integra
 les vel eēntiales. vel sunt p̄tes sub
 iectiue eius vel effect⁹ eius aliquo
 mō. vel sunt negatōes vel p̄uatiō
 nes vel v̄ie quedā. puta generatō
 nes vel corruptiōes vel dispositiōs
 Hoc dicit exp̄sse Aristo. q̄rto me
 taphisice et ponit exemplū de sa
 no. Quantū ad secūdū articu
 lū sit hec prima cōclusio. Ens v̄r
 sumptū nō pōt esse subiectū māle
 phie naturalis. Ad cui⁹ euīdētiā
 sciēduz q⁹ in subiecto cuiuslibz sci
 entie aliquid ē māle aliqd forma
 le. vt dicendo q⁹ linea v̄sualis est
 subiectū p̄spectiue. linea se habet
 vt māle. v̄sualitas vt ratio forma
 lis subiecti. nō enī linea sub quali
 bet rōne est subiectū p̄spectiue sed
 rōe v̄sualitatis. Similr posito q⁹
 deus sub ratōne deitatis sit subie

b

atuz theologie li deus se habz ibi
vt materiale vel substratum. dei
tas vero vt formale. His pre
missis pbatur cōclusio p philoso
phuz quarto metaphice. Est scien
tia que speculat ens inquātuz ens
7 que ei insunt per se. vi. metaphi
sice. aliaꝝ vō nlla vniūsalr tractat
de ente. Secūda cōclusio sit illa .
mobilitas nō potest esse ratio for
malis subiecti primi subiecti phie
naturalis. Ad cui⁹ euidētiā po
no duo dicta. primū est q mobili
tas est formaliter respectus siue re
latio . pbatur quia ois aptitudo ē
respectus cuz esse eius sit ad aliū.
sed mobilitas est quedā aptitudo
ad motū. mobile enīz dicit qd est
aptū natū moueri ex quinto phis
icōꝝ ergo it. Si arguat contra
relatio non potest esse sine terminō
cuz esse eius sit ad aliū. sed mo
bilitas pōt esse sine motu actuali.
ergo non est relatio. Respōdeo
q maior est vera soluz de respēu
actuali. mobilitas at est respectus
aptitudinal. ideo pōt esse sine ter
minō in actu. nam sufficit q beat
terminū in potētia. Secūduz di
ctuz est q mobilitas est ppria pas
sio cōuertibilis cum prio subiecto
phie naturalis. vel mouet actu. p
batur inductiue. quia quicquid in
cluditur p se sub cōsideratione na

turalis phie. vel mouetur actu. vñ
saltē est aptū natū moueri. tuz qz
imobilia trāscendūt cōsideratiōēz
naturalis phie ex tercio phisicōꝝ

His visis probatur secūda
conclusio videlz q mobilitas non
sit ratio formalis subiecti phie
naturalis. Et prio sic. mobili
tas est formaliter respect⁹ ergo cō
clusio vera. añs pz ex primo dōcō.
probatur oīa. omnis formalis ra
tio subiectiua est ipsi subiecto pro
pria ratio virtualiter cōtinēdi oēs
veritates quas cōtinet. 7 est etiā
ratio sibi causandi secūdo mēsurā
di scīāz cuius est subiectū. s3 nullus
respect⁹ est hmōi. ergo respect⁹ nō
potest esse ratio formalis absolute
subiectiua. maior est euidēs. nā dce
dditōs cōpetūt subiecto rōe sue for
malitatis 7 nō rōne mē. sunt enī p
prietates cōueniētes forme nō ma
terie. mīoz pz cū respectus non sit
forma actiua 7 cū sit impfēcta. er
go forma respectiua non pōt esse
ratio cōtinēdi seu causandi 7 mē
surādi ipsāz scīētiāz que est forma
absoluta. Mensurare enī 7 virtu
aliter cōtinere arguit pfēctōēz ma
iores in continēte 7 mēsurate q in
cōtento 7 mēsurato. Itē pbat ea
dez cōclusio qz mobilitas est pro
pria passio pmi subiecti phie na
turalis. ergo nō est ratio formalis

subiectiua. añs p3 ex pcedentibus
oñia pbat qz subiectū vt prius sua
passiōe est cognoscibile circūscrip
ta p intellectū ipsa passiōe. s3 nul
luz subiectū pōt cognosci sine pro
pria rōe formali subiectiua. ergo
nulla passiō pōt esse ratio formali
ter subiectiua. ergo p3 qz subiectuz
est prius ex natura rei sua passiō
ne sic causa effectū suo. mior pba
tur. quia illud qd est formal ratio
subiecti est ratio cognoscendi ipm
7 nata continendi voco rōez for
malē subiectiua. illa enī est forma
lis ratio qua subiectū est cognosci
bile 7 cōtentiū noticie alioz.

Cōtra istā rōez instat qz visua
alitas videt esse rō formāl subie
ctiua scie pspēdie 7 sonoritas mu
sice 7 sic de alijs multis sciētijz. 7
tamē visualitas est qdaz passiō li
nee 7 sonoritas numeri. Rūde oq
in sciētijz subalternis ē aliter di
cēduz q̄ i sciētijz p̄mis 7 subalter
nātibz eo qz sciētie subalterne vt
plurimū oīrahūt subiectū sciētie
subalternātis p aliquā dīāz accū
tales. Itēz arguit oīra 7 sic. p
pria ratio formalis subiectiua ime
diatius inherz prio subiecto phie
nālis q̄ quecūqz passiō demōstrābil
de subiecto. s3 mobilitas nō imme
diatius inheret prio subiecto phie
natural q̄ q̄cūqz passiō demōstrābil

lis de ipso subiecto. ergo mobili
tas nō est formalis rō subiectiua p
mi subiecti phie nālis. maior ē cui
dēs. qz ipsa formal ratio subiecti
ua est ratio vtualiter cōtinēdi eēz
vitatē scibile de subiecto. 7 p oñis
p̄suppōitur omni passiōi formabi
li de subiecto. minor pbat qz mo
bilitas videt passiō valde remo
ta sicut p3 discurredo p passiōes
subiecti phie naturalis. prius enī
p̄supponit qz corpea substantia sit
quāta quāritate determinātia q̄ qz
sit mobilis fm quāritatē. diuisiō
le enī prius respicit quāritatem q̄
mobile. ideo quāritas inherz ime
diatius substantie corpee q̄ mobili
tas ad quāritatē. Item substantia
corpea prius ē quāta q̄ ostendat
mobilis fm quāritatē. Item pri
quale q̄ corpus oñdit mobile lo
caliter. moueri enī localiter p̄sup
ponit qualitates 7 quāritatē deter
minatā. quod enīz nec est quāritas
nec quale nec h3 esse in vbi. Deter
miato nō est mobile secūduz locū
quid ergo ponitur mobilitas for
malis ratio subiecti philosophie
naturalis cui sit eius passiō vald
remota. Ex ista cōclusiōe sequi
tur qz opinio ponētuz ens mobile
vel corp^o mobile eē subiectū phi
losophie naturalis cui mobilitas
non sit ratio formalis subiectiua.

b :

Tercia conclusio est ista substantia corpea est subiectum materiale philosophie naturalis. probatur quia ut habetur. vi. metaphisice. philosophica est circa quoddam genus entis. Est. n. circa tales substantias que habent in se principium motus et quietis. sed substantia corpea est huiusmodi ut habetur sexto et secundo philosophorum ubi Aristoteles. solus attribuit mobilitatem corpori seu substantie corpee quod idem est. ergo substantia corpea est materiale subiectum philosophie naturalis. Contra istam conclusionem arguitur quia angeli habent in se principium motus et possunt moveri de loco ad locum cum sepe mittantur ad nos. ut patet in sacra scriptura de Gabri ele et alijs angelis. sed angeli non sunt corporei. ergo substantia corpea non erit primum subiectum et adequatum philosophie naturalis sed substantia ut est communis ad corpeas et incorpeas. Respondetur secundum Scotum in decima distinctio. quod ratio ista quod angelus mittatur de loco ad locum et acquirat novum ubi seu novam positionem ad locum tamen ille motus non est motus localis. proprie dictus sed multum distat a vera ratione motus cum per huiusmodi motus vel mutationes angelus non acquirit ubi circumscriptione et localiter quod requiritur ad veram rationem motus. proprie dicti Angelus enim cum habeat tantum esse in

loco diffinitive. non autem localiter seu circumscriptione per suum motum vel mutationes solus acquirit novum ubi diffinitive. ideo non movetur motu locali. proprie dicto. quare non habet poni sub subiecto philosophie naturalis. Ad eundem autem predictorum sciendum est quod esse in loco capitur tripliciter. uno modo repletive et sic deus est in loco. quia ex sua immensitate replet omnem locum. secundo modo diffinitive. et sic angelus est in loco. quia sic ibi quod non alibi. Tercio modo circumscriptione. et sic corpus est in loco quod communis mensurat partibus loci. Quartus modus ponitur hic a doctore subtili ubi supra qui est esse in loco presentia liter. et sic corpus christi est sub speciebus panis et vini. non enim est in loco repletive cum non repleat omnem locum ut sic. non est in loco diffinitive cum non ita sit hic sub his speciebus quod sit alibi sub alijs speciebus. nec est ibi circumscriptione cum non mensuretur huiusmodi speciebus. est ergo ibi solum sacramentaliter. Quarta conclusio illa naturalitas est ratio formalis subiectiva primi subiecti philosophie naturalis. probatur quia illud est ratio formalis philosophie naturalis per quod huiusmodi subiectum habet in se principium motus et quietis. sed naturalitas est huiusmodi respectu substantie corpee que est subiectum materi

ale naturalis phie. ergo naturalitas erit ratio formalis primi subiecti naturalis phie. maior ptz ex auctoritate allegata i qua dicebatur q phisica est circa tale substantia que h3 in se principiu motus et quietis. ergo sub illa rone formali fm q h3 in se hmoi principiu e subiectu. minor pbatur q natura est principiu motus et quietis secundo phisicor. Confirmat q substantia corpea p naturalitate h3 omes sex condicioes requisitas ad ratios primi subiecti vt p3 intueti eas.

Et pmissis p3 q substantia corpea inquatus natural est pmuz subiecta phie natural. hanc materiam tractat Scotus sexto metaphisice quarta diuisione scie speculatiue. vbi dicit q substantia corpea inquatus h3 in se forma que e principiu motus et quietis et determinatio opatois e subiectu phie nalis quod vt estimo in ide redit cu3 eo quod supra dictu est. q. s. substantia corpea inquatus naturalis est subiectu primu phie naturalis. qz vt pmissus est natura est principiu motus et quietis. et natura principia dicit de forma. vt habet secundo phisicor ergo etc. S3 contra pmissa arguit sic. eodem modo quo res dicunt formaliter ab alio constituantur in esse. Eade eniz sunt

principia constituendi et eendi. s3 primum subiectu phie natural distingit p esse mobile formalr a subiectis aliaru scienciar. ergo per esse mobile constituit formalr in esse subiecti. maior est euidentis et minor p3 ex sexto metaphisice. vbi Aristo. sepat phisica a metaphisica ex eo q naturalia sunt mobilia. Et confirmat p Philosophu prio phisicor dicent q ad quolibz naturales philosophu no spectat disputare contra negates motu. qz naturalis ip su3 pssupponit. ergo videt q mobilitas sit ratio formalis subiectiua phie natural. Ad primum quando dicit eodem modo quo res etc. concedo maiore vniuersimter acceptam s. q eodem modo quo res distinguitur et constituit in esse. s. si essentialiter essentialiter si accidentaliter accidentaliter. Exempla primi rationalitas distinguit hominem essentialr et specificce ab omni alio et constituit hominem in esse specifico et essentiali. Exempla secundi albedo distinguit albu3 a nigro accidentalr et constituit subiectu i quo e in se accidentalr puta in esse albo. Tunc ad maiore dico q mobilitas constituit subiectu3 i esse subiecti accidentalr no qd itatio et essentiali. na cu3 mobilitas sit respectus formalr non pot constituit nec distinguere nisi accidentaliter subiectu naturalis

b3

philosophie quod ē ens absolutū
Illa igit distictio scie quā ponit
Aristo. vi. metaphisice nō est quī
ditatiua s3 est forte p passiōez no
tiorē. Ad cōfirmatōez dico q
phisicus suppoit motū tanq passi
onē cōuertibilez cū suo subiecto n
tanq ratōez formalez subiecti.

Alia autez

vt dicit Aristo. tercio d
aia secatur sciētie quēadmodū 7
res de quib⁹ sunt. 7 phisica vt p3
ex dictis est de substantia corpea
inquātuz h3 in se principiū mot⁹.
ideo fm multiplicē eius acceptiōz
oz accipe libros partiales in scien
tia naturali. Substantia. n. corpo
rea vel sumit inquātuz hab3 in se
principiū motus simplr seu vlr.
aut cōtracde. si simplr 7 vlr sic de
terminat de ea in libro phisicoruz.
Si cōtracde 7 hoc duplr. qz aut
cōtrahit p motū ad vbi 7 sic est li
ber d celo 7 mūdo vbi determinā
tur de substantia corpea inquātuz
h3 in se principiū mot⁹ ad situz. si
vero cōtrahit p motū ad formam
sic est duplr. qz aut determinatur
de tali motu in cōi. 7 sic est liber
de generatiōe qui ē de substantia
corpea inquātuz h3 in se principiū
motus ad formaz in cōi. Si vero
de motu ad formā in spēali hoc ē

duplr. qz aut hoc est respēu elemē
toz. 7 sic est liber methauroz. vlr
respēu mixtoz. 7 hoc duplr. qz
aut hoc est d inaiatis 7 sic ē liber
mineraliū. aut de animatis. 7 hoc
duplr. qz aut est de aiatis in cōi.
7 sic est liber de aia. aut in spēali.
7 hoc duplr. qz aut de aiatis aia
vegetatiua. 7 sic est liber de vege
tabilibus 7 plantis. aut ania sensiti
ua. 7 sic est liber de animalibus. 7
prouit h3 motū p respēu ad aiaz
fm se 7 potētias 7 obiecta potētia
ruz sic sufficiētia alioz libroz in
uestigari pōt. Omisiss autez alijs
libris phie causa breuitatis ad p
sens precise tractat de libris phisi
corz de celo 7 mūdo de generatio
ne 7 corruptōe 7 de anima.

Noniam

quidē. Iste liber phi
sicorū diuidit i duas
ptes videlz in phemiū 7 tractatū
sa ibi necesse est igit. In prima
autē parte que est phemiū huius
libri ponit Aristo. modū pcedēdi
in phia naturali 7 in qualz sciētia
ptractando q inchoanduz est a p
cipijs 7 causis in vniuersali. 7 hoc
sic. In oi sciētia cui⁹ sunt picipia
cause aut elemēta inchoanduz est
a cognitiōe illoz principioz causa
rū 7 elemētoz fm modū quo su

mus apti nati scire. sed in philoso-
phia naturali sum^{us} apti nati scire
non ex prioribus nature sed ex pri-
oribus nobis que sunt magis vltia
et magis confusa. ergo in tali sciētia
incognitū est a cognitiōe principi-
orū causarū et elemētōrū in vniuer-
sali quo ad nos. maiorē pbat per
causas efficiētes. Tūc enī vnūq^{od}
q^{uod} cognoscere arbitramur cu^m cau-
sas eius et principia cognoscim^{us}
vsq^{ue} ad elemēta. p^{er} principia autē in-
telligit causas efficiētes quib^{us} pri-
mo cōpetit ratio p^{ri}ncipij. p^{er} causas
intelligūtur cause finales. q^{uod} finis
est causa causarū. p^{er} elemēta vero
intelligūtur cause intrinsece. s. mate-
ria et forma. elemētū enī dicit ali-
quid quod est in re. large tamē lo-
quēdo principia et cause p^{oss}unt sumi
tas p^{ro} causis intrinsecis q^{uod} p^{er} ex-
trinsecis. Ad euidentia^m autē mi-
noris rōis p^{ro}bi notādū q^{uod} circa co-
gnitiōē quā habem^{us} de naturalib^{us}
rebus est tria cōsiderare. pri-
mo ipsas res cōsiderare de quib^{us}
cognitiōē habem^{us}. secūdo sensū
per quē cognitiōē accipimus. inci-
pit enī nostra cognitiō a sensu pri-
mo posteriorū. tercio ipsa notia et
ipsas diffinitīōes per que talis co-
gnitiō exprimit^{ur}. Secūdu^m igit^{ur} hec
tria tripliciter p^{oss}unt p^{ro}bat^{ur} sūnt. p^{ro}positi-
onib^{us}. Et p^{ri}mo p^{ro}bat h^{omo} minorē

cōpando intellectū ad naturas seu
ad res nāles de quib^{us} cognitiōem
habem^{us}. et hoc sic inata est nobis
via certiorib^{us} nobis incertiora na-
ture p^{re}cedere. nō enī eadē sunt no-
bis nota et simpl^{ia}. Sunt autē nobis
prius nota confusa magis. i. vltia.
ergo inata est nobis via ab vni-
uersalibus in singlaria idest in mi-
nus vltia p^{re}cedere. Pro h^{omo}ni
declaratiōe notādū q^{uod} quāto aliq^{uid}
sunt magis in actu et plus habent
de entitate tanto quātū est de se
sunt cognoscibilia magis. q^{uod} vt ha-
bet secūdo metaphice. licet res se
habet ad esse ita ad cognosci. Et
ideo talia dicūtur nota simpl^{ia} seu
nota nature. q^{uod} cu^m de natura sua
plus habeāt de entitate et p^{er}fectiōe
sequit^{ur} q^{uod} plus hēant d^e cognoscibi-
litate. Sed quia intellect^{us} noster se
habet ad ea que sunt manifestissia
nature sic oculus noctue ad lumē
solis secūdo metaphice. ideo que
sunt nature magis nota sunt min^{us}
nota nobis. Notādū insup^{er} q^{uod}
philosophus nō intendit hic com-
pare vniuersale ad singulare sim-
pliciter. sed magis vniuersale ad
minus. singulare enī cognitiōe sen-
situa prius cognoscit cum nostra
cognitiō habeat ortum a sensu. de
eius autem cognitiōe intellectua
habetur tercio de anima quarecūq^{ue}

b p

Consequenter probat Aristo.
dicta minore compando cognitōz
intellectuā ad sensitiuā. qz sicut se
habet sensus ad sensibilia sic intel
lectus ad intelligibilia. s3 totū fm
sensuz notius est. vñ at est qddaz
totū cuius inferiora sunt partes er
go &c. Notāduz at fm p̄specti
uū qz visus prius fert in totā rem
q̄ in ptes. vnde ait qz si actualiter
essent subtiles sculpture nō statim
cū viderem⁹ illud apphenderem⁹
sculpturas illas sed prius feretur
visus in totā rez. 7 postea intūdo
differēter apphenderem⁹ sculptu
ras illas. Ex quo patet qz sensus
prius apphendit totū q̄ ptes sic ē
de intellectu suo mō. Tercio pbat
Thūs eādēz ppositiōez compan
do nomē sūc diffinituz ad diffini
tōez. quia diffinitū quod est quod
dā totū prius cognoscit q̄ diffini
tio que exp̄mit ptes cēntiales dif
finitū. sic magis vñ cognoscitur q̄
singulare vel min⁹ vñ. Scien
duz est qz i hac rōe nō est oimoda
similitudo s3 est ibi similitudo quo ad
hoc qz sicut diffinitū quod ē quod
dā totū cēntiale est prius notū p
tibus diffinitōis. sic magis vnuer
sale quod est totū vñ est prius no
tū 7 euidentius min⁹ vñ quod est
eius ps subiectina. S3 in hoc
est dissimilitudo. qz totū vñ seu ma

gis vñ est pri⁹ notū suis p̄tibus
subiectiuis noticia distincta 7 i or
dine distincte cōcipiēdi. Totū vñ
vñ cēntiale sic diffinitū est prius
notū p̄tibus diffinitōis in ordine
cōfule cōcipiēdi. vt ponit doctor
subtilis dis. tertia primi sūiarum
Unde multa 7 oia scimus fm dif
finitōez quid nois 7 cōfule quorū
diffinitōes qditarūas ignoramus
7 sic nō habem⁹ eorū noticiā disti
ctāz. differentie igit 7 magis vñ
sunt prius nota noticia distincta.
diffinitū vero 7 min⁹ vñ est pri⁹
notū noticia cōfusa vt magis dēla
rabitur insequētibz. Deinde
māifestat p̄bus quod dixerat per
signū. signū enī est qz cognitio vñ
p̄cedit. qz pueri pri⁹ appellāt om
nes viros patres 7 oēs seīas ma
tres. 7 postea determināt vnūq̄
qz videlicet distinguēdo vnū ab
alio.

Ad euidentia 7 planities hui⁹
prologi vidēduz est de duob⁹ vi
delz de cognitōe vnuerfaliū 7 de
cognitōe causarū 7 principiorum

Quātūz ad primūz primo fm
mētez Scoti in pri⁹ metaphisice
7 in tertia dis. primi sententiāz p̄
mittā aliquas distinctiōes. Deinde
subiūgam aliquas cōclusiōes. Sit
igit hec prima distinctio qz aliqd
esse prius cognitū pōt esse triplr.

neratōis cui⁹ videlz causa ī nobis
prius generat⁹ 7 de qua est intētio
in pposito. Secūdo mō aliqd est
prius cognitū prioritate pfectōis
de quo dicit⁹ secūdo metaphice.

Tercio prioritate adequatōis
qū videlz aliq⁹ potētia a deq⁹ sibi
aliquod obiectūz cōmune itaq⁹ nī
hil apphēdit nisi cōtētū sub illo
7 p roez illius sicut se h3 forte ens
respēdu intellēd⁹ de quo dicitur
2° de aīa. Secūda distinctio ē
illa q⁹ vltius dicit⁹ dupliciter. vno
mō causate. alio mō p dīcatōe. pri
mo mō dicit⁹ vltius illud qd in vir
tute sua cōtinet plures effectus. se
cūdo mō illud qd est cōmūniū 7
pōt de pluribus p dīcari. Exēplūz
primi deus respēdu cuiuscūq⁹ cau
se. Exēplūz secūdi aīal respēdu ho
mis 7 quodl3 supius respēdu infēri
oris. Tercia distinctio sit q⁹ to
tū dicit⁹ dupliciter vel totalitate
tate vniuersalitatis vel totalitate
cōtīnētie eēntialis. primo mō sicut
se h3 omē supius respēdu suoz infē
riorū. nam īpla inferiora respiciūt
suū supius sicut partes subiectiue
suū totū vniuersale. Secūdo mō
se h3 infērius respēdu suoz supio
rū. vt hō respēdu aīalis. Omē enī
infērius cōtinet eēntialiter suū supe
rius sicut totū suū ptez eēntialiter

Quarta distinctio est hec q⁹ cō

fusus dicit⁹ dupl^r. vel cōfusiōe vlti
tatis que est cōfusiō p dīcatīua. vl
cōfusiōe totius respēdu suaz ptiūz
intrīnsecaz. Primo mō dē supius
est cōfusus respēdu infēriorū. secun
do mō totū eēntiale respēdu suarūz
ptiūz intrīnsecaz. Quia dīsti
ctio est q⁹ duplex est cōceptus. sim
pliciter simplex 7 non simpl^r sim
plex. Simpl^r simplex est ille qui
non est resoluibilis in plures cōcep
tus vt cōceptus entis vel vltimaz
differētiarū. Conceptus vero non
simpl^r simplex est ille qui non pōt
conciipi ab intellectu actū simplicis
intelligentie. h3 possz resoluī in plu
res cōceptus scōrūz cōceptibiles.
sicut ē cōceptus diffīniti vel spēi.

Sexta distinctio ē q⁹ aliud est
cōfusus intelligētie 7 aliud cōfuse
intelligere. cōfusus enī idē ē quod
indistīctū 7 hoc in distinctiōe toti
us eēntialis in suas partes eēntia
les vel totius vltis in suas partes
subiectīuas. cōfusus igit intelligē
aliqd idistīctū altero p dīcōz mōz
h3 cōfuse dī^r cōcipi qū cōcipit sic ex
pmit p nomen. distīcte vō qū cōci
pit sicut exprimit p diffīnitiōez.
p3 at dī^r istoz qz aliqd cōfusus
pōt cōcipi distīcte. possz ei cogno
scere aīal qd ē qd dā cōfusus distī
cte p sua intrīnseca. pōt ēt aliqd dī
stīctūz cōcipi cōfuse. vt accipiēdo

hominē tātz fm quid nois vel in
vniuersali tātz. vt qz aial nō con
cipiēdo ratōnale. His pmissis
pono tres cōclusiōes. prima ē illa
loquēdo de vli fm causalitatē cū
magis vlt est min^o nobis notum
q̄ min^o vlt. Hāc cōclusiōez osten
do auctoritate Aristot. p̄io meta
phisice dicētis qz maxie vltia sunt
difficillissima ad cognoscēduz. cu
iusmodi sunt deus ⁊ intelligentie.
Secūda cōclusio sit illa loquēdo
p̄dicatue qz primū cognitū confu
se est min^o vlt puta spēs spēalissi
ma cui^o singulare forius ⁊ effica
cius mouet sensuz siue sit visibile
siue audibile siue tangibile. p̄bat
p̄ hūic. secūdo metaphisice dicen
tes qz metaphisica est vltia in ordi
ne doctrine. ergo principia aliarū
sciētiāz p̄nt cōcipi ⁊ termini illaz
ante principia metaphisice. sed hoc
nō esset si oporteret prius actualr
cōcipi cōcept^o cōiores q̄ cōceptus
spēz spēalissiaz. Tercia delio est
illa p̄mū cognitū actualr cognitōe
disticta ē ecōuerso. tale ei ē cōmu
nissimū ⁊ q̄ sūt sibi p̄p̄qua sunt p̄
ora. ⁊ q̄ reōtiora sūt posteriora. p̄
bat qz sic dictū ē nihil cōcipit disti
cte nisi q̄n cōcipiūt oia q̄ includūt
in rōe ei^o eēntiali. ens āt icludit in
oib^o cōceptib^o q̄ditatis inferiorib^o
iupiorib^o ⁊ alia magis vltia in cō

ceptib^o min^o vltib^o. Itē ens non
pōt cōcipi nisi distictē cū nō hēat cō
ceptū simplr simplicē. simplr aut
simplex aut totalr scit aut totalit
ignorat cū nō hēat resolui in alios
cōcept^o. ergo ens cōcipi pōt distictē
siue alijs. alia āt nō siue co. hoc id
p̄bat qz metaphisica q̄ ē de ente ē
p̄or s̄z hūic. videlz p̄r^o i ordie di
stictē cōcipiēdi. qz ipsa h̄z certifica
re p̄m^o aliarū sciāz l̄z sit posteri
or in ordine doctrine. vñ p̄cessus
nālis ē ab impfco ad p̄mū p̄ me^o
cōfute āt cōgnoscer ē mediā q̄ inter
ignorat ⁊ distictē cōgnoscer. ⁊ iō cō
fute h̄re dēm^o mathēaticā ⁊ phisicā
vt discā^o metaphisicā q̄ distictē
bita p̄nt alie sciē distictē cōgnoscer
Et hoc de p̄io p̄ncipali.

Quātū ad secūdū articulū vi
dēduz ē an ad cognitōz c^o l̄z rei d̄
p̄dentis a quolz genere cause req
rar cognitio c^o l̄z cause. p̄o c^o eui
dētia pono talē distictōz qz cōgni
tio ē duplex. q̄daz impfca qua. s.
cognoscer cā p̄ effectū demf. atione
qr. alia ē p̄fca ⁊ p̄p̄ qd q̄n. s. cōgno
scit effcūs p̄ cāz. de p̄ia nihil ad
p̄positū s̄ tū de scda. Iuxta qd
pono talē distictōez. qz illa cōgni
tio p̄fca d̄r duplr. vna ē qua res
cognoscer absolute quid est in se.
Alia est qua res nō soluz cognosci
tur absolute in se s̄z ēt cognoscitur

in ordine ad aliqua a quibus depēdet. Loquēdo autē de cognitiōe primo mō ponit talis cōclusio. ad cognitiōes pfectā cuius l3 rei non requiritur cognitio cuiuslibet cause. hoc pbatur sic. quoniam tūc sequeretur qd oīs diffinitio daret p aditamentūz hoc est falsūz ergo ꝛc. pbatur etiā. qd oēs cause a quibus depēdent tales res sunt sibi extrinsece ꝛ nō sunt de eētia diffiniti.

Item illud quod est quiditatie diffinibile quocūq; alio extrinseco non cognito pōt quiditatie notificari ꝛ cognosci quocūq; alio circūscripto. patz qd diffinitio notificat quiditatē seu essentia rei. sed effectus potest quiditatie diffiniri circūscripta quacūq; causa extrinseca ut homo p animal rōnale. ergo pōt cognosci quiditatie talibus causis circūscriptis. Loquēdo autem de cognitiōe secūdo mō pōt poni talis diffinitio qd huiusmodi cognitio ē duplex. vna est in genere alia extra genus. Cognitio pfecta in genere est cognitio rei infra līmites vnius generis sicut ille est pfectus faber qui cognoscit ferrūz sufficiēter fm qd p̄tinz ad artē fabrilēz exercendā. ꝛ illo mō ad cognitiōes pfectas. s. rei naturalis. sufficit cognoscere oīa genera causarū fm qd nō excedūt genus cōsideratōis natu

ralis. verbigratia. sufficit enīz cognoscere primā causarū efficiētem in quātūz est primū mouēs. nō autē requiritur eius pfecta cognitio in se silt ꝛ in alijs causis. Ad cognitiōz tamē rei extra genus qua cognoscitur res fm omnē rationē fm quā est cognoscibilis bene requiritur cognitio quiditatie cause fm se. s. hec cognitio nō pōt haberi in hac vita qd antez requirat cognitio talis cause pbatur. quoniam sicut se h3 res ad esse sic ad cognosci. sed res q̄p̄tuz ad suū esse depēdet a suis causis ergo ꝛ ē q̄tum ad cognosci. qd autē cognitio pfecta q̄ ē extra genus nō sit hōi possibilis haberi in hac vita patz ex hoc qd cognitio quāz habemꝛ de p̄ia causa q̄ deꝛ est ē valde cōfusa ꝛ indistincta ut videtꝛ secūdo metaphice. Violentā etiā cognitiōes hēmꝛ de rebꝛ nō tātum loquēdo de earū cognitiōe in o. die ad aliū a quo depēdet. s. ē de cognitiōe qua cognoscitꝛ absolute qd sunt in se res ipse cuz obscure cognoscāmꝛ diffinitioes seu qditates rerū taz substantie q̄ accidētū. ipse ei hnt dari p genus ad dīas. dīe autē eētiales rez sunt nobis ignote fm Boetū. ꝛ iō ut in plibꝛ in diffinitionibus rerum circumloquimur differēcias essentielles nobis ignotas p alia nobis magis nota.

ut puta p. proprietates et passiones
earum. unde et passiones posteriores
aliqui probant de subiectis p. passio-
nes priores ut habere angulos equales
duobus rectis. probat de triangulo
p. habere angulum extrinsecum equa-
lentem duobus intrinsecis sibi oppo-
sitis que est prior passio trianguli.
ut visus est in prima parte huius
compendij.

Excesse est

igitur etc. Posito ordi-
ne dicendum nunc exequi
Aristo. intentum. Et quod ut dictum est
precedendum est a principiis sub modo
vbi ad alia sub modo particulari. id in
illo libro qui primus est in philoso-
phia naturali determinat Aristot.
de principiis rerum naturalium in vltimo.
Et circa hoc ponit varias opiniones
philosophorum antiquorum. quorum quidam
posuerunt unum principium. Alii
vero plura. Inter ponentes unum prin-
cipium quidam loquuntur non naturaliter
quod negabant motum qui conceditur ab
omnibus naturaliter loquentibus. et isti
fuerunt Parmenides et Melissus qui
posuerunt omnia esse unum ens immobile
et ex hoc mouebantur. quod omnes antiqui
philosophi solum posuerunt materiale prin-
cipium et non formale. et huiusmodi mate-
riale principium dixerunt esse corpus
et ens in actu. quo posito quod mate-

ria semper manet semper manebit ens
in actu. et sic omnis transmutatio erit
alteratio. sola vero materia erit sub-
stantia. omnia autem alia erunt accidentia.
huiusmodi autem accidentia secundum Parmeni-
dem et Melissum erant solum quidam ap-
parentie et quedam existimationes quod
tunc ad sensum. nihil autem erant ex parte
rei. Tunc igitur secundum ipsos sola mate-
ria erat substantia et ens et esset tan-
tum unum principium materiale seque-
batur omnia esse unum ens. Et quod accide-
ntia secundum eos non erant nisi quidam esti-
mationes sensus. nihil autem erant ex
parte rei. ideo ponebant nihil a p-
te rei moueri. licet sensui appareret
oppositum. et sic dicebant omnia esse
unum ens immobile. Alii vero phi-
losophi ponentes tantum unum prin-
cipium naturaliter loquuntur. quod conce-
debant motum. et horum quidam ponebant
ignem esse principium rerum naturalium.
alii autem aerem. alii vero aquam. et dice-
bant isti philosophi alia generari
ex hoc principio p. densitates et ra-
ritates seu excellentias et defectum. ad
que possunt reduci magnus et parvus que
posuit Plato esse principia. ponit
tamen philosophus differentias inter dictos philosophos
et platonem. plato. enim. ponebat unitatem
ex parte forme. pluralitatem vero ex parte
materie. scilicet magnus et parvus. alii autem eco-
tra ponebant unitatem subiecti seu mate-
rie contrarietatem et pluralitatem respectu forme

Pro cui⁹ euidētia sciēdūz pla
tonē non mere phatu⁹ fuisse. Cog
nitō enī nra incipit a sensu ⁊ a sen
su tēdit ad intelligibilia. plato vō
ecōtra ex intelligibilibus i sensibi
lia. ⁊ sicut vidit esse ex pte intelle
tus sic credidit esse ex pte rei. Et
qz intellect⁹ ex plibus ptribus ab
strahit vnū vlc. qz picularia sūt
mālia respēu vlis ⁊ abstractō ma
gis sit ex pte forme. iō posuit plu
ralitatē ex pte materie ⁊ veritatē
ex pte forme. Credidit enī qz sicut
intellect⁹ intelligit vnūz vlc qd est
vnū pter multa sic essz in rerūz na
tura qz videlz esset aliqs hō sepa
tus a picularib⁹ hoibus sicut in
telligit pter pculares hoies. ⁊ il
luz homiez sic abstractū dicit esse
idea⁹ siue exemplar ⁊ formaz ⁊ q
ditatē omniū piculariū hominūz
Ad cuius exēplar dicit oēs hoies
fieri ⁊ generari. Pbi vero natura
les ex sensibus pcesserūt ad intel
ligibilia. videbāt. n. qz vna forma
non sit alia. raritas enī nō sit den
sitas. s. materia que est subforma
rari efficit⁹ postea sub forma den
si. Sic igit⁹ est vnitas sū eos ex p
te materie ⁊ pluralitas ex pte for
me. Notādū āt qz plato dīa⁹ ex
parte materie posuit esse magnūz
⁊ parūz. ⁊ posuit ydeas esse sup
intelligētias sup aias ⁊ sup mate

rias corpales. ⁊ vna ⁊ eadē ydea
imprimebat similitudinē suā in intel
ligētias aias ⁊ materiā corpalem
sed intelligētie rapiebāt illaz influ
entiā magis vlr. aia vō min⁹ vlr.
materia vō corpalis oio corpālir.
Et qz oē receptiuūz hz aliquo mō
rōz materie. iō oia illa erāt aliquo
mō materialia respēu ydee. Ex p
te igit⁹ materie erat parūz ⁊ mag
nū sū qz magis ⁊ min⁹ vniuersali
ter recipiebāt influx⁹ ideales in
intelligētias aias ⁊ materiā corpa
lem. ponētū autē plura pncipia
quidā ponebāt ea finita vt empe
docles qui ponit quatuor elemēta
esse pncipia rerū naturalū. alij
vero ponebāt ea esse infinita cui⁹
modi fuit Anaxagoras ⁊ Anaxi
māder. In hoc āt cōueniebāt illi
tres qz ponebāt esse qddaz chaos
cōfusūz a quo dicebant segregari
formas cōtrarias in ipso latitātes
Differebāt tamē in hoc. qz Empe
docles posuit in illo chaos esse cō
fusa ⁊ cōmixta quatuor elementa
Anaxagoras vō ⁊ Anaximāder
posuerūt illud cōfusūz esse mixtūz
ex infinitis reb⁹. Et vltra hoc po
suit Anaxagoras illud nō solū ēē
pncipiū materiale omniū s. etiā
effectiū. posuit enīz illud esse qui
ditatiū. differebāt insuper dīcti
philosophi. quia Empedocles po

fuit se^l gⁱari mūdū ita q^d ex quo
inceptit intellectus diuin⁹ accipere
aliquid ab illo chaos continue se
pauit 7 nūquā cessabit. vnde ibi
posuerūt quodlibet esse in quolz.
Nāz in quolz posuerūt esse infini
tas ptes auri 7 argēti 7 sic d^r alijs
Et si quereretur si oia sint in oibus
quare est nominū differētia. rñde
bāt q^d noīabant ex eo q^d suphabū
dabat in ipsis ita q^d illud q^d plus
h3 de auro uoiatur 7 apparz esse
aurū 7 sic de alijs. Democritus. n
ponit p^ricipia infinita posuit enīz
lithōs vl corpa idisibilia ēē rez
p^ricipia. istas ergo opⁱōsipugnat
phus d^r q^b cā breuitatis s^riedeo

Inde quia

Philosophus impugna
do huiusmodi opⁱniōs tractat de
distinctione totius a suis partibus.
7 de cognitione infiniti. id circa ista
aliqua^r imorabor. 7 p^rio videb^r
de distinctione totius a suis ptibus
Secūdo ne pcedam⁹ p ignota in
cidēter tractabitur d^r distinctionū
varia acceptōe. tertia vero de in
finiti cognitione. Quātuz ad p^ri
mūz in quo est cōsiderādūz de di
stinctione totius a suis ptibus ponā
tres cōclūsiōes de mente doctoris
subtilis dīl. 3^a. tēcij sentētiarū.
Quarū p^rima hec est Compositiū

p se vñū puta cōpositū ex materia
7 forma dicit formal^r aliqua3 en
titatē distinctam ex natura rei ab
entitate suaz partiū siml sumpta
ruz. hoc ostēdit sic. Cōpositum est
termin⁹ generatōis p se p^rio ex se
ptio metaphisice. ergo dicit aliq³
entitatē ab ei⁹ ptibus distinctam
pbat^r cūa qz termin⁹ generatio
nis h3 aliqua p^ria entitatē p^rdu
ctaz p generatōz. alioqn generatō
terminaret ad nihil. Confirmat^r
qz si ābe ptes p^rexistēt nō minus
ēēt pductio cōpositi. ex⁹ i refrecti
ōe qz refrectio ē ad ēē cōpositi. p^rte
rea ētitates p^riu3 pūt ēē corrupto
cōposito ergo distig^r a pte rei. cūa
ē euident^r. qz al^r idē sil ēēt 7 nō ēēt
q^d essz oppositū p^rmi p^rncipij. sed
aīz p3 p phm. vij. metaphisice de
ista sillaba ba. qua corrupta pūt
seorsuz remanere. a. 7. b. sil^r p3 in
alijs cōpositis. Item hec vide
tur ēē exp^risse intēto phī i hoc p^rio
vbi mouēs dubitatōez de distin
ctōe totius a suis ptibus dicit q^d si
vtraq3 ps est vñū 7 idēz cū toto se
quit^r q^d ipsuz totū est sicut indiuisi
bile q^d est falsuz. Et pbat cūam
quia si ptes sunt idēz cū toto tunc
erūt idēz inter se p illaz regulaz. q^d
cumq3 vni 7 eidez sunt eadez inter
se sunt eadē. Exquo sequit^r totum
esse indiuisibile cū non hēat dist^r

itas ptes. Tre cause intrinsece
aliquid causant non se nec altera
altera. quia principia non sunt ex
alterutris prio huius. ergo causant
aliud. scilicet compositum. sed omne causa
tuz a parte rei diuidit a suis cau
sis. quia nihil causat seipsum igitur
7c. Ex materia igitur 7 forma vni
tis resultat seu originali pullulat
7 causat aliqua tertia entitas ipsi
us compositi. Sed contra hac
conclusionem arguitur dupliciter. prio
p. Commentatore prio philosophorum ubi
videt dicere quod totum est aliud a quolibet
parte non tamen ab omnibus suis sumptis
Preterea ad idem quod si sic ergo
diffinitio non diceret totam qualitatem
diffiniti. omnis est falsum euidenter. p
bat omnia quod tunc in composito essent
tres res. scilicet materia 7 forma 7 illa
entitas. Tercia diffinitio autem non
est nisi due res. scilicet materia 7 forma.
vel genus 7 differentia. Ad primum
de Commentatore dicendum quod Com
mentator non distinguit ibi inter
illud quod est per se vel quod necesse
cooccurrit. Sic enim se habent unio par
tium 7 esse totius quod necesse cooccurrit.
non tamen oportet quod sint idem. sed
unio est respectus 7 esse illud est ab
solutum. nec est inconueniens aliquod
absolutum perexigere quod dico respe
ctum. vniuersaliter enim absolutum cau
satum a pluribus causis perexigit unio

ne 7 approxiatōez illarum causarum
in causando. 7 ita potest entitas hec
totius absoluta esse. 13 necesse peri
gant vel coexigant unionem partium.

Ad secundum de diffinitione dicē
dum vno modo quod diffinitio dicit totam
quiditatem diffiniti non comprehendit
sed explicat 7 indicat inquantum
indicat principia intrinseca 7 essen
tialia diffiniti. Vel aliter potest dici
quod diffinitio est dicenda totum habens par
tes sic diffinitum. sic enim se habent partes
diffinitionis ad partes diffiniti sic to
ta diffinitio ad totum diffinitum. vtz
vii. metaphice. 7 sic tota diffinitio
est aliud a suis partibus sic totum diffi
nitum est aliud a suis partibus. Tota igitur
diffinitio indicat totam essentiam diffi
niti non obstat quod diffinitum sit aliud
a suis partibus. Secunda conclusio est
ista entitas comprehendens alia ab enti
tate partium est entitas absoluta. hoc
appet per rationes precedenti. tuz quod ge
neratio non est per se ad respectum vt
per hoc quod tuz quod cause abso
lute maxime intrinsece non erunt precise
aliquid respectuum formalium. quod abso
lutum non est per se essential respectui. tū
quod qualitates omnium absolutorum vt in
cludentes materiam 7 formam 7 vt diffini
biles. quod vt sic sunt species generis ab
soluti non sunt formaliter entia
relatiua. quod tamen oporteret si
entitas propria totius esset respectus.

Item qz solus secundus non sufficeret
ad hoc qz totum diceretur per se unum.
qz in toto uno paccus est per se re
spectus essentialis partis ad partes
videlicet d d pcedentia accitris ad sub
iectum. Tercia conclusio est illa qz
ista entitas composita alia ab entitate
partium est forma totius. Ad cu
ius euidentiam sciendum qz si intelli
gatur in toto preter formam partis
eius que est in homine anima intellecti
ua esse aliam formam quasi superuenie
tem illi que sit aliquid illius totius
Et cum diuidatur forma totius contra
formam partis. qz completius constitu
it totum quam illa alia forma partis. il
le intellectus est falsus. qz tunc esset in
homine alia forma constituens hominem
particularior anima intellectiva quod est
falsus. Item si intelligatur qz for
ma totius sit aliquid medium viuens
formam partem cum materia ad constitu
endum unum per se. Si ille intellectus
est falsus. qz de ipsa posset queri
quod facit unum cum materia et forma
partis. si ex se ita potest dici de for
ma partis quod ex se est facere unum
si per aliud erit processus in infinitum.
Ideo dico qz ultra ultimam formam
que perficit materiam. et ex hoc dicitur
forma partem non est necesse ponere ali
quam formam quasi perficentem tam ma
teriam quam formam. qz materia et for
ma non sunt in toto partem eiusdem

rationis siue elementa perfectibilia ab
aliquo actu tercio. sed unum est pro
prie perfectibile et aliud actus. Et
hec ratio quare per se faciunt unum per
ex. viii. metaphisice. Si tamen intel
ligatur forma totius non aliquid con
stituens totum sed ipsa natura tota.
ut quiditas hoc modo concedit qz for
ma totius est alia a forma partis
Quod autem quiditas possit dici forma
pater per Thomam quanto metaphisice
capitulum de causa que quidem est for
ma totius non forma informans. sed
forma quam suppositum est ens qui
ditate. non quidem qz forma totius
sit quasi causa ipsius cum materia
et forma partiali causans quasi to
tum. sed est ipsum totum absolute con
sideratum secundum modum quo loquuntur
Aristoteles. quanto metaphisice qz equitas
est tantum equitas. Verum quia ut
dictum est duplex est forma. scilicet forma
partis et forma totius. sic duplex
est materia correspondens cum mate
ria et forma opponatur relatione ex se
cundo huius. qz quod modis dicitur
unum oppositorum totum dicitur et reliquum
ex primo topicorum. Est enim materia
forme partis correspondens que est prin
cipium essenziale rei constituens cum for
ma unum ens per se. Exemplum in ho
mine. materia partis est corpus for
ma vero est anima. Est et materia cor
respondens forme totius. que quidem

materia est pprietas siue dñia in diuidualis 7 pōt vocari heccecitas de qua amplius dicit qnto meta phisice. forma autē totius ei corre spondens est ipsa quiditas rei ab strahens ab huiusmodi differētia indiuiduali ac omnib⁹ pdicatis p accēs sicut dictū est prius q equi tas est tantū equinitas. 7 hec dñā sūt de primo articulo.

Quātūz ad secūduz articulu in quo videndū est de varia acce ptione distinctionū. Sciendūz q ab aliquibus sequētib⁹ doctores subtilem ponūt septē mōi distin ctionū. quoz prim⁹ est distinctio rōis. secūduz est distinctio ex natu ra rei. tercius est distinctio forma lis. quartus distinctio realis. quī tus distinctio eēntialis. sextus di stinctio se totis subiectiue. septim⁹ ē distinctio se totis obiectiue. quib⁹ econtra correspōdent septēz modi identitatū. quoz prim⁹ est identi tas rōis. secūduz est idētitas ex natura rei. tercius est idētitas for malis. quart⁹ identitas realis. quī tus idētitas eēntialis. sextus iden titas se totis subiectiue. septimus identitas se totis obiectiue. Hi at modi idētitatis pnt cognosci per modos oppositos distinctionum. quoz prim⁹ est distinctio rōis.

Ad au⁹ euidentiā priō sciēdū

est q ratio multipl⁹ accipit. vno mō p diffinitōe. sic enī diffinitio quiditatiua dicit ratio formalis. Alio mō pro causa ita q pōt disti gui ratio sic distinguit causa. alio mō p potētia rōnali vel ratiocinā di. alio mō p actū ratiocinādi. alio mō p obiecto illius actus. vltimo mō put opponit rei. Itē notā duz q duplex est actus intellect⁹. q: quidā est rectus quidāz collati uus. Actus rect⁹ appellat quo in tellect⁹ fert sup aliquā rem. vt qñ intellectus intelligit rosaz. alio mō collatiuus appellat prout rem in tellectā compar ad seipsaz vel ad aliā. Distinctio igit rōis est que hz fieri p actū intellectus compatiui ve lor. est lor. Lor. positus a pte pdi cati differt a sorte posito a parte subiecti sola rōe 7 non a parte rei

Sed contra hoc arguit sic. qz talis distinctio fctā p intellectū vel suitur a re vel non. si sumit a re er go non soluz est rōis. si nō sumitur a re ergo est figmētuz. Confirmat nam intelligere ficticio mō est intel ligere aliter q est. ergo simpliciter intelligere aliq distincta fm rōnez sine bitudine ad aliquā distinctōz veraz 7 realez. hoc est ficticio mō hmōi distinctōez rōis intelligere.

Ad primū dico q distinctō ra tōis sortit 7 roborat ex nō repug

natura rei ad sic vel sic concipi. Ex hoc est sequitur quod talis distinctio non est vera fictio. Ad confirmationem vero dico quod intelligere res aliter quam est potest capi dupliciter. uno modo intelligendo ipsas non eo modo quo est. non tamen quod intelligatur modo repugnanti sibi. ut intelligendo lineam que unitur materie sensibili non intelligendo huiusmodi materiam non repugnanti rationi lineae. Alio modo intelligendo res modo repugnanti suae naturae. ut intelligendo deum corporeum. Dico igitur quod ille qui intelligit rem aliter quam est secundo modo fallitur non autem primo modo. Sic in proposito quando intelliguntur distincta secundum rationem absque bitudine ad aliqua secundum rem distincta non erit talis alietas.

Secundus modus distinctionis est distinctio ex natura rei. illa autem distinguitur ex natura rei de quibus predicata contradictoria possunt verificari per opus intellectus ut se habet totum et partes. superius et inferius. Totum non habet esse quid constitutum. partes autem non constitutum. constitutum autem et non constitutum sibi contradicunt. Sic superius preter opus intellectus est multiplicabile in pluribus. inferius vero non multiplicabile. multiplicabile autem et non multiplicabile sunt contradictoria. sic est distinguitur modus intrinsecus a re cuius est modus. ut essentia divina a

sua infinitate. humanitas et sua finitas secundum differentiam eius individui alis. albedo et eius gradus intrinsecus et sic de alijs. Est autem modus intrinsecus qui additur alicui non variat rationem eius formalem. ut patet de albedine et eius gradibus. Albedo ei intensa et remissa sunt eadem rationes formales. ut. n. dicit Scotus. vi. dist. primi secundum. In quocumque gradu intelligatur esse aliqua perfectio quod gradus est gradus illius perfectionis non tollit ratio formalis perfectionis propter istum gradum. Est autem modus intrinsecus inseparabilis in actuali existentia a re cuius est. Inexistit enim rei cuius est et ipsam intrinsece modificat. licet antequam modus intrinsecus non sit per se in genere cuius non sit nec genus nec differentia nec species. tamen per reductionem potest poni in eodem predicamento cuius est modus. Et si queratur quare Aristoteles non fecit mentionem de huiusmodi modo. Dicendum quod non curavit nisi de his quorum noticia requiritur ad demonstrationem. modus autem ille non exigitur ad demonstrationem. nec est modus ita evidens sicut alij scilicet modi dicendi per se. et ideo non curavit ponere illum modum. Licet antequam modus intrinsecus non pertineat ad primum modum dicendi per se cum non sit de

diffinitione quidditatiua eius cuius est modus .tamen videtur esse intimius ei cuius est modus q̄ propria passio cum reducatur ad idem genus. Non est autem incōueniens propriam passionem esse alterius generis a suo subiecto. l3 sit idem realiter cum ipso vt videtur in articulo huius capituli. Unde dicit Scotus tertia diffinitione primi sententiarum. cum dico infinitum ens nō habeo conceptum quasi per accidens ex subiecto ⁊ passione .nec conceptum per se secundū subiectum in tanto gradu perfectionis scilicet infinitatis. Similiter albedo intensa non dicit conceptus per accidens sicut albedo visibilis immo dicit gradum albedinis in se intrinsecum. Tercius modus diffinitionis est diffinitio formalis.

Pro cuius declaratione aliqua sunt premittenda. Et primo sciendum est quod formalitas siue quidditas potest vno modo sumi pro eo quod est diffinitio quidditatiua vel pars diffinitionis alicuius. ⁊ omnia formaliter contenta in speciebus specialissimis siue generis siue differentie vsq; ad ens inclusiue sunt formalitates siue q̄

ditates. ⁊ hoc nō incōgrue. formalitas enī dicit a forma. forma autē est principiū cognoscēdi cōpositiōnez. Illa ergo que cōtinētur in diffinitione alicuius cōgrue dicuntur formalitates cum sine illis diffinitum vt dictū est secundo capitulo huius primi videlicet in prologo.

Alio modo ab alijs sumitur formalitas magis ample ita quod cōueniat non solum his que sunt diffinibilia vel includantur in diffinitionibus aliorū sed ⁊ alijs. vt in diuinis possunt sumi formalitates licet deus non possit proprie diffiniri cum non sit in genere. Et sic diffinitur. formalitas est ratio obiectiualis reperta in re ex natura rei comprehensa ab intellectu quā non oportet semper mouere intellectum dummodo intellectus possit terminare actum. quod dicitur pro tanto. quia licet aliquid possit actum intellectus terminare nō tamen mouere potest ad sui intellectiōnem. sicut cōmuniter dicitur quod relationes non mouent intellectum ratione dependentie. Et quia non sunt aliquod absolutum ⁊ tamen terminant actū eius. sicut negationes terminant licet nō moueant. qz nō sunt formaliter entia

Dicitur autem ex natura rei propter aliam
qua que terminatur ad actum intellectus
non tamen ex natura rei. ut sunt se-
cundum intentiones que fabricantur per
intellectum. Ex qua distinctione con-
cluditur correlarie quod quaecumque possunt
distinctione concipi per intellectum habent
distinctiones formalitates ex natura
rei. Item notandum quod secundum primum
priorum posterorum quod quatuor sunt mo-
di dicendi per se quorum sufficientia
secundum aliquos sic accipi potest. Omne
enim predicatum vel est intra quiditatem
norum rationis subiecti vel extra. si intra
sic est primum modus qui est quan-
do idem predicatum de seipso. vel diffi-
nitio vel pars eius diffinitionis. si autem
predicatum est extra rationem subiecti vel
habet causas in subiecto vel non. si sic
vel illa causa enunciat expresse vel
non. si enunciat expresse est quartus
modus ut cum dicitur interfectus inte-
rigit propter interemptionem. si non enun-
ciat expresse sic est secundus modus
secundum quod passio dicitur de subiecto. ut
homo est risibilis. hic enim licet in sub-
iecto sit causa predicati non tamen enun-
ciat. si autem predicatum non habet causam in
subiecto tamen subicit illud quod
natum est subici sic est tertius modus
Et quia substantie primo competit
subici sic est tertius modus. Et quia
substantie primo competit subici ideo ille
modus attribuitur maxime substantie

Alii ponunt quod ille tertius modus est
magis modus essendi quam dicendi.
Est enim esse per se siue solitarie.

Aliter potest fieri sufficientia secun-
di et quarti modi et forte magis ad-
mentem Scoti dist. vii. tercij sniarum.
Secundus enim modus est quando
in subiecto includitur causa necessaria
predicati. ut homo est risibilis. risibilitas
enim necessario consequitur rationalitatem
que includitur in homine. Quartus
modus est quando in subiecto includitur
prima ratio inherencie predicati sed
non sit necessaria inherencia ut vo-
luntas vult et calidum calefacit. iste
enim sed sunt contingentes tamen sunt im-
mediate. His premissis dico quod
illa dicuntur formaliter quorum unum
non includit aliud in primo modo
dicendi per se. ut in predicamentis
genus et differentia subiectum et pro-
pria passio. Quartus modus di-
stinctionum est distinctio realis. Illa
autem dicuntur realiter que sunt res et
res non aliquid rei. Illa vero sunt
res et res quorum una est generans et
aliud genitum. quia nulla res seipsam
gignit ut sic secundum Augustinum in pri-
mo de trinitate. ut in diuis pater
et filius. Item illa sunt res et res
quorum unus potest corrumpi alio re-
manente et conuerso ut sortes et pla-
to. et albedo et paries. hec omnia
dicuntur realiter et sic dicitur alijs. Illa

autē sunt aliquid rei que includū
tur in vna et eadē re. sicut genus et
differentia in albedine. Item alia
regula potest poni de distinctione
reali quia illa sunt res et res et distin
guuntur realiter quorum unus potest
corrumperī alio remanēte. licet non
ecōuerso. ut deus et creatura fun
damētū et relatio. Nec tamen re
gula videtū pati instantiā in toto et
in partibus. si totū et partes distinguū
tur tantū ex natura rei et nō ex di
stinctione reali. proprie dicta. quia to
tus posset corrumpi partibus rema
nētibus non tamē ecōuerso. Et id
si sic ponitū oporteret addere illi re
gule quia illa distinguuntur realiter
quorum unus potest corrumpi alio
remanēte licet nō ecōuerso. duz ta
men unus non includatur in alio.
sicut pars in toto. Quintus mo
dus distinctionū est distinctio eēn
tialis. illa distinguuntur essentialiter
que per aliquā potentia possunt
separi ut sol. et plato. Est autē dif
ferentia inter distinctionē essentialē
et realem. quia distinctio realis
in plus se habet quā essentialis. et quā
cūque distinguuntur essentialiter di
stinguuntur realiter nō tamen econ
uerso. et tamē non repitur nisi vna
instantia videlz in diuinis. vbi est
distinctio realis personarū cum vni

tate essentie. Sextus modus di
stinctionū ē distinctio se totis sub
iectiue. illa autem dicuntur se totis
subiectiue quarum realitates sunt
distincte et ab invicē sepate in actu
ali essentie. ita quod non cōueniūt in
aliā realitate subiectiua seu actu
existente. ut duo individua eiusdē
speciei. non tamē coincidit hec di
stinctio cum distinctiōe reali. quia
ibi non requiritur dī necessitate se
paratio actualis. hic autē requiri
tur. Unde corpus et anima vnita
distinguuntur realiter. quia l3 nō sūt
sepata actu tamē possunt separi.
et vnū pōt corrumpi alio remanē
te. et tamē non distinguuntur se totis
subiectiue. cōueniūt enī in realita
te subiectiua cū ex his constitua
tur vnus ens per se scilicet homo
Licet sic dicatur ab aliquibus.

Aliter tamē potest dici et forte
magis ad mentē Scoti quia illa di
stinguuntur se totis subiectiue que
non conueniūt in aliqua realitate
potentiali et contrahibili ad ipsa
per alias realitates. ut deus et crea
tura. Luz enī deus sit simplex nō
est in eo ordo realitatū quaz vna
cōtrahit aliā. de quo magis quar
to metaphisice capitulo primo.

Septimus modus distinctionū
est distinctio se totis obiectiue. Illa

eni sic distinguuntur que in nullo co-
ceptu reali quiditate conueniunt
vt sunt due ultime differentie. Sic
igitur sunt septem modi distinctionum.
qui quidem sic se inferunt quod ultima
arguit omnes alias et penultima ar-
guit omnes alias preter ultimam sic
descendendo usque ad primam non autem
econtrario sic se inferunt. prima enim
non arguit secundam nec secundam ter-
ciam et sic de singulis ascendendo
usque ad ultimam. His autem
septem modis distinctionum correspon-
dent per oppositum septem modi iden-
titarum. Primus est identitas rationis
secundus identitas ex natura rei. ter-
cius formalis. quartus realis. quin-
tus essentialis. sextus identitatis se-
totis subiective. septimus se totis
obiective. Ille autem identitates
non sic se inferunt sicut distinctiones.
sed per oppositum. ultima enim non ar-
guit penultimam et sic descendendo
usque ad primam. sed prima arguit
secundam secundam terciam et sic ascen-
dendo usque ad ultimam. Ex pro-
positis infero aliquam correlariam. Pri-
mum est quod maior identitas que pos-
sit esse est identitas rationis. Secun-
dum est quod minor identitas que pos-
sit esse est identitas se totis obiecti-
ue. Causa primi quia identitas ra-
tionis infert omnes alias. Causa se-

cundi quia identitas obiectiva nul-
las alias infert. Tercium est quod maior
distinctio que possit esse est distin-
ctio se totis obiective et minor est di-
stinctio rationis. Ratio primi est quod
distinctio obiectiva infert omnes ali-
as distinctiones. Ratio secundum est quod
distinctio rationis nullas alias infert.
Quartum est quod cum distinctio rationis
stat identitas ex natura rei et cum
distinctio formalis stat identitas rea-
lis et sic de singulis ascendendo. unde
animus et homo distinguuntur ex na-
tura rei et tamen sunt idem formaliter
cum anima includatur in hominem in pri-
mo modo dicendi per se. Item modus
intrinsecus et illud cuius est modus
distinguuntur ex natura rei. et tamen
sunt aliquos proprie non distinguuntur
formaliter. quod ad distinctionem
formalem requiritur quod sit quiditas.
et quiditas modus autem intrinsecus
proprie non est quiditas vel forma-
litas. quia quiditas addita alteri
quiditati variat rationem eius forma-
lem seu constitutum per illam. ut rationa-
le et irrationale additis alteri consti-
tuunt species. species autem habent
varias rationes formales non sic
modus intrinsecus. Quintum est
quod cum distinctio obiectiva nulla
stat identitas. Sextum est quod cum
identitate reali stat distinctio for-

malis ⁊ ex natura rei. hec omnia
patent ex p̄missis.

Confirmat illud vltimū corre
lariū accipiendo albedinē que est
vna res ⁊ forma simplex ⁊ conue
nit cum nigredine in ratōe coloris
⁊ differt a nigredine per proprias
differentiā specificas. Cūz igr̄ idē
non possit a parte rei fm̄ idem cū
alio cōuenire. ⁊ dicere oportet q̄
realitas a qua sumit̄ genus albe
dinis per quam cōuenit cūz nigre
dine sit alia a parte rei a realitate
a qua sumit̄ differentia per quam
differt a nigredine. non est autem
alia realiter cū albedo sit simplex
forma. ergo est alia formaliter ⁊
ex natura rei. cūz illa cōuenientia
albedinis ⁊ nigredinis sit a parte
rei seclusa opatione intellectus. ⁊
sic patet correlariū.

Sed contra illud arguitur tri
pliciter. primo sic. Omne ens aut
est reale aut rationis. ergo omnis
distinctio aut erit realis aut rōnis
cōsequētia patet. quia distinctio ē
passio entis ex quarto metaphice

Item illa que distinguūtur for
maliter distinguūtur quiditate.
sed quecumq̄ distinguūtur quidi

tatine distinguuntur essentialiter.
cum quiditas ⁊ essentia sint idem
que autem distinguūtur essentiali
ter distinguūtur realiter vt prius
patet. ergo quecumq̄ distinguūtur
formaliter distinguūtur realiter.

Item formalitas dicitur a for
ma. igr̄ vbi erunt plures formali
tates erunt plures forme. Item for
malitas est quedāz realitas. vbi
autem sunt plures realitates sunt
plures res. ⁊ sic distinctio realis.

Ad ista dicendū. Ad primum
quando dicit̄ q̄ omne ens aut est
reale aut rationis. ergo ⁊ omnis di
stinctio. Dico q̄ distinctio realis
ē duplex. quedā est large sumpta
quedam vero stricte. Distinctio re
alis large sumpta ē o mnis distin
ctio quod habet ēē circumscripto
omni opere intellectus. Et de ista
dico q̄ verū est q̄ sicut omne ens
aut est reale aut rationis. sic omnis
distinctio aut est realis idest non
fabricata per intellectū aut fabri
cata p opus intellectus. Alio mō
distinctio realis sumitur stricte p
diuisione que est inter rem ⁊ rem.
⁊ de illa non est verum q̄ omnis
distinctio sit realvel rōis. distinctio
ei formalis nō est real hoc modo.

c p

quia non est inter rem et rem. Nec
est ratio quia non est fabricata per
opus intellectus et patet ex predi-
ctis. Ad secundum cum dicitur quod
que distinguuntur quoditate disting-
uuntur essentialiter negatur contra. Ad pro-
batorem dico quod quoditas et essentia non
sunt idem adaequate. quoditas enim est
in parte quod essentia. unde quoditas abstra-
hit ab esse sicut entitas a substan-
tia. et sic cum identitate essentie stat
plures quoditatem. Ad tertium cum
dicitur ubi sunt plures formalitates
ergo plures forme. vel plures reali-
tates ergo plures res non videtur contra.
Essentiale enim dicitur ab essentia sicut
formalitas a forma. et tamen non sequitur
in diuinis sunt plura existentia ergo
plures essentie. Pro quo sciendum
quod essentiale in diuinis non distingui-
tur contra accidentale cum nihil deo ac-
cidat. sed distinguitur contra notabile.
illa enim dei sunt essentialia in diuinis que
sunt contra tribus personis. ut sunt po-
tencia clementia et sapientia et sic de
aliis. Notabilia vero dei per que no-
tificatur distinctio personarum diuinarum
et sic illa non sunt contra tribus personis.
Assignant autem contra quique notiones
innascibilitas generatio actiua ge-
neratio passiva spiratio actiua spi-
ratio passiva. Innascibilitas con-
uenit uni soli patri. solus enim pa-

ter est ingentus et innascibilis. cum
solus pater sit subsistens non produ-
ctus. Generatio actiua seu paternitas
quod idem est etiam soli patri conuenit
Generatio passiva siue filiatione con-
uenit soli filio. Spiratio actiua con-
uenit patri et filio. Spiratio vero passi-
ua spiritui sancto solus conuenit.

Quantum ad tertium articulum ubi
videndum est de cognitione infiniti secundum
intentionem doctoris subtilis secun-
do metaphisice. Primo ponatur ali-
quas distinctiones. secundo ostendatur
aliquas conclusiones. De primo
sit illa prima distinctio quod infinitum
potest capi tripliciter. scilicet. negative pri-
uatiue et contrarie. primo modo di-
citur infinitum quod non est aptum
natura finire sed repugnat sibi. et sic
punctus est infinitus ut habet ter-
cio huius sicut vox dicitur inuisi-
bilis. Infinitum priuatiue dicitur
quod priuat finitatem in apto na-
to fieri vel finire. Infinitum autem
contrarie dicitur quod negat fini-
tatem et ponit contrarium. Et illo
modo loquitur Boetius super pre-
dicamenta capitulo de qualitate
ubi dicit Philosophus quod qualita-
ti inest habere contrarium. sicut ini-
sticia contrariatur iniusticie. iniu-
stus autem contrarie dicitur qui
habet habitum contrarium ex acti-

bus generatum. sic infinitum con-
trarie negat finitatem ponēdo cō-
trariūz puta infinitum extensūz si-
ne termino. Istud infinitūz cōtra-
rie sumptū potest sumi dupliciter
Uno modo vt actu existens sine
terminis. Alio modo q̄ sit tale in
potentia quod diffinit. Philoso-
phus tercio huius dicens q̄ infi-
nitum est cuius quantitatem acci-
pientibus semper est accipere ali-
quid vltra. ita quod quātūcūqz
accipiatur semper est aliquid ex-
tra. infinitūz autem contrarie sem-
per est in quāitate mobilis vel vir-
tutis. omnis autēz quāitas pprie
dicta vel metaphorice est magni-
tudo vel multitudo. igitur omnis
infinitas talis est in magnitudine
vel multitudine proprie dicta vel
metaphorice. Item sciendum
q̄ infinitūz potest capi dupliciter
Uno modo pro ratōe infinitatis
in se. Alio modo pro substrato si-
ue pro eo quod subest ratōi infini-
tatis. De secūdo sit ista prima
conclusio. infinitūz contrarie ipsi
magnitudini vigoris vel perfectō-
nis est a nobis intelligibile. proba-
tur quia deus est infinitus illo mo-
do. sed deum possumus intelligere
vt ostenditur secūdo metaphisice
ergo etc.

Confirmatur quia cognitio rei

est per omnes causas. sed prima
causa est infinita ergo etc. et sic vñ
q̄ deus vel pria causa possit agno-
sci a nobis nō tñ sub rōne infiniti.

Cōtra quia probat Philus. viij.
huius deum esse infinite potentie
ergo cognoscitur sub ratōe infini-
ti. Secunda conclusio est illa
infinitum cōtrarie in multitudine
non potest intelligi a nobis simul
tanquāz vnūz obiectūz. Hoc ostē-
ditur sic. Intellectus qui includit
contradictionem est impossibilis.
sed intellectus infiniti contrarie in
multitudine similis est huiusmodi igitur etc.
maior est euidentis et minor patet.
quia non est dare tale infinitum.
Idem etiam est dicendūz de infi-
nito cōtrarie in magnitudine mo-
lis. quia scilicet repugnat rei.

Tercia conclusio sit ista. infini-
tum contrarie in multitudine non
potest intelligi a nobis successiue
puta intelligendo vnūz post aliūz.
Hoc ostenditur sic. si infinitūz in
multitudine sic successiue potest in-
telligi. ergo contingit pertransire
infinitum. consequens est euidenter
falsum ergo et antecedens. proba-
tur consequentia. quia si contingit
intelligere successiue infinitum in
multitudine oportet totam illam
multitudinem pertransire. Dec cō-
clusio videtur ire ad intentionem

philosophi secundo metaphisice
dicentis quod si cause formales
essent infinite nihil contingeret sci
re. Item in hoc primo arguen
do contra Anaxagoraz ponentes
principia infinita q̄ tunc nihil es
set cognoscere. cum infinitū in quā
tū huiusmodi sit nobis ignotum.
Esto enim quod intellectus habe
ret infinitas species supernaturali
ter infusas apud se ut forte habu
it anima christi. non tamen posset
actu intelligere infinita in multitu
dine. quia non posset elicere infi
nitas operationes. nec posset intel
ligere vnum post aliud. quia non
posset ea pertransire. Infinita au
tem intelligi habitualiter per spe
cies non quidem naturaliter acqui
sitas sed a deo infusas forte non
est impossibile. De quo in tercio
sententiarum. Quarta conclu
sio sit illa infinitum priuatiue in
magnitudine molis vel in multitu
dine non potest intelligi a nobis.
hoc probatur sicut prius. quia nō
est dare aliquā talem magnitudi
nem vel multitudinem que sit apta
nata finire et sic infinita. Intelligē
dum tamen q̄ in omnibus conclu
sionibus predictis accipitur infini
tū pro infinito in actu non in po
tentia. et pro re que subicitur ratio

ni infinitatis. Si autem quera
tur de infinito accepto pro ratione
infinitatis in se sit illa quinta con
clusio. Infinitum omni modo di
ctum potest intelligi a nobis. hoc
ostenditur sic. Impossibile est al
quid intelligere inesse vel nō inesse
alteri nisi ipsū prius apprehēda
tur ab intellectu. sed infinitum om
ni modo dictum possumus cogno
scere inesse alicui vel non inesse. er
go necessario ipsū infinitū sic pri
us apprehenditur ab intellectu.

Ex omnibus predictis conclu
do correlarie q̄ infinitū sumptū
pro re sustrata est possibile intel
ligi vel non intelligi. sicut ipsū im
possibile ē esse vel nō esse a parte
rei. Si autē sit possibile ipsū esse
ut infinitū actu in magnitudine vel
multitudine molis. sic non potest
intelligi a nobis infinitū. tamen in
potentia in magnitudine vel mul
titudine potest a nobis intelligi. et
hoc potentialiter acceptum. ut sic
semper intellectus conformetur rei.

Sexta conclusio sit ista infinitū
negatiue potest intelligi a nobis. hoc
appet q̄ pūctus vel vnitas pūnt in
telligi a nobis. s; ipsa sūt infinita
negatiue. ergo conclusio va. s. q̄ infi
nitū negatiue potest intelligi a nobis.
p3 etiā tercio de anima.

¶ Omnes igitur

7c. Postquam philosophus determinauit de principijs secundum opinionem aliorum. probat ergo principia esse contraria. primo ex opinione antiquorum. quia omnes contraria faciunt principia. Nam Parmenides facit principia calidum et frigidum. et hec appellat ignem et terram.

Deo quo notandum quod Parmenides licet poneret unum ens secundum unitatem. tamen ut superius dictum est et commentator ait. ponebat etiam duobus modis. vera. scilicet et estimabilia. vera autem entia secundum rationem. estimabilia secundum sensum. Et igitur saluaret ea que secundum sensum fiebant posuit principia ignem et terram siue calidum et frigidum. Notandum insuper quod contrarietas hic accipitur large pro quacunque oppositioe siue impositione siue in ordine siue in figura et sic de alijs. Consequenter ostendit Philosophus hoc esse rationale. quia sic ponendo principia contraria saluamus omnia illa que sunt de ratione principiorum. Tria autem sunt de ratione principiorum. Primum est quod principia oportet esse non ex alterutris scilicet quod unum non sit ex alio. Secundum

est quod non debent esse ex alijs. Tercium est quod omnia alia non debent esse ex his. Hec autem tria insunt primis contrarijs. Nam per hoc quod prima sunt non sunt ex alijs. per hoc quod contraria non sunt ex alterutris. Tercia conditio probatur quia scilicet omnia sunt ex contrarijs. quia omnia sunt ex contrarijs vel ex medijs. sed ipsa etiam media sunt ex contrarijs ergo omnia sunt ex contrarijs. Probat autem Aristoteles antecedens huius rationis. quia nunquam fit contingens ex contingenti et quodlibet a quolibet nisi secundum accidens. Deo quo notandum quod quia agens assimilatur sibi passum ex eo aliquid fit quod ab illo est aptum natum pati. ut ex eo fit ignis quod ab igne pati potest. et quod potest in ignem conuerti. Et quia non quodlibet a quolibet patitur. sed omnis passio proprie loquendo est a contrario. ergo quicquid fit ex contrario fit. Dicit igitur Philosophus qualiter utique fiet album ex musico nisi musicum sit accedens albo vel nigro. Non igitur quodlibet fit ex quolibet nisi per accidens. per se autem solum contrarium fit ex contrario. ut album quod fit ex non albo.

Et hoc non ex omni non albo. qz non ex musico ⁊ sic d alijs sed ex nigro. aut ex medijs vt palledo rubedo ⁊c. Sic ⁊ musicum fit ex nō musico. Similiter omē quod corumpit in cōtrarijs corumpitur. vt albus nō corrūpitur in musicū nisi forte per accidens. sed corrūpitur in non album vt in nigrum vel medijs.

Dubitaret forte aliquis qz philosophus videtur sibi contradicere. Dixerat enim superius qz prima contraria non sunt ex alterutris. hic autē dicit quod contrarium fit ex contrario. Respondeo qz p se loquendo non fit contrarijs ex contrario vt albedo non fit ex nigredine nisi inquantū contrariū includit subiectū. Sic enī albus fit ex nigro qz fit ex subiecto qd est in potentia albū. Sic similiter forma non fit ex priuatione s; educitur de potentia materie priuate. Sic igitur intelligendū est contraria fieri ex contrarijs. Prima conclusio propositio que dicit qd contraria non fiūt ex alterutris ē intelligenda de contrarijs absolute. Deinde dicit Philosoph⁹ qz similiter est dicendū in compositis sicut dictū est in simplicib⁹. Unde cōsonās fit ex inconsonanti

⁊ corrūpt⁹ in incōsonātijs. ⁊ hoc non in quālibet sed in oppositam

Notandū autē per simplicia hic accipi omnia generata p acceptionē alicuius vnius forme. siue illa sit substantialis vt hō equus ⁊c. siue accidentalis vt album nigrum ⁊c. Composita vero hic appellātur que generātur ex acceptione alicuius ordinis. vt generatio composita ex ordine multorū obiectōz. vel ex acceptione alic⁹ compositionis. vt generatio parletis ex cōpositione multorū lapidū vel ex acceptōe alicui⁹ simphoie. vel alicui⁹ consonantie. vt generatio cithare ex mltis cordis. vel generatio statue ex partibus consonantibus. vt generatio pſtūre ex cōueniētibus coloribus. Dicit igit⁹. Nhus qz oīa hec semp fiūt ex cōposito. domus enī nō fit ex eo qz sunt cōposita ea ex qbus ipsa fit. sed ex eo qz cōponētia domū sunt simplicia ⁊ diuisa. Sicut statua fit ex non figurato ⁊ sic de alijs. oīa igit⁹ fiūt ex cōtrarijs vel medijs tā artificialia q̄ naturalia. Dicit phs qz antiqui Phi ipsa vitate coacti cesserūt principia esse cōtraria in quo innuit Nhus hoc esse quasi per se notū.

e. Insequēs

antez. 7c. Postquā philosophus venatus ē de principio-
rum contrarietate hic osequēter in-
quirit numerū eorū. Dicit igit q
osequēs ē utiq dicere de numero
principioꝝ utrū sint duo aut tria
aut plura. Et q sint plura probat
qz sunt cōtraria igr 7c. Qd autē
non sint infinita pbat qz i vno
quoq genere ē vna pma contra-
rietat. s. pūatio 7 habitus. quā
āt hitus 7 pūatio dñr pte tra-
rietates videbit decio metaphisi-
ce. substantia at vñquodq genus
ē. igr in eo ē vna pūa contrarietas.
sed pūa contraria in genere substan-
tie sunt ponēda principia simplr
pma. talia autē non sunt infinita
igr 7c. Pro quo notandū q
picipia sunt pūa contraria in pūo
genere simplr. s. pūmū genus sim-
plr ē substantia. ergo pūa picipia
de quib nūc loqmur ponēda sūt
in genere substantie. Deinde oñ
dit Aristō. picipia esse tria quod
probat. qz euz picipia sint contra-
ria 7 cōtraria non possunt p se sta-
oportet dare terciū picipiū in
quo subsistāt. s. materiā que qdez
est picipiū picipij. qz. s. est ma-
gis picipiū q forma in via gene-
ratōis cū forme educātur de potē

tia materie. s. forma magis hēat
rōe picipij in via pfectōis. quia
forma dat esse rei. Dicit et Arist.
q materia appetit formā. qz vide-
licet nāliter inclinatur ad formam
sicut ad suā pfectionē. Ad cui
dentia eorū que dicta sunt de tri-
bus picipijs rerū naturalium. s.
materia 7 forma 7 pūatione. de-
clarandī sunt quinq articuli. pri-
mus erit de entitate materie. secū-
dus d distinctōe materie a forma
tercius erit de eorū sepatōe. qrtus
erit de distinctōe materie ab eius
potētia. qntus de distinctōe pū-
uatōis a potētia materie. Quātū
ad primū dico duo dicta fm mē-
tem doctoris subtilis. xij. dis. secū-
di snarū. primū ē q materia est
ens positivū. pbat q materia
ē fundamētū 7 receptivū omniū
formarū naturalū. vnde plus no-
minat materiā pūo de generatōe
pādoreos receptivū formarū. ma-
teria ēt ē p se subiectū generatōis
Vñ pūo de generatōe dñ q pūa
materia quā ibi plus vocat pūe ē
maxie subiectū generatōis 7 cor-
ruptionis. materia etiam ē per se
picipiū ex primo hui. materia
ē per se ex secūdo hui. S3 certū
ē q omia pdicta non possunt com-
petere nisi enti. igr materia non ē
non ens igitur vere ē ens. Secun

duz dictū est q materia est ens in
potentia. Ad cuius euidentiam
notādū q ens in potētia dicitur du
pliciter vide secūdo de aia caplo
primo. Vno mō vt subiectū poten
tie. alio modo id quod est potētia
Exemplum primi superficies deal
banda. Exemplū secundi albedo
generāda. prima potētia dicitur sub
iectiua. secunda obiectiua nec iste
potētie sunt eedez. possunt enī se
pari vt quod est creabile. puta an
gelus est in potētia obiectiua non
subiectiua. Ad ppositūz mate
ria dicitur ens in potētia non in po
tentia obiectiua sed subiectiua. nō
obiectiua dico vt albedo antequā
sit. tūz quia esset simplr nō ens. tū
q ens in potētia obiectiua non est
subiectū trāsmutatōis s3 obiectū 7
termin⁹. ponit at materia subiectū
iō materia est in potētia subiectiua
eo mō quo superficies est in potētia
ad albedinē. ita q materia est ens
receptiuū ad substantialis prima
rio 7 ad accīdētis secundario.

Notādūz insup q actus pōt sumi
duplr. vno mō put distinguit con
tra potētiā obiectiua fm que scilz
actū 7 potētiāz totū ens distinguit
7 sic actus nō cōuertit cūz forma.
secūduz enī hoc omē qd est extra
causāz suā est in actu. 7 fm hoc ē

pruatiōes dñr esse actualr. vñ ce
citas dñr esse actualr in oclō caren
tis visu. Alio mō sumit actus fm
qd loquitur. Idus. vij. metaphice.
pro actu distinguēte formali 7 spe
cifico 7 receptio. 7 sic distinguitur
cōtra potētiāz subiectiāz. materia
igī licet sit ens in actu entitatiuo.
qz scilz ē aliqd extra suā causam.
nō tū est ens in actu formali. 7 ita
describit p ens in potētia. qz max
ime est receptiuū actus. Est igitur
materia ens in potētia subiectiua
7 magis q subiectū accīdētis. qz mī
nus hñs in se actualitatis 7 maio
ris actualitatis capax. S3 cō
tra pdicta arguit dupliciter. pmo
p illud qd habet septio metaphi
sice. quia materia nec est quid nec
quale nec quātūz nec aliqd aliud
qb⁹ ens determinat. ergo materia
nō ē ens. Itē quito phisicorū ad
pbandū q generatio nō est mot⁹
arguit sic. qd generat nō est quod
mouetur. est ergo generatō nō ens
motus. quero quomō intelligit in
maiori quod generatur non p ter
mino. quia tūc termin⁹ mot⁹ sim
pliciter non est nec pōt dari q in
maiori li quod generatur accipia
tur pro termino. 7 in minori li
quod mouet pro subiecto. qz tunc
argueret in quatuor terminis. ergo
cum dicitur quod generat non est

accipit pro subiecto. sed subiectus
generatiois est materia. ergo materia
non est. Ad primum dicitur vno
modo quod Philosophus loquitur secundum opinionem
aliorum. quod patet ex duobus. pri
mo ex eo quod dicitur. ex his igitur specula
tibus et. secundo quod statim argu
it ad oppositum sed impossibile et.
Aliter dicitur quod loquitur de diuidenti
bus ens per se. unde sequitur quod non
aliquid horum quibus ens determina
tur. sic etiam forma nec est quid nec
quanta et. quod nec materia nec for
ma sunt per se in genere sed per re
ductionem. Ad secundum concedo
quod in argumento philosophi ubi formaliter
negatur esse a subiecto generationis.
et affirmatur de subiecto motus. sed
loquitur de esse formali perfecto et spe
cifico. quod subiectum motus est aliquid
ens actu perfectum et formale. materia
autem non. sed ex hoc non sequitur quod sit
nihil sed ens distinctum extra cau
sam suam. et hoc de primo articulo.

Quantum ad secundum articulum
in quo videndum est de distinctione
materie a forma. Dico secundum docto
res subtilis ubi supra quod materia et
forma realiter distinguuntur. Pro
cuius probatione notabo tres condi
tiones materie positas in precedenti
articulo videlicet quod ipsa est receptiuum
omnium formarum naturalium. secundo
quod est per se principium et causa. tertia

quod est subiectum generationis. Ex
prima conditione arguo sic. impos
sibile est idem realiter a seipso sepa
ri. quia da oppositum. sequitur quod idem
simul erit et non erit quod est oppo
situm primi principii et per consequens
falsum. sed materia et forma sunt se
parabilia ab invicem. materia enim est
receptiuum omnium formarum sed non
simul ergo successive. et per omnes se
parabilis a qualibet forma seorsum
ergo materia et forma non sunt idem
realiter. Preterea ex secunda con
ditione arguitur sic. Omne compositum
reale et essentialiter constat ex componen
tibus realiter et essentialiter distin
ctis. Oppositum enim predicatum infert
oppositum subiecti. sed compositum ex
materia et forma est vere et essen
tialiter et realiter compositum ergo et
minor pars quod materia est per se princi
pium essentialiter et causa compositi per se.

Preterea ex tertia conditione ar
guitur sic. materia est per se subiectum ge
nerationis. forma non est subiectum ge
nerationis sed magis terminus. ergo forma
non est materia quod erat probandum. Ad
secundam evidenter notandum quod compositio est
duplex. quedam est receptiuum et quedam
entium. et in quibuslibet compositum cum non sit pro
cessus in infinitum est deuenire ad aliquod
duo extrema totaliter alterius et
alterius rationis ita ut nihil vni
us includatur in ratione alterius.

Ista duo extrema in oppositōe en-
tium sunt materia et forma ita q̄
materia est principiū actuabile et
potētia e. forma at est principium
actuatiuū. et nihil vni⁹ includit in
rōe alteri⁹ qz aliter aliū nō ēt pu-
rū actuabile nec aliū purz actuati-
uū. Extrema i cōpositōe cōceptuū
sunt tātz duo cōceptus quorū q-
dam sunt determinabiles tantum
qualis est cōceptus entis ad quez
fiat resolutio cōceptuū determina-
biliū. Aliud extremū est pure de-
terminatiuū quale est cōcept⁹ vlti-
me differētie. Ex quo ptz correla-
tiū q̄ extrēa in qualz harū cōposi-
tionū sunt in suo ordine primo di-
uersa et in nullo conueniūt ita vt p̄
dixi q̄ nihil vni⁹ includit in rōne
alteri⁹. Patet igitur ex p̄dictis q̄
materia distinguit realr a forma

Sed extra hoc arguit sic quod
non est distinctus conceptibile ab
alio non distinguit realiter ab eo
sed materia ē hmoi respēu forme.
igit̄ ic. maior ptz qz sola distinctio
conceptibilitatis ē minor distinctio
reali. multa enī sunt distincta con-
ceptibilr non tamē realr. vbi autē
non est mior distinctio nec maior.
minor hui⁹ rōis patz p̄io phisico
rū. materia enī est cognoscibilis p
analogiā ad formā. Respondeo
q̄ minor est falsa. Ad p̄batiōz qm̄

dicūt q̄ materia est cognoscibilis
p analogiā ad formā. cōcedo q̄
nō pōt aliter cognosci a nobis pro
statu isto. Ex hoc tamē nō sequit̄
quin fm se sit cognoscibil. qd̄ pro-
bat qz oīs entitas absoluta in se ē
cognoscibilis. materia est hmoi cū
ex materia et forma cōstituat̄ com-
positū qd̄ est absolutū et habeat
ydeaz in deo. igit̄ fm se est cogno-
scibilis. non ē tamē nūc a nobis co-
gnoscibilis fm se. quod p̄bat qz
materia est min⁹ cognoscibilis q̄
sit forma cum sit magis remota a
sensibus. s. forma p se nō est a no-
bis cognoscibilis cū non cognosca-
tur nisi ex opatōibus ergo nec ma-
teria. Cognoscim⁹ igit̄ vt dicit
Cōmentator materiā p mutatiōez
videm⁹ enī vnā formā nouā post
aliā. p̄batio qz videm⁹ nouā opa-
tōez que arguit nouā formā et sic
cognoscim⁹ subiectū transmutatō-
nis cōe. s. materiā que manet sub
vtraqz forma.

Quātūz ad terciū articulū de
sep̄atōe materie a forma. dico fm
doctōrē vbi supra q̄ licz naturalr
materia non possit esse sine forma
tamē p diuinā potētiā absqz con-
tradictōe pōt esse sine forma. Qd̄
probo primo mō sic. At solutū di-
stinctū et prius alio absoluto pōt
esse sine cōtradictōe sine illo. sed

materia est absolutū distinctū. 7
prior forma quacūq; substantiali
vel accīdenti. ergo pōt esse sine alio
absoluto. maior ē manifesta in omi
bus absolutis. minor patet primo
q; enī materia sit quid absolutum
patet. quia facit compositiōez rea
lem 7 absolutaz. Quod etiam sit
prior forma saltem ordine nature
patet quia ē receptiua forme 7 sū
damētū eius. Item quicquid de
absolutū facit in creaturis mediā
te causa secūda pōt facere sine ip
sa que non est de essentia causati.
sed forma ē causa secūda que non
ē de eēntia materie q; tamē forma
est sine que dat esse materie. ergo
pōt facere materias sine illa. Qd
autē forma nō sit de eēntia matie
patet. q; adueniēte alia 7 alia for
ma est aliud 7 aliud esse materie

Dico autē absolutū. q; forte nō
sic est de respectu vt de aptitudi
li vel aptitudine naturali que nō
pōt a subiecto separi cum sit eius
propria passio 7 idem realiter cū
eo. vt ē risibilitas respēu hominis
7 mobilitas respēu corpis.

Et si queras vbi ē illa materi
sine forma. Dico q; sicut ang. l. q
non ē quātus ē in aliquo loco dis
tinctiue non circūscriptiue. suppo
sito q; sit in vniuerso. si tamē fierz
extra vniuersū vbi non ē locus nō

eēt in loco distinctiue. sic materia
si fieret sine forma in vniuerso cū
nō eēt quanta eēt distinctiue alicu
bi. Si autē fieret extra vniuersū
nusquā eēt localit. nec distinctiue.
tamē eēt in se natura quedā abso
luta. Si queras etiā si habeat
ptes sic sepata. Dico q; habz par
tes substantiales. illas enī non hēt
p quātitatē. Si etiā dicas matia
sic existens sine forma hz respectū
ad deū vt cōseruatiue saltez. igit hz
aliquā formā cūz relatō sit forma
accīdenti. Dico q; iste respectus nō est
forma addita materie sed est idē
realiter cūz materia cūz nō sit ali
ud nisi dependētia ipsius a deo.
nulla autem creatura pōt esse sine
tali dependētia ad deū cōseruā
tez. Itā materiā de entitate ma
terie 7 de distinctiōe eius 7 separatō
ne a forma diffuse tractatur a do
ctore subtili vbi supra. l. xij. dis. se
cūdi sententiarū. quare pro nunc
nolo diutius imorari circa hec. 7
hec d. ta sint pro tercio articulo.

Quantū ad quartū de distin
ctiōe materie ab eius potentia p
mo premittā triplicē distinctiōem.
secūdo declarabo quadruplicem
cōclusionē. Quantū ad primū
sit ista prima distinctiō q; potētia
ē duplex. quedā actiua 7 quedaz
passiua. Potētia actiua dicitur q

est principium transmutandi aliud in
quatuor aliud. Potentia autem pas
siva est principium transmutandi ab
alio in quatuor aliud sicut habetur
quinto metaphisice. Secunda di
stinctio sit illa quod potentiale est nomen
relativum sicut hoc nomen simile. et est
nomen coherentium huic abstracti quod est
potentialitas. Ab hac autem potentia
litate sicut activa denotatur prin
cipium quo et dicitur potentia activa. de
notatur et principium quod et dicitur po
tens passiva sicut subiectum
passibile. Tercia distinctio sit
illa quod cum potentia sit nomen relati
vum. et omne relativum dicit aliquid
preter relatorem secundum Augustinum sep
timo de trinitate capitulo secundo.
ideo potentia materie de qua est ser
mo potest accipi vel per fundamentum
vel per respectum potentiale. Si autem per
respectum adhuc dicitur vel per respec
tum aptitudinali qui adducit for
mas ad quas est. vel pro respectu
actuali qui presupponit actus for
me ad quem est.

Quantum ad secundum sit illa
prima conclusio. Potentia accep
ta pro fundamento non distingui
tur aliquo modo a materia ex na
tura rei sed materia ut materia et
ut fundamentum talis respectus est
idem realiter sicut patet ex prece
dentibus. igitur etc. Secunda con

clusio sit illa potentia materie ac
cepta pro respectu non distinguit
realiter a materia sicut patet quia
materia est simpliciter inseparabilis
a tali respectu. igitur etc.

Sed contra hanc conclusionem
arguitur dupliciter. primo sic. po
tentia est in predicamento relationis
materia autem est in predicamento
substantie. ergo distinguuntur reali
ter cum essentie predicamentorum sint
impermixte. Item quecumque sic
se habent quod uno plurificato non
plurificatur aliud illa videntur rea
liter distinguuntur. sed materia et pote
tia aptitudinalis sunt huiusmodi
quod materia manens una habet plures
huiusmodi aptitudines ut patet. igitur
etc. Respondeo ad primum
dicens quod potentia aptitudinalis non
est proprie de genere relationis nisi
solum denotative et similitudinarie. et
tamen realiter in eodem genere cum
materia. Aliter potest dici tenendo
quod esset in genere relationis quod non
est inconueniens illa que sunt idem
realiter et que tamen distinguantur for
maliter esse in diversis generibus
Omnis enim relatio creature ad
deum est in tercio modo relativorum
in quo non est mutua dependentia
ut patet quinto metaphisice. et ta
men relatio dependentie creature
ad deum ut conservative est idem re

aliter cū creatura vt habet videri
secundo sniaruz. Quz autēz dicit
q̄ essentia p̄dicamētoruz sunt imp
mixte possz dici q̄ verz est forma
liter 7 nō realiter. Ad secūduz
dico q̄ maior ē falsa. eētia enī
diuina 7 eētia aīe non sunt pluri
ficata 7 tamē p̄sone 7 attributa in
deo plurificātur 7 etiā potētia in
anima. essentia vō diuina 7 essen
tia aīe non distinguūtur ab illis di
stinctōe reali. sufficit ergo ad hoc
saluanduz distinctio formalis.

Tercia conclusio sit illa. Po
tētia materie accepta p̄ respectu
aptitudinali distinguīt aliquo mō
a materia ex natura rei. s. forma
liter. hanc probo p̄ p̄m quarto
metaphisice qui oppositōibus de
veritate opinionū ducit ad hoc in
cōueniēs q̄ oīa essent formaliter
ad aliquid dans intelligere q̄ nul
lus respectus est idem formalr ali
cui absoluto. Quarta cōclusio
sit ista potētia materie accepta p̄
respectu actuali distinguīt realiter
ab ipsa. hoc oīditur. quicqd pōt
ab alio separi ab eo realiter disti
guitur. sed potētia materie sic ac
cepta pōt realr a materia separi.
igit̄ 7c. maior ē euīdēs sed minor
p̄batur. quia oīs respect⁹ actualis
est realr sepabilis cuius terminus
est realiter sepabil. forma autēz q̄

est termin⁹ talis respect⁹ ē realiter
sepabilis a materia vt patet. igit̄
7 ipse talis respectus. 7 hec de q̄r
to articulo.

Quātu3 ad quītu3 articulū q̄
est de distinctōe priuatiōis a potē
tia materie primo p̄mittaz aliqua
vtilia. deinde cōcludaz aliqua ne
cessaria. De primo sit primum
dictū q̄ priuatio formaliter nihil
potest. p̄batio huius. negatio for
maliter nihil ponit. s3 priuatio est
formaliter negatiō. igitur priuatio
formaliter nihil ponit. maior patz
quia negatio non est ens ex quar
to metaphisice. minor probatur.
quia priuatio est negatio in iudice
do. 7 ibidē vocat̄ negatio in gene
re. vnde nihil addit supra nili cō
notatōez 7 presuppositionem sub
iecti apti natī. Ista autē cōnotatō
est extra eius cōceptuz formalem.
sicut est subiectum qd cōnotat.

Secūdu3 dictū est q̄ priuatio
in materia non est vna tātuz reali
ter. probatio huius. nam priuatio
nes cōmultiplicantur habitibus.
Naz quot modis dicitur vnu3 op
positoꝝ tot dicit̄ 7 reliquū primo
topicoꝝ. sed habitus siue forme
que successiue existunt in materia
sunt plures realiter. ergo 7 priua
tiones eis opposite.

Terciu dictu e q priuatio ma-
terie e realiter sepabil a materia.
patet qz termini motus sunt incō
possibiles ex quinto huius. ⁊ hoc
verū est de termis p̄mis. sed p̄ua-
tio ⁊ forma sunt termi p̄mi gene-
ratōis. igit in existente forma in
materia priuatio illi⁹ forme sepa-
tur a materia. Quartu dictu
est q priuatio est principium per
accidens. tum quia accidit mate-
rie que est principiu p se. tuz quia
ad generatōez naturales necessa-
rio p̄existit nō vt aliquid inexis-
sēto. qz enī non est inexis non ē
principiu p se. tuz qz est necessario
requisita. ideo ē principiu aliquo
modo p accidēs. Primū. s. q nō sit
inexis patet ex p̄io huius. secun-
dum. s. q sit necessario requisita p̄z
ex hoc qz aliter generatio nō esset
naturalis. naz nālitās generatiōis
ē ex inclinātōe seu tēdentia natu-
rali subiecti ad illaz formā. quod
sine priuatōe esse non pōt. De
secūdo sit ista prima cōclusio. Pri-
uatio que ē terciu principiu in na-
tura distinguit realiter a potentia
materie accepta p sustrato. Hoc
p̄batur sic. illa quoz vnū ab alte-
ro sepatur realr sunt distincta rea-
liter. sed materia que est potentia
accepta p sustrato ⁊ priuatō sunt
huiusmodi. quia vnus ab alio rea-

liter sepatur sicut patet ex terciō
dicto igit ⁊c. Secūda cōclusio
sit ista. Priuatio que est terciu p̄n-
cipiu in natura distinguit realiter
a potētia materie accepta p r̄spe-
ctu aptitudinali. Que cōclusio sic
p̄batur qz priuatio realiter sepa-
tur a respectu aptitudinali potētie ma-
terie igit realr distinguit. añs p̄z
qz in aduentu forme nouiter gene-
rate manet ille respect⁹ aptitudi-
nalis sicut prius. priuatio at nō ma-
net respectu illi⁹ forme. Tercia
cōclusio sit ista. priuatio que ē ter-
ciu principiu in natura distinguit
realiter a potētia materie accepta
p respectu actuali. Hanc probo
sic. illud ad cui⁹ generatōez aliud
corrumpitur ⁊ eōuerso illa reali-
ter distinguitur. sed sic se habent
priuatio ⁊ respectus actualis potē-
tie in materia igit ⁊c. maior patz
quia generata forma generatur re-
spectus actualis. priuatio vō cor-
rumpit. sed corrupta forma ē eō-
uerso. Ex his cōcludo correlariu
qz priuatio que ē terciu principiu
in natura distinguit realiter a potē-
tia materie accepta omni modo.

Sed cōtra predicta arguitur
qz priuatio sit idēz realiter cuz po-
tentia materie. qz si non tūc seq̄ret
qz essent quatuor principia nature
consequēs ē falsuz ⁊ cōtra Aristo.

primo huius. ergo 7 antecedens.
probatio cōsequētie. quia ut patz
ex pcedētibus priuatio ponit pri
cipiū p accidēs. tūz quia inest ma
terie que ē principiū p se. tūz quia
ad generatōez naturalē necessario
requisita vtrūqz cōuenit potētie
materie ut patet. igit erit pūcipiū
nature si potētia materie a priua
tōe materie distinguere. Idre
terea que solum distinguūt cōce
ptibiliter sunt idē realiter. sed pri
uatio 7 potētia materie sunt hui
modi igit 7c. minor pbatut ex p
mo hui vbi dicit q priuatio 7 ma
teria sunt idem subiecto. differunt
tamē ratōe. Et idēz videt esse de
potētia materie. Idreterea om
nis distinctō realis arguit duo ex
trema realia. sed priuatiō nihil est
reale igit 7c. Respōdeo ad pri
mū cūz inferē. ergo quatuor erunt
principia nature nego cōsequētiā.
Ad probatiōez dico q vtrūqz
eorūz cōpetit potētie materie nō
actuali sed aptitudinali patet de
se. Ista autē potētia aptitudina
lis non distinguīt realiter a mate
ria ut ostensum est. 7 ideo non po
nit in numerū cum materia. quāz
non erunt principia nisi tria. Ad
secūduz nego minorem. Ad p
batiōez dico q dato q materia
7 potētia materie 7 priuatio sint

idēz subiecto distinguūt tū ratio
ne formali 7 reali modo pexpōsi
to. 7 per consequens plus q conce
ptibiliter. Ad terciū dico q
dato q priuatio non fundet disti
ctiōez reales. ē tamen hec distin
ctio real ex altero extremo quod
ē potētia que potest fundare di
stinctiōez realem. Aliter dici
tur q reale ē duplex scilicet positi
uū 7 negatiuū sine conceptu enim
intellectus adhuc esset ens negati
uū distinctū ab ente positivo. hoc
antez modo ē priuatio extremūz
reale negatiuū 7 possz fundare di
stinctiōez realem negatiuā ut est in
pposito. Aliter potest dici q si
velles restringere nomen distincti
onis ad extrema realia 7 positiua
vtar in proposito nomine nō iden
titatis distinguendo scilicet q pri
uatio 7 potētia materie sunt non
idem realiter. 7 hec de quinto pri
cipali. 7 est finis primi libri.

o 3

Incipit expositio secundi libri
physicorum.

Prū que

sunt 7c. Postquā
philosophus in p̄io
libro determinauit de p̄ncipijs
intrinsecis nature hic cōsequenter
ostendit q̄ considerare de talibus
spectat ad philosophū naturalez
Et arguitur sic. Quicquid habet
rationez nature est de consideratō
ne philosophi naturalis. s̄z matia
forma 7 p̄uato h̄nt rōz nate ergo
sunt de cōsideratōe phi nāl. p̄z ei
q̄ si naturalis debet considerare
de natura cuz materia 7 forma 7
p̄uatio prout patebit possint di
ci natura oportet qđ de his consi
derare habeat philosophus natu
ralis. Ostendit autem Philo
sophus primo quid sit natura. p̄
quo ponit talē diuisionē. quod eo
rum que sunt alia quidez sunt na
tura alia vero p̄pter alias causas
natura quidez sunt aīalia plante
7 corpa simplicia vt ignis terra
7c. Ex qua diuisione assignat dīaz
inter nālia 7 non nālia dīcēs q̄ nā
lia vñr differre a naturalibus. qz
omnia que non sunt naturalia vi
dent esse habentia in se p̄ncipiū
motus 7 quietis sed non eodē mo

do. quia aliqua habent huiusmōi
p̄ncipiū fm locū. Alia vero se
cundū augmētū vel decrementū
Quedam vero habent huiusmōi
p̄ncipiū fm alterationez. Exem
plū de habente p̄ncipiū mor?
fm locū vt quatuor elementa 7
corpa animata 7 sic de alijs. Se
cundū autem augmētum non ha
bent nisi vegetabilia. secūduz vō
alteratōem habent in seipsis p̄n
cipiū motus corpa composita 7
simplicia. Artificialia vero vt le
tulus non habent huiusmōi p̄n
cipiū innatū. Ex his Philo
sophus infert diffinitionez nature
dicens qđ natura est p̄ncipiū
aliquod 7 causa mouendi 7 quie
scendi eius in quo est primū p̄ se
7 non fm accidens. Exponit autē
non secundū accidens vt si aliq̄
medicus sit sibi causa sanitatis ū
tamē est p̄ se. quia non secundum
quod sanatur medicinā habet. nō
enī sanatur inquātūz medicus s̄z
inquātū infirmus. Accidit enī
eundem esse medicū 7 sanari. vñ
de diuidūtur aliquādo a seinuicē
qz aliquādo nō seipsum sanat me
dicus sed alium. dicit ergo natu
ra esse p̄ncipiū motus eius in
quo est per se non per accidens.
Ad differentiaz artis qz licet ars

possit esse principium h^o quia medicus potest sanare seipsum hoc non est per se sed per accidens.

Notandum quod ea que sunt per se sunt necessaria et sunt semper talia. Quaecumque igitur separari contingit non coniunguntur per se sed per accidens. Accidit ergo medicus quod sit principium motus est in quo est cum contingat hoc diuidi. hoc autem non est in natura. Naturaliter enim non contingit quod vni sit leue et per huiusmodi leuitatem aliquod moueri sursum. sed quodlibet quod mouetur naturaliter sursum mouetur per formam leuitatis que est in ipso.

Deinde ostendit Philosophus quid est habere naturam. dicens quod illa habent naturam que habent huiusmodi principium. Addit autem quod omnia hec sunt substantia. nam tam habens naturam quam natura substantia est. Et ne quis crederet quod omnis natura esset eodem modo substantia subdit quod natura semper est vel subiectum quoddam videlicet quantum ad materiam. vel est in subiecto quantum ad formam.

Consequenter dicit Philosophus quod non oportet demonstrare naturam esse. quia manifestum est

quod multa sunt naturalia. ergo est manifestum naturam esse. manifesta autem et per se nota non sunt demonstranda. quia per se notum non potest demonstrari nisi per aliquod minus notum. Demonstrare autem manifesta et nota per inmanifesta est non potens iudicare quid est cognitum per seipsum et quid non.

Notandum est quod de re simpliciter questio dupliciter potest fieri. una est an sit. alia est quid sit. questio autem quid est presupponit questionem quod est vel si est. nullus enim inuestigat quid est nisi presupponat ipsum. quia igitur philosophus inuestigauit quid est natura non tamen probauit naturam esse. ideo autem ridiculum est temptare demonstrare de natura si est cum sit manifestum ipsam esse.

Notandum insuper quod volens probare per se nota et manifesta per inmanifesta signum est quod non possit discernere quid sit per se notum et quid non primo huiusmodi homines nihil intelligunt sed solas voces apprehendunt et rationes quid nois. Quod autem hoc multum contingat ostendit philosophus. nam aliquis cecus natus silogizare potest de coloribus. et quod cecus a natiuitate impossibile est quod habeat scientiam coloris necesse est homini cecum apprehendere solas voces. nihil autem intelligere de re

Notandus autem q̄ causa q̄re
cecus a natiuitate nihil de colori
bus intelligit est quia deficiente sen
su necesse ē deficere scientiam que
fm illuz sensum est vt habz decla
rari primo posteriorz. Potest igr̄
cecus app̄hendere voces ⁊ ratiōs
nomīnū ⁊ filogizare de coloribus
nihil tamē intelligē d̄ his que di
cat nihil scire quid ē per se notum
in natura coloruz. Et quia multi
fm intellectū sunt siles ceci. ⁊ non
apprehendunt nisi solas voces iō
non possunt intelligere quid in na
turis rerū est perse notuz ⁊ qd nō.

In circa diffi

nitionem nature in qua
dicitur q̄ natura ē principiū mo
tus ⁊ quietis eius in quo ē per se
non fm accidens. Notandum
q̄ natura ē principiū passiū. ⁊ p̄
hoc naturalia differūt ab artifici
alibus. quia in naturalibus p̄ci
piū passiū habet determinatam
inclinatōez ad formas. in artificia
libus vero non. sed est ibi inducō
forme contra naturales inclinatio
nem materie. vt patz in edificijs ⁊
erectiōibus. qz est contra inclinatio
nem grauiū q̄ ponatur sursuz. vel
saltes materia ē in potentia medi

ata ⁊ neutra ad formas artificia
les. Contra quia natura dicit̄
de forma magis quā de materia
que habet rationez actiuez. Re
spondeo q̄ natura vt dicit̄ p̄nci
piū passiū motus dicitur d̄ ma
teria ⁊ de forma. quia licz forma
habeat ratōem actus sic q̄ p̄ eam
res habet esse actū. per eandez ta
men ipsa res ē receptiua passiōis
consequentis formas. Exemplum
per eandez formas qua homo est
homo est receptiuus risibilitatis.
⁊ per eandez formā qua grane est
grane ⁊ leue est leue ouenit eis tal
vl talis mot⁹. Sic ē differt natu
rale a violento. quia violentuz est
illud cuius principiū est extra nō
conferēte vim passo. ita q̄ ly pas
so construitur cuz li cōferente vim
⁊ non cum ly principiū. vt sit sen
sus ipso passo non conferēte vim.
Conferat autē passo vim non sim
plicit̄ actiue sed dispositiue ⁊ in
clinatiue qm̄ scilicet habz naturalē
inclinatiōez ⁊ dispositiōem ad
formam introducendam quod nō
esset de violento vt cum lapis fer
tur sursuz.

Notandus tamē q̄ natura alī
quando potest esse etia3 p̄ncipi
um motus actiue. vnde grauis vt
lapis actiue tendit deorsum ⁊ anī

mal seipsius mouet. de quo septio
huius. Sic igitur pater q natura
est principiu motus per se vel in
clinatiue vel dispositiue vel etiaz
aliquado actiue.

Dicitur etiam primo idest pri
cipaliter ad differentiā aliaz for
maru accidentalium. Oēs eni for
me accidentales sunt quasi instrumē
ta formarum substantialium. ppter
quod in nulla actiōe nec in aliquo
motu ad formas substantialem.
Forma accidentalis n pōt esse prin
cipale principiu sed instrumenta
le et dispositiu.

Uterius forte dubitarz aliqs
q in diffinitione nature superflue
addatur non fm accidens. qz qd
est non secūdu accidens videtur
esse per se et ecōuerso.

Dicendum q hec se habent p
ordinez non fm accidens et per se
non fm accidens per se primo. in
plus enim est non fm accidens q
per se. illud enim est per accidens
quod est indeterminatū. Albū eīz
fit ex dulci per accidens. quia nō
magis ex dulci determinate q ex
amaro. Si ergo accipiat p accēs
proprie albus non fit ex nigro vel
ex suo contrario per accēs. determi
nate ei generationes sunt ex cōtra
rijs. non eni potest fieri cōtrariuz

nisi ex cōtrario. Ex dulci autē fit
albus per accidens. quia vt dictū
est nō habet albus quod determi
nate fiat ex dulci vel ex aliq alio
sapore. Sed licet album non fiat
ex nigro si proprie accipiat per
accidens non tamen fit ex nigro p
se. Sed per se loquendo albus in
actu fit ex albo in potentia. veruz
quia albus in potentia semper est
coniunctus nigro vel alicui colori
medio ex consequenti albus fit ex
nigro vel ex colore medio. in plus
est ergo non esse per accidens q
per se esse. quia quod est ex conse
quenti potest esse non per acci
dens. non tamen propterea dici
tur esse per se. Et sicut non per ac
cidens est in plus q per se sic per
se est in plus q primo. quia sufficie
ad hoc vt sit per se q sit causa p
prie. sed ad esse primo oportet q
sit principalis. Cum ergo phi
losophus ait q natura est princi
piu motus et quietis eius in quo
est non per accidens sed per se vt
primo vult dicere q est huius cau
sa determinata propria et princi
palis.

Notanduz insuper quod Phi
losophus non intendit quod natu
ra sit principium motus in quoli
bet respectu cuiuslibet speciei mo

tus. sed in aliquibus est principium
motus localis ut in grauibz et le-
uibus. In aliquibus est principium
augmenti ut in vegetabilibus
et sic de alijs. Unde non omnia
grauia et leuia mouentur motu aug-
menti. nec etiam omnia mouentur
motu alterationis ut corpora sup-
celestia.

Idetur au-

tem natura etc. Post
quam Philosophus inuestigauit
quid est natura. In parte ista di-
cit quod materia et forma et pri-
uatio debeat dici natura. Et
primo probat de materia sic. Il-
lud quod perpetualiter in rebus
naturalibus est eorum substantia
erit natura. sed hoc est materia. igitur
et cetera. minores probat ex te-
stimonio antiquorum. dicens quod
antiqui philosophi quodlibet ho-
rum elementorum quod dicebant
aliorum materiam dicebant esse
perpetuum. Non enim ponebant
in ipsis elementis esse mutationes

ex seipsis. quia non ponebant ea
fieri ex se inuicem etiam ex alijs.
sed alia ab elementis dicebant fi-
eri et corrumpi in superficies.

Datet ergo dicendum esse quod
vno modo natura dicitur sicut
pura substantia materia vnicui
que habentium in seipsis principium
motus.

Consequenter probat formas
esse naturam. quia nihil habet na-
tura sui ipsius nisi habeat species
et formas secundum rationes et dif-
finitionem qua forma distinguen-
tes vnam rem naturalem ab alia
dicimus quod est vnumquodque
tale. ut quid est caro aut os. Sic
igitur forma et species est id per
quod aliquid dicitur naturale qua-
re ipsa est maxime natura. Di-
cit etiam Philosophus quod alio
modo dicitur natura de forma quod
de materia cum sit ens separabile
ab ea secundum rationem et diffi-
nitiones. quia dicit quid in actu.
materia vero quid in potentia.

Quod autem ex his est scilicet compositus. natura quidem non est sed a natura. forma igitur est magis natura cum unumquodque eius sit in delectabilia vel ens in actu quod habet per formas est magis tale quam quod est in potentia quod habet per naturam.

Iterum vero probat philosophus hoc idem dicens quod mutatio naturalis puta generatio est dicta nata. quia est via in naturam id est in formas. igitur forma potissime est nata. quod propter unumquodque tale et illud magis. Notandum quod nomen nature non operatur generationi nisi valde large quia est via in naturam. Quod autem generatio dicatur natura ostendit prius quod denotatur a termino ad quem ut a forma quod ostendit per differentiam quas habet ars a natura. ideo dicitur quod generatio non dicitur medicatio. nam medicatio non dicitur via in medicinam sed in sanitatem. et sic denotatur a termino a quo non a termino ad quem. medicatio enim necesse est esse a medicina non in medicinam. sed naturam. id est generatio naturalis non sic se habet ad materiam vel ad formam. quod semper denotatur a forma ad quam vadit. Idcirco quo notandum quod consideratio naturalis est circa motus et factiones naturales potissime

eius consideratur ut habent rationem motus. et ideo suscipiunt denotationem a forma ut a termino ad quem. Et ideo eius naturalis generatio dicitur natura eo quod habeat denotationem a forma ut a termino ad quem oportet quod forma potissime dicatur natura.

Notandum insuper quod licet naturalia agant motu ars tamen agit immobilis. factiones igitur naturales licet considerentur per modum motus. factiones tamen secundum artem possunt accipi per modum actus. Et quia actiones denotantur a principio a quo factiones secundum artes vix plurimum non denominantur a forma quam inducunt sed ab arte a qua sunt. ut medicus ab arte medicina non a sanitate. et edificatio ab arte edificandi non a domo. Quod utraque denominatio sit possibilis patet. quia sicut dicimus quod medicus medicet sic dicere possumus quod sanet. Et sicut dicimus quod edificator edificat sic dicere possumus quod albificat. Videtur tamen magis conveniens tales factiones denominari a principio a quo quam a termino ad quem. quia secundum quod huiusmodi magis videtur considerari ut sunt actiones quam ut sunt motus.

Consequenter ostendit Philosophus quod priuatio potest quodam modo dici natura dicens quod forma et natura dupliciter dicitur. Dicitur enim de forma completa et de priuatione. Pro quo notandum quod priuatio potest dici forma et natura dupliciter. tunc quia semper est annexa forme vel nature. nunquam enim est priuatio vni contrarii nisi sit annexa forme alteri tunc quia in suo intellectu includit formas. Semper enim in non facere intelligitur facere et in negatione affirmatio. ut dicitur circa finem secundi elencorum.

Etiam

autem determinatur est etc. Postquam philosophus ostendit quod materia et forma et priuatio sunt vel dicuntur natura ex quibus haberi potest quod ad naturales spectat considerare de ipsis. In parte ista ostendit hoc idem ex differentia quas habet naturalis ad mathematicum. Intendit autem tales rationes. naturalis differt a mathematico. quia mathematicus considerat formam preter materias sensibiles. naturalis vero considerat formam in materia sensibili. Omne considerans formam in materia sensibili habet conside-

rare de materia et de forma. igitur spectat ad naturales considerare tam de materia quam de forma. Venatur igitur Philosophus differentias inter naturales et mathematicum. Et primo ponit rationes probantes mathematicum non differre a physico sic.

Corpora physica id est naturalia habent plana id est superficies et firma id est soliditates et longitudo id est lineas et puncta de quibus intendit mathematicus. scilicet scientie considerantes de eodem sunt eadem et non differunt. ergo scientia mathematica et physica erunt eadem. quia de eodem considerant. Item quia astrologia autem est altera a naturali autem est pars eius. non videtur autem quod sit altera cum de eisdem sit physicus et astrologus. patet quia si physici est considerare quid est sol et quid est luna nullum inconueniens est quod ad physicum pertineat consideratio accidentium que soli insunt et lune. Quisquam enim est considerare subiecta est considerare accidentia subiectorum. Si ergo physicus considerat de sole et luna habet etiam considerare de motibus et eclipsibus eorum. et quod de talibus considerat astrologus igitur est de eisdem astrologus et physicus. quare videtur quod mathematica saltem quo ad istam partem que est astrologia non differat a physica.

Consequenter soluit. **N**us di
tas rōes. Solutio autē oīm deā
ruz rationū in hoc cōsistit. quia l3
de eisde3 cōsideret mathematicus
et phisicus non tamē eode3 modo
ideo q̄ de his līneis et huiusmodi
negociat mathematicus nō tamen
ut vniūquodq3 illoz est terminus
phisici corpis. neq; etiā accidētia
solis et lune speculatur mathema
tici inquit accidit corpibus exi
stētib3 talibus idest exiētibus na
turalibus. vnde mathematicus ab
strahit p̄ cōsideratōez a talib3 cor
pib3. cōsiderat ei q̄ sunt abstracta
a motu. et huiusmodi cōsideratio quātū
ad veritatē nihil differt. vera est
enī cōsideratio mathematicoruz
ideo subdit q̄ non sit mendacium
abstrahentiū. Dubitaret forte
aliquis an phisicus differat ab astro
nomo. Et videt q̄ non. motus enī
non pōt cōsiderari p̄ter motuz. q̄
tūc aliquid cōsideraret p̄ter seip̄3

Cum igitur ad astronomū perti
neat cōsiderare de motib3 plane
tarū videt q̄ astrologia nō abstra
cta sit a motu et p̄ oīs est natural
Dicenduz q̄ astrologia magis ap
propinquat naturali phie q̄ q̄cum
q̄ alia sciētia pure mathematica.
non tamē est eade3 sciētia astrolo
gia et phisica. Nam licet vtraq3 sit
de motib3 planetarū non tamen

hoc est eode3 modo. quia phisica
magis est de dictis motib3 ut mo
tus sunt. astrologia vero est de di
ctis motibus ut in eis sū velocita
tez et tarditatē repiūtur et maior et
minor distātia planetarū ad inui
ce3 cōsiderat. igit astrologus est de
huiusmodi motibus non secūdu3
rationez motus. sed ut in eis repe
ritur ratio quātitatīs. ita q̄ astro
logus considerat de quātitate eo
rum secūdu3 velocitates et tardita
tez. Naturalis vero ut ait Cōmē
tator considerat de naturis eoruz
sū quod mobilia sunt corpa phi
sica. Aliter posset dici q̄ astro
logia non est pure mathematica
ut dictuz est in secūdo capitulo pri
me partis huius compendij.

Alterius dubitatz aliquis for
te vtrum differat quāuz ad veri
tatem cōsideratio abstractiua et
non abstractiua. Et videtur q̄ sit
mendaciuz. quia sicut res se habz
ad esse ita ad veritatē secūdo me
taphisicē. Que igitur non sunt ab
tracta secūdu3 esse non possunt ef
se abstracta secūdu3 veritatem.
mathematica igit cum non sit ab
tracta secūdu3 esse si consideren
tur ut abstracta considerabuntur
ut non sunt. falsus ergo erit intelle
ctus. Dicenduz q̄ duplex ē ab
stractio scilicet p̄cisiua et diuisiua.

Precisiva est quando intelligitur hoc sine hoc. ut si intelligat aīal non intelligendo hominē vel materiā quantā nō intelligendo materiā sensibiles. et hoc modo abstrahentiū non ē mendaciū. Alia autē ē abstractio diuisiva. quādo scilicet hoc intelligit non inesse illi. ut intelligere aīal nō inesse homini. et hoc modo abstrahentiū est mendaciū mathematici autē abstrahūt p̄mo modo non autē secundo. Quia igitur dicitur sicut se habet res ad esse et. est intelligendū quod res non ē intelligenda sub modo repugnantī sue nature. ut abstrahendo secundo modo non p̄mo.

Consequēter ostendit Philosophus quod eiusdē sciētie ē considerat materia et formam. et hoc sic. Ars imitat naturā. sed eiusdē sciētie vel artis est cōsiderare speciem et materiā. ut artis medicine est cognoscere sanitatē tanquā formā et colerā et flegma tanquā materiā in quibus est sanitas. Pari ergo ratione et naturalis philosophiē est cognoscere utrasque naturas scilicet materiā et formā.

Determina

tis autē his et. Postquā philosophus determinavit de causis intri-

secis hic cōsequēter determinat de omnibus causis tam intrinsecis quā extrinsecis. Dicit igitur quod his determinatis cōsequēter est inquirendū de omnibus causis rerum naturalium. quia hoc negociū philosophicum est sciendi gratia. Scire enim tūc unū quodque opinamur cum eius causas cognoscimus. Dicit ergo philosophus quod uno modo dicitur causa ex quo aliquid fit cum insit quātū ad causam materiale. Alio modo dicitur causa forma que ē species et exemplum. hec autem est ratio ipsius quod quid erat esse. quia a forma sumitur principaliter definitio.

Notandum quod forma potest tripliciter sumi. Uno modo ut dat esse. et sic dicitur species. Alio modo ut est ratio generandi sibi similem. et sic dicitur exemplum vel paradigma. Alio modo ut est ratio intelligendi. et sic dicitur quod quid erat esse id est quidditas.

Amplius dicitur causa efficiens ut de eo quod est unde principium motus et quietis. vel quod est ut causa consilians. vel ut est causa pater respectu filii. et univēsaliter faciens facti. Notandum autē quod causa effectiva dupliciter potest accipi Primo quod quedā est principalis

et quedam secundaria et coadiuuans
Secundo potest distinguere causa. quia
quidam est vniuersalis quedam particularis.

Quantum igitur ad causas principales et secundarias aut vniuersales et primas principium aut consilians. ita quod per primum principium intelligit causa principales. per consilians vero coadiuuantes et secundaria. Quatuor vero ad causas vniuersalem et particularem ait pater et faciens. faciens autem est vniuersalior causa quam pater

Deinde dicit Philosophus quod adhuc se habet tamquam ad modum finis. hec autem est cuius causa alia fuit. ut sanitas est finalis causa ambulandi. Sunt igitur quatuor cause per se. Deinde dicit Philosophus quod eiusdem rei possunt esse plures cause in diuersis generibus causarum. ut es et statuiticus sunt cause statue scilicet efficiens et materialis.

Consequenter dicit Philosophus quod cause sunt sibi inuicem cause. ut laborare est causa sanitatis et sanitas est causa laborandi. sed non eodem modo. sed sanitas est causa sicut finis laboratio est causa sicut principium. unde motus. scilicet efficiens. Unde dicit Philosophus quod idem potest esse causa contrariorum aliter et aliter. ut nauis per sui presentiam est causa salutis nauis et per absentiam est causa submersionis nauis.

Positis speciebus causarum seu generibus ponit consequenter Philosophus earum genera siue modos dicens quod modi causarum sunt multi. nam in eadem specie causarum est diuersitas modorum. quia causa potest accipi ut communis et ut propria. ut medicus est causa propria sanitatis. et artifex est causa communis. Et sicut in genere cause efficientis reperitur communis et propria ita in genere cause formalis. Notandum etiam quod causa communis et propria dupliciter accipi possunt. vel secundum causalitatem vel secundum predicationem. ut sol est causa communis respectu vniuersitatis plantarum in planta secundum causalitatem. Artifex vero respectu medici est causa communis secundum predicationem. Dicit autem sol causa communis respectu plante. quia ad plures effectus se extendit. Postea ponit Philosophus aliam combinationem causarum dicens quod quedam sunt cause per se et quedam per accidens. ut statim faciens est causa statue per se. et polidectus est causa per accidens quia accidit statui facienti polidectum esse. et sicut polidectus est causa per accidens ita omnia vniuersalia ad polidectum. ut homo et animal et alia vniuersalia sunt quibus conuenit polidectus.

Dubitaret forte aliquis utrum
policletus vel sor. sit causa statue
p accidēs. Et videt q non. Ratō
enī actōis ēt p se loquēdo nō solūz
est forma sed ēt subiectū. si igitur
ars statuifica h3 esse in sorte vt in
subiecto. sor. erit causa statue per
se. Dicendūz q ratio agendi per se
7 pmo cōpetit forme. si autēz cō
petit subiecto hoc est inquātū stat
sub forma. si igit accipit subiectū
non vt stat sub forma que est ratō
illius actōis statim accipit non vt
causa per se sed p accidēs. Policle
tus enī p aliā formā ē policle^{us}
7 homo. 7 p aliā formā ē artifex.
Ratio autē pprīa faciēdi statuā
non est forma p quāz est Policle
tus vel p quam est homo sed p q̄
est artifex. sic igit subiectū nūquā
est ratio p̄ncipalis agendi s3 for
ma. nec vnquāz debet accipi vt p
se causa nisi vt stat sub forma que
est ratio agendi. Ex hoc pōt elici
q cum in eodē subiecto possint ēē
diuerse forme quāz vna est ratō
agendi 7 nō alie subiectū cōsidera
tūz sub forma actiua erit causa p
se. 7 sub alijs erit causa p accidēs.

Notandū etiā q p accidēs po
test sumi ex parte effect^{us}. vt quan
do non fit illud sed fit aliquid an
nexūz. vt aperiens fenestrā illuiat
domū p accidēs non quia faciat

lu mē. s3 q facit aliquid ad quod
cōsequit huiusmodi illuiatio.

P̄terea expōit Dñs terci
az combinatōz dicens q alie sunt
cause in potentia 7 alie in actu. vt
edificator est causa in potētia edi
ficandi domū edificans est causa
in actu. Consequēter pōit phi
losophus quartam cōbinatōez di
cens q cause aliquē sunt complexe
in causa per se 7 p accidēs. 7 di
cūtur etiā simplices seu incōplexe
vt policletus non est causa cōple
xa nec statuā faciēns. s3 hoc totū
policletus statuā faciēns est causa
cōplexa. Ulterius ponit diffe
rentiaz Dñs inter causas in po
tentia 7 in actu dicens q cause in
actu simul sunt 7 non sunt euz effe
ctibus suis. non sic autē est d cau
sis in potentia.

Ad euidentiaz eorū que dicta
sunt de causis tria consideranda
sunt. Primū est de plit̄ate causa
rum respectu eiusdē rei. secundūz
est d causalitate cause finalis. ter
ciūz quoq de differentia cause in
actu 7 cause in potētia. Quan
tūz ad primū pmo p̄mittā aliq̄s
distinctiones. s3 oīdam aliquas
conclusiones. De primo sit ista
prima distinctio q causarū qdaz
sunt eiusdē ordinis. quedā alteri^{us}
7 alterius ordinis. Dicūtur autēz

causē eiusdē ordinis que in eodē genere causē sunt eqz primo 7 ei⁹ dem speciei. sed dicuntur causē al terius ordinis que in eodē genere causē sunt essentialr ordinate fm prius 7 posterius. 7 sunt alterius speciei. Exempluz duo hoies eqz primo trahūt nauis. exemplū secū di sol 7 homo in generatōe.

Secūda distictio sit illa q⁹ cau saruz eiusdē ordinis quedam sunt totales quedā partiales. Dicit^r at causa totalis que in illo genere nō indiget ad suaz causalitatem alia causa eiusdē ordinis secum cōcau sante. sed ipsa sola sufficit per se. Sed causa partialis dicit^r illa q⁹ in illo genere causē non sufficit ad causanduz effectū sine alia. Exem pluz primi ignis generās ignē. Ex empluz secūdi duo hoies trahen tes nauim quoz alter de se nō suf ficeret ad trahendū. Tercia di stinctio sit illa q⁹ causarū quedam sunt eiusdē generis quedā alteri⁹. Exemplū primi omnes causē effi cientes sunt eiusdē generis. Exem pluz secūdi. si accipiātur causē di uerse q⁹ vna ē efficiēs alia mate rialis vel formalis. De secūdo sit ista prima conclusio q⁹ eiusdē generis possunt esse plures causē per se alterius 7 alteri⁹ generis 7 totales. Nec cōclusio patz p^r Ari

sto. hic in lra 7 in quinto metaphi sice. q⁹ statue sunt causē es 7 sta tuifica quoz quelibet est causa to talis in suo genere. Secūda cō clusio sit illa q⁹ eiusdē effect⁹ p⁹nt esse plures causē eiusdē generis 7 totales si sint alteri⁹ ordinis. hec cōclusio patet p^r exempluz. q⁹ de⁹ 7 sol 7 homo hominez in esse pro ducunt quozuz quelibet est causa totalis 7 sufficiens in suo ordine. 7 est quelibet de genere efficiētis.

Tercia conclusio sit ista q⁹ eius dē effectus possunt esse plēs cau se eiusdē generis 7 eiusdē ordi nis si sint causē partiales. Hoc vide ri p⁹nt p^r exempluz. Sicut eni plu res homies trahentes nauim sunt causē tract⁹ nauis ita pater 7 ma ter sunt illo modo causē prolis.

Quarta conclusio ē ista q⁹ impos sibile ē eiusdē rei esse plures cau sas eiusdē generis 7 eiusdē ordi nis 7 esse totales. Vanc p⁹bo sic quia si sic igit^r effectus nō depēde ret essentialiter ab aliqua causarū barū. cōsequēs ē falsuz euidenter ergo 7 antecedēs. p⁹batio cōsequē tie. si. a. 7. b. sint causē totales ipsi us. c. tūc. c. non depēderet ab ipso a. quia sufficiēter haberet esse per ipsuz. b. quod ponit totalis causa eius. Et p^r idem p⁹nt probari q⁹ nō dependeat ab ipso. b. cēntialiter.

e

quia habet esse sufficiens per ipsum a.
quod ponit totalis causa eius. er
go ipsum c. non dependet essentialiter
nec ab a. nec a b. quod est omnino
extra rationem. sed illa ratio nihil fa
cit contra secundam conclusionem. quia
cause alterius ordinis et totales non
superflue quatenus ratio ordinis cen
tialis omnes simul requiruntur et
sunt alterius rationis quod non est in
proposito.

Quantum ad secundum articulum
principales videndum est an finis
sit causa efficientis et maxima cau
sa. Pro cuius declaratione primo pre
mittam aliquas diffinitiones. secun
do ad questionem respondebo. De
primo sit ista prima distinctio quod
finis est duplex. ut habet secundo
de anima. scilicet finis gratia cuius et finis
quo. dicitur autem finis gratia cuius ipsum
obiectum quod per operationem attingitur
ut deus qui attingitur a bonis per
operationem intellectus et voluntatis. sed
finis quo dicitur ipsa operatio qua
obiectum attingitur puta volitio et in
tellectio. Secunda distinctio sit
ista quod finis cuius est qui aliquando
in esse producit aliquando non sed
presupponit. Exemplum primi est for
ma naturali que per motum vel generati
onem producit. Unde quinto metha
physice capitulo de natura dicitur quod
finis generatiois est forma. et ille si

nus est obiectum quod attingitur in ac
tione transiente per quam producit in
esse. Exemplum secundum deus et ille
finis est obiectum quod attingitur
operatione immanente puta per actum intel
lectus et voluntatis. Tercia di
stinctio sit ista que ponit ab Aristotele
quarto metaphysice capitulo quinto
quod res dicitur esse causata dupliciter
quod res aliquando est causata in cau
salitate. aliquando in esse suo. primo modo
efficientes habet rationes causati in spe
ctu finis non quantum ad suum esse ut
patet sed quantum ad causalitatem.
Secundo autem modo est causata
forma seu compositum quantum ad suum
esse. De secundo dico ad questi
onem. scilicet partem affirmativam tenendo
scilicet quod finis sit causa efficiens et
maxima causa. que conclusio patet
per philosophum hic et quinto metha
physice dicens quod finis est causa ef
ficientis. Commentator dicit quod est
maxima causa. Et Aristoteles dicit quod
si de unaquaque causarum esset ali
qua scientia illa que esset de fine es
set nobilior. Est igitur ille ordo in cau
sis. quod finis primo venit in mente age
tis sub ratione boni et appetibilis. agens
autem motum a fine producit formam. quia
forma producta coeque materiae. Et
ultimo sequitur quod materia sustentat
formam. Sed contra predictam arguitur
et primo quod finis sit causa. quod vel est causa secundum

q̄ ens vel fm̄ q̄ non ens. nō secun-
dom̄. q̄ nō ens nulli⁹ est causa.
nec primo mō. q̄ finis nō est cau-
sa nisi fm̄ q̄ mouet efficiēs ad agē-
dū. s; q̄ finis ē nō mouet efficiēs
s; cessat ab actōe igit̄. Secū-
do arguit̄ q̄ nō sit cā efficiētis. 7 si
sic secūtur duo incōueniētia. p̄mā
ē q̄ idē resp̄cū eiusdē eēt cā 7 cau-
satū. qd̄ p̄ ex hoc. q̄ ē ipsuz effi-
ciens ē cā finis sic ecōuerso vt hēt
in textu fm̄ q̄ in demonstratōe erit
circul̄s. qd̄ p̄ sic. q̄ demonstratō p̄
pter qd̄ ē p̄ cāz. Lū igit̄ efficiēs sit
cā finis poterit p̄ efficiēs demonstra-
ri finis si etiā finis sit cā efficiētis.
igit̄ p̄ finē poterit efficiēs dem̄strari
si ē finis sit cā efficiētis igitur erit
circulus. Tercio arguit̄ q̄ finis
nō sit maxia causa. q̄ finis est cau-
sa extrinseca. igit̄ nō ē maxia cau-
sa. oīa pt̄z. q̄ materia 7 forma q̄
sunt cause intrinsece magis vidēt̄
cōferre ad esse rei q̄ cause extrin-
sece.

Ad illa r̄ndeō. ad p̄mū dico
q̄ finis est causa fm̄ q̄ ē ens i mē-
te artificis. sic enī mouet agentē in
rōe dirigibil̄. Ad secūdum de
p̄rio incōueniēti dico q̄ nō ē incō-
ueniēs idē esse cāz 7 causatuz cau-
salitate diuersimode dēcā. tñ in eo-
dez genere cālitatis ē impossibile.
Unde efficiens ē causa finis 7 p̄

consequēs prius in ratōe cause ef-
cientis. finis autē est causa efficiē-
tis 7 per cōsequēs p̄rior in ratōe
finis. De secundo incōueniēti
dico q̄ nō est circulus in demon-
stratione. quia nō est virobique
idem genus demonstratiōis. quod
nō est in proposito. q̄ sicut cau-
sa est equiuoca ita 7 demonstrati-
ones. Ad tercium cum dicitur
q̄ cause intrinsece sunt magis cau-
se dicenduz q̄ falsuz est. quia illa
que ē prima causalitas omniuz est
verior. talis est causalitas finis.
quia omnis alia causalitas depē-
det a fine vt dictum est. Unde ve-
rius est q̄ effectus dependet a cau-
sis intrinsecis immediatius 7 pro-
pinquius nō tamē magis simpli-
citer.

Quantuz ad terciū articulū
principales scilicet de differentia
cause in actu 7 potentia dicit̄ phi-
losophus hic 7 in quinto metaphi-
sice q̄ causa in actu 7 effectus in
actu simul sunt 7 non sunt non sic
de causa 7 effectū in potentia.

Ad cuius euidentiaz dico tria
de mēte doctoris subtilis in q̄nto
metaphisice. p̄mū ē q̄ illa dīa iter
causaz in actu 7 in potentia respe-
ctu effectū. p̄portionalr̄ acceptoz
nō est accipiēda quantuz ad ip-
sas relationes cause ad effectum.

quia si sic simul esset causa in potentia et effectus in potentia. sicut causa in actu et effectus in actu.

Naz oia hec referuntur vno genere relationis. scilicet secundo modo. sed veritas huius dicti accidentis est de fundamentis relationum. ut sit sensus quod relatio esse in actu non potest fundari nisi in ente in actu. et ideo simul sunt et non sunt sicut relationes ita et fundamenta earum. sed relationes cause in potentia et effectus in potentia non requirunt fundamenta in actu et ideo non oportet fundamenta earum simul esse licet relationes simul sint. non enim oportet edificatores simul esse et edificabile. quod edificabile potest esse in ente in potentia. Secundum dictum est quod ista dicta non sunt intelligenda de fundamentis relationum in quantum fundamenta sunt. quod si sic sicut utroque relationes utrobique sunt et non sunt. ita et fundamenta in quantum fundamenta sunt consilium ut sic non sunt relationes secunde intelligende de fundamentis comparatis ad extrinsecas. quod in causa et in effectu in actu si unum fundamentum existit et aliud. non sic autem de causa et effectu in potentia.

Tercium dictum est quod ista dicta non sunt intelligenda de fundamentis absolutis sed acceptis sub relationibus. Non enim sequitur quod si unum scilicet fundamentum existit scilicet cause in ac

tu et effectus existat. quod fundamentum actualitatis potest esse sine relatione. Sed si fundamentum cause in actu sub relatione existit in actu tunc etiam fundamentum effectus sub relatione effectus in actu existit in actu non sic de causa in potentia respectu effectus in potentia.

Sed contra predicta arguitur et videtur quod causa particularis etiam in actu non sit simul cum effectu particulari etiam in actu. quia si sic. ergo in principio motus cessaret motus. consequens est evidenter falsum. ergo et antecedens. probatio consequentie quia habitis principalibus in materia cessat motus ex primo de generatione. Accipiat ergo aliquod efficiens per motum certum est quod in principio motus est efficiens in actu. ergo est effectus in actu. sed effectus existente in actu cessat motus. ergo cessabit in principio. Preterea movens naturaliter est prius motui ut dicitur quarto metaphisice ergo potest esse sine illo sicut prius sine posteriori. ergo causa in actu potest esse sine effectu in actu.

Preterea scitum in actu ponit scientiam in actu. sed scitum in actu potest esse scientia non existente in actu. ergo causa in actu potest esse sine effectu in actu. probatur in novis quia referuntur in tercio modo re

latuoruz ubi non ē mutua depen
dencia. qz sciētia dependet a scito
7 non ecōuerso. Preterea de
ē semp causa in actu. Si ergo cau
sa in actu 7 effectus in actu sunt sil
sequit q effect⁹ semp fuerit i actu
7 sic mūdus ab eterno fuisset qd ē
falsus 7 hereticū. Qd autē deus
semp sit causa i actu patet quia si
non tūc prius fuisset causans i po
tentia 7 postea in actu. 7 p conse
quēs fuisset mutatus.

Ad ista respōdeo ad primū dī
co q cōtra nō valet. Ad pbatōne
dico q eo modo quo agens per
motuz est in actu effectus est i actu
modo pexpōsito. Si enī motus ē
ipsuz agens nō est causa in actu fa
cti esse vsqz ad vltimuz eius. acci
piēdo tamē effectū respectu cuius
est mouēs in actu. 7 effectus est in
actu. i. ipsuz fieri. qz dū mouet est
causa in actu ipsius fieri. sed i vl
timo inītiati ē causa facti esse in ac
tu. 7 tunc effectus 7 causa sil sunt
7 non sunt in actu. vnde si causa ē
in actu in fieri sil erit effect⁹ i fieri
Si causa est in facto esse siml erit
effectus in facto esse. vl si causa in
actu in facto esse erit simul e factus
in actu in facto esse. Quando
igī dicī q habitibus pñtibz ces
sat motus. Dicenduz q pñte ha
bitu siue effectū in facto esse cessat

motus 7 non aliter. sic autē est tā
tu3 presens in fine motus 7 nō in
principio vel in via ad terminum
ad quem.

Ad secunduz de quarto meta
phisice dicendum q mouēs est sil
natura cum effectū accipiēdo illa
vt sunt sub relatiōibz modo pre
dicto. Vnde res subiecta mouens
est prior re in qua fundat relatio
effectus. Philosophus autem lo
quitur de fundamētis nō de rela
tiōibz. Dictuz est autē q differen
tia illa accipiēda est non de fun
damentis absolutis s3 vt sunt sub
relationibz.

Ad terciuz dicenduz q scitum
in actu 7 sciētia in actu simul sunt
7 non sunt. Et cum dicatur q refe
runtur tercio modo. Dico q ē fal
sus nisi accipiēdo sciētiāz in ac
tu 7 scibile non autem scitum. Un
de accidit scibili q sciatur. quod
intelligenduz est de re subiecta sci
licet d lapide vel ligno. hoc tamē
non obstante scibile inquantuz sc
bile fm se 7 essentialiter referē ad
sciētiāz in potentia. 7 sciētia in
potentia 7 scibile in potentia siml
sunt 7 non sunt. nec accidit scibili
vt sic q sciat in potentia. Accidit
tamen lapidi q sciatur sicut acci
dit fori q sit pater. non tamen ac
cidit patri q sit pater. vnde sicut

scientia in potētia essentialiter de
pendet a scibili ī potētia ita ⁊ ecō
uerso. ⁊ sciētia etiā in actu depen
det a scito in actu ita ecōuerso. p
batio hui⁹. qz scibile nō est scibile
nisi qz eius pōt esse sciētia. Naz si
esset scibile ⁊ ei⁹ non eēt sciētia in
potentia esset scibile ⁊ non scibile.
ergo in ratiōe scibilis vt scibile est
includit sciētia in potentia vt suū
per se correlatiuū. Ad quartū
scilicet de deo neget antecedens.
quia deus semp fuit non tamē sp
fuit causa in actu. quando dicitur
qz tunc esset mutabilis. dico qz nō
valet. qz agens voluntariū cōmōi
est deus volūtate antiqua nō mu
tata pōt causare quando placet si
ne mutatōe sui. Exemplū vt sicut
si ego vellem me scribere cras ⁊ p
adū voluntatis ponere scripturā
in esse ita qz volitōne mea qua vo
lo hodie librū esse cras scriptū. li
ber cras produceret in esse ibi nū
la eēt mutatio ex parte mei sed ex
parte libri producti de ēe ad non
esse. sic deus ab eterno voluit res
esse ex tempore ita qd p illam vo
litionē qua ab eterno voluit res tē
poraliter produci ipse res sunt tē
poraliter producte nulla mutatōe
facta ex parte sui sed solū ex par
te rerū productarū de non esse ad

esse. de quo magis in theologia.

Scit autes

fortuna. Postquā dōter
minauit Philosophus de causis
per se hic cōsequenter determinat
de fortuna ⁊ casu que sunt cause
per accidens.

Circa qd posset dubitari utrū
de fortuna ⁊ casu que sunt entia
per accidens possit esse sciētia cu⁹
scientia sit de necessarijs. Dicē
duz quod de corruptibilibus ⁊ d
cōtingētibus potest esse scientia in
quāru de his possunt formari in
corruptibiles ⁊ necessarie ratōes.

Dicit igitur Philosophus qd
quidam credūt nihil esse fortunā
⁊ casum. ⁊ nihil fieri a fortunā. aut
a casu. sed quecumqz nos dicimus
esse a casu aut fortuna omniū illo
rum dicūt ēe aliquā causaz deter
minatā. vt veniendi a fortuna ad
forum ⁊ reperiendi debitore quē
volebat ⁊ antequā veniret ad fo
rum non est opinatus illū inueni
re. huiusmodi veniendi vel inueni
endi causa determinata est veniē
tem velle emere. Similiter autes
⁊ in alijs que dicuntur fieri a for
tuna semper est accipere aliquam
causam determinatā sed non for

nam. fortuna enim nullius est causa.

Posset autē fm Cōmentatorē sic formari ratio cū fortuna videatur esse de genere causarū. si fortuna esset aliquid eēt causa alie. sed nullius ē causa igit̃ nihil est. hanc opinionez improbat **Th**us dicens q̃ mlt̃a sunt 7 fiūt a fortuna 7 casu que nō ignorātes quoniam est referre vnūquodq̃ talium in aliquā causaz eoz que sunt idest in aliquā causaz per se. sicut dicit ratio antiqua destruētes fortunā 7 casuz. Hoc tamē nō obstante q̃ vnūquodq̃ est reducere in causam per se. alia horū que videmur dicūt omēs esse a fortuna alia autē non a fortuna. Pro quo notandum q̃ omne p accidens reducit̃ ad per se. illud etiā dicit̃ esse p accidēs quod ē p aliud. tūc que ram de illo alio utrū sit per aliud sed nō est abire in infinitū igit̃ est deuenire ad per se. Non ergo obstante q̃ omnia reducūt̃ in per se multa tamē sunt p accidēs. frivola ergo est ratio dicentis nihil esse fortunā vel nihil esse p accidens. quia omnia reducūt̃ in per se.

His pmissis ostendit **Th**us

quid sit casus 7 fortuna. Circa qd̃ est sciendū q̃ philosophus principaliter videtur insistere ad inuestigandum diffinitionem fortune. q̃ inuestigata diffinitione fortune de leui patet quid est casus. Diffinitio enim casus continetur in diffinitione fortune sicut diffinitio generis in diffinitione speciei ut patebit.

Diffinit autem **Philosophus** fortunaz sic. fortuna est causa per accidens in his que sunt raro in agentibus propter finem 7 a proposito. Dicit in his que sunt raro quia in his que fiūt semper vel frequentē non est fortuna.

Notandum insuper quod non in omnibus que fiunt raro secundum se est fortuna vel casus. que enim sunt secundum intentionem licet fiant raro non tamen sunt a fortuna sed a proposito. Illa dicuntur fieri raro 7 sunt a fortuna que sunt preter intentionem agentis 7 opinantis. Patet etiā qd̃ fortuna est causa per accidens. quia infinita idest indeterminata. Causa autē per se est finita idest determinata.

Omnia enī sunt causa p accidens
que pnt accidere cause. vt esse al
buz musicū. Dicit autē consequē
ter in agentibus ppter fines. vñd
ponit Philus q quedā agūt prop
ter fines quedā non. Cōtra oē
agens agit propter finē. ⁊ q tollit
fines tollit omnē adionez secundo
metaphice.

Ad hoc respōdet Cōmentator
dicens q aliqua sunt non propter
fines. quia non habēt deliberatiōz
vt confricatio barbe vel eleuatio
festuce que bene habent finē yma
ginariū. que lz fiant sine delibera
tōe nō tamē fiūt sine ymaginatōe.
in istis ergo nō est fortuna. Sima
liter dicit in his que fiūt a propo
sito ⁊ ab intellectu non a natura.
Vnde dicit Philus q fortuna nō
ē neq in infantibus nec in alijs nō
agentibus a pposito. Addit autē
Philus q tam illa que sunt a ppo
sito q illa que sunt a natura sunt
propter fines.

Consequenter ostendit Philo
sophus duplicē esse fortunaz scilz
bonaz ⁊ malaz. Eufortunā autē
dicit esse valde bonā fortunam ⁊
diffortunā valde malaz.

His premissis dat plūs diffe
rentiā inter fortunā ⁊ casuz dicens
q differentiā ē inter hec. qz casus ē
in plus q fortuna ⁊ est quasi ge^o

ad ipsaz. omnis enī fortūa ē casus
sed non ecōuerso. vnde fortuna di
citur esse in his que agunt a ppo
sito ⁊ p intellectu qui quidez libe
re agūt sunt dominiū sui actus. ca
sus vero seu per se vanū idest fru
stra quod ppinquū est casui est tā
in his que agunt a proposito q in
alijs. vt equus fugiens a bello ca
su venit ad stabulū ad quod veni
ens saluatus est. sed hec fuit cau
sa per accidēs. vnde quia nō veni
ebat vt saluaret sed forte causa ci
bi. ⁊ tripes casu cecidit ⁊ sad^o est
sedes. ⁊ hec sit p accidēs. quia ce
cidit casu non causa sedendi. Tri
poda enī vel aliqd graue cadēs
per se tendit ad centrū. Quod an
tem cadat sic disposita vt homo
possit sedere in ea hoc est casuale.
In talibus enī que nō agunt libe
re sed solū instinctu nature que vi
delicet magis agūt q agant nō
est fortuna sed casus est taz in his
q in alijs. Talia etiā non dicūt
proprie eufortunata vel diffortu
nata sed tantū metaphorice ⁊ si
militudinarie.

Dicit autē Philosophus con
sequenter q fortuna ⁊ casus redu
cūt ad genus cause efficientis.
quia casus ⁊ fortuna sunt de nūe
ro eorū que sunt a natura vel int
lectu. ⁊ tunc supplēda est ratio q

Intellectus ⁊ natura sunt cause efficiētes.

Notandus circa hoc quod philosophus dicit q̄ per se non ē p̄pinquū casui. hec enī cōueniunt ⁊ differūt. cōueniūt. q̄ in vtroq; h̄z esse in agētibus ppter finē. nisi. n. ageret aliquis ppter finē nunquā cōtingeret ei aliquid frustra. Ex hoc enī aliqd dicit̄ fieri frustra v̄l vane. quia agens nō cōsequit̄ siēz intentū. In hoc tamē differūt q̄ vānū est p̄ compositōez ad finem. inquātus finē non attingit. Casus vero p̄ compositōez ad finēz inquātus attingit aliud quod nō ē finis vt si finis deambulatiōis sit depositio cibi nō tamen inuētio debito ris sit finis si nō deponat̄ cibus d̄ambulatio erit frustra. Si autem inueniat̄ debitor erit casus.

Notandus insup̄ s̄m Scotū in quolibetis q̄ fortia nō est aliqua per se causa distincta a natura ⁊ ab intellectu siue proposito imo eadez voluntas que respectu effect⁹ intenti est per se causa eadez r̄spectu effect⁹ euenientis non int̄el̄ dicitur esse fortuna

Item notandus s̄m eundem q̄ nihil euenit sic a fortuna quā eueniat ab aliqua causa per se int̄edēte. iuxta illd̄ Platonis i timeo. Nihil est c⁹ ortus non p̄cesserit legit

tima causa vel ratio. sub int̄entiōe enīz cause per se cadūt omēs effect⁹s. Sed q̄n̄ alicuius effectus nō apparet esse causa proxima siue per se int̄edens tūc ille effect⁹ d̄t̄ esse fortuitus seu casualis. Unde si aurā sit ibi ⁊ aliquis fodiens ipsum non int̄edens inueniat hoc est quia est magis dispositus vt causa vniuersal̄ ipm moueat ad hoc bonū q̄ ad aliud.

Adoniam

autem sunt cause.

Postquam Philosophus determinauit de omnibus naturalibus causis. hic consequēter ostendit q̄ de talibus spectat considerare ad naturales. Dicit ergo q̄ phisici erit considerare de quatuor causis q̄ in demonstratiōe hīs vtitur.

Dubitaret forte aliquis vnde ē q̄ spectat ad naturales demonstrare de omnibus causis. Ad quod respondet Cōmentator q̄ in quo est materia sunt oēs cause. Quod patet. materia enim nō est in actu nisi per formā. nec materia habet cognosci nisi p̄ analogiam ad lozmas. si igit̄ res habet materiā de necessitate habet formā. Rursus quia materia dicit quid in poten

tia ⁊ quod est in potentia. nō agit
igit de necessitate res habens cau-
sas materiales habet causas effici-
entē que materiāz reducit ad actū
Et quia etiāz efficiens non agit nī
si propter finem de necessitate cō-
currit ibi causa finalis. Naturalis
igitur cuius est considerare omnia
materialia est considerare omnes
causas.

Ostendit igitur Philosophus
primo q naturalis est cognoscere
vel considerare omēs causas ⁊ q
consequēter habet dēmonstrare p
omnes causas. Premittit autem
duo pambula. Prīmū est q mul-
totiens tres cause veniūt in vnam
quia forma ⁊ finis coincidunt in
vnu numero. ⁊ efficiēs cū forma
in vnu subiecto. homo enim gene-
rat hominē. quia igit homo gene-
rans ⁊ genitus sunt eiusdē substan-
tie forma generantis que est ratio
agendi ⁊ principiū actōis in eadē
substantia cū forma geniti que est
finis materie ⁊ pfectio eius. Ma-
teria igitur non coincidit cū alijs
sed alie tres coincidunt in vna.

Et est notādum q dicit multo-
tiens q non semper. Unde finis
dicit duplici ut ait Cōmentator. s.
finis generatōis ⁊ geniti. finis ge-
neratōis hoīs est ipsa forma hūa

na. sed finis geniti est pfectio quā
acquirat genitū p suas opationes.
vt finis naturalis hoīs est felicitas
Coincidūt ergo in vnu finis gene-
ratōis ⁊ forma. nō autē finis gen-
ti. Efficiēs etiā in generatōe vni-
uoca coincidit cū alijs. non autē
efficiēs in generatōe equiuoca.
Sol enī nō est calidus formaliter
⁊ tamē est causa efficiēs caloris.

Consequenter ponit Philoso-
phus secundū pambulū dicens
q phisicus tenet omnino cōsidera-
re que mouēt mota. que enim mo-
uēt nō mota nō sūt ampli⁹ phisice
cōsideratōis. q talia non hūt in se
principiū mot⁹. s. cū mouent sunt
imobilia vt deus. Ex secūdo pre-
ambulo infert phus q ad natura-
les spectat cōsiderare de materia
forma ⁊ efficiēte. q si phisicus h
cōsiderare motus ⁊ generatōes re-
rum cū ad generatōes tres cause
cōcurrant scilicet forma que p ge-
nerationē fit. ⁊ materia que gene-
ratōē sustinet ⁊ efficiēs que gene-
ratōē facit oī phisicū cōsiderare de
trib⁹ causis pdictis. Deīn probat
q spectat ad nālem cōsiderare de
fine. q forma ⁊ finis sūt idem nu-
mero vt dictū est in primo pre-
ambulo. igit si natural cōsiderat de
forma cōsiderabit etiā de fine.

Notanduz tamen q̄ licet eadē
res sit forma ⁊ finis nō tamē sub
eadē ratione. Dicit̄ enī forma in
quantū dat esse materie. finis aut̄
vt terminat motuz.

Epenitus

ii. Postquaz Philosophus ostendit q̄ oportet phisicuz
cognoscere omēs causas. hic cōse
quēter ostēdit q̄ spectat ad eū de
monstrare p̄ quodlibet genus cau
se. Ad cuius euidētiā sciendū
q̄ tollens naturā agere propter fi
nez tollit omnē demonstratiōē na
turales. In naturalibus enī finis
necessitatē efficiēti imponit. effici
ens forme. forma materie. Tollēs
ergo finē tollit omne efficiēs. quia
nullū agēs agit nisi intēdendo fīēz
Si autē tollat omne efficiēs tollit̄
omnis forma. destructa autē om
ni forma nō remanebit natura.

Ex quo manifeste patet q̄ tol
lens finem in naturalibus tollit oē
genus cause. tollendo autē omne
genus cause tollit omnē demonstra
tiōē. Si igit̄ volumus in phisicis
demonstrare supponēdum est natu
ram agere propter finē. Rursus
si demonstrare volum⁹ in naturali
bus supponēdū est in eis esse ali
quā necessitatē. cū demonstratiō nō

nisi ex necessarijs fieri habeat.

Primo ergo Philosophus ostendit na
tura agere propter finē. secūdo
quomō se habeat necessariū i phis
icis. Circa primū primo poit
opinionē antiquoz dicens q̄ an
tiqui reducūt omnes effectus natu
rales in materiā. si autē ponerēt
aliq̄ alias causas paruz de illis cu
rabant. quia paucorū effectū ra
tiones reddebant per illas. igitur
ponebant effectus naturales esse
ex necessitate materie ⁊ non ex in
tentiōe finis. vt si aīal corrupit̄
quia nullum agens per se intēdit
corruptionē. Dicebant hoc accide
re ex necessitate materie. imagina
bātur enim sic esse naturalia. sicut
si dicerem⁹ q̄ domo lapides gros
sos esse inferius de necessitate mate
rie quia grauiōres. ligna vero su
perius quia leniōra ⁊ nō propter
aliquē finem. Sic igit̄ imaginabā
tur in naturalibus. qz vt talia hñt
materiaz sic dispositaz. vt qz sunt
calida vel lenia iō sic se habent.
Alia vero habentia materiaz aliē
dispositaz aliter se habēt. Ponit
igit̄ Philosophus rōes corūde q̄ iupiter
idest deus pluit nō vt augmentet
frumētum sed ex necessitate mate
rie. quia aquam sursum dudam
oportet congelari ⁊ congelatam

oportet descendere. si igitur cōge-
latio a nullo agente interdū opor-
tet ipsam esse ex necessitate materie.

Secundo hoc idem probat sic
si pluvia eēt propter augmentū fru-
menti vel aliquid aliud in natura
libus esset ppter finem tūc in tali
bus nō cōtingeret cōtrarium illi?
finis. sed pluvia nō solū augz fru-
mentū sed destruit. vt cum pluit
frumento existente in area. igitur plu-
via nō est ppter augmentum fru-
menti. nec p cōsequēs phisicū optz
agere ppter finēz. Hanc opi.
improbat Dñs dicens hoc esse
impossibile. quia quēcūq; sūt a na-
tura aut fiunt sicut semp aut sicut
frequenter. Illorū autē que fiūt a
fortuna vel a casu nihil sit sic sem-
per vel frequēter. Nā pluvie mul-
toties quidez fiūt in hyeme nec vi-
dent esse a fortuna neq; a casu. s;.
forte si pluvie sub cancro sint. sed
si carina idēz calor sit sub cancro
non ē a casu. sed si in hieme esset
calor forte esset a casu. Si igitur
naturalia non sunt a casu sed sem-
per aut frequēter ergo sunt ppter
finēz. Notādū autē q; pluvia
sub cancro ⁊ calor in hieme hūt
aliqñ esse. qz effectūz huiusmodi
existentiū nō solūz causa est sol s;
aliq; planete. licet igit sol in hieme
non habeat generare calorem vel

estum. hoc tamē non obstante erit
calor in hieme. qz mars vel aliūz
planeta calidus erit in calidis sig-
nis. Et quod dictū est de calore
vel de caumate respectu hyemis
intelligendū est de pluvia respectu
canis. Canis ei ē quedā stella sub
qua sol existens tantūz estūz gene-
rat vt nō sit aptūz natum ad gene-
rationē pluvie.

Dubitaret forte aliquis vtrūz
sit vtrūz quod philosophus ait esse
dus naturales esse a casu vel pro-
pter finēz. Dicendūz q; supposito
naturam agere propter finem esse
dūz naturalū triplicēz rationēz
assignare possumus scilicet finem
casūz ⁊ necessitatez materie. Nā
huiusmodi effectus vel contingit
raro vel vt frequēter ⁊ semper. si
vt raro causa est fortuna ⁊ casus.
Ostendebatur enī supra q; quid
quid per compationēz ad causāz
est raro est a fortuna vel a casu.
S; si huiusmodi effectus nō sint
raro sed sint vt frequēter vel sem-
per ⁊ habēt causāz determinatāz
⁊ per se tunc cōtingūt propter finēz
vel habent solūz causāz p accidēs
⁊ tunc cōtingunt ex necessitate ma-
terie. Sic igitur loquēdum ē sup-
posito naturā agere propter finēz
S; si pp finē non ageret vel nihil
fieret v; quicqd fieret eēt casuale.

quod sic potest declarari. quia si nihil esset intentus ab agente nihil fieret. ppter fines p compatōz ad causas ex frequenter vel semper. Nam ex hoc p compatōz ad causas est semp vel frequēter. quia est a causa intēdente. quod quidē dī intēdente per se. vel enīz semp vel frequēter annexā vel eius effectus qd quidē dī intētū interpretatiue. vt si quis volens delectationē carnis et nollet turpitudinē eius p se. tamē qz huiusmodi turpitudō est ei semp vel frāquēter annexa vult illaz turpitudinē interpretatiue. Si igit̃ nihil p compatōz ad causas fieret semp vel frequēter vel nihil fieret vel quicqd fieret eēt p compatōz ad causas in paucioribus et raro. Et qz esse tale est casuale vel fortuitum quicquid eēt esset a casu. Item sic arguit phus qz ars imitat naturā vel pficit aliquā igit̃ natura non pōt opari. Si igit̃ artifex agat ppter fines a fortiori natura aget propter fines.

Notanduz qz ars pficit naturā quia naturalr est determinata ad vnu. ars vero quia non sic determinat̃ potest in res naturales aliquas formas inducere quas non potest ipsa. nam virtute artis pōt etiam inuari natura vt celerius et facilius consequat̃ intētū. Imita

tur etiaz ars naturaz qz etim intēlectus noster teneat infimū gradū in genere intelligētiarū et imitetur et cōsequēter oportet qz ars intellectus nostri aliquo modo imitetur naturā in qua refulget opus et ars intelligētiarū. Item arguit philosophus qz nos videmus animalia agere ordinate et propter fines vt aranee et formice. aranea faciēdo telas et formica congregando grana. videmus et qz plante faciūt folia pro cooperimēto fructū et habent radices deorsum gratia accipiendi nutrimentū. omnia autē talia sunt solūmodo instrumenta nature. Pro quo notandū qz formica et huiusmodi animalia nō agūt ex arte vel deliberatiōe p artem operantes. eiusdem enī substantiē vnt formiter agunt et operantur non ex arte sed instinctu nature. Aranee autem eodem modo faciūt telam et hyrūdines nidus. Si igitur talia agunt propter finem. quia hyrūdines faciūt nidos propter filios conseruādos. patet qz natura agit propter finem. Respondet autē philosophus ad motiua in oppositū opinantiū remouendo difficultatē sumptaz ex errore vel ex peccato nature. quia nos videmus in his que sunt scūduz artē cōtingere peccatū et errores vt me

dicus aliquoties non recte medici
nat. Et tū hoc nō obstante phi ip
si non negabāt finē in artib⁹. quā
nec ppter huiusmodi errorem ratio
finis ē neganda a naturalib⁹. siue
igit fiat pluuia tpe messis ⁊ destru
at fructus siue fiat monstra ex cor
ruptiōe semis hoc erit p accidens
⁊ i paucioribus. nec propter hoc
arguit naturā non agere propter
finē. Et si arguat q natura n
agit ex deliberatiōe. Respondet
q ex hoc non sequit quin agat p
pter finem. quod probat a simili
de arte. licet enim ars agat prop
finem non tamē semp artifex deli
berat. Et potest poni exemplum
quia citharizans pfecte habituatus
non deliberat tangēdo cordas ci
thare. Si enim cum tangit vnā
cordā deliberet antequā tangat
aliā tollitur consonātia. quia ni
mius esset spatiū tempis inter ta
ctū vnus corde ⁊ alterius. Natu
ra igit agit propter finem non qd
cognoscat finē sed quia dirigitur
a cognoscente scilz ab intelligētia
naturā regente. natura igit dicif
intendere finē inquātū intelligē
tia propter finē agit mouēdo na
turā. ⁊ hoc sufficit. Unde licet in
nobis voluntas agat propter finē
non tamen cognoscit finem sed ab
intellectu dirigitur.

Mod autē

ex necessitate iē. Hic
cōsequēter declarat phi
losophus qualiter reperitur necessa
riū in rebus phisicis. Querit
igitur philosophus vtrum necessi
tas sit sumenda in rebus phisicis
ex parte materie que est necessitas
simpliciter ⁊ absoluta. vel ex par
te finis que ē necessitas ex suppo
sitiōe vel condiōe nata. Et repre
hendit antiquos ponentes necessi
tatem in rebus naturalib⁹ ex par
te materie.

Pro quo sciendū q in rebus
naturalibus non est ponēda neces
sitas ex parte materie eo mō quo
antiqui ponebant. scilicet q huius
modi necessitas sumēda esset prin
cipaliter ex parte materie cū prin
cipaliter sumēda sit ex parte finis
licz bene possit sumi aliquā nccitas
ex pte materie vt tactū ē prius de
corruptiōe anialis. Probat er
go Philus intentū suū ex similitu
dine quāz habet finis in naturali
bus cum fine in artificialibus. Di
cit ergo q domus in artificialib⁹
nō ē scdā pncipalr ex nccitate ma
terie sed causa abscondendi ⁊ sal
uandi ipsas res licet non possit fi
eri sine materialibus principiis.

Similiter igitur est in alijs tam artificialibus quam naturalibus in quibus est agere propter aliquid id est propter fines. Necessitas enim materiei oritur a fine ut talis finis sequatur oportet materiam sic disponi ut ferat esse ferream et dentatam ut sit apta ad secandum. sic est de materia in ordine ad formam substantialem que est finis generationis.

Concludit ergo philosophus quod necessitas in naturalibus est ex suppositione finis non quod finis sit necessarius sed quia imponit necessitatem alijs causis. Sed si arguitur contra hoc sic. finis imponit necessitatem alijs igitur est quid necessarium. Dicendum quod ibi est fallacia figure dictionis mutando quo in quid. finis est illud quo alia sunt necessaria. non tamen propter hoc sequitur quod sit quid necessarium. quia enim est denominatio a forma. ideo illud quod est formaliter tale absolute dicitur tale sed quod est solum virtualiter tale. Et est ratio quare alia dicuntur talia non dicitur absolute tale. Secundo arguit philosophus quod finis in naturalibus se habet ut principium et quod sunt ad fines ut conclusio. et tunc supplenda est ratio cum principia imponant necessitatem conclusioni. ideo ratio in naturalibus sumenda est principaliter ex fine. Ex hoc subdit

et dicit quod aliquo modo finis habet rationem principii non quidem actionis sed quo ad executionem sermocinationis id est quo ad intellectum. quia videlicet in fine incipimus ratiocinari de his que sunt ad fines.

Dubitarer forte aliquis quomodo verum sit quod ait philosophus quod in naturalibus sumenda et reducenda est necessitas ex suppositione et non simpliciter. Dicendum quod simpliciter ut ad presens potest sumi dupliciter. primo modo ut idem est quod vltimum et semper. secundo modo prout est idem quod absolute sumptum. quod autem est respectu tale dicitur esse non simpliciter tale. omnibus istis modis possumus dicere necessitates naturalium sumendas esse non simpliciter. primo modo habet modum necessitas non est simpliciter quia non est simpliciter. ymo ut plurimum naturalia sunt ut trequenter. Secundo modo dicitur esse naturalia non simpliciter. quia non habent necessitatem absolutam. necessitas ei materie est necessitas absoluta que non contingit ex necessitate materie ut mors et corruptio et talia sine relatione ad finem et absque intentione effectus esse habent. sed naturalia que sunt intentione a natura non habent contingere nisi per rationes ad aliud ut ex intentione finis. Notandum insuper quod licet finis sit causa eorum que sunt ad finem. tamen in via generationis et temporis posterior est omnibus illis. materia ei intelligitur prior esse his quorum est causa

Quia igitur priora imponant necessi-
 tates posterioribus simpliciter. ideo ma-
 teria dicitur imponere necessitatem
 simpliciter. quia vero posteriora non im-
 ponunt necessitates prioribus nisi ex
 suppositione. ideo dicitur plus quod su-
 menda est necessitas ex parte finis ex
 suppositione. vel possumus dicere quod
 necessitas ex materia est necessitas
 simpliciter et absolute. nam si est necesse
 corrumpi aial. quia compositum est ex
 contrariis huiusmodi necessitas est
 simpliciter et inenitabilis. necessitas autem
 ex parte finis est necessitas ex suppositio-
 ne. quia si necesse est habere aliquid pro-
 pter finem consequendum ut nauigium
 ad mare transfretandum huiusmodi
 necessitas non est absoluta sed ad tales
 fines consequendum. finaliter ostē-
 ditur quod necessitates in naturalibus
 sumenda sunt esse ex parte materie. quia
 in diffinitione ponitur aliquid ut ma-
 teriale. diffinitio autem est necessaria in
 demonstratione. quare ad habendam
 completam demonstratorem in naturali-
 bus aliquo modo necessaria est materia
 sunt namque res naturales ex princi-
 piis materialibus habentibus aptitudi-
 nem ad formam que est finis generati-
 onis. et sic licet ibi necessitas materie
 sit non tamen principaliter. quia ratio
 necessitatis sumitur ab ipso fine.

Incipit expositio tertii libri
 philosophorum.

Etiam

autem natura etc. Pro-
 sequatur autem Philosophus in
 duobus libris precedentibus deter-
 minauit de principijs motus in par-
 te ista incipit determinare de motu
 qui est passio substantie corporee natu-
 ralis. Dicit ergo quoniam natura est
 principium motus et scientia est nobis
 de natura. ideo oportet nos natu-
 rales non ignorare quid sit motus.
 quia ignorato motu est ignorare natu-
 ram. Quod potest sic intelligi. quia
 cum substantia corporea inquantum na-
 turalis sit subiectum huius scientie et
 motus eius passio non possumus ha-
 bere plenam noticiam de natura siue
 de substantia naturali nisi cogno-
 scamus motum. quia in qualibet scien-
 tia requiruntur passionibus subiecti.

Dicit ergo quod determinandum est
 de motu et consequentibus ipsius scilicet
 infinito loco vacuo et tempe. quia
 enim motus est de numero continuorum
 et quia infinitum ponitur in ratione continui
 ideo dicitur primo determinandum
 de infinito. continuum enim est diuisibile
 in infinitum. Adhuc autem sine
 loco vacuo et tempe impossibile est
 esse motum. ideo determinandum est
 de istis. Dicit etiam plus quod de his

Determinandus est vniversali 7 in
 comuni cum iste liber sit communis
 ad omnes alios libros phie natu-
 ralis. Notandus insup q illud
 quod dicitur **D**icitur q p dicta sunt
 coia omibus naturalibus intelli-
 genduz est aut fm apparētiā aut
 fm veritatē. vacuū enī fm verita-
 tem nō est ponēdus licet antiq phi
 illud posuerit. Primo ergo de
 terminat de motu 7 cōter de alijs
 in hoc libro 7 sequētibz. Diffinit
 ergo motū dicens q mot^{us} est act^{us}
 entis in potentia fm q huiusmodi
 idest quid in potētia. vt alteratio
 est actus 7 motus alterabilis in quā-
 tū est alterabile. Consequēter
Dicitur ostendit quō motus est in
 genere dicens q est in genere rez
 ad quas est motus. ideo ait q mo-
 tus nō ē preter res suple ad quas
 est. illud autē quod mutat aut mu-
 tat fm substantiā aut quātitatem
 aut qualitatez aut vbi. mot^{us} ergo
 est in quatuor generibz. Addit at
 q in his sicut dicim^{us} nullū est ac-
 cipe comune quod sit genus ad il-
 la quatuor. vnde mot^{us} cōter sum-
 ptus nō ē in aliquo genere fm qd
 abstrahit ab illis quatuor generi-
 bus. motus autē spēaliter sumpt^{us} ē
 in genere rerū ad quas ē motus. 7
 causa ē q fm Cōmentatorē i hoc
 tercio. motus ē forma fluens siue

imperfecta. pfecta autē 7 imperfecta
 non variāt speciē.

Consequenter ostendit philoso-
 phus quomō motus ē in specie di-
 cens q vnūquodqz horū quatuor
 pdicamētōz pōt capi dupl^{iter} vt in
 substantia aliquid pōt sumi vel vt
 forma vel vt priuatiō. Et sic ibi su-
 muntur due spēs motus. scilicet genera-
 tio 7 corruptio. Et sūtr fm quanti-
 tatē vel vt pfectū vel vt imperfectū
 7 sic sumātur alie due spēs scilicet
 augmētatio 7 diminutio. fm qua-
 litatē vt fm habitū 7 priuationē
 vt albus nigrū 7 huiusmodi. nigrū
 enī quodāmodo dicitur priuationē
 respectu albi. 7 fm hoc pōt accipi
 que ppter penuriā nominū dicūtr
 alteratiō. fm etiā vbi rursū quod
 se hz vt priuatiō que quidez due
 spēs possunt dici vno nomie loci
 mutatio.

Notandus circa diffinitōz mo-
 tus in qua dicit^{ur} q motus ē actus
 entis in potētia fm q in potentia.
 q actus ponit ibi tanqz genus ad
 motū 7 ad formā. sed entis i po-
 tentia ad differētiā forme que est
 actus entis in actu. Consequen-
 ter phus oñdit terciā pticulāz mo-
 tus bene assignatā quādo dicitur
 fm qd hui^{usmodi}. Arguit igit sic. subie-
 ctum motus ē actus 7 potentia vt
 id quod est actu sicut es est poten-
 f

tia statue. sed motus nō est actus
vt est actū. ergo est actus eius vt
potentia.

Notandus autē q̄ si motus ad
statuā eēt actus aeris vt es est tūc
quādiu ē es semp moueretur ad
statuā quod est incōueniēs.

Insuper ostēdit Phis q̄ mo-
tus non est actus rei priusquā sit
in fieri. nec postquā est in facto.
Dicit ergo q̄ edificatō est act⁹ edi-
ficabilis inquantū est edificabile
vel inquātū edificat⁹. ergo nō est
actus eius antequā sit in fieri.

Deinde ostēdit Phis q̄ non
est huiusmodi actus in facto esse.
quia cū domus terminata est non
amplius est quid edificabile. Edi-
ficatio autē est actus edificabilis.

Pater ergo ex his q̄ motus est
actus impfct⁹. q̄ solus est in fieri
et non in fctō esse. Unde cōsequēter
dicit phis q̄ antiqui errauerunt
circa motū. q̄ est quid indetermin-
natus. quia nec est eorū que sunt
in potentia simpliciter. nec que in
actu. quod pater ex hoc vt dictū
est. q̄ quādo aliquid est simplici-
ter in potentia ad aliud nondū mo-
uetur. quādo autē est in actu illud
ad quod erat prius in potētia ter-
minatus est motus. Dicit ergo q̄
motus vere est actus impfct⁹. q̄
vt dictum est est forma fluēs id est

forma incōpleta siue impfcta in
fieri vt motus localis est vbi fluēs
et dealbatō est albedo fluens et in
fieri et sic de alijs.

Cōsequēter poit Phis aliam
diffinitioē motus q̄ est q̄si mālīs
videlz q̄ mot⁹ ē actus mobilis i eo
q̄d mobile. Et arguit sic sicut dēm
est. Oē mouēs mouet fm quod in
potētia ē mobile. ergo mot⁹ perse
cōpetit ei q̄d est potētia mobile.

Secūdo arguit sic q̄d nō inest
mouēti et agenti inquātū agit s̄
inquātū patit⁹ et est mobile illud
pse cōpetit mobili et nō mouenti.
motus est hmōi igit̄. Dicit er-
go Phis q̄ q̄ mouēs vel agens
mouet tactū id est tāgendo ideo si
mul patit⁹. q̄ tactus ē actiuorū et
passiuorū ad inuicē. Etiam poit
Phis q̄ mot⁹ accidit mouēti. q̄
tota causa quare mouēs mouetur
est. q̄ mouet tāgendo. iō sit patit⁹.

Notandus atq̄ nō est de ratioē
mouētis q̄ moueat tāgendo vl q̄
moueat motū. Un̄ ergo accipitur
aliter q̄ mouēti nō cōpetit motus
p se s̄ mobili. Notandus insup
q̄ illa secunda diffinitio dī quali
mālīs respēctū alteri⁹ vt h̄z videri
secūdo posterior. illa diffinitio q̄
ostēdit demonstratiōis pīcipiū
est formalis respēctū ei⁹ que oñdit
demonstratiōis cōclusiōēz. sic ē in p

posito. qz ex prima diffinitōe seq-
tur secūda. Ex his ergo philoso-
phus infert qz motus est in mobi-
li 7 nō in mouente. est enī act^{us} mo-
bilis a mouente. Consequenter
ter dicit qz motus est vnus actus
mouētis 7 mobilis. Est enī actus
mouētis in eo quod agit 7 mobil
in eo quod patit. sicut ē idem spa-
ciū ascendētis 7 descendētis licz
ratio non sit vna.

b Abet autē

deslecti iē. Postq̃ philo-
sophus determinauit
de motu. qz actio 7 passio sunt q-
dam motus ideo mouet hāc qōez
in quo hēat esse. 7 p̃rio dicit qz in
agente 7 mouēte nō sit actio dicēs
qz si hoc est sequit̃ qz in mouēte
erit motus cum actio 7 passio sint
quidāz motus. Eadē enī ratio est
in mouēte 7 in moto que ē in agē-
te 7 in patiente. quia omne agens
est mouēs 7 omne patiens motus.
Donere autē actionez in agēte est
ponere motū in mouēte. Si autē
motus est in mouēte sequit̃ qz aut
omē mouens mouebit. aut habēs
motus non mouet. p̃mū est incō-
ueniens. qz est dare mouēs immo-
bile. Et secūduz etiāz est inconue-
niens. quia sicut stare nō pōt qz in

aliquo sit albedo 7 non sit album
sic etiam stare non potest qz in ali-
quo sit motus 7 non moueat.

Pro huius dubij declaratiōe
fm mentes doctoris subtilis in ter-
cia qōe quolibetoz 7 in deciater
cia. 7 tercia dis. quarti sentētiarū.
p̃mo aliqua p̃mittā. secūdo con-
clusiones subiungaz.

Quantūz ad p̃mū sciendum
qz duplex est actio scilicet imanēs
7 transiens vt ponit philosophus
ix^o. metaphisice. quod sic pōt de-
clarari. Operatio enīz siue actio
immanens duas habet conditio-
nes in quibus cōuenit cūz actione
transeunte. Prima est qd semp ē
in fieri nō dico fieri successiue. qz
operatio est indiuisibilis. sed sic ē
in fieri quia in cōtinua dependen-
tia ad causaz eandēz 7 fm idēz sicut
dependentia rei terminate ad
causaz cōseruātem. s. deū. Secūda
conditio qd opatio q̃si tūsit in obie-
ctū sic ī t̃minū lz n̄ accipiētē esse p
ipsaz lz p̃suppōit in suo esse. 7 p̃p
illas duas conditiōes pōt opatio di-
ci actio 7 p̃ illas figurat̃ p vnū ac-
tū. Actio at̃ trāsiēs vltra illas du-
as conditiōes addit terciāz. qz. s. ē p
ductiua alienius termini vt accipi-
entis esse per eas. vt calefactio est
productiua caloris in ligno vltra
passionem quā infert scz calefieri.

Ista autē distinctio actōis sic in-
tellecta nō est distinctio in species
sed vocis in significatōes. nā actō
transiens est vere actio de genere
actōis. actio autē imanēs est vere
de genere qualitatis vt intellectio
visio ⁊ huiusmōi. S; equinoce di-
citur actio ppter conditōnes p̄di-
ctas in quibus cōuenit cū actione
de genere actōis. Alio mō potest
actio que est de genere actōis di-
uidi in immanētes ⁊ trāseuntes sic
superius in inferiora. nāz nō soluz
ad formā inductā p motū i passo
alio ab agente est actio de genere
actōis. sed ēt ad formā inductam
in ipso agente. Intellectio enīz ali-
qua actione intellect⁹ pducit que
actio producta est de gener actio-
nis. illa enī forma absoluta cui sit
noua est termin⁹ alicui⁹ actōis. p
prie dicti p quē accipit esse. quan-
do igit forma terminās actionem
est in ipso agente tūc illa actio ma-
net. quādo vero forma terminās
actōnez est extra ipsuz agens tunc
actio illa transit.

Distinctio illoz modoz acci-
piendi actionē imanētes patet. qz
illud quod sū primū intellectum
dicūt actio imanens vt intellectio
hic dicit termin⁹ actōis immanē-
tis sū aliū intellectū. Ista autem
actionē pductiua intellectōis coir-

intelligim⁹ p hoc qd est dicere vt
elicere intellectōez. Iste secundus
intellectus de actiōe immanentis
licet sit verus non tamen de inten-
tōe Aristot. ix. metaphisice sicut
primus.

Item scienduz q respectus in
genere est duplex. vnus intrinsec⁹
adueniēs ⁊ alius extrinsec⁹ adue-
niens. Uoco autē respectuz intrin-
secuz adueniētem qui sequitur ne-
cessario ambo extrema posita in
actu vel quod idēz est quando ne-
cessario sequit suū fundamentum
posito termino. ⁊ talis respect⁹ est
tantū de genere actōis. Uoco autē
respectū extrinsecū adueniētes qū
necessario sequit posita extrema
simul in actu. Et sub illo membro
cadunt illa sex principia de qbus
tractat autor sex principioz. patz
enim de actione ⁊ passione. quia
possibile est actiū ⁊ passiūz esse
⁊ etiā approximata. ita q ipsum
scilicet agens sit illud a quo passi-
ūz transmutet. nec tamē passiūz
illud ab ipso transmutet. puta si
sit aliquod impediēs actionez. Et
pro tanto illa sex principia nō sūt
species relatiōis. qz relatio dicit re-
spectuz intrinsec⁹ adueniētem ista
autēz non. Deinde tamē ē spe-
cialis difficultas. videt enīz q sit
respectus intrinsecus adueniēs cū

neccio cōseq̃ extrēa posita in actu.
posito ei tpe 7 motu q̃ sunt extrēa
qñ neccius ē motus esse i tpe. 7 per
cōs respēm quē ipōtat qñ. Rñ
deo q̃ qñ non neccio cōseq̃ extrēa
7 cū instat de tpe 7 motu dico q̃
fm Aristō. q̃rio h^o. si eēt aliud ce
lū eēt aliū tps. Ex quo cōcludo q̃
possz ēē mot^o i alio celo vel vīso
q̃ n̄ mēsuraret tpe h^o celi. similr si
de^o extra vniūsuū crearet lapidē
7 mouerz ipm p nouū spaciū ille
motus nō mēsuraret hoc tpe nro
Simplr ergo loquendo possibile
ē pōi tps 7 motū 7 tñ motus n̄ mē
surari tpe nec p cōs h̄re qñ. Ex q̃
p3 q̃ qñ ē respētus extrīsec^o adue
niēs nō neccio cōseq̃ extrēa posita
in esse. Alteri^o sciēdū q̃ agens
creatū h3 respēm ad fininū p̄mūz
siue totalē q̃ dī p̄ductū 7 ad fini
nū qui ē de forma adequata 7 ad
subiēm illi^o forme qd ē passū siue
trāsmutatū. Qd at respētus isti
sint aliq̃ pbat. qz sunt ad alios ter
mios. tū qz respētus correspōdētes
ecōuerso sūt oīo aliq̃. respētus ei p
ducti ad pducēs ē sic depēdētis
ad illd ad qd depēdet. 7 hoc suū
fm suū esse sic simplr accipit esse.
respētus at trāsmutabil^o ad trāsmu
tātēz nō ē respētus depēdētis sim
plr fm suū esse. trāsmutabile ei h3
esse sui simplr occurrit cū agente 7

cū causa 7 nō accipit ēē simplr ab
ipso s3 tān3 accipit esse fm formā
q̃ inducit. Respētus ēē producti 7
inducti p3 q̃ sunt aliq̃. 7 q̃nīl vtrū
qz sit depēdētis ab ipō pducēte
qz illud p̄rio depēdet qd p̄rio ac
cipit esse. 7 hoc ē pductū. illud at
scōario depēdet qd scōario acci
pit esse. 7 hoc ē educū vel inductū
Istoz triū respētū ex pte agen
tis duo p̄mi nō sunt extrīsec^o ad
ueniētes. qz vel agēs nō h3 flātōz
realē ad pductū vel inductū. vtz
de deo pducēte creaturā vel ali
qd in creatura. vel sic agēs habet
neccio cōseq̃ fūdamentū posito ter
mio. ille at finin^o qui ē ad passūz
ē extrīsec^o adueniēns. qz bñ possi
bile est adinū 7 subiectūz ēē ēt ap
primata 7 tñ nō h̄re illū respētū
qd agens illud a quo trāsmutet
nec illud trāsmutet ab ipō vtpote
si ē aliqd impediēs actōnez. ergo
actio cū sit respētus extrīsec^o adue
niēs vt p̄ri^o deductū ē erit bitūdo
agētis ad passūz trāsmutatū. duo
at aliq̃ respētus. s. pductōis 7 indu
ctōis siue actiōe siue passiue p̄tine
būt ad gen^o relatōis p̄prie dicte.
qz sunt intrīsec^o adueniētes. Ex
p̄dictis at appet mltiplex equoca
tio h^o nōis actio. vno ei mō dī d
opatōne put intellectio 7 volitio
dī opatio 7 tñ in rei vītate ē qua
f3

litas. Alio mō actio dicit p se ha
 bitudinē vel respectū. 7 sic qñq
 accipit hoc nomē actio p respectū
 pducētis ad productū sic pater
 dicit esse causa agens filij. Aliqñ
 pro respectū educētis ad educatū sic
 calidū est causa caloris in ligno.
 aliquādo pro respectū trāsmutātis
 ad trāsmutatū. in xta illud sex pñ
 cipioꝝ. Actio est fm quā in illud
 qđ subicit agere dicimur. Aliqñ
 ē accipitur actio pro re seu p for
 ma acta 7 producta includēdo il
 lū respectū quē exprimit hoc qđ
 est ab alio sicut accipit in hoc 3°.

Secūduz hanc quitaz significatō
 nez expoitur cōiter Aristo. in hoc
 caplo. Et tūc actio quāru ad illō
 cōnotatūz pñet ad aliquod gen⁹
 absolutū fm q passūz trāsmutat
 vtrūta quāritatē vel qualitatez 7
 huiusmōi. Sic enī loquēdo d acti
 one dicit hic phus q est opus 7 fi
 nis actiui. Opus at 7 finis actiui
 est ipa forma absoluta in passo lz
 vt fluens loquendo de agente per
 motū. vnde pñmittit ibi q mor⁹
 est actus actiui 7 passiui. s; passiui
 vt in ipso. actiui autē vt ab ipso.
 ille autem motus realr fm Lōmē
 tatorē est forma fluēs. dicitur ibi
 actio ipsūz adūz sine opus sine fi
 nis agentis inquātum est ab agen
 te. Et hoc de primo.

Quantū ad secūduz sit ista
 prima conclusio. Actio primo mō
 accepta que est opatō 7 forma im
 manens 7 absoluta est i agente vt
 in subiecto. hec ptz p phīosophū
 nono metaphisice dicentē q visio
 est in vidente. De actōe at secūdo
 7 tercio mō accepta que est respe
 ctus intrinsec⁹ adueniens 7 de ge
 nere actōis dicitur alias. Se
 cūda cōclusio sit ista. actio quar
 to mō sumpta q est respectū de ge
 nere actōis est i agente subiectie 7
 non in passo. probat qz in eodē ē
 respect⁹ 7 fundamētūz. Ratio. n.
 fundamēti videt hoc oñdere. nec
 oppositū ē intelligibile. s; potētia
 actiua que est fundamentūz h⁹ re
 spectū. s. actōis est in agēte. ergo ta
 lis actio est in agente subiectiue.

Itēz in quocūq est forma aliq
 illud formatū est tale fm illaz for
 mā. Omnio enī irrōnale videt q
 forma sit in aliquo 7 non cōstituat
 ipsūz in formatū fm ipsaz. ergo si
 actio sit formaliter in passo passū
 erit simplr agens. sic ergo itelligo
 hāc cōclusionē. quia actio que est
 respectus extrinsecus adueniens est
 in agente sicut in subiecto. In for
 ma at que dī potētia actiua est vt
 in fundamento. pñio. Silr passio
 dicit respectū oppositū cōrindētez
 isti que suo mō simplr est in passo

ut potentia passiva. Tercia conclu-
sio sit ista. actio accepta quito mo-
do que est forma transiens acta seu
producta per actiones de genere ac-
tionis est in passio ut in subiecto. hoc
patet per philosophum nono metaphi-
sice dicens edificatio est in edifica-
to. accipit ibi edificatio per forma
acta per edificationem. probatur
etiam quia talis forma acta dum
est in fluxu est motus ut dictum
est. motus autem est in mobili subie-
ctive ut patet capitulo precedenti
ergo etc. sic ergo patet quomodo actio
est in agente et quomodo non. Et tunc
ad argumentum quod ponit Iohannes
in oppositum quando dicebatur quod
si actio sit in agente cum actio et pas-
sio sint quidam motus sequitur quod
motus erit in mouente. patet quod ac-
cipit philosophus actionem quito
modo. et facit pro tertia conclu-
sione.

Ex predictis patet differentia
inter actiones et passionem. differunt
autem formaliter licet sint idem mo-
tus materialiter. ut patet ex textu
superius allegato. ubi dicitur quod
licet idem motus sit actus agentis
et patientis non tamen sub eadem
ratione. Est enim actus agentis quod
est ab hoc et est passio et actus pa-
tientis. quia est in hoc scilicet in pa-

tiente. hoc idem patet alia auctori-
tate philosophi in prima dicens quod li-
cet sit idem spatium et eadem distan-
tia a sursum et deorsum et e converso.
non tamen est idem distare.

Propter quod notandum quod spa-
cium existens inter aliqua duo ali-
ter accipitur ut est spatium et aliter
quidem ut importat distare. nam
spacium dicitur ut habet conside-
rari secundum se. distare vero nominat
spacium applicatum ad terminos.
Cum ergo distare non nominat spa-
cium simpliciter sed etiam terminos
et cum diversi sint termini erit ali-
ud et aliud distare. sic actio et pas-
sio licet sint idem motus materialiter
quia ad unam formam differunt
tamen formaliter ut dictum est. et sunt
in alijs et alijs subiectis. Et si
contra hoc arguatur. quia Aristoteles
dicit quod cui insunt hec scilicet actio et
passio motus est. ergo videtur quod mo-
tus sit subiectus utriusque. Respondeo
deo quod littera potest sic exponi cui
insunt hec non quidem ut subiecto
vel fundamento. quod nec passio de ge-
nere passionis inest motui ut fun-
damento. quod respectus fundatur su-
per motum a se agens est intrinsecus
adveniens cum motus sit foris educta
vel iducta. sed cui insunt insunt hec
alterum terminative scilicet actio

f p

De infinito.

tem' de natura ꝛc. Do

tur cōtra. qz frustra est potentia q̄ non pōt reduci ad actū. qz possibi
li posito in esse nullū sequitur impos
sibile. Respōdendū q̄ infinitū qd
ē in potentia pōt poni in actu ⁊ in
esse quod respicit. s. in actu in fieri
nō autē in facto esse qz tales actus
non respicit. Est ergo cōtinuū vi
uisibile in infinitū nō respēctū actus
in facto esse. qz nūquā pōt poni cō
tinuū in infinitū diuīsum. s. est ibi
possibilitas respēctū actus in fieri.
qz ad semp diuidēdū. vnde si po
nat in tali actu. s. semp diuidendi
nullus sequit̃ impossibile nec incō
ueniēs. Deīn secūdus q̄ hic phus
p̄mittit est q̄ magnitudo ē diuīsi
bilis in infinitū accipiēdo ptes s̄z
eādez. pportōez nō tñ fm eandem
magnitudinē vel quātitatē. Exem
pluz diuidēdo cōtinuū i duas me
diētes ⁊ medietatez in alias du
as medietates. ⁊ sic pcedēdo fm
hāc. pportōez itur in infinitū. S̄z
si fiat acceptio fm eandez quātita
tez vt q̄ semp accipiat a qualibz
magnitudine finita quātitas vni^⁹
cubiti vel q̄cūqz alia determina
ta quātitas nō pcedet in infinitū
sed finalr oportebit huiusmōi ma
gnitudinē consumi ⁊ deficere.

Contra tamē predcā arguitur
videt̃ q̃ cōtinuū non sit diuisibile
in infinitū et fm̃ ptes eiusdē ppor

tōis. qz est dare mīmaz carnem ⁊ mīma ossa. vt dicit Aristō. p̄mo hui⁹. Ad illud r̄ndetur coiter qz cōtinuūz pōt capi dupl̄r. vel in quātūz q̄tūz ⁊ mathematice vel ī quātūz nāle. si p̄io mō sic ē diuīsi bile in infinitū nec ei repugnat vt sic diuīsiō. si at capī vt ē in materia nāli sic nō h̄z vītātē s̄ ē dare mīmaz carnē. Si velles scire qd sup hoc sentiat doctor subtilis vade p̄a dis. secūdi in iaz vbi hanc m̄az diffuse tractat.

His p̄missis diffinit p̄hus in finitū in po^a dīcēs qz infinitū ē cō q̄tītātē. i. q̄tūcūqz accipiētib⁹ sp̄ est aliqd extra accipe. vt vno nūc ro accepto restat ali⁹ nūc⁹ accipiend⁹ in infinitū. vñ ēē qd ē acceptū est finitū ⁊ cui⁹z nūcero accepto pōt addi vnitas ⁊ sic nūc⁹ variatur. Dic̄ at hic p̄hus qz nūc⁹ causat ex diuīsiōe cōtinui qd nō ē int̄ligēduz p se s̄ tāta p accūs. qz videlz diuīsiō cōtinuo resultāt plures vnitates. nūc⁹ ei p se causat ex vnitatib⁹. cum numerus sit multitudo ex vnitatibus aggregata.

Incipit expositio libri quarti philosophorum.

Similiter

antez necesse est. In hoc q̄rto libro vt p̄z

ex p̄dictis in p̄cipio terci⁹ p̄hus intēdit determinare de loco vacuo ⁊ tpe. pbat at p̄hus locū esse dñs qz nō solū mutatiōes corpus idicāt locū esse s̄ et ostendit qz loc⁹ hēat quādam potentiā seu virtutē saluatīuā. qz enī vnūq̄qz ferē in suū locū nisi phibēatur vt leue sursum ⁊ graue deorsūz. vnūq̄qz at fertur in illud qd est sui cōseruatiuū. Et hīc sequit̄ qz locus nō solū sit sed hēat vītātē cōseruatiuā. Premittit at Aristō. anteq̄ diffiniat locū p̄mo qz aliqz ē loc⁹ cois qui videlz multa cōtinet vt aer vel celū. Ali⁹ ē locus p̄p̄ius qz est adeq̄tus locato. secūdo qz loc⁹ non est in aliquo vt in loco. qz tūc essz p̄cessus in infinitū. pari enī rōe ali⁹ loc⁹ essz in loco ⁊ sic in infinitū. s̄ locus est in aliquo vt in subiecto. Et iō ponit Aristō. octo mod̄os essendi in de q̄bus habet in sūmulis. Tercō dicit p̄hus qz locus cōtinūz locatū ⁊ nihil est ei⁹. Quarto qz propri⁹ locus cōtinūz est locato. Quinto qz locus sepabilis est a locato. sexto qz locus h̄z dñas locales. vt sursum deorsūz ante retro dextrā sinist̄r septio qz vnūq̄qz ferē ⁊ q̄scit in proprio loco. octauo qz eoz q̄ mouent localit̄ qdaz mouēt p se. qdā vō p accūs. qz videlz accidūt eis que mouent per se. vt albedo mō

uetur ad motus hoīs. Sciēdū
autē q̄ illa propositio in qua di
cit phus q̄ locus continet locatū
et illa in qua dicit q̄ loc⁹ est equa
lis locato non contradicunt. licet
enī cōtinens ut corpus sit maius
cōtento. non tamen cōtinens ut su
perficie. quod enī cōtinet ut cor
pus addit aliquā quātitatē supra
contentū locus est equalis locato
quia est equalis superficie eius.

Hīs premīssis ponit Philoso
phus diffinitionem loci dicens q̄
locus est vltima superficie corpo
ris cōtinentis immobile primū.

Ad cuius euidentia sciendum
primo quod locus est ens per acci
dens. quia est ens aggregatum ex
rebus diuerſorū generū. et ideo non
est in aliquo genere ut magis ut
debetur quinto metaphisice capi
tulo de quātitate. Locus enim di
cit duo scilicet superficiem corpo
ris cōtinentis. vltra hoc addit re
lationē cōtinenti ad cōtentū que
est respectus extrinsecus adueniēſ
cui non sequat naturā fundamen
ti posito tūc nisi vnus alii appli
cet. ille at respēctus videt p̄tiner ad
p̄tū ubi. superficie vō ad p̄dica
mētum quātitatis.

Itē sciendum quod locus est

immobilis per se et per accidens.
immobilitas enī ei inest ex ratōne
propria. quod probat Phil⁹. q̄
si locus posset aliquo mō esse imo
bilis locat⁹ quātūcūq̄ p̄ accidēs
moueret posset dici esse in loco. et
sic loci esset locus quod est falsū
ut patet ex precedentibus.

Circa quod sciendū q̄ aliqui
nītūtur saluare immobilitatē loci
p̄ compationem ad polos mūdi et
ad centrū. quod declarat de pa
lo fixo in aqua circa quā cōtinue
fluit aqua et refuit. licet enim non
moueat aqua que est ibi corp⁹ lo
cans et superficie aque etiā mouea
tur p̄ accidēs. palus tamen dicit
semp manere in eodē loco non q̄
sit semp eadem superficie cōtinens
sed q̄ est semp in eadem distātia
vel eadem ad polos et ad centrū.
Sed illa opinio non placet docto
ri subtili libro secūdo sentētiarū
dis. 8a. Cui⁹ causa est. q̄ si subie
ctū nō manet idem nullū accidēs
respectiū manet idem sū Arist.
Cui⁹ ergo non maneat ibi eadem
aqua numero nō manebit ideo lo
cus. Aqua enī precedens adueni
ente aqua succedente non plus ha
bet rationem continui respectu lo
cati. Dicendum ergo sū docto
rem subtilem quod licet locus cor
rumpatur moto ei⁹ subiecto locat⁹.

ita q̄ mota aqua vel aere vento
flante nō maēt eadē rō loci q̄ pri^o
erat in aqua vel aere succedēte vt
p̄ ex p̄dictis. tūz ē q̄ ibi occidēs
nūero non pōt manere in duobus
subiectis. tamē illa ratio loci succe
dens que ē alia a rōe p̄cedenti fm
vitatē est eadē p̄cedenti p̄ equalē
tiaz q̄p̄tuz ad motū localez. 7 sic lo
cus equalēter dicit̄ manere. Exē
plum h^o patet in nōibz significa
tūis. q̄ hec vox hō quorūcūq̄
plata dī vna numero. cū tamē nō
possit nūero eadez vox bis. p̄ferri
ita q̄ quot sunt platōes tot sunt
voces numero distīcte. tamē q̄tū
ad finē. i. ad exp̄mendū mētis con
ceptū sunt idē nūero p̄ equalētiaz
Sic dico in p̄posito q̄ loc^o est im
mobilis per se 7 p̄ accēs. est tamē
corruptibil^{is} moto subiecto localr.
q̄ tūc nō ampli^o maēt in eo illa re
latio cōtinui. 7 tamē nō est corrup
tibil^{is} fm equalētiaz. q̄ nēcō succe
dit illi corpi in quo fuit illa relatō
loci. Aliud corp^o in quo ē alia re
latio loci nūero. 7 tamē est eadem
p̄cedēti fm equalētiaz p̄ cōpatōez
ad motū locale. Valis enī sic af
fixus circa quez aer vel aqua mo
uet̄ l^o formalr nō hēat eūdez locū
cū sit ibi alia 7 alia ratio cōtinētie
dicit̄ tamē habere eūdez locuz eq

ualēter p̄ cōpatōz ad motū loca
lez cū nō mouet̄ localiter licz hēat
aliū 7 aliūz locuz. Contra hoc
sic arguit̄. illud qd se habet fm lo
cuz aliter nūc q̄ prius mouet̄ loca
liter ergo it̄. Ad euidētiaz hu
ius articuli sciendū q̄ ad motū lo
cale duo requirūtur. primo q̄ mo
bile propter sui trāsmutationez lo
cum mutet. secundo q̄ inter termi
nos motus sit quedā distantia me
dia. vtraq̄ autē conditio deficit
in proposito. palus enī sic affixus
propter sui trāsmutatōez non mu
tat locuz. s^z p̄pter motū vel trāns
mutatōez aque fluentis. Secūda
etiā deficit quia inter locū priore
7 posteriorez non est aliquod spa
ciūz inter motū. quare nō cōcludit
argumentū. Ex p̄dictis patz
qualiter est intelligenda loci diffi
nitio. Deinde ostendit Aristo.
quomō vnīuersa sunt in loco dñs
q̄ celū fm se nō est alicubi cū a nō
lo cōtineat. p̄tes ei celi bene sunt in
loco cū vna aliā cōtineat. Dicit̄ er
go q̄ celū p̄ p̄tes est in loco 7 etiā
ipsūz celū 7 aīa est i loco p̄ accēs.
Idē quo notādūz ē q̄ duplr pōt
sumi celū. vel p̄ tota regiōe celesti
vel p̄o vltio mobili. si dicat̄ p̄mo
modo sic est in loco p̄ partes. q̄
sic acceptū nomiat plures species

duarū vna circulariter oriet alia. s. si accipit celū pro vltio mobili sic sū opūiōes phorū non est in loco per se nec sū se totū nec sū prem qz non hz aliū corp^o cōtinēs ipm. Est tamē in loco p accūs vt p centruz. quod sic patet. qz enīz vt hēē in principio h^o quartū locū queri m^o propter motū. sic dicim^o aliq^o moueri sicut eis cōpetit loc^o. ergo que mouētur sunt in aliquo corpe orinente. s. que mouēt circa aliqd nō cōpetit eis locus. nō qz sunt in aliquo s. qz sunt circa aliqd. Cūz ergo de ratōe spere sit q nō moueat a medio vel ad mediū sed qd moueat circa mediū assignandus est locus spere inquātum est circa aliqd vel circa mediū vel circa centrū. Bene ergo dictū est q celū nō est in loco qz centrū est in loco. centrū est ergo in loco p accidens nec possum^o dicere q illud circa quod mouet centruz sit p se locus celi vt si octaua spera moueretur circa cōnexū spere saturni locus octauae spere sit cōnexa spere saturni. qz nūquā saluare possumus locūz alie^o spere nisi ibi saluem^o ea que sunt de rōe loci videlz qz contineat locatū 7 ei equeat. Inferior enī spera non pōt cōtinere supiorē nec ei equari. nec vltia supficies celi pōt dici locus eius. quare de

ratōe locati est illud q nō moueat cū loco s. in loco. loc^o eis ē qd sepatūz a locato. quare 7c.

Cōcludit ergo phus q vltima spera nō ē p se in loco s. oīa sūt in celo cū oīa cōtineat. vltra at celūz nihil est. vñ dicit q terra ē i aqua 7 aqua in aere 7 aer in igne ignis in celo vltra qd nihil est. Notādū tū q sū fidē pmū mobile ē i loco p se. qz vltra illud ē celū ēpirreuz de quo phi nō hūerūt noticiā. Celū at ēpirreū nō ē in loco. qz vltra illud nihil est.

m anifestū at

ex his 7c. Postq^o Phs determinauit de qditate loci. hic cōter soluit rōes dicētūz locūz nō esse. quaz vna ratō int alias erat q si locus eēt aliqd opterz ēe duo corpa in eodē loco. Supponebat^o at alia rō locū hēe duas dimēsiōes corpis. 7 esse dimēsiōes aliq^o sepatas iter latera corpis orinētis. Cū ergo loc^o videat^o hēe dimēsiōes corpis si eēt aliqd eēt corp^o. s. nō ē corp^o ergo nihil est. Propter qd notādūz q loc^o nō cedit adueniēte locato imo sūt ē cū locato. locatū ē totalit^o attingit locū. si locus eēt hmoi distātie qbus determinatur omne corpus tunc vnūz corp^o totaliter attingeret aliud corpus.

hoc autem non potest esse nisi sint
duo corpora simul. Si enim aqua est
in aere et locus aque non est super-
ficies aeris sed ipsum corpus aeris
oportebit quod aqua totus aeris atti-
gat aere non cedere. ista ergo ratio
bene procedit supposita opinione
antiquorum, sed contra nos nihil fa-
cit, quia nos ponimus locum esse super-
ficies corporis continetis locatum in.

Alia ratio erat talis si locus esset
aliquid esset differens ab eo cui esset
sed non potest poni quod sit differens, er-
go nihil est, minores probat, quia
si corporis nature est locus et recep-
taculum manifestum est quod superficies
et reliquorum terminorum et linee et pun-
cti est etiam locus et receptaculum.
Eadem enim ratio consonat in om-
nibus, sed locus puncti non differt
a puncto, ergo eadem ratione nec lo-
cus superficiei differt a superficie
nec corporis locus a corpore.

Dubitaret forte aliquis utrum
locus puncti differat a puncto.

Ad quod dicitur a quibusdam quod pun-
cti non est locus proprie et per se sed
tantum paccidens. Corpori enim
debetur locus per se non puncto, ta-
men sicut superficies loci attingit su-
perficiem corporis locati sic aliquo
modo puncta attingunt puta vel
actu si ponantur talia puncta actu
esse vel in potentia, si ponantur po-

tentia esse quod si illa puncta vellemus
appellare locum quereretur utrum duo
puncta se contingant sint unus punctus
eius.

Ad quod dicitur quod dif-
ferentia punctorum et superficies et ta-
lium dupliciter accipere possumus.

Primo ex situ, eo enim quod ille pun-
ctus est in alio situ quam ille differt ab
illo, secundo talis differentia potest
accipi ex eis in quibus sunt. Cum
enim aqua coniungatur aeri vel conti-
guatur simul est superficies aque
cum superficie aeris quia contigua
sunt quorum ultima sunt simul. Re-
manet tamen ille superficies distincte
quia superficies aque est in alio sub-
iecto quam superficies aeris, quia alia est
a natura aque et alia est a natura
aeris. Sed si essent corpora mathe-
matica que solum considerantur ut
quanta nec differunt ex diversitate
nature secundum Commentatores quarto
huius, si ponerentur contigua fieret
continua. Si enim ultima et super-
ficies talium corporum essent simul
de necessitate essent unum, super-
ficies enim et ultima talium non pos-
sent differre ex diversitate natu-
rarum in quibus sunt solum, sed dif-
ferunt ex diversitate situs. Si ergo
due tales superficies ponantur simul
efficientur una superficies et duo ta-
lia puncta unus punctus. Luz-
igitur queritur utrum differat punctus

¶ locus puncti. vel utrum differat
punctus a puncto. dici potest quod
si loquimur de loco puncti ut pun-
cto mathematico non. secus est de
loco ut puncto naturali.

Sed contra predicta arguit do-
ctor subtilis prima dis. quarti sen-
tentiarum. Aliqua enim predictorum
prima facie non videntur vera. linea
enim mathematica non est alia a li-
nea naturali. licet fictio et imagina-
tio lineae posset esse si nulla esset li-
nea naturalis. Et simili modo posset
esse scientia de rosa si nulla rosa
esset in re. Item si linea mathe-
matica esset alia a naturali tunc
non haberet scientiam geometria
de aliqua linea naturali quam vi-
deo vel de passionibus illius lineae
quod est falsum et inconueniens. alio-
quin non haberem^{us} veram scientiam de
quantitatibus naturalibus. et sic se-
queretur quod abstrahentium esset semper
mendacium. quia abstractio tunc es-
set actus intellectus componens et di-
uidentis et non consideratio simplex
vnius obiecti absque contradictione al-
terius. unde eadem linea que est na-
turalis consideratur a mathematico
non tamen intelligendo qualitates
eius naturales quas habet in tali
subiecto. nec propter huiusmodi

abstractiones que est simplicis in-
telligentie intellectus componens
vel diuidens dicitur lineas esse sine
huiusmodi qualitatibus. Dico
ergo quod ille due lineae quantum ad
considerationes mathematici non
sunt due. quia mathematicus non
considerat lineas nisi in habitu-
dine ad figuras. ita si centum vel mil-
le lineae essent simul non facerent ad
constitutiones figure nisi vnam ba-
sim trianguli vel alterius figure.
nec haberent rationem nisi vnius
lateris in constituendo triangulum
ita quod si vna linea esset basis in
triangulo et alia similiter. ex quo
est simul cum ea non faceret ali-
quo modo duo latera et tamen es-
sent due lineae realiter distincte.
Isto modo intelligit Commentator
in hoc quarto quando dicit quod
que habent vnum situm ad consi-
derationem mathematici sunt vnum
scilicet considerando figuram.
Sic intelligitur dictum Aristote-
lis octavo huius. dicens quod si
duo puncta sint simul faciunt vnum.
quod est verum quantum ad con-
siderationes mathematici inquan-
tum non constituunt maius et neutrum
est extra aliud sed sint distincta inter se
Sic igitur quod antiqui magis loque-
bantur mathematice quam naturaliter.

Quod solū cōsiderabāt locū rōe dīmē
 sionis. ideo dicebāt q̄ idē ē pun
 ctus ⁊ locus p̄nti ⁊ sup̄ficie. ⁊ lo
 cus sup̄ficie qd̄ tamen non est ve
 rus vt patet ex p̄dictis. quare ra
 tio eorū nō cōcludit. Et dato q̄ es
 set bona p̄supposito hoc qd̄ p̄sup
 ponebāt antiqui videlz q̄ loc⁹ es
 set dīmēsiōis separe. tamē nihil fa
 cit contra p̄m. qz loc⁹ non habet
 hmōi dīmensionē. Et si q̄ras
 si ponerent duo corpa mathema
 tica cōtigua p̄ quod differrent ab
 inuicē ⁊ eorū sup̄ficie cū nō dif
 ferāt ex diuersitate sitū nec ex di
 uersitate naturaz. Respōdeo q̄
 differūt p̄ hecēitates seu differen
 tias indiuiduales. de q̄bus vide
 in caplo tercio quiti metaphice.

De vacuo.

Edem au

tez uodo. Postq̄ p̄h
 losophus determinauit d̄ loco hic
 cōsequēter determinat de vacuo.
 Et primo ostendit q̄ antiqui affir
 maauerūt vacuū non esse. licet pro
 batio eorū non esset sufficiens.

Pro quo notādūz q̄ quidāz phi
 losophoz credebāt idē esse vacuū

⁊ aere plenus. Ideo Anaxago
 ras ⁊ quidam alij sequaces crede
 bant sufficiēter p̄bare non esse va
 cuū. p̄bando aerem esse aliquid.
 nam si aer est aliquid plenus aere
 non est vacuū. Alieze autē esse al
 quid probabant vt dicit philoso
 phus. qz videbant q̄ vter inflat⁹
 est plenus aere si sit ligatus poteit
 super se sustinere aliquid qd̄ non
 posset sustinere. si in eo nō esset aer
 ergo vt dicebāt nō soluz aer ē al
 quid sed est etiā forte corpus cūz
 posset sustinere aliquod pondus.

Pro quo notandūz q̄ p̄bat⁹
 taliū fuit insufficiēs. qz de vacuo
 fient due cōclusiōes opposite. qui
 dāz enī posuerūt vacuū ex parte
 spaciū. ⁊ hī dixerūt vacuū esse al
 quid sepatū a mobili. Et quidā
 posuerūt propter carentia⁹ corpo
 ris sensibilis vt ponētes plenū ae
 re esse vacuū vt dictum est. Qui
 dāz vero propter distindōnē cor
 porū. alij vero propter infinitum
 spaciū extra celum quod est va
 cuū. vnde pitagorei nō credebāt
 esse posse res distictas sine vacuo
 Et quia videbatur cōueniens esse
 distindōnez mediante corpore ce
 lesti ideo ponebant vltra celū es
 se infinitū vacuū.

Et dicebāt celus esse quoddā ma-
gnū anial quod p anhelitū suū at-
traheret multū de illo vacuo ⁊ q̄
si ex infinito spiritu emittebat hu-
iusmōi vacuū in hec inferiora qđ
emittēdo causabat distīctiōes re-
rum. Sic patet q̄ triplex fuit opio
ponētūz vacuū ex pte spacij. quī
daz vero posuerūt vacuū ex par-
te mobilis dicētes vacuū esse ali-
quid imbibitū in mobili ⁊ ēē quos-
daz poros ⁊ quedā foramina mo-
bilis. Euz igit̄ pbantes aerē esse
aliquid nō improbarēt omnez po-
sitiōē de vacuo. ideo insufficien-
ter improbant ipsuz ⁊ soluz parti-
culariter.

Consequēter tangit Thūs rōs
dicēs vacuū esse quatuor vna ē qā
non erit motus fm locū nisi sit va-
cuū in quo reperiat̄ corpus mobi-
le. Plenū enī impossibile ē recipe-
aliquod corpus. quia tūc duo cor-
pora essent simul. Si autem duo
possent esse simul infinita possent
esse simul. Pro quo notandūz
qđ tota causa quare unū corpus
nō cōpatitur secūz aliud corpus ē
quia dimēsiōes resistūt dimēsiō-
nibus. vnde ⁊ si dimēsiōes ēēt
sepate vt infra pbabitur nō pate-
rētur secū aliud corpus. Si ergo
unū corpus posset esse eūz alio di-
mēsiōes dimēsiōib⁹ non resiste-

rent. quō posito quodlibet corpus
posset ēē cā quolibz corpe ⁊ quor-
cunqz corpa possent esse simul. qz
sibi inuicē nō resisterēt. Similr di-
mēsiōes vni⁹ partis nō resisterēt
dimēsiōib⁹ alteri⁹. propter qđ
vbi esset vna ps posset esse alia. ⁊
sic absq̄ eo q̄ diuideretur corpus
vbi ēēt vna pars corpis posset es-
se totū corpus. ⁊ quia pars est mi-
nor toto in eodem loco posset esse
corpus magnū ⁊ parūz simul. ⁊
in eodē loco possunt esse mltā cor-
pora magna ⁊ parua. quare in eo-
dez loco ēēt simul equalia ⁊ ine-
qualia quod ē incōueniēs. Itē
arguebant antiqui esse vacuū. qā
quedaz corpa vidētur esse coeun-
tia subintrantia ⁊ calcantia se ad-
inuicē. vnde vas plenuz cinerib⁹
dicebāt rape tantū aque quātin⁹
vacuūz.

His pmissis ponit Thūs dif-
finitōez propriā de vacuo impro-
bando cōclusiones op. antiquorū
dicēs q̄ vacuū est locus nō reple-
tus corpe. Et dicit notatē locus.
q̄ vt dicit̄ pūctus nō est vacuū. lz
in pūcto nō sit corpus. qz pūctus
non est aptus recipe corpus sicut
locus.

Dubitaret forsan aliquis q̄ va-
cuū incōueniēter diffiniat̄ cum ni-
hil sit. Dicēdū q̄ vt habet secūdo

posterior duplex est diffinitio scilicet
quid nominis et quid rei. Diffinitio
quid nominis est illa que ostendit quod
per nomen significatur. et est tam non
entis quam entium. Diffinitio vero quid
rei est tantum entium. Diffinitio autem va
cuum prima diffinitio et non secunda

Tunc ad rationes factas respondet
Philosophus. Ad primam quando argue
batur quod si non esset vacuum non esset
motus localis. Dicit quod non sequitur
quod cum unum corpus mouetur localiter
vel augmentatur aliud corpus cedit
ei. et hoc patet in resolutionibus. id est
circulationibus continuorum sicut in his
continuuis que sunt de numero hu
midorum. proiecto lapide in aquam
fiat ibi motus circulationis. quia
una pars antecedit alteri. et unus
circulus impellit alium. unum etiam
corpus potest augmentari per altera
tionem ut si ex aqua fiat aer erit ibi
quoddam augmentum. quia occupat
ibi maiores locos. Ad illud et
de cinere potest dici quod intra cine
res sunt aliquae partes aeris que pro
pter operationem aque euaporant.
Finis etiam per appositionem aque in
spissatur et occupat minorem locum.
Item quod cinis est adustus et siccus
aliquam corruptionem facit in aqua.
et aliquas partes aque facit eua
porare.

¶ Etiam

autem non est vacuum
scilicet. In parte ista phi
losophus adducit rationes probantes
vacuum non esse.

Dubitaret forte aliquis quare
cum questione quid est videtur proce
dere questio si est se posterior. et
tamen philosophus prius inquisiuit quid est
vacuum et postea inquit si est vacu
um. Dicendum quod questio si est prece
dit questionem quid est loquendo de
diffinitione quiditativa non autem lo
quendo de diffinitione quid nominis.
Impossibile est enim investigari de
aliquo si non prius sciat quid im
portat eius nomen. De vacuo autem
ut dictum est inquisiuit tantum Philosophus
diffinitiones quid nominis cum non ha
beat quid rei.

Ad euidentiam autem eorum que
dicuntur de vacuo sciendum quod licet
non sit vacuum in rerum natura tamen
virtute diuina potest fieri celum va
cuum esse. potest enim deus annihilare
omnia que sunt in superficie conca
ua celi. Rationes autem Aristotelis. pro
bantes vacuum non esse non probant
nisi de vacuo quod ponebat ante
qui esse quasdam dimensiones sepa
tas a qualitatibus sensibilibus. ut
dicit doctor subtilis per questionem quodlibet
betorum de quibus solum tangit duas.

quarum prima est ex parte tardi-
 tatis et velocitatis in motu. Unde
 dicit Aristoteles. quidam? id est corp?
 velocius aut tardius ferri propter
 duas causas. aut ratione medij per quod
 fertur. aut ratione mobilis quod fer-
 tur cum medij sit equale potest esse
 differentia in motu propter excellen-
 tiam gravitatis aut leuitatis ipsius
 mobilis. medius etiam quod non fa-
 cile diuiditur scilicet medius grossus im-
 pedit motum mobilis ut aqua que
 est grossior aere. medius etiam ma-
 gis impedit quando mobile fertur
 contra inclinationem suam. ut si lapis
 fertur sursum. ex huiusmodi velo-
 citate vel tarditate ostendit quod non
 est ponendum vacuum dicentes quod si idem
 mobile moueatur per aquam que est me-
 dius grossius et per aerem qui est me-
 dius subtilius ita quod sit equalis lon-
 gitudinis utriusque spacij vel medij il-
 lud mobile mouebitur secundum analogiam
 corporis impediens. tanto enim
 citius mouebitur per aere quam
 per aquam quanto aer est subtilior
 aqua.

Hanc ergo proportionem quas
 proportionem habet aer ad aquam
 habet velocitas motus facti in ae-
 re ad velocitatem motus facti in aqua
 quam si duplo subtilior erit aer quam
 aqua tempus in quo transit aqua

erit duplum respectu temporis in quo
 transit aer. vacuum autem nullam habet
 rationem vel proportionem qua excel-
 latur a pleno sic neque nihil habet pro-
 portionem ad numerum. In vacuo
 ergo quod nihil est ibi impediens nul-
 lus requiritur ibi tempus. motus er-
 go in vacuo factus non erit velox non
 tardus imo nullus erit ibi motus
 cum de ratione motus sit quod fiat in tem-
 pore. Quod autem nihil ad numerum
 non sit ulla proportio ostendit quia si
 quatuor excellent tria secundum unum
 plus excellent duo quam tria et plus
 unus quam duo. non autem habet propor-
 tionem qua excellent nihil. Necesse est
 enim de quod excellit diuidi in ex-
 cellentia et in id quod excellit. qua-
 tuor enim si excellent tria in uno opor-
 tet componi ex tribus et uno. qua-
 re si quatuor excellent nihil nihil erit
 de compositione eorum quod est incon-
 ueniens. Nullus ergo numerus habet
 proportionem ad nihil cum non com-
 ponatur ex nihil. Similiter autem va-
 cuum ad plenum nullam habet propor-
 tionem. ergo neque motus factus in
 vacuo possibile est habere propor-
 tionem ad motum factum in pleno.
 Si ergo in pleno sit motus in tem-
 pore in vacuo fiet in non tempore
 nec ergo erit velox nec tardus.

Pro quo notandum quod ut dicit

Scotus dis. secunda secundi sententiarum. si poneret in vacuo graue ibi non moueret sicut Thomam. quia vacuū non potest cedere graui ut infra dicitur. Et dimensiones non possunt esse cum dimensionibus. tamen si poneret quod vacuū graui posset cedere tunc motus grauis esset successive in vacuo. quia graue prius pertransiret hanc partem spacii quam aliam.

Unde ex diuisibilitate spacii motus haberet diuisibilitatem et successiones. sicut ex diuisibilitate spacii pleni motus habet successionem essentiali. Sed ultra istam successionem potest addi velocitas et tarditas ratione conditionis actualis ipsius medij in quantum est promouitū vel impeditū ipsius motus sicut rationem subtilitatis per quam promouet aut saltem non impedit diuisibilitatem oppositam. fieret ergo tunc motus successiuus in vacuo et esset proportio naturalis motus in pleno. et hoc loquendo de successione essentiali et non de velocitate et tarditate supradicta. quia nulla velocitate aut tarditate supradicta habet mobile in vacuo cum mobili in pleno. Et quoad hoc intelligit philosophus quod lapis mouetur in instanti per se. ergo hoc Thomam

philosophus ex hoc contra aduersarium dicentem motum esse in vacuo. quia nullus motus habens aliquam velocitatem vel tarditatem supradictam successioni essentiali posset esse in vacuo. hoc enim est inconueniens si poneret precise motum esse in vacuo. sed esset si cum hoc poneret vacuū mediū per motum in motu vel mediū necessarium in motu ex parte cui sumeretur velocitas vel tarditas motus.

Secunda ratio probans vacuū non esse sumitur ex ipso vacuo per se considerato. Unde dicit philosophus quod si ponatur cubus id est corpus quod habet sex superficies quadratas vel quodlibet aliud corpus in aere vel in aqua oportet quod cedat aqua vel aer sicut quantitates illius corporis quod magis patet in aqua quam in aere. quia magis est sensibilis nisi illud corpus coeat id est condensetur in seipso. vacuū autem non potest cedere. sed si poneretur corpus sicut in vacuo oportet dimensiones vacui subintrare dimensiones illius corporis. Nam et si ex ligno fieret cubus et poneretur in aqua vel in aere si illa non cederet sibi propter dimensionem aeris vel aquae subintrare dimensionem cubi.

ergo cubus habet tantā magnitudinē quāta cōtinet vacuū in quo ponit̃ 7 dimēſiones vacui ſunt ſil cū dimēſionibus cubi. ſequitur q̃ duo corpa poſſunt eſſe ſimul i eodē loco. Et ſubdit q̃ licet corpus cubū ſit calidū aut frigidū aut graue aut leue nihilomin⁹ tamē alteruſ eſt. ſ. ſm rōem ab hui⁹ modi paſſiōibus. I3 nālīter non poſſet ſeparī ab hmōi paſſiōibus. 7 lic3 ſeparē ab hmōi paſſiōibus continebit equalē locū. 7 hui⁹ corpu erit ſit eadem parte que eſt loci vacui equali ſibi. q2 tātū de vacuo q̃tū eſt magnitudo cubi erit ſimul cu3 cubo. Mult ergo oñdere vt pt3 ex p̃dīctis q̃ corpus nō occupat locū 7 nō reſiſtit corpus rōe paſſionu3 Sed hoc cōpetit rōe dimēſionu3 ita q̃ ſi dimēſiones eēnt ab hui⁹ modi paſſiōibus ſepate nihilomin⁹ occuparēt locū. q2 ergo ponētes vacuū receptiuū corpis vt patuit oportet eos dicere q̃ dimēſiones ſimul ſunt cū dimēſiōibus. iō incidūt in hoc impoſſibile q̃ pūt eſſe duo corpa ſimul. Ex p̃dīctis pt3 quō dimēſiones dimēſiōibus reſiſtāt. primo ex ceſſiōe. ſecūdo ex occupatōe loci. primū pat3 ſi enī cubu3 ponat̃ in aqua aqua ceder3 cubo ſm modū dimēſionū ſui. ita q̃ quāte erāt dimēſiones

cubi tanta erit ceſſiō aque. ſiue ergo cubu3 ponat̃ graue ſiue leue ſiue calidū ſiue frigidū nō mutabit̃ ceſſiō aque. Modus ergo ceſſiōis corporū non ſumit origine3 ex modo qualitatis vel paſſiōis ſed tātū ex modo dimēſionū. cu3 ergo ex hoc cedat corpu q̃ vnum reſiſtit alteri o3 q̃ reſiſtat nec compatiat̃ ſecū aliud corpu p̃ ſe dimēſionatū. Secūdo vō de occupatōe loci patet. Nam ex hoc plura corpa in eodē loco eſſe nō poſſunt q2 quodl3 occupat totū locū. Occupado antez totū locū ſui3 in eodē loco aliud corpus eſſe nō pōt. Quō ergo p̃ quod h3 corpu quod occupet locū eſt id p̃ qd h3 vt reſiſtat alteri corpi 7 nō cōpatiat̃ ſe cu3 aliud corpus. hoc at̃ nō hab3 p̃ qualitātē ſed p̃ quātitātē. Cum autem corpus ſit denſibile 7 q̃ occupet aliud ſpaciū h3 p̃ quātitātē hoc enī p̃ ſe cōpetit quātitati. alijs autē non niſi rōe quātitatis. Nec pōt dici q̃ hec cōpetit corpi p̃pter materiā quia materia nō occupat locū niſi vt eſt ſub dimēſionibus vt dictū eſt p̃io caplo p̃imi bui⁹. vtraq̃ at̃ vīa pt3 in textu ſi bene conſideret̃. Si at̃ q̃rat ſi corpu ponet̃ in vacuo vtrū vacuū ei cederet. Dicēdu3 q̃ nūq̃ corpus cedit alti corpi niſi ſit rareſcibile

vel condensabile. vacuū autē qd
dicit dimēiones sepatas a talib⁹
passionibus a motu 7 mensurabi
li per se non habz unde cedat cor
pori. Cūz ergo vacuum nō cedat
corpi 7 dimēiones vacui resistāt
dimēionibus corpis. si ponat cor
pus in vacuo duo corpa poterūt
esse in eodez loco cūz dimēiones
quātuncūqz septe a passionibus
nō cōpariātur secū dimēiones al
terius corpis.

Consequēter phus alia ratiōe
ostendit non esse ponēduz vacuū
cū ex nullo sensu appareat vacuū
esse. licet enī aer non semper sensu
visus pcipiat pcipitur tamē tactu
7 est aliquid. Ex predictis po
test patere qd dimēiones vacui
quas ponebat philosophi non tā
tūz erāt dimēiones imaginarie
s; ēt reales. Ipsi vt visus ē p^o po
nebant vacuūz esse spaciūz illud.
7 dimēiones que erant inter late
ra corpis cōtinētis 7 illō dicebāt
locus. locus autē realiter distigui
tur a locato. Itēz ponebāt vacuū
esse spaciū priuātū corpe. Ex quo
sequit qd illud spaciū 7 ille dimen
siones erant quid reale. probatur
cōsequētia. quia priuatio poit sub
iectū priuātū. si ergo nihil ēēt hu
iusmodi dimēiones non possent
dici vacuū in plenū.

Circa predicta possunt oriri
due questiones. Prima est virūz
duo corpa simul esse possint in co
dez loco. secūda est virūz idez cor
pus simul esse possit in diuersis lo
cis. Ad primā patet ex dictis
qd loquendo naturaliter non ē pos
sibile. sed bene loquendo supnatu
raliter per dōrez subtilitatis agen
tis. quod patet. xps fuit natus de
virgine matre clauso claustro vir
ginali. 7 post resurrectionē ingres
sus est ad discipulos p ostia clau
sa. 7 clauso sepulchro resurrexit s;
angeli remouerūt postmodū lapi
dez. Nec valet quod aliqui dicūt
qd corpus gloriozū possit se facē
ad talem 7 tantaz figuraz 7 etiāz
possit penetrare quodlibet corpus
p poros subtilissios in aliquo cor
pore ptransibili. quia potest se tā
tum subtiliare vt per tales poros
possit penetrare. Istud vt dictūz
est non valet. quia si extenderetur
corpus xpi vel aliquod gloriozū
multūz in longūz 7 stringeret cor
pus eius sicut alicuius tunc nō ha
beret quantitatem corporis orga
nici debitaz. Anima autēz huma
na requirit in corpore debitaz or
ganizationez partiū 7 mēbrozūz.

Quod si arguatur quia vt di
ctūz est in precedenti capitulo. di
mēiones sunt quelibz ex passiōi

bus faciunt distare duo corpa. ergo non possunt simul esse absq̃ cōtradictōe. Quod cōfirmat q̃a sicut vnus cōtrariū habet impossibilitatez essendi cū alio in eodem loco vel in subiecto. sic due dimē siones sunt incōpossibiles in vno. S; p nullā potētiaz cōtraria pūt esse simul in eodē subiecto. q̃z fm Aristo. viij^o. metaphice si cōtraria pūt sū esse in eodez sub iecto. ergo ⁊ cōtradictoria. Dicēduz q̃ ali qua possunt duplr repugnare vel formalr vel vtualr. Due autez dī mē siones nō hūt inter se formalez repugnātiāz sed tamē virtualē. repugnātia āt duarū dimē sionū nō est nisi ppter similitudinez duplicis repletōis loci quē vnū corpus pōt replere. ergo si aliud cor^o repleat illuz locū est repugnātia p̃iozi q̃ritati nō formalr s; vtualiter ⁊ effe ctive rōe illi^o effectus qui est reple tio loci. sed deus pōt tollere hunc effectū a quā titate vt due quanti tates vel plures nō faciāt nisi vnā loci repletōez ⁊ non quelibz suam sicut deus potest facere calozē ab sqz effectū calefactōis sicut in trib^o pueris. ⁊ etiā eodē mō pōt dici d̃ conceptu ⁊ partu virginis. isti enī effectūz non stāt simul naturaliter cum sua causa. sed diuīa virtus potest esse causa illius part^o ⁊ il

lius cōceptus. qui licz repugnat re spectu cause p̃ticularis nō tamē re spectu sup̃ioris agentis.

Ad cōfirmatōnez de cōtrariis dicēdū q̃ non est sile licet sit talis repugnātia in qualitatib^o sicut in qualitatibus virtualiter nō tamē formaliter. Due enī qualitates in eodē subiecto sunt formalr repug nātes. non sic d̃ quā titatib^o. Ista questio tractatur diffuse a Scoto l^a. dīl. quartī sniaz q̃ōne de doē subtilitatis. ⁊ hec sūt d̃ p̃ia q̃ōe.

Ad secūda^z questioem cōcedit̃ ex fide q̃ idem cor^o pōt esse pre sentialiter in diuersis locis. s; vtz localiter. dicūt quidā q̃ nō. quod p̃batur sic. natura locati ⁊ loci sū sunt. ergo si locata sunt extra tmi nos loci sui. p̃prij sunt extra termi nos suos. p̃prios. Itē sicut res propria naturalr est tantū in vna specie sic p vnā dimē sioez ē soluz in vno loco. cōia p̃z a fili. Item si idez cor^o esset in plibus locis. er go posset esse in infinitis ⁊ sic esset vbicqz. cōis est falsuz q̃ illud ē pro priū dei. p̃bat cōia q̃z cū agēl sup nāle sit potētie infinite qua ratiōe pōt illd vel illud facere in plibus eadē rōe poterit facere in infinitis Itē termini motus sunt incōpossi biles ex q̃nto phicoz. sed q̃cunqz duo vbi pūt ēē termi eiusdē mot^o

quia corp^{us} potest moueri ab vno
vbi ad aliud. ergo quecumq; duo
vbi sunt incōpossibilia sū idē cor
pus.

In oppositū arguit q^{ui} de^{us} po
test vbiq; facere substantiaz natu
ralem corpalem sub suo modo na
turali in idem. quia in principio
sunt duo miracula. s. in causando
p^{re}sentiā vnius corpis resp^{ect}u plu
rū corporū. 7 in sepando a suo na
turali modo 7 loco. in secūdo autē
non nisi vnu. sed deus sū omnes
pōt facere corpus suū sacramēta
liter idest non suo modo naturali
simul in diuersis locis 7 facit de
facto. ergo potest idem facere. 7
quodlibet aliud corpus in eisde
sub modo naturali idest localiter
7 dimensionatiue. Itēz omne
quod non includit euidenter cōtra
dictionē est deo simpl^{iter} possibile
sed hec est huiusmodi igit^{ur} 7c.

Dico ergo q^{ui} ē deo simpliciter
possibile idem corpus simul facē
in diuersis locis localiter esse. hoc
patet ex intellectu terminorū. Quia
enī dico idē corpus simul esse lo
caliter in diuersis locis nihil dico
supra corpus nisi quēdā resp^{ect}u
extrinsecū adueniētes fundatum
in quāto ad aliud quātūz circum

scribens. resp^{ect}u autē talē plurifi
cari sup idem fundamētum ad di
uersos terminos nō apparet contra
aliquod notū sū ratōem resp^{ect}us
intrinsecus adueniētis de quibus
minus videt^{ur}. possunt enī plurifica
ri fundamēto eodez manēre vt su
pra eandēz albedinē possunt due
albedines fundari ad duos termi
nos vt probat Scotus dis. viij. li
bri tercii sentētiarū. nō est necesse
q^{ui} plurificato posteriori prius plu
rificetur. ipsa autē vbi sunt manē
feste posteriora quāto locato.

Pro argumētis autē in oppo
sitū solūdis pono tres p^{ro}positio
nes. quarum prima est illa. quecū
q; sunt priora essential^{iter} ipso vbi
vniuniformiter insunt corpori quib^{us}
hūti diuersa vbi 7 nō variant va
riato ipso vbi. que vero postero
ra vel sil^{icet} natura sunt variabūtur
sū varietatē vbi. hoc patet. quia
pri^{or} eēntial^{iter} nō variat p^{ro}pter va
riatōez posterioris. sed posterius
bene variat ad variatōez prioris
que etiā simul sunt naturaliter cū
aliquo variantur variato illo. vñ
de si habēs famē comedit in vno
vbi 7 nō comedit in alio faciatur
in illo vbi ex comestione facta in
alio. 7 cessat eius appetitus.

fames enim siue sit appetitus sen-
sitius siue voluntarius dicit ali-
quod absolute. unde non variatur
propter varietatem ubi. Si autem
dicas facietatem esse repletionem cor-
palem stomachi tunc si non capit ci-
bus in illo loco nec ei ibi appropi-
net. ideo hic esset repletus et non
illic. quia illa repletio non dicit nisi
presentiam alimentum contenti ad stoma-
chum continentem vel ventrem. unde ni-
hil absolute dicit sed respectus ex-
terioris aduenientis. Itaque non potest
dici quod moriatur in uno ubi et non in
alio. quia si hic moritur moritur et ibi.
mors enim et vita non dicunt nisi quod-
dam absolute et privatiuum vel po-
sitiuum. et per consequens non variatur pro-
pter variationem ipsius ubi. sed tamen
non sequitur vulnera et hic ergo vul-
neratur ibi. et vulneratio dicit diuisi-
onem continuum. ut hoc ab aliquo hoc
diuidente. sed tamen bene est verum
si ibi habet vulnus et alibi habet. quia
sic est discontinuatio partium que si
ibi est in hoc corpore et alibi in eodem
Sed de nutrimento quod sumptus in
uno ubi conuertitur in substantiam cor-
poris eiusdem existentis in alio ubi.
quia illa conuersio est generatio partis
substantie ipsius nutriti. Tota autem
substantia nutriti et quelibet pars pri-
or est ipso ubi. non ergo variabitur
ad variationem eius. Motus tamen

localis nutrimenti ad stomachum
non est hic idem qui ibi. quia ex quo
ubi est aliud et motus localis ad ubi
tatum. Unde cum mouere vel quiescere
secundum locum sit simul cum ubi vel poste-
rius ideo variabitur ad variationem
ubi. Et ita ideo corpus poterit in
uno ubi moueri localiter et in alio
quiescere. sicut possibile est quod idem
corpus habeat hic permanenter ubi unum
et aliud ibi. sic possibile est quod perma-
nenter habeat hic unum ubi et alibi plu-
ra successive. Unde ideo poterit mo-
ueri de uno ubi ad se existentem in
alio ubi et se pellere et trahere. Et
idem homo habens in illo ubi facere
exercitium et choreas ducere. Sicut
poterit in uno ubi loqui et in alio
tacere si loqui dicat sonitum vo-
cis per instrumenta naturalia in aere
repulso. unde quia aer mouebitur
localiter in illo ubi et in alio non. et
in illo formabitur uerbis non autem
in illo. et in illo loquetur et alio tace-
bit et hic tenebit tenorem et ibi quin-
tam. et hic attrahet aerem et alibi
idem in aqua existens non attrahet
non tamen submergitur hic quia cor-
eius erit refrigeratum per aerem alibi
attrahatur. Si autem loqui dicat actum
imaginatiois uel intellectus quod ideo est
ubicum fuerit loquens. Ex predictis patet
quod non est inconueniens idem moueri et quies-
cere diuersis respectibus et moueri

et non moueri secundum diuersa ubi. scilicet
idem potest esse inferius et superius seipso.
propter inueniuntur et distans respectu diuersorum
ubi. unde relationes contrarie in genere
boni possunt inesse eidem secundum diuersa funda-
menta sic potest idem esse simile alicui secundum
albedinem et dissimile secundum scientiam. propter in-
ueniuntur autem et distans fundantur in cor-
poribus diuersimode ubi. et hec de
propositione.

Ad argumenta in oppositum. ad
primum cuius dicitur quod termini loci et loca-
ti sunt sibi uerum est non tamen similitudine
precisa et adequata. et ideo non oportet quod si lo-
catum sit extra terminos alicuius loci quod
sit extra terminos priores. Ad se-
cundum dico quod illud simile non tenet. quia
naturaliter una est formalis ratio essen-
tialis in una specie. scilicet dimensio non est for-
malis ratio propria essendi in loco scilicet
tantum reota siue fundamenta. sicut
albedo est ratio fundamenta qua aliquid
est simile alteri non autem formalis scilicet ipsa
similitudo. Ad tertium cum dicitur quod tunc
idem corpus potest esse ubique concedo
Et cum dicitur quod hoc est proprium dei. di-
co quod esse ubique necio ex imensita-
te sua est proprium dei. non autem esse ubique
per formam eius actiua. Ad quartum
cum dicitur quod termini motus sunt incom-
possibiles. dico quod duplices sunt ter-
mini motus. quidam sunt primi sic pri-
uatio et forma. quidam autem sunt com-
mitates primos terminos ut finis

a quo et terminus ad quem. Terminus
ergo primi motus sunt impossibili-
les. unde idem non potest priuari aliquo
loco et habere sibi illud locum. non sic est de
terminis concomitantibus imo terminus a
quo et ad quem aliquando naturaliter possunt esse
sibi ut in augmento quantitatis perxi-
stes est cum quantitate adueniente. alii
autem possunt esse supernaturaliter ut in proposito
hec Scotus dist. viii. quarti iniarum
ubi diffuse tractat hanc materiam
et hec de vacuo.

De tempore.

c. Insequens

antez et. Postquam autem
Iohannes determinauit de vacuo hic
contra determinat de tempore. Et primo
per quasdam rationes extraneas. id est logi-
cas et rationes inquirentes utrum tempus sit
aliquid. et hoc quid sit tempus. Dicit
ergo philosophus quod patebit ex rationibus se-
quentibus quod uix aut obscure potest
sciri an tempus sit an non. Et quod non
arguit sic. Illud quod componitur ex
non entibus nullam speciem recipiat et est
non ens. tempus est huiusmodi ergo non.
probat minore. quia siue capiatur tempus
finitum vel infinitum componitur ex prete-
rito quod factum est et iam non est.

Secundo arguit sic. si tempus esset
aliquid quod sit diuisibile tunc aliqua
eius pars haberet esse. contra est falsum.
ergo ans. probat falsitas contrarie. tunc

qz partes tempis nihil sunt vt ptz
ex p^{ri}ma rōe. tūz qz de tempe nō
habem⁹ nisi nūc quod non est p^{ar}
eius. quia p^{ar} mēsurat totū 7 opor
tet totūz componi ex suis partib⁹
tempus autē non videt^r componi
ex ipsis nūc. qz diuisibile nō vide
tur componi ex indiuisibilibus.

Notādūz qz cū ait qz p^{ar} mēsu
rat totū 7 totū oportet cōponi ex
p^{ar}tibus. Dico qz est duplex pars. s
aliquotta 7 nō aliquotta. Aliquot
ta autē est que aliquoties sumpta
reddat p^{ar}te p^{ri}mu totū. 7 hanc
partē dicit D^{eu}s mēsurare totū
Non aliquotta autē est que non
mēsurat totū tamē ex ea compo
nit^r totūz. sicut quatuor est pars 3
sex licz ipsuz nō mēsuret. qz qua
tuor cum duob⁹ cōponūt sex.

Dubitarz forte aliquis an tem
pus sit de numero entiu. Dicēdūz
qz quedā sunt entia pmanētia 7 q
dam successiua. vtrazqz autē sunt
partibilia p compatiōez ad partē
aliter tamē 7 aliter. naz in pmanē
tibus omēs partes sunt simul. suc
cessiua vero dicūt^r ppter simul
tate partiu propter ordinē earuz
Nam si in successiuis omnes par
tes essent simul iam non essent suc
cessiua sed pmanētia. Ad esse
ergo successiuoz sufficit ordo par

tium que quidez fundāt^r in ipso
nunc quod est p^{ri}ncipiūz vnius p
tis temporis 7 finis alterius. licet
ergo de tempore non sit nisi nunc
7 nunc non sit pars tempis tamen
eo ipso qz est nunc est tempus. quia
in ipso fundat^r ordo partiu tēpo
ris ex quo ordine partiu tempus
dicitur habere esse. Argumēta er
go procedebant ac si tempus esset
de genere pmanētiūz.

Consequēter iuxta p^{re}dīcta in
quirīt D^{eu}s an sit vnu 7 idē nūc
in toto tempe. dicens qz ipsuz nūc
quod videt^r determinare p^{re}teritū
vel futurū. quia vt est p^{ri}ncipiū
vnius 7 finis alterius vtruz semp
pmaneat idem in toto tempe aut
si aliud 7 aliud non est facile scire
Et qz sit idem probat^r sic. si in tem
pore esset dare plura nūc oportē
ret p^{ri}mu nūc corrumpi ne simul
esset cum sequēti nūc. cōsequēs est
falsuz ergo 7 antecedēs. pbat autē
cōsequētiāz. quia plura nūc nō pos
sunt esse simul. quod. pbat. qz plu
ra tempa nō possunt esse simul nī
si vnu cōtineat aliud. Et pōt dari
exempluz. vidimus enī qz si aliq^ud
corpus localiter est in pluribus lo
cis oportet vnu illoz locoz
esse contentiuūz alterius. Est enī
aliquis hō in domo 7 in ciuitate.

quia ciuitas est cōtinua domus si
 cut est aer in igne ⁊ in celo. quia
 celum est cont. numm. ignis. Simi
 liter nunq̃ ē aliqd̃ t̃pale in plibus
 t̃pibus s̃il. hoc ē nō p̃t ēē pla t̃pa
 s̃il nisi vnū sit cōtinuū alteri. vna
 ei⁹ eadē eclips̃ d̃r fieri ĩ āno ĩ die
 ⁊ ĩ hora tali. ⁊ oīa hec t̃pa d̃r ēē
 s̃il q̃ sunt cōtinua inuicē. Alim⁹ enī
 cōtinet mēses ⁊ mensis diē. ⁊ diēs
 horā. pla ergo t̃pa nō p̃t esse s̃il
 nisi vnū cōtineat aliqd̃. Lū ergo nūc
 nō possit h̃re rōz cōtinētis cū sit qd̃
 indiuisibile impossibile ē duo nūc
 in t̃pe s̃il esse. q̃ tunc vnū cōtineret
 aliqd̃ qd̃ ē incōueniens. p̃z ergo cōnā
 phī. p̃bat ergo phs cōnter s̃ilitatez
 cōntis oīdēs q̃ impossibile ē corū
 pi ip̃m nūc. q̃ nō pōt corūpi nūc
 in illo nūc in quo ē. q̃ tūc s̃il ēēt ⁊
 nō ēēt. Oz ergo q̃ corūpat̃ in po
 sterioza nūc. Sit ergo. a. nūc qd̃
 d̃z corūpi. si ergo. a. corūpit̃ in
 b. q̃ res ē q̃diū nō ē corrupta an
 teq̃ veiat. b. sp̃ est vcz q̃ est. a. cū
 ergo. b. nō possit ēē cōt ipsi. a. s̃z
 iter. b. ⁊. a. cadit t̃ps mediū. q̃ in
 ter quelz duo instācia cadit t̃pus
 mediū. cūz in quolz t̃pe sit infinita
 distācia. sic in qualz linea sunt infi
 nita p̃ūda oz q̃ iter. a. ⁊. b. sint ifi
 nita instācia. Si ergo. a. non est
 corūptū nisi in. b. in oībus illis in

stātibz q̃ sunt iter. a. ⁊. b. erit ve
 rū dicere q̃ est. a. q̃z igr̃ illa instā
 cia sunt infinita erit. a. cūz infinitis
 instātibz qd̃ est impossibile. ergo
 impossibile est aliquod instās vel
 nūc esse simul cū alio. non ē ergo
 possibil̃ corruptio ipsi⁹ nūc vel in
 stantis cū non possit corūpi nūc
 in instanti in quo est nūc nec ĩ alio
 Erit igr̃ fm rem vnum instās ma
 nēs fm rem incorūptū in toto t̃e
 pore. In oppositū arguit phs
 s̃. q̃ nō sit vnū instans manēs in to
 to t̃pe. Et p̃io sic. cui⁹ libet conti
 nui sunt termi distīdi. sed t̃pus
 est quoddā cōtinuū cui⁹ termi sūt
 ipsa nūc. ergo ipsa sunt distīda
 Ista ratio pōt sic declarari. quia
 ipsuz nūc fm substantiaz est aliqd̃
 indiuisibile quod est p̃ se de gene
 re quātitatis. tunc quero cuius cō
 tinui sit terminus vel cuius discre
 ti pars. quia omē indiuisibile qd̃
 est per se de genere quātitatis vel
 est terminus continui vel est pars
 discreti. Si nūc ponitur pars di
 screti. ergo tempus ponit discretū
 quod philosophus non cōcederet
 proprie loquendo. Si ponitur ter
 minus continui ergo oportet q̃ sit
 aliud ⁊ aliud fm quod terminat
 aliam ⁊ aliam partez tempis cōt
 nui quod est propositum.

Ad illud respondēt quidā po-
nentes ipsū nūc esse idē fm sub-
stantiāz in toto tempe ⁊ aliud fm
esse ita qd vnū ⁊ idē nūc fm rem
potest terminare aliquod temp⁹ ex
vtraq; parte sicut vnus ⁊ idēz mo-
bile per suū motū terminat aliqd
spaciū ex vtraq; parte. quia prius
existens in principio alicui⁹ spaciū
sit postea p motū i sic illi⁹ spaciū.

Contra qz ista esse accidūt aut
eidez fm rem ⁊ fm substantiam. qz
p te idē nūc manet idēz sub diuer-
sis esse. ⁊ p cōsequēs ista esse acci-
dunt sibi. igit nūc tempis non per
se sed p accidens erit termin⁹ tem-
poris quod est falsū. qz esse indi-
uisibile de genere quantitatis p se
terminat quātitatē vñ est ps discre-
ti. quare sequit⁹ qd tale idēz non sit
indiuisibile per se de genere quan-
titatis. Preterea ista esse que
ro cuius generis sunt. si sint indiu-
sibilia de genere quantitatis. ergo
sufficiūt ad terminādūz ipsūz con-
tinuū absq; illo nūc fm substantiāz
quod nullus diceret. Si autē alte-
rius generis puta qualitatis. igit
quale erit ratio p se terminādī cō-
tinuū in genere quantitatis quod ē
falsū. Secunda ratio philoso-
phi arguēs qd non sit vnū ⁊ idē in
stans in toto tempe est ista. illa di-
cūtur esse simul que sunt in eodez

nūc indiuisibilia. si ergo est idē nūc
in toto tempe. ergo illa que fuerūt
in millesimo anno ⁊ que sunt ho-
die sunt sibi qd est euidenter falsū.

Ad illud dicūt illi qd omia pos-
sunt esse in eodē nūc reali sic vnū
⁊ idēz mobile realiter p motū suū
h3 esse in omnibz partibz spaciū
non tamē sunt oīa in eodem nunc
fm rōez sicut non est idēz mobile
fm rōem prout est in diuersis par-
tibus spaciū.

Sed contra hoc arguo sic. vñ
formitas simultatis accipiēda est
corrūdentē idēitati ipsius nunc.
vt que sunt eiusdē nūc realiter sint
simul realiter. ⁊ que in eodē nunc
fm rōez sint simul fm rōez. si ergo
in toto tpe est idē nūc reali ⁊ alte-
ruz fm rationē sequit⁹ qd que fuerūt
in millesimo anno ⁊ qd sunt hodie
sunt simul reali ⁊ fm veritatē licz
nō sint sibi fm rōez. quod nullus sa-
ne mentis diceret. Elidentur er-
go ille due rōez phi stare nec ipas
soluit aliqā. vt patet intūcti mate-
riā de tpe. Pro solutiōe at rōis
in oppositū fm mētez doc. subtilis-
sa dis. secūdi sniaz. ⁊. xij. qstione
quolibetoz. Sciēduz qd illorūz qd
accipiūt esse post non esse quedāz
sunt raptim transcurrentia. quedam
sunt entia permanentia naturali-
ter genita vel corrupta.

In primis. s. raptim transeuntibus
est dare tā primū q̄ ultimū inesse
s. instans in quo solo hñt esse. 7 iō
nec ē dare primū 7 ultimū in non
esse. quia taz toto tpe termiato ad
hoc q̄ toto tpe sequēti hoc instās
h3 non esse. In secundis at ē dare
primū in esse s3 nō ultimū. in gene
ratōe enī 7 corruptōe naturali cor
ruptū nō h3 ultimū sui esse. q2 tūc
hñt q̄litates deficiētes saltē in ta
li gradu in quo possent stare cum
forma ei⁹. 7 si sic non subito abice
ret. nō ergo corrūpendum subito
corrūpet 7 sic corruptū nō habet
ultimū inesse sic primū in non esse
q2 cui⁹ esse geniti cōcurrit non esse
corrupti. Genitū at in instanti ge
neratōis h3 ēe. q2 forma ē hūana
7 h3 tūc p̄mū esse q2 tūc forma im
mediate succedit p̄uatiōi sui sicut
genitū h3 p̄mū esse sic corruptum
h3 p̄mū non esse. Sciendūz vl
terius q̄ corrupti seu desinere ēe
pōt intelligi dupl̄r. vno mō p̄ posi
tōez p̄ntis 7 negatiōez futuri. alio
mō p̄ positōez p̄teriti 7 negatiōez
p̄ntis. primo mō hñt corrūpi seu
desinere indiuisibilia 7 raptiz trā
seuntia. Quando ergo queritur
de corruptōe instantis seu alicui⁹
habentis esse indiuisibile. dico q̄
corrūpitur in instanti nō in instāti
in quo est. quia tūc simul ess3 7 nō

esset. sed corrūpit in tpe imediate
sequēti in quo non h3 esse. h3 mōt
enī raptiz trāseuntū idē est fieri 7
factū esse 7 corrumpi 7 corruptūz
esse. vnde si creatura non maneret
nisi p̄ instans creatōis ei⁹ anihila
tio nō ēēt in instāti sed in tpe habi
to instāti creatōis. si qdem post in
stans nō ē accipe aliqd imediatūz
indiuisibiliter vt supponebat ra
tio. s3 diuisibiliter tali imediatōe
qua cōtinuū termiatūz est imedia
te suo termino. intētio autēz philo
sophi sup hac materia videbit in
fine huius capituli.

Alteri⁹ determinat Idus qd
sit tempus. Circa quod dicit q̄ tē
pus non est motus licz non sit sine
motu nec p̄cipit sine ipso. vñ do
miētes 7 in magna delēctatōe exi
stentes q2 non sentiūt motū nō sen
tiūt temp⁹. videt q̄ eis modicum
de tempe in dormitōe vel delecta
tione transiisse licet multū ibidez
māserint. Contrario est euz quis
est in anxietate cordis. nam quia
pturbatur in animo 7 quia semp
cogitat transmutatōē 7 maxime
motum percipit tempus. 7 videt
eis modicū tempus esse multum.
Describit enī Idus temp⁹ dicēs
q̄ tempus est numerus motus fm
prius 7 posterius. Ad cui⁹ eul
dentiā ponit tria. Prīmū est q̄

tempus habet quandaz depēden-
tiam ad motuz. Sicut enīz motus
habet quandaz dependentiaz ad
magnitudinē seu spaciū in quo sit
cuz diuidat ad diuisioneꝝ magni-
tudinis sic suo mō tempus sequit̃
suū motuz. Ex quo sequitur q̃
prius ⁊ posterius sunt principali-
ter i magnitudine. quia vna pars
est situata ante aliaz ⁊ pportiona-
biliter in motu ⁊ tempe. Secū-
duz dictuz Philosophi est q̃ ma-
gnitudo tempis a motu accipien-
da est fm prius ⁊ posterius.

Pro quo notanduz q̃ prius ⁊
posterius in motu habēt esse soluz
in potentia. fūt autem in adu per
significationeꝝ cause. Nos autem
vt dicit Aristot. terminam⁹ ⁊ cog-
nosceimus tempus accipiendo ip-
suz prius ⁊ posterius esse aliud ⁊
aliud ⁊ accipiedo mediū ipsoꝝ ēē
alterz. ⁊ sic determinam⁹ ips f3 p⁹
⁊ posterius que repiūt i motu.

Ex quo patet q̃ tempus habz ha-
bitudinē ad motum fm qđ in mo-
tu reperitur prius ⁊ posterius. qđ
sic potest declarari. Sicut enīz in-
telligendo duo puncta ⁊ intelligē-
do inter ea esse aliquod medium
intelligim⁹ lineā inter duo puncta
⁊ non potest aliquid esse medium
nisi linea. sic intelligendo duo nūc

quorū vnū sit prius ⁊ aliud poste-
rius nisi accipiātur fm pri⁹ ⁊ po-
sterius in motu oportet q̃ tempus
habeat habitudinē ad motuz pro-
ut in eo reperit̃ prius ⁊ posteri⁹.

Terciū dictuz Philosophi est
quod in habitudine seu dependē-
tia quaz habet tempus ad motuz
reperitur ratio numeri. Quod sic
declarat Aristot. quia sicut i vno
nūc non sit motus sed oportz ima-
ginari diuersa nunc si volumus
imaginari motū. ita oportet yma-
ginari tempus. nunq̃ enīz ymagi-
namur tempus nisi ymaginemur
plura nūc. vel nisi imaginemur in
ipso motu esse aliqua plura quoz
vnuz sit prius ⁊ aliud posterius.
Cum igitur intelligit̃ esse aliquis
numerus oportet quod in habitu-
dine quaz habet temp⁹ ad motuz
sit aliqua ratio numeri.

Ex ipsis tribus concludit p̃hs
q̃ tempus est numer⁹ motus fm
prius ⁊ posteri⁹. Ipsa enī pri⁹ ⁊
⁊ posteri⁹ i motu vt sūt ab aīa nu-
merate cōplent rōez ipsius t̃pis.

Pro declaratione predictozuz
sciendū insuper q̃ quedā sunt etiā
nature ⁊ realia vt sunt etiā nature
q̃daz pure rōis vt intēros secūde.
quedā partim sic ⁊ partiz non sic.
vt vliā que includunt aliqd rei ⁊

aliquid rationis ut videbitur primo et se-
cundo metaphisice. scilicet est tempus
quia tempus materialiter est ens rea-
le cum sit idem materialiter quod motus
quod est ens reale formaliter. tamen
tempus ut habet rationem numeri fin-
is prius et posterius et sic est ens ratio-
nis quia hoc habet ab anima numerante
prius et posterius in motu ut dictum
est. Si ergo accipitur tempus materi-
aliter quantum ad illud quod est ex
parte rei sic est in genere sicut mo-
tus. Si vero accipitur finis quod dicitur
compositum ex materiali et formali
non est in genere cum sit quoddam
ens per accidens compositum ex re et inte-
llectu de quo videbitur quinto metaphi-
sice capitulo de quantitate. Iuxta
propositam autem potest queri an tempus
sit idem realiter quod motus ita quod
quantitas qua motus est quantum sit
ipsius tempus. Dicendum quod tempus est
idem quod motus materialiter et realiter.
Distinguitur tamen formaliter et per conse-
quentiam quantitas qua motus est quantum
formaliter est ipsius tempus materiali-
ter non tamen formaliter.

Contra cuius partes copulantur
ad aliquem terminum realiter aliam quan-
titate et aliam continuitatem sunt alie.
sed ad alium terminum copulantur per
tempus et partes motus. quia
partes tempus ad nunc partes vero mo-
tus ad mutatum esse igitur etc. Pre-

terea quod habet proprium maius et
minus aliud a maiori et minori al-
terius habet distinctam quantitatem et con-
tinuitatem ab alio. scilicet tempus est homi-
ni respectu motus. quia in minori tempore
est maior motus si mobile sit velocius
et in maiori tempore est minor motus
si mobile sit tardius. Preterea re-
lativa realiter differunt realiter. scilicet tem-
pus et motus sunt homini igitur etc. p-
batio minoris. quia mensura et mensu-
ratum differunt realiter. sed tempus est
mensura motus. ergo quantitas mo-
tus non est ipsius tempus realiter.

Respondeo. Ad evidentiam hu-
ius premitto tres distinctiones. prima
est quod duplex est motus. scilicet communis
et primus sicut est motus primi mo-
bilis. alius est specialis et secundarius
puta omnes alii motus a primo.

Secunda distinctio sit ista quod tem-
pus sit duplex. scilicet commune et speciale. De
primo intelligitur quod dicit philosophus
in hoc quarto quod idem est tempus
omnino in celo et in terra et in mari ex-
istentium. Secundum autem tempus et
speciale est mensura propria motus in-
ferioris ita quod quot sunt motus par-
ticulares tot sunt homini tempora specia-
lia. Tercia distinctio est ista quod mensu-
ra est duplex. quodammodo intrinseca quodammodo ex-
trinseca. exemplum primum duratio rei et
ultima superficies corporis sunt mensure
intrinsece. exemplum secundum locus.

Tunc ad argumēta. Ad p̄mūz
dico q̄ minor est falsa. ad p̄batō
nez dico q̄ sicut tēpus ē idem cūz
motu realiter ita ⁊ ipsūz nūc cum
mutato esse. tamē cūz illa identita
te reali stat aliqua distīctio ex
natura rei vel saltē fm ratioz pro
pter quā diuersa noīa sortiūtur.

Ad secūdū dico q̄ minor est
falsa si tempus ⁊ motus vniformi
ter accipiātur. s. motus p̄mūz ⁊ tē
pus cōmune. sed accipiēdo tēpus
cōmune ⁊ motū aliquē inferiorē
verū ē q̄ fm velocitatē ⁊ tardita
tē mobilis in minori tēpe erit ma
ior motus ⁊ in maiori erit minor
motus. ⁊ sic p̄bus nō cōcludit nisi
q̄ cōmune tempus quod ē passio
p̄mūz motus distīguūt realiter a
motu inferiori quod cōcedo. tamē
hoc non obstāte quodlibet temp⁹
erit idē realiter cūz proprio motu
c⁹ est passio propria ⁊ mensura.

Ad terciū cū dicit q̄ mensura
⁊ mēsuratū referātur ⁊ differūt re
aliter. dico q̄ verū est de mēsurā
extrinseca nō de intrinseca. sed si
temp⁹ cōmune competet ad motūz
p̄mūz cuius est mēsurā intrinseca
sic non differt ab eo realiter sicut
nec refertur realiter ad ipsūz. Et
sīr est de tempe spēali si competet
ad motū inferiorē cuius est mēsu
rā intrinseca. Deinde soluit du

bitatōez factā de ipso instanti vel
nunc. Pro quo notādūz q̄ est
vna opīnō quāz verba Philoso
phi vidētur sonare quod idēz est
nūc fm substantiāz in toto tēpore.
licet sit aliud fm esse ⁊ ratōez.

Quod declarat p̄ textū Aris.
in hoc quarto. qz substantia ipsius
nūc responder substantiē ipsius mo
bilis. variatio at ipsius nūc fm ēe
respōdet variatōni motus. vñ fm
desluxū ipsius motus variat nūc
fm esse licet maneāt idem fm sub
stantiā in toto tempe fm idēitatē
mobilis in motu. Ipsūz ergo nūc
licet sit idēz in toto tempe fm rem
dum tamē cōmensurat temp⁹ fm
p̄mūz est aliud fm ratōz q̄ vt mē
surat ipsūz fm posterius. Isti enī
imaginātur q̄ sicut mobile fluxu
suo causat motūz ⁊ punctus si po
neret flūens fluxu suo causaret li
neā. sic idēz nūc flūēs causet tēpus

Sed illa opīnō non pōt stare
vt p̄ p̄ rōes p̄bi positas in princi
pio huius capituli. nec etiā euasio
nes istozū ad dīctas rōes valens
vt ibidez patuit.

Dicendūz ergo aliter fm Sco
tūz dīl. p̄a secūdi sentētiāz q̄ nūc
est aliud ⁊ aliud in tempe sīc pun
ctus in linea. Sed ad soluendū
p̄bm qui p̄ma facie videt dīcer
oppositum notādūz est q̄ non est

intentio philosophi q̄ idē nūc ma-
neat in toto tempe. Unde dicit in
lra q̄ idēz est nūc in quāz est qd̄
cunqz ens. hoc est dictū qd̄cunqz
nūc de pluribus cōsideratis fm se
est idēz. ⁊ hoc est dicere esse idē
fm substantia; cōsideratū autē in
ordine ad tēpus p̄teritū ⁊ futurū
cū sit termin⁹ p̄teriti ⁊ futuri p̄i-
cipiū distinguūt fm se ⁊ fm rōez. qz
alia est ratio termini ⁊ p̄icipij vt
sic. vnū ergo nūc hz idēitates fm
substantia; ⁊ distinctōez rei idēst re-
spectu partiū t̄pis. ⁊ tamē non est
idētitas instātis in toto tempe cū
illa sint infinita. ergo instans in to-
to tempe vere est aliud ⁊ aliud sz
substantiam. Nec valet declaratio
Ibi quas isti adducūt pro se de
mobili q̄ maneat idēz nō quidem
respectū sz absolute vt subest mu-
tatōi. qz hoc mō temp⁹ nō est men-
sura nec aliquid ptinēs ad tēpus.
Sed forte cūz vt sic est mensura
eius de quo alias. sz mobile vt est
sub vna mutatōe est idē fm sub-
stantia; idēst fm esse isti⁹ mutatōis
cōsiderate fm se. est autē aliud sz
esse idēst vt sub illa mutatōe ter-
minat p̄teritū ⁊ incipiat futurū. Et
fm hoc dicit alibi ⁊ alibi esse non
quidē actū sed in eodē vbi medio
inter extrema in quāz terminat il-
luz motū fm prius vbi ⁊ inchoat

motū fm posteri⁹ vbi dicit alibi
⁊ alibi esse quaten⁹ mutare est ali-
quid vtriusqz extremi. Et qz p̄s
dixerat ipsuz nūc mēsurare tēpus
ideo cōsequēter declarat dicens q̄
ipsuz nūc mensurat ⁊ numerat tē-
pus. quia cū sit maxie notū respe-
ctu t̄pis temp⁹ cognoscit p̄ ipsum
sicut minus notū p̄ magis notum.
sic motus hz cognosci per mobile.
quia mobile manet ⁊ est ens p̄ma-
nens. motus autē non manet quia
videlicet est ens successiuū.

Pro quo notādū q̄ mensura
vt videt velle Cōmentator p̄ p̄i-
videt rep̄iri in numeris. ratio enīz
mensure p̄ prius cōpetit vni qd̄ ē
p̄incipiū numeri. vnde p̄ eaz nūc
rus diffinitur a p̄ho quarto meta-
ph̄isice. Ex hoc autē translata est
ratio mensure ad alia. verū q̄ om-
nes trāsferentes fm aliquaz simili-
tudinez transferūt non oī q̄ omne
illud quod rep̄itur in vno quod ē
p̄incipiū numeri rep̄iatur in oib⁹
alijs ad que translata est ratō mē-
sure. sz sufficit q̄ oīa que sunt men-
sura alioz hēant aliquā similitudinē
cū vno quod est p̄incipiū numeri
⁊ q̄ aliquo mō se hēat ad sua mē-
surata sicut se hz vnū ad numerū
vidim⁹ enī q̄ p̄ vnū cognoscimus
numez ⁊ vnū p̄ sui replicatōez cō-
mēsurat se cuiqz nūero. Luz ergo
b

ratio mensure transfertur ad alia aliquādo est translata fm replicationē. 7 hoc modo vicia est mēsurā ponderum. qz replicata reddit quodcūq; pondus. 7 palmus sistr vel alia minor queq; est mensura cōtinuorū. Aliquādo vō h³ modi translatio sit non ppter replicatōnez sed ppter manifestatiōez. dici mus enī albedinē esse mēsurā colorū non qz p sui replicatōnez reddat omēs colores. sed qz h³ plus de natura lucis 7 est notior coloribus extremis. Sic etiā primā substantiā dicim⁹ mēsurāz oīm substantiāz. quia ē notior 7 pfectior substantiis omnibus. Patet ergo qz duplex est mensura. s. mēsuras p replicatiōem 7 mensura p cognitiōē seu p perfectionē. qz ergo p nūc cognoscim⁹ tēpus potest dici qz sit mensura ipsius non obstāre qz tempa se mēsurare nō possint nec nūc aliquoties sumptū reddat tēpus. cūz tēpus quod est quid cōtinuū non cōponatur ex indiuisibilibus.

Consequēter oīdit⁹ Phis rōz eorū que dicūtur de ipso nūc. sāt autē quātūz ad p̄sens qtuor. Pri mū est qz nūc est inseparabilr anexū tempi. quod pbat qz nisi tēpus sit ip̄suz nūc non erit. 7 sic si ip̄sū nūc non sit nec tēpus erit sicut mobile

vt sic non est sine motu nec motus sine mobili. Secūduz quod dicitur de nūc est qz cōtinuat tēpus Quod sic ostēditur. qz sicut vnūz mobile cōtinuat motū sic vnū nūc cōtinuat tēpus. hoc etiā vt ait philosophus patet qd dico ex pūdo Sicut enī vnus pūctus cōtinuat duas partes lineē ad innicē. est ei finis vni⁹ ptis 7 principiū alteri⁹ sic nūc est principiū vni⁹ ptis tpis 7 finis alteri⁹. differūt autēz pūctus 7 nūc. quia si quis vno pūdo ut duob⁹ vtitur quiescere accidit hoc est dictū qz si motus fiat super lineā ita qz mobile vtatur pūcto cōtinuātē vtetur ip̄so in ratione finis ad pcedentes magnitudines. 7 ideo vtetur ip̄so vt motus esse. qz motus non est in fine alicuius magnitudinis vt pbatur sexto huius Si autē vtatur ip̄so in rōe principiū tūc vtetur ip̄so vt principio p⁹ quod est motus in sequēti magnitudine. s. qn vtitur pūcto vtitur eo in nūc. sed bis vtitur pūcto ergo in duob⁹ nūc. Et qz inter que libet duo nūc est tēpus mediū. ergo inter nūc in quo vtitur pūcto eodē vt principio 7 vt fine. 7 sic ē quies. non pōt sic dici de ip̄so nūc qz nō manet sed sp est alterū 7 al terū. Terciū quod dicit de ip̄so est qz non est ps tpis. qd sic oīdit⁹

qz sicut mutata esse quod est indi-
uisibile motus non est pars motus
nec punctus pars linee sic nec nunc
per tempus. Due enim linee sunt partes
vnius. semper enim linea dividitur in
duas lineas et non in puncta et sic
est tempus. Quartus quod di-
cit de nunc est quod numerat et termi-
nat ipsius tempus. Est enim finis ipsi-
us temporis et numerus ut dictum est
capitulo precedenti.

¶ **Un soluz**

antez etc. Postquam autem
philosophus declarauit ali-
qua dubia de ipso nunc. hic conse-
quenter ostendit quod tempus est men-
sura motus et conuerso. et quomodo
diuersa diuersimode mensurantur
dicentes quod non solum tempore mensuramus
motum sed etiam motu mensuramus tem-
pus. et hoc est propter ad inuicem dif-
finiri id est ad inuicem cognosci. quia
vnum cognoscitur per reliquum. Tempus
enim per se mensurat et terminat motum
cuius sit mensura eius. motus autem per
accidens mensurat tempus. hoc enim ac-
cidit ex parte nostra. quia aliquis motus
est nobis notior quam tempus.

Dubitaret forsitan aliquis quomodo
per res numeratas deuenimus in co-
gnitionem numeri. nam quomodo per numerum
cognoscimus multitudines numera-

torum non habet dubium. Eo enim quod
habemus artem numerandi si offeran-
tur nobis numerabilia per hunc modum
artem cognoscimus multitudinem il-
lorum numerabilium. sed quomodo per nume-
rabilia innotescat nobis numerus
videtur dubium.

Dicendum quod si quis sciret se ha-
bere decem digitos et nesciret com-
putare usque ad decem posset ex ip-
sis digitis qui sunt quedam nume-
rabilia cognoscere numerum dena-
rium. In alijs rebus ut posset cog-
noscere numerum denarium in ipsis
equis si pro vno digito acciperet
vnum equum. per se ergo est quod ex nu-
mero cognoscimus numerabilia. sed
ex parte nostra aliquando contingit
quod ex numerabilibus cognoscimus
numerum. ut si nobis sint magis no-
ta numerabilia quam numerus ipse. sic
est de tempore respectu motus cuius
est numerus tempus et mensura.

Consequenter ostendit philosophus quod
motus in determinando quandam
motum mensurabit totum motum. vide-
mus enim quod si volumus mensurare
aliquam longitudinem ut pannum per cu-
bitum primo mensuramus aliquam par-
tem panni per quam partem mensuramus
totum. sic per tempus mensuramus mo-
tum ita quod primo mensuramus al-
quam partem et postea alias par-
tes donec totus motus mensuretur.

h 2

Pro quo notandus q̄ mēſura
meſurat totū meſurādo partes
aliquā que meſurat totū. nūq̄ enī
cubitus meſurat pānuſ niſi pars
cubiti vel illius panni eſſet p̄s ali
quotta eius que aliquotiēs ſump
ta meſuraret totū. ſi ergo eſſet pā
nus duorū cubitorū cuſ dimidio
non meſuraret cubito ſed medio
cubito. oportet enī meſurā per ſuſ
replicatōez reddere totū de quali
tate quod nō eſſet niſi prius mēſu
raret partē aliquottam.

Notādū inſuper q̄ ſm 1° 1° 1°
quarto metaphiſice. ſemp meſurā
ponim⁹ ad modū in quo non pōt
ſic de facili cadere error. Et q̄ in
minori quātitate minus accidit d̄
ceptio q̄ in maiori ſp̄ videt mēſu
ra habere quādaſ rōnez minimi.
eo ergo ipſo q̄ temp⁹ habet rōem
meſure cōgruētius eſt q̄ tempus
totū meſurem⁹ pticulariter p̄io
ſcilz meſurando vñā partē motus
7 poſtea aliaſ donec cōpleat tota
meſura motus q̄ q̄ ſimul meſu
remus totū motū.

Coſequēter ponit 1° 1° 1° quā
daſ diſtinctōez dicens q̄ aliqua
diuerſimode dicūtur eſſe in tēpō
quedāz enī dicuntur eſſe in tēpe
quia ſunt quādo eſt temp⁹ vt int̄
ligentie 7 hoc improprie. alia vō
dicūtur eſſe in tpe proprie. 7 hoc

vel quia ſunt ī eo ſicut in numero
quia. ſ. meſurātur tempe vt mo
tus 7 mobilia inquātuz huiusmōt
vel q̄ ſunt ī eo ſicut pars vel paſ
ſio vel aliqd numeri ſicut vnitas
vel paritas eſt in nūero. vnde tem
pus p̄teritū 7 futurū ſunt in tēpō
ſicut pars tempis longū vel breue
ſicut paſſio non vō ſicut paſſio v̄
termin⁹.

Hoc notabili p̄miſſo dicit phi
loſophus q̄ illa que ſunt in tēpore
cōtinētur ſub tēpore ſicut loc⁹ con
tinet locata. illa etiā que ſunt in tē
pore patiūtur ab ipſo tempe ſicut
cōſueuim⁹ dicere q̄ temp⁹ calefa
cit 7 putrefacit 7 corrūpit 7 ſene
ſcūt oīa ſub tempore. 7 obliuiſcūt
aliquis ppter temp⁹ ſed nō diſcit
ppter ipſuz. temp⁹ enī neq̄ nouū
neq̄ bonū factū eſt. temp⁹ enim p
ſe eſt cauſa corrūptiōis nō genera
tōis. qd̄ iō cōtingit. q̄ tēpas eſt nu
mer⁹ motus. mot⁹ at per ſe facit
rez diſtare ab eo quod eſt ideſt a
ſua natura. ergo mot⁹ per ſe facit
ad corrūptiōem p accidēs vō ad
generatiōez. ſi ergo ſic eſt in motu
erit 7 in tēpore quod eſt numerus
motus. que ergo ſūt in tpe p ſe pa
tiunt 7 corrūpunt. ſz q̄ in tpe fiat
bonū 7 nouū vel generatio hoc eſt
per acciēs. Pro quo notādum
q̄ in ſiē h⁹ q̄rit hoc oī. ſit plus p

signū dicens q̄ signū sufficiens q̄
tēpus per se faciat ad corruptiōez
p accidēs autē ad generatiōez est
q̄z nihil generat nisi aliqd agens
moueat ⁊ agat agens. ergo est per
se causa generatiōis nō tempus. s̄
tempus est p se causa corruptiōis
q̄z aliquid corrūpitur supposito q̄
nulla causa extrinseca agat. ⁊ hāc
corruptiōez maxie solem⁹ dicere
sub tempe vt si aīal nō corrūpere
tur fm aliquā violentias sed solo
senio moreret. Ad dī autē phi
losofhus q̄ nec ad corruptiōez fa
cit tempus principaliter s̄ accidit
hāc mutatiōez fieri sub tempe.

Ad quorū euidentias sciēdū q̄
motus duplī potest considerari.
Primo simplr vt motus est. secū
do vt habet esse cōtractus ⁊ vt de
terminatur ad hāc speciē motus vī
ad illas. Si cōsiderat mot⁹ simpli
citer sic facit determinate distare
ab eo in quo est. nihil enī mouet
localiter nisi distet ab eo loco in q̄
est. Sic ēt nihil alterat nisi distet
ab ea qualitate in qua est. Est er
go de ratōe motus facere distare
ab eo in quo est fm q̄ appropin
quet ad hāc formā vel ad aliam.
hoc non h̄z ex pte motus vt sic. s̄
hoc competit ei vt determinatur p
hoc agens ad aliquā speciē. Exē
plum huius potest poni in trāsmu

latiōe substantiāli sufficit q̄ aer trās
mutet substantiāliter ad hoc vt di
scedat a forma ī qua est s̄ ad hoc
q̄ appropinquet ad aliā formā
substantiālez oī q̄ huiusmodi trās
mutatio specificet per aliqd agēs
substantiāle. vt si debet trāsmutari
in ignem trāsmutabit ab igne ⁊ a
calido. si debet trāsmutari in aq̄
trāsmutabit ab aqua ⁊ a frigido.
motus ergo vt motus est facit dī
stare ⁊ corrūpi. q̄ autē generz hoc
nō opetit ei vt motus est s̄ vt spe
cificatur p agens. quia autē mot⁹
sit cōtractus per se facit ad genera
tiōez. idcirco motus sumit speciē
⁊ denotiatiōez a termino ad quē
vt in quinto huius habetur.

Insuper notandū q̄ in his que
sunt p accidens est dare gradus.
vnde tempus p accidens corrūpit
⁊ p accidens generat vt vult phs
omniā tamē p accidēs generat. q̄z
hoc non cōpetit sibi ratōe sui nec
ratōe motus. nō tñ oīo p accidens
corrūpit. q̄z h̄z hoc nō cōpetat sibi
rōe sui tñ cōpetit rōe mot⁹ in quo
fundat. Ex quo p̄z q̄ nō ē contro
uersia in v̄bis phi aliqñ dīctis q̄
t̄ps p se corrūpit aliqñ ⁊ alī pacci
dēs Ex p̄dictis cōcludit q̄ que sūt
sp fm qd sunt sp nō sunt in tpe. q̄z
n̄z cōtinētur sub tpe n̄z mēsuratur
ēe eoz sub tpe. signū at est quōia

h̄z

neq; patitur a tempe.

Consequenter ostendit Philo-
sophus quod quies mensurat tempus
dicens quoniam tempus est mensura
motus erit et mensura quietis.

Pro quo notandum quod quies est
privatio motus. privatio autem est
apta nata cognosci per habitum. nam
privatio non cognoscitur per substan-
tiam propriam cum secundum quod habet motus sit no-
ens. sicut ergo privatio habet cog-
nosci per habitum et per accidens. sic et
mensurari per mensuram sui habitus
cum mensura sit illud per quod cogni-
noscamus. propter quod si quies est pri-
vatio motus. et motus se habet quasi
habitus respectu quietis sequitur
quod tempus quod est mensura motus
per se erit etiam mensura quietis per
accidens.

Consequenter ostendit Philo-
sophus quomodo diversimode men-
suratur quiescens et mobile et quies
et motus dicens quod mobile et quie-
scens tempore mensuratur. put in
eis reperitur ratio motus et quietis
Mensuratur autem motus et qui-
es prout in eis reperitur ratio quanti-
tatis. quod quod movetur vel quod quie-
scit non simpliciter erit mensurabi-
le sub tempore secundum quod ipsum in se est ali-
quid quantum. sed secundum quod est quies
vel motus est quantum. Ea enim que
neque moventur neque quiescunt non sunt

in tempore. In tempore enim esse est men-
surari tempore. quod ergo non movetur
neque quiescit secundum quod huiusmodi non
mensurat tempore nec proprie nec per
accidens etc. Pro quo notandum
quod ipsum mobile est quantum et ipse
motus est quantum. veritatem quan-
titas mobilis vel quiescens est in
genere permanens et quantitas mo-
tus de genere successivorum. Unde er-
go mensura debeat esse unigena me-
surato cum tempus sit id numero suc-
cessivorum mensurabit quantitate mo-
tus vel quietis. non autem quantita-
tes mobilis vel quiescens.

Deinde ostendit Philosophus quali-
ter non entia non mensurantur tempore
dicens quod illa que sunt simpliciter non
entia non mensurantur tempore. quod cum
tempus sit mensura motus oportet
quod omnia que mensurantur vel mo-
veantur vel quiescant. illa vero que
fuerunt licet nunc non sint mensurantes
tempore preterito. que vero erunt men-
suratur tempore futuro Insuper
determinat Aristoteles de tempore per com-
parationem ad ipsum nunc. Et primo
determinat de ipso nunc prout su-
mitur proprie et indivisibiliter. et contra
prout sumitur large. Dicit ergo quod
ipsum nunc est continuatio temporis
ut dictum est prius. Continuatio autem
et tempus est unum et idem secundum rem

h3 diuidit ipsuz. put dñt fm rōem
7 prout ē pñcipiū mot⁹. s. futuri
7 finis alteri⁹. s. pñteriti. sed cū hoc
cōtinuet ipsa nūc. nō sic manifestus
ē in nūc sic in pñcto manēte 7 stan
te in linea. qz enī pñct⁹ maēt me
lius pōt accipi vt finis 7 pñcipiū
linee q̄ ipsuz nūc qd fluit.

Manifestat at qd dixerat phs
dicēs qz sicut lineis mathematicis
s. in lineis p se cōsideratis pñctus
non sp ē idē fm rōz. put ē diuisiū
7 cōtinuatiū linee. qz put diuidit
est aliud 7 aliud. prout autez cōti
nuat est idem. Sic 7 ipsuz nūc qd
inquātus cōsiderat multa in potē
tia vt. s. pōt accipi pñcipiū huius
tpis 7 finis alteri⁹ diuidit temp⁹
est aliud 7 aliud fm esse 7 fm rōz
sed vt cōtinuat est idēz. Cōsequē
ter determinat Phs de ipso nunc
prout sumit large. dicēs qz ipsum
nūc aliqñ sumit pro aliquo tempe
bre nūc quod est propinquū nūc in
quo sum⁹ vt si dicat d aliquo qd
veit nunc idēst hodie 7 sic quo ad
futurū. 7 hec de tempore.

*Incipit expositio quinti libri
philicorum Aristotelis.*

Transmuta

tatur autē transmutat
omne 7c. Postquam

Phs determinat de motu 7 cō
sequētibus ipsuz. hic consequēter
determinat d partib⁹ eius. Et hec
pars diuidit in duas. qz pño de
terminat de pñbus subiectiuis in
hoc quinto. 7 consequenter defini
nat de pñbus quātitatiuis scilz a
pñcipio sexti vsqz ad finēz libz
philicorum.

Quantū ad pñmū in quo phi
losofhus determinat d partibus
subiectiuis scilz de spēbus motus
Primo diuidit phs motū in mo
tus per se 7 p accidens. In motu
autē potest accipi per se 7 p accñs
tripli. s. vel ex pte mobilis vl mo
uēis vel termini. Pño ergo hoc
ostendit ex pte mobilis dicens qz
omne transmutat. s. omne trāsmu
tabile vel transmutat p accidens.
vt cū dicimus musicū ambulare.
vel per partē vt cū dicim⁹ sanari
corpus cū sanat oculus vel per se
7 pño. Propter qd notandus
qz moueri p partē est quasi mediū
inter p se 7 p accñs. qz enī ps non
ē oīo idē qd totū. iō tale moueri
pōt dici p accñs. quia vtro pars
ē aliquo modo idē cum toto. ideo
talis motus potest dici per se.

h 2

Consequenter ostendit Philosophus ex parte mouentis ut medicus sanat per se sed manus percutitur tamen quia pars musicus sanat per accidens. Tercio hoc idem ostendit ex parte forme vel termini. propter quod permittit quodammodo quinque que requiruntur. scilicet mouens mobile. tempus in quo est motus. terminus a quo. et terminus ad quem. probat autem quod mobile differt ab utroque terminorum quia motus est in mobili sicut in subiecto. sed non est in specie ut in colore vel aliquo terminorum. quod patet quia proprie loquendo nec substantia nec quantitas nec qualitas nec ubi sunt terminus nec mouet nec mouetur. Alterius ostendit terminos esse alterius rationis inter se. quia motus denotatur ab uno termino. scilicet a termino ad quem et non ab alio. ut motus a nigredine in albedinem dicitur albefactio et sic de alijs. Et causa huius potest poni quia a se denotatur res ut habet secundo ad aliam. His premissis ostendit quod per se et per partes et per accides inueniuntur in ipsis terminis dicens quod inuenitur per accides ut id quod fit albus per accides mutat in aliquem intelligentem. etiam ibi inuenit per partem ut quod fit albus mutat in colorem. quia albedo est pars coloris. et ibi inuenit per se. quia quod fit album

mutat per se in colorem album.

Pro quo notandum quod aliquid esse per accidens potest intelligi dupliciter. vel simpliciter et absolute. vel respectu alicuius attributi. unde esse intelligibile per se et simpliciter non accidit albo. quia quicquid habet rationem entis habet per se rationem intelligibilem. tamen prout albus stat sub illo attributo quod est terminus transmutationis accidit ei esse quid intelligibile. quia non transmutat aliquid in albus ut est quid intelligibile sed ut quid sensibile.

Consequenter dicit Philosophus quod mutatio per accidens est dimittenda quia est in omnibus et super quodlibet indeterminatum vel. unde ex quolibet potest fieri quodlibet per accides per accides autem potest fieri album ex dulci et amaro et ex quolibet. sed mutatio per se non fit nisi ex aliquo determinato. Est enim in contrarijs medijs et contradictionis hic accipit plus contradictionem pro priuatione ut declarabit in sequentibus. Quod autem mutatio possit fieri ex medijs ostendit. quia medium respectu unius extremi se habet ut aliud extremum. ut pallidus respectu nigri est albus et e converso respectu albi est nigrum. Sic ergo ex albo per se fit nigrum sic ex pallido. et sic de alijs.

Consequenter diuidit Philosophus mutationem per se in suas species. Pro quo permittit quod motus potest aliquid mutari dicens quod cum omnis mutatio sit a quodam in quodam. quadiu enim manet aliquid eodem modo non dicitur mutari. idcirco omnis mutatio vel est ex subiecto in subiectum idest a termino positivo seu affirmatio in terminum positum. Unde subdit Philosophus solus dico quod est affirmatiue monstratur ut mutatio ab albedine in nigredinem. Aut ex subiecto in non subiectum idest ab habitu in priuationem ut ab esse in non esse. aut ex non subiecto in non subiectum. Cum ergo mutatio ex non subiecto in non subiectum sit per accidens concludit Philosophus tres tantum esse species mutationis per se. quod autem mutatio ex non subiecto in non subiectum sit per accidens ostendit quod non est secundum contrapositionem idest quod priuatio non est opposita priuationi. omnis autem motus per se est ex oppositis. Pro quo notandum quod fieri aliquid ex aliquo ut ex forma vel priuatione potest intelligi dupliciter. vel tantumquam ex subiecto motus tunc ex forma et priuatione non fit aliquid nisi per accidens. sed ex ente in potentia fit aliquid per se ut tangit in primo huius quod motus et mutatio ut in subiecto

li. non autem in forma vel priuatione. Sed si accipit aliquid fieri ex aliquo tanquam ex termino motus sic ex forma et priuatione fit aliquid per se. quod forma et priuatio per se possunt esse termini motus. Omnis ergo mutatio per se vel est a forma et terminatur ad formam. vel incipit a forma et terminatur in priuationem. vel incipit a priuatione et terminatur in formam. Que autem est a priuatione in priuationem ut a non nigro in non albus est omnino per accidens. quia ibi idem potest esse non niger et non albus. Termini autem motus non possunt in idem coincidere sed sunt oppositi.

Omissa ergo mutatione pacis que est ex non subiecto in non subiectum insequitur philosophus de alijs tribus mutationibus per se. Et primo ostendit duas mutationes huiusmodi non esse motus. Pro quo permittit quoddam distinctionem dicens quod mutatio contradiatoria que est ex non subiecto in subiectum idest a priuatione in formam que dicitur generatio est duplex. scilicet generatio simplex que est formarum substantialium et generatio secundum quid que est formarum accidentalium. Et idem dicit de corruptione quo permisso ostendit quod generatio simplex non est motus. et quod generatio est mutatio de non esse ad esse ne laboret in equoco ostendit quod modis de non ens. scilicet quod non ens de

triplex. vno modo quod non est secundum compositionem et diuisionem. et tale non mouetur. alio modo sumitur non ens pro ente in potentia quod non habet esse actu simpliciter. tale etiam non mouetur. tercio modo dicitur non ens pro eo quod non est secundum esse accidentale. ut quod non est album et tale bene mouetur. Pro quo notandum quod ens non ens prius modo non sumitur ut esse vel ens dicit aliquid reale sed ut dicit habitudinem predicari ad subiectum ut cum dicitur chimera est opinabilis. non enim ex hoc possumus inferre quod chimera sit. unde esse vel non esse sic acceptum non dicit nisi veritatem vel falsitatem propriam et diuisionis siue affirmationis et negationis. Cum ergo falsum et verum sint in anima tale esse vel non esse magis se tenet ex parte intellectus quam ex parte rei. ex tali autem non esse non potest esse motus. Si autem in non esse secundo modo dicto. quod generatio est mutatio a non esse ad esse. id non est motus. Hanc conuenientiam probat Aristoteles dupliciter. Primo sic. quod generatur non est. ergo generatio non est motus. Secundo modo sic. omne quod mouetur est in loco. sed quod non est non est in loco. ergo quod non est non mouetur. tale autem est subiectum generationis. scilicet ipsa materia que est ens in potentia. Pro quo notandum quod secundum principium in aliquo genere est ratio et causa omnium eorum que sunt posterius. ubi ergo non reperitur quod est

prius reperiri non potest quod est posterius. quod ergo motus localis est motus primus ut dicitur octauo huius. Quod non mouetur localiter non mouetur aliquo alio motu. quare si ens simpliciter in potentia quod est generationis subiectum non potest moueri localiter sequitur quod nec alio motu moueri possit.

Notandum insuper quod ens in potentia non est in loco. quod de ratione loci est quod adequetur vel adhereat locato. proprium est autem quantitati secundum eam equale vel inequale dici. Cum ergo ens in potentia omnino non sit quantum non possit esse in loco.

Alterius dicitur Idem quod sic generatio que est mutatio ex non subiecto in subiectum non est motus sic nec corruptio que est mutatio ex subiecto in non subiectum. ex quo ergo ille due mutat omnes non sunt motus necesse est terciam esse motum que. scilicet ex subiecto in subiectum est siue ex forma in formam.

De speciebus motus.

I ergo probata etc.

Postquam Idem diuisione mutatorum coisumpta in generationem corruptionem et motum. in parte ista subdiuidit ipsum motum in suas species. Determinare autem de speciebus motus est determinare in quibus predicamentis

his h3 esse motus. 7 q̄ sunt illa p̄di
camēta q̄ acgrunt p̄ motū. nā mo
tus recipit spēs a termino 7 ē in eo
dez genere cū reb⁹ ad q̄s ē motus
vt dictū ē in tercio h⁹. Et sic mo
tus recipit spēs a termino sic recipit
ab eo quodāmodo cōtrarietate 7
vnitate. sunt enī mot⁹ cōtrarij hū
tes terminos cōtrarios. albari enī 7
denigrari cōtrariant. qz albedo 7
nigredo q̄ acgrunt p̄ tales motus
qui cōtrarietate hūc. Rursus mo
tus quodāmodo h3 vnitatez a ter
mino. qz vni⁹ motus per se ē vni⁹
termin⁹ acq̄situs p̄ motū. determi
nare ergo de spēbus motus 7 ei⁹
vnitate 7 cōtrarietate sunt quasi
annexa. Possum⁹ ergo totū hunc
librū diuidere in tres ptes. qz pri
mo determinat de spēbus mot⁹. se
cūdo de vnitate eius. tercio de cō
trarietate eius. fa ibi post hoc at
dicam⁹. tercia ibi ampli⁹ detmi
nanduz. Quantū ad primū di
cit q̄ tres sunt spēs. s. fm quātita
tez qualitatē 7 vbi. fm autēz alia
p̄dicamēta nō est mot⁹. Qd ei ex
substātia nō sit motus probat. qz
substātie nihil est cōtrariū. motus
autē sit a cōtrario in cōtrariū 7c.

Ad cui⁹ euidentia primo decla
rabo quō substātia suscipit magis
7 min⁹ 7 quō nō. deīn quō substā
tie inest cōtrarietas 7 quō nō. Ex

qbus oñdit quō in substātia nō ē
motus. Circa primū sciēduz q̄
illa pprietas substantie qua dī q̄
substātia nō suscipit magis 7 mi⁹
nō est intelligēda sic qdam opināf
q̄ videlz vna substātia nō sit pfe
ctior altera etiā eadē specie cū ipa
Dicūt enī q̄ aia xpī 7 virginis glo
riose eēntialr 7 qditatē sunt nobi
lior q̄ aia Jude. 7 aliter dicūt nō
solū est absurdū s3 ē tanq̄ errone
uz Parisius cōdemnatū est. Est
ergo pprietas intelligēda de ea
dez substātia nūero. hoc mō scilz
q̄ demonstrata quacūqz substātia
puta hoīe vel asino nō est verū q̄
tunc sit magis hō vel min⁹ homo
q̄ paus. 7 illo mō nō cōtingit re
firi instantiā. hāc autēz pprietatem
pbat p̄hs fo de gñatiōe. qz si sub
stātia suscipet magis 7 min⁹ tunc
vna ps posset acquiri post aliā. 7
p̄ oīs ad substātiāz ess3 mot⁹. vñ
inter substātiāz 7 accūtia q̄cuz ad
suscipe magis 7 min⁹. ponit ab ali
qbus talis dīa. qz in accūtib⁹ na
tura singlaris habz latitudinēz gra
duū ita q̄ h⁹ mōi latitudo nō tātū
ponit in nā specifica s3 in eadē sin
glari in forma in substātijs nō sic.
s3 ibidē natura coīs h3 latitudinē
in quol3 vō singlarī est determina
ta ad graduz. Ideo non est ibi mo
tus nec intensio.

Quātuz ad secūduz notādum
qz cōtrarietas potest sumi duplr.
s. pprie ⁊ large. si contrarietas su
matur pprie vel stricte tūc illa di
cunt cōtraria q̄ habēt oēs addōs
requisitas ad cōtrarietate. si autēz
sumat large sic dicit cōtrarietas
cui deest aliqua huiusmōi condi
tionū. sic sumēdo cōtrarietate sub
stantie inest cōtrarietas. forma ei
ignis ⁊ aque sic cōtrariatur cū sint
forme positive que non pūt inesse
sibi sed bñ successive. non ei possunt
reduci ad priuatiōes ⁊ habitū. qā
l3 vna forma includat priuatiōē
alterius non tamē precise. s3 ultra
hoc dicit aliquid positivū. sumen
do vero cōtrarietate stricte contra
rietas non inest substantie. quia ad
mīn⁹ ibi deest vna conditionū re
quisitarū ad cōtrarietate videlz q
forme cōtrarie sunt maxie distātes
a se inuicē. S3 loq^r hic Aris. d cō
trarietate put illa dñr esse contra
ria inter que sunt quidā gradus ⁊
quedā distantia ita q non statim
cum aliqs incipit recedere ab vno
est in alio. sed ppter illos gradus
⁊ distantiam si aliqd debet ire de
vno in aliud oportet q interueniat
quidā motus ibi ⁊ quedā successio
Sic enī loquēdo de cōtrarietate
pprie hic adducta. vel dico q in
substantia non est motus qz in ea n

est cōtrarietas patet euidenter. naz
cum de rōe motus sit q fiat in tpe
impossibile est aliquid moueri ab
vno in aliud nisi inter illa sit que
dam distātia ⁊ sint quidā gradus
fm quos successive eatur in illud.
Cuz ergo in forma substantiali non
sint aliqui gradus non possumus
intelligere q pprie sit distātia in
ter formas substantiales nisi veli
mus accipere distātiā sub vna for
ma ⁊ non sub alia. sed hec distā
tia non facit oppositiōes cōtrarias
sed magis cōtradictoriā nō priua
tiuā. Cuz igit in substantia non sit
pprie cōtrarietas in substantia
non est motus s3 generatō vel cor
ruptio que habet fieri in instanti.
Unde si ex aqua generet ignis in
toto tempe pcedenti erit alteratio
puta calefactio dispositiua matie
aque ad introducendam formā ig
nis. ⁊ in vltimo instanti illius alte
ratōis introducitur forma ignis ⁊
forma aq corripit. ita q genera
tio ignis est termin⁹ alteratiōis p
cedentis.

Deinde pbat Aristo. q ad re
lationē non sit motus. qz aliquid
pōt referri ad aliud absqz sui mu
tatōe altero tamen mutato. potest
tamen esse motus ad relationem
per accidens. potest enī quis mo
ueri ad albedinem.

Quod autem per se mouetur ad albedinem
mouetur per accens ad similitudinem que
fundatur in albedine. Insuper p
bat Aristoteles quod actio et passio non
sit motus. quod quidem probat quod motus
non est motus nec mutationis est mu
tatio. Cum enim actio et passio sint
idem maliter cum motu ut dictum est
in tertio huius probato quod motus non
sit motus patebit quod actio et passi
onis non sit motus. Quod autem muta
tio sit mutatio vel motus sit mo
tus potest dupliciter intelligi. potest enim in
telligi tamquam subiecti ut dicamur mo
tus esse motus tamquam subiecti. quod scilicet
motus fundatur in motu tamquam in
subiecto. secundo modo potest intelligi
tamquam termini. quod scilicet motus terminetur
ad motum. Primo modo Aristoteles ostendit
motus non esse motum tamquam
subiecti. impossibile est enim motus
esse subiectum motus siue moueri.
quod motus non est de numero subiecto
rum id est permanentium sed est de nu
mero successiuorum. Deinde ostendit
Aristoteles quod motus vel mutatio
non potest esse terminus mutationis nec
generatio generatiois. Terminum autem
possumus accipere dupliciter. scilicet simpliciter
et compositum. Simplex autem terminus
generatiois est ipsa forma que per
generatores inducitur. terminus autem
compositus est ipsius compositum quod
generatur. generatio autem leonis ter

minatur ad leonem qui generatur et
ad formam leonis que per generato
res inducitur. Ostendit ergo pri
mo Aristoteles quod mutatio non termina
tur ad mutationem sicut ad formam
quia tunc idem simul moueretur op
positis motibus ut a sanitate in
egritudinem et e converso.

Pro quo notandum quod cum aliquid
mouetur secundum aliquam mutationem de
nomina a termino illius mutatio
nis. ut si mouetur ad sanitatem pos
sumus dicere quod sanatur. Si ergo
mutatio terminetur ad mutationem
et subiectum vadat de mutatione in
mutatores sicut de forma in formam
cum omnis motus et omnis mutatio sit
de opposito in oppositum ut de sa
nitate in egritudinem vel e converso.
si subiectum hoc modo vadat de mu
tatione in mutationes sequitur quod vadat
de mutatione in mutatores oppositas
ibit ergo de sanatione in egritudinem
cum terminus ergo denotet id quod
vadit ad terminum si aliquid dum sa
natur vadit in egritudinem. egritudo
est terminus sanationis sequitur quod
egritudo denotet id quod sanat. quare
verum est dicere quod id quod sanat egro
tat. quod non esset nisi aliquid similiter sa
naretur et egrotaret. quare cum egrota
tio et sanatio sint motus oppositi.
mouebuntur similiter motibus oppositis

Dicit autem insuper Aristoteles quod l3 mu

ratio nō possit per se esse terminus
mutatōis pōt tamē esse p accīis.

Pro quo notandū q si subie
ctū aliquod in illo instanti in quo
est plene sanātū incipiat dealbari
sanatio termiabit ad dealbatōem
sed hoc non erit per se vt sanatio
est sed p accidēs 7 ratōe subiecti.

Itaq quia subiectū cui inest sana
tio incipit dealbari 7 habet ordi
nez ad dealbatōnez ideo sequit p
accidens. qz vna mutatio hz ordi
nez ad aliaz mutatoez. quolibz au
tez mutatio indifferēter potest ter
minari p accidēs ad quālibet mu
tationē tam cōtinuantēz q̄ opposi
tam sed differēter. qz ad cōtinuan
tez poterit terminari imēdiate. In
illo enī instanti in quo est dealba
tus aliquis poterit incipe calefie
ri. sed ad oppositā termiabit non
imēdiate sed interueniente quiete
media. non enī in illo instanti in
quo quis est sanat⁹ poterit incipe
egrotare egrotatōne opposita illi
sanatōi sed interueit quies media
Sic si graue mouerēt sursum qui
escit ibi anteq̄ moueat deorsum.

Deinde ostendit Aristo. q mutatio
non terminat ad mutationē
nec generatio ad generatōez tāq̄
ad id quod generat. si enī genera
tio generet erit processus in infini
tūz in generatōibus. quia ego que

ram de illa generatōe qua genera
tio generat an generetur vel non.
Si non pari rōne stat in potentia
prima. Si sic ego queram de illa
alia generatōe vtrū generetur vel
non 7 sic pcedendo in infinitum.

Patet ergo ex pcedētibz q mu
tationis non est mutatio 7 q mo
tus non habet esse in genere actio
nis 7 passionis. De p̄dicamētis
autē. s. quādo situs 7 habitus p̄t
quia ibi non est motus.

Cōcludit ergo phus q motus
non habet esse nisi in tribus gene
ribz. s. quāritate qualitate 7 vbi
Unde in quāritate est augmenta
tio 7 diminutio. in qualitate alte
ratio. Est enī alteratio mutatio a
contraria qualitate i contrariāz vt ab
albedine in nigredinē. in p̄dica
mēto autē vbi est motus fin locū.
qz vni moueri videtur repugnare
imobilitas vel quies. Ostendit
Phus qd imobile dicitur tripliciter.
vno mō dicitur imobile quod oīo
est impossibile moueri. sic sonus ē
imobilis. Secūdo modo dicitur
imobile quod est d̄ difficili mobi
le. tercio modo sūtur imobile qd
est aptū natū moueri n̄ tñ mouet.
7 tale dicitur p̄prie quiescere. quia
quies est priuatio motus in apto
nato moueri.

De vnitāte motus.

Est hec autē dixi
uius. Hic determinat
Aristo. de unitate motus. Circa
quod prius aliqua pmitit scilicet quod
est simul esse. quid sepatuz. quod tā
gere. quid mediū. quid cōsequēter
quod habitū. et quid continuū. Dicit
ergo quod illa dicuntur si esse fm lo
cuz que sunt in eodē loco proprio
cū autē sepatuz habent quecunqz
sunt i alio loco vt vinū in superficie
vegetis et aqua i cisterna. Illa autē
se tangunt quozū vltia se tangunt
quozū vltia sunt si p coherentiaz
medij. illud autē est mediū in mo
tu quod mobile primo natū est at
tingē scilicet ipsuz spaciū. ex medio
autē siue spacio accipit cōtinuitas
motus dūmodo sit ibi cōtinuitas
tpis. Unde si in via ponatur lapī
des non se tangētes poterit ibi cō
tinuari motus si nō discōtinuetur
tēpus. Sili pcutiēdo cordas in ci
thara pōt cōtinuari motus man
licet vltima pcutia post primam
duz tamē cōtinuet tempus. De
inde dicit quod illa se habēt cōsequē
ter quoz non est aliquod mediū
eiusdē generis. vnde si inter duas
domos non esset dom^{us} media lz
ibi essent arbores ille dom^{us} dicūt
se habere cōsequēter. Illa autē di
cūtur habita que sunt cōter se ha

bentia duz tamē se tangant. vnde
esse habitū est spēs eius quod est cō
sequēter esse. Et sicut habitū ē spe
cies eius quod est esse cōsequēter
ita cōtinuū est spēs eius quod est
esse habitū. Unde illa dicūtur cō
tinua quoz vltima sunt vnuz. vñ
cōtinuuz dicit a con quod est siml
et teneo. illa ergo sunt cōtinua que
simul se tenēt. Unde dicit Aristot.
quod in his est quoddaz cōtinuū ex q
bus est aliqd aptū natū fieri vnuz
aut cola aut p inclauatiōez vel sic
adnata seu inserta aut aliquo alio
mō. Dicit autē Aristot. quod cōter ē i nūe
ris q sunt pores q sunt ipa cōtinua
Circa quod potest queri an nu
merus sit prior cōtinuo. Et videt
quod non. quia numer^{us} causat ex diuiss
ione cōtinui vt patet sexto hui^{us}. lz
effectus ē posterior suā causa igr et
Dicēduz quod cū vnitas sit prior pun
cto. quia punct^{us} se hz p additiōez ad
vnitatē. addit enī supra eaz posi
tionē in cōtinuo o3 quia quātitas di
screta sicut est oīs numer^{us} c^{us} prin
cipiū est vnitas sit prior quātitate
cōtinua cui^{us} principiū est pūctus.
quia vñ dicit quod nūer^{us} causat ex diui
siōe cōtinui hoc ē incidēter et quasi
p accīs. nūer^{us} enī causat ex colle
ctiōne vnitatū. quia autem causatur
ex diuissōe cōtinui hoc iō est quia di
uisio cōti^{us} resultat ibi ples vnitates

Ex hoc autē nō debem⁹ arguere
cōtinuū esse pri⁹ numero. nā sicut
numerus quīq; p accēns causat ex
diuisione cōtinuū sic 7 cōtinuū cau
sari pōt ex cōiunctōe numeroz. si
cut enī diuidēdo cōtinuū efficitur
nūerus sic si innumerata cōiungēt
vel clauo vel colla vel alio modo
resultaret inde cōtinuū.

His premis de terminat plūs
de unitate motus dicēs q omnes
motus p quos acquirūt vnū quan
tus sunt vnū genere. sed omēs per
quos acquirūt vna spēs spēalissimā
sunt vnū specie spēalissimā. omēs
vero p quos acquirūt vna species
subalterna sunt vnū fm spēs subal
ternā. omnis ergo alteratio omni
alteratōi est vnus genere. qz quali
tas que acquirūt p tales motū no
minat vnū gen⁹. omīs aut dealba
tio omni dealbatōi est vn⁹ mot⁹
fm specie. qz albedo que acquirūt
per talē motū notat spēm spēalissi
mā. omīs autē doctrinatio omni
doctrinatōi est vn⁹ motus fm spe
cie subalterna. qz sciētia que acqri
tur p tales motū est spēs subalter
na. Est enī spēs 7 genus. qz est spe
cies cognitōis. est enī sciētia cogni
tio nō quelibet sed cognitio p cau
sam siue cognitio certa. est etiam
sciētia genus ad gramaticam logi
cam 7c.

Circa predicta potest dubita
ri. cum enī diuersi mot⁹ sint idēz
genere si p eos acquirat res ei⁹ dē
pdicamēti. sic videt q possumus
arguere eūdem motū esse in diuer
sis generibus si per illos acquirā
tur res diuersoz pdicamētoz. er
go erit motus localis in genere q
titatis 7 in vbi 7 in situ. per motū
enī localez acquirūt locus qui fm
aliquos est in genere quantitatis 7
etiā per ipsuz acquirūt ordo ptius
in loco qui est pdicamētus situs. 7
per huiusmodi etiā motū acquiri
tur ipsuz vbi. erit ergo dictus mo
tus in triplici genere.

Dicendū q res nō sūt species
ex eo quod est p accidēs nec etias
ex cōsequēti sed ex eo quod ē per
se 7 primo. ex motu autē locali p
se 7 primo acquirūt vbi. ex conse
quenti autē acquirūt locus 7 ordo
partius in loco. dictus ergo mot⁹
non sumit species ex loco nec ex p
dicamento situs. sed ex vbi id qd
per se 7 nō in alijs pdicamētis.

Quod autē ex motu locali per se
7 primo acquirat vbi patet. nā cū
motus sit in corpe mobili 7 in sub
iecto per se 7 primo p huiusmodi
motū acquirūt quies in subiecto n
aliquid extra subiectū. Cum ergo
locus sit in corpe locatē vbi autēz
sit in ipso corpe mobili per motus

locales primo et per se acquirunt ip-
sum ubi et acquisito ipso ubi acqui-
ritur locus et situs.

Circa premissa mouet Aristoteles
vnu dubium videlicet si idem ubi ac-
queretur per motum rectum et curuum siue
per cordas et arcus an illi duo motus
sint idem specie. Respondet ergo
quod si spatium est alterum specie quod etiam
motus illi distinguuntur specie. Cir-
culare ergo a recto est alterius specie
quod licet hi duo motus possint esse
ad eundem terminum non tamen per ean-
dem lineam nec per idem spatium.

Consequenter Aristoteles ostendit quod
requiritur ad unitatem motus nume-
rales. dico quod motus est vnus nume-
ro in quo est idem mobile numero.
et vnitas temporis et vnitas terminum
siue spatij vel rei acquiritur per motum

Circa premissa posset dubitari
an pro toto tempore quo durat scien-
tia sit eadem numero. Respondeo quod
sic licet non sit eadem punctualiter in
omnibus formis, sed in aliquibus sit
magna latitudo graduum cum inten-
datur et remittatur. tamen huiusmodi
esse cum tota sua latitudine respon-
det vni forme numero. nisi ergo esse
interripatur quantumcumque va-
rietur per intentionem et remissionem non
tollitur vnitas numeralis ipsius esse.

Alterius dicit Idem quod motus
regularis seu vniformis est magis

vnus quam difformis. quod ex hoc patet
quod cum de ratione vnus sit indiuisio et
indifferetia quod in motu irregulari
sit maior diuersitas quam regulari. ideo
quod regularitas faciat ad quadam
unitatem motus Aristoteles. duos mo-
dos assignat. Irregularitatis
scilicet et regularitatis. primus est
ex parte spatij siue rei in qua est
motus. Cum enim magnitudo re-
gularis debeat esse vniformis et
debeat conuenire quolibet parte cum
qualibet parte. rectum et circulare
sunt magnitudines regulares. quia
quolibet parte recti est recta et in quoli-
bet circulo secundo equales arcus
inuenimus eos equales curuos. sed
si sit magnitudo circumflexa vel
aliter curua quam circularis non po-
terit in tali magnitudine et tali spa-
cio esse regularis motus. Secun-
dus motus est secundum velocitatem et tar-
ditatem. motus enim cuius velocitas vel
tarditas est eadem est regularis. cuius
autem non est eadem est irregularis.

Deinde determinat Aristoteles. de
contrarietate motus dicens quod contrarietas
motuum sit sumenda ab
utroque termino. scilicet a termino a quo et
a termino ad quem tunc magis sumit
a termino ad quem cum motus sumat
spem ab ipso. motus ergo sunt contra-
rii qui sunt ex contrariis in contraria. ut
de albedo que est a nigredine in al-

bedine. qz albedo 7 nigredo cōtra-
riatur. Silt mot⁹ sursum est cōtra-
rius ei qui est deorsus. qz sursum
7 deorsus cōtrariatur. silt motus
qui est ante est cōtrarius ei qui est
retro 7 sic de alijs. Dicit etiam
Arist. qz mediū opatū ad vnū
oppositū hz rōem alteri⁹ oppoiti
vt fuscū compatū albo hz rāōem
nigri. ratio ēt sumenda est ibi quo-
dāmodo cōtrarietas lz nō ita pro-
prie. vt motus qui est ab albo in
fuscū contrariatur ei qui est a nigro
in fuscū. Notanduz tñ qz ma-
gis sumēda est cōtrarietas ex eo qz
ex eodez medio itur ad cōtraria qz
ex eo qz ex cōtrarijs itur ad mediū
qa motus vt supra dicebat magis
recipiūt spēs 7 cōtrarietate a termi-
nis ad quos qz a terminis a quibus

Dicit insup⁹ Phil⁹ qz quies pri-
uatiue oppoitur motui non tamē
cūlibet vt quies s3m locū oppoīt
motui s3m locū. sic etiā motui secū-
duz aliud genus opponitur quies
s3m illud genus. motui ēt qui ē ex
sanitate in egritudinem oppoitur
quies in sanitate. Deinde etiaz
dicit Phil⁹ qz sicut motus oppo-
nūtur ad inuicē sic 7 quietes. Sic
enī dealbatio 7 denigratio oppo-
nūtur sic opponūtur quies in albe-
dine 7 quies in denigratōe.

Cōsequēter ostēdit phil⁹ quō

mutatio opponit mutatiōi dicens
qz in his in qbus non est cōtrarie-
tas scilz in substantijs mutatio que
ē ex ipso opponit ei que est in ipz
vt corruptio que est ex esse in non
esse opponit generatiōi que ē ex nō
esse in esse. Quod autem dicit
Aristo. in hoc quito qz generatiō 7
corruptio se habent vt cōtradicto-
ria exponit cōter p' cōtradictoria
priuatie opposita. qz. s. sunt sicut
cōtradictoria cōtra subiectū aptū
natū. qz subiectum tale necessario
vel est sub forma vel s3 priuatōe nō
sic ē de subiecto qd nō est aptū natū
zc. vt lapis nec est cec⁹ nec vidēs.

Contra tamen hoc arguit 7 vi-
detur qz generatiō 7 corruptio op-
ponantur cōtradictorie. qa vna est
ad esse alia ad non esse. esse autē
7 nō esse cōtradicūt ergo zc. Di-
cendū qz differētia est inter purā
negatōez 7 priuatōez. qa pura ne-
gatio nihil ponit s3 priuatō aliqd
poit. s. subiectū i quo fūdat. vñ in
qro metaphice dī qz priuatō ē ne-
gatio in subiecto. cū ergo i subalib⁹
pcederet ab esse ad nō esse si irē
ad nō esse p oēs modū. s. ad verū
nihil ēt ibi oppositō cōtradictoria
talis at pcessus nō est in mutabili-
b⁹ substantiālibus. 7 iō dicit phil⁹
qz in talib⁹ mutabilibus ē aliquid
scilicet materia.

Incipit expositio sexti libri
philosophi Aristotelis.

Interest

continuum. Postquam
philosophus inquit determinavit de mo-
tu ut huius dividit in suas species seu par-
tes subiectivas in hoc quinto de-
terminat de eo prout huius dividit in
suas partes integrales seu quantita-
tivas. hic ergo determinat de mo-
tu inquantum est quid quantum et con-
tinuum et ut dividit in suas partes.
verum quod motus originalis qui secundum
Aristotelem est eternus potissime est con-
tinuus. ideo de huiusmodi eternita-
te incipit determinare a principio
septimi. Circa primum duo facit
quod primum potest motum esse quod continuum.
Secundo ostendit quod huius dividit in suas partes
integrales ibi necesse est et ipse nunc.

Ad evidentiam autem prime par-
tis sciendum quod tempus huius continuitatem
a motu et motus a magnitudine.
ideo enim tempus est continuum quod motus
est continuum. et ideo motus est continuum. quod
magnitudo est divisibilis in se per divi-
sibilia. Primum ergo probat omnes ma-
gnitudines esse divisibiles in se per divi-
sibilia ostendendo videlicet lineas seu
magnitudines non poni ex punctis
seu indivisibilibus. et hoc triplici
ratione. quarum prima est talis quod non
fiat continuum nisi ex huiusmodi ultimis

quod continua sunt quorum ultia sunt sunt
ut dictum est in quinto. indivisibilia
autem non sunt ultia ergo continuari
non poterunt. probat autem quod indivisibi-
lia non sunt ultia quod non habent partes.
Alterum autem est ultimum et illud cuius
est ultimum. si eis idem esset terminus
et illud est terminus tunc idem finire-
naret se. Secunda ratio est talis. illa
ex quibus sunt aliqua magnitudo vel
sunt continua vel se tangunt. vel se habent
contingenter. sed indivisibilia non sunt huiusmodi
ergo ex talibus non potest fieri magni-
tudo. minor pars quantum ad primam partem
videlicet quod indivisibilia non possunt conti-
nuari. quod. si non habent ultia ut dictum est
Secunda pars probat videlicet quod indivi-
sibilia non se tangunt. quod omne quod
tangit aliud vel totum attingit totum vel
partem totum vel partem partem. cum autem indivisi-
bile non habeat partem necesse est totum tangere
totum. cum autem aliquid sic se habent quod totum tan-
git totum eis oportet idem sit. et sic ex
talibus non potest fieri nec continuum nec con-
tinuum. nam tam continua quam continua habent par-
tes distictas secundum situm. Quod autem illi qui
sic se habent quod totum tangit totum oportet
idem sit pars. nam si unus competere ma-
ior sit quam alij et unum illorum non attingit
geret aliud secundum se totum igitur. Deinde
probat Aristoteles etiam partem minoris vide-
licet quod impibilia non se habent contingenter. quod in-
ter duo puncta cadit linea media
et inter duo nunc cadit tempus.

Circa quod potest aliquis dubi-
tare q̄ videtur Dhs insufficiēter
arguere cū ait q̄ puncta nō se hñt
consequēter. q̄ inter illa cadit me-
dia linea. nec etiā ipsa nūc. q̄ iter
ea cadit tempus. q̄ cum linea sit
aliud a puncto 7 tempus ab ipsis
nunc hoc non tollit quin possint se
habere cōsequēter. naz vt diceba-
tur in quito. due dom⁹ possunt se
habere cōsequēter dato q̄ iter eas
essent arbores vel quodcūq; aliud
quod non esset eiusdē generis cūz
domo. Dicēdnz q̄ cū in qualz
linea sint infinita pūcta 7 in quolz
tempe infinita nūc. 7 si inter quelz
duo puncta cadūt infinita puncta
duo ergo pūcta nō se hñt cōr quā
inter ea cadit linea. s; hoc non est
rōe qua linea sed ex eo q̄ est ibi li-
nea media sunt ibi infinita pūcta.
Idez dicendū est de ipsis nunc 7
alijs imptibilibus. Insup poit
Dhs terciā rōez sic. Omne cōpo-
sitū diuidit in ea ex qbus cōponit̄
sed magnitudo nō diuidit in pun-
cta. ergo non cōponit̄ ex illis. mior
patet ex pcedentibus. q̄ si mag-
nitude diuideret in indiuisibilia se-
queret̄ cum illa se attingeret fm se
tota q̄ nō distaret ab inuicēz s; es-
sent oīa simul. oz ergo magnitudi-
nē diuidi in semp diuisibilia.

Ostendit insup Dhs q̄ sicut

magnitudo non cōponit̄ ex indiui-
sibilib⁹ sic nec motus nec tempus.
Quod ex hoc patet q̄ cūz q̄ntitas
motus depēdeat a quātitate mag-
nitudinis 7 spaciū sup quod sit mo-
tus 7 quātitas tempis a quātitate
motus. sequit̄ etiā q̄ indiuisibili-
tas vni⁹ dependeat a diuisibilita-
te alteri⁹ cū diuisibilitas cōsequa-
tur quātitatē. est enim eius passio
vt ostēdetur quito metaphisice.

Dicit etiā Aristo. q̄ si magnitu-
do infinita sit extēsiue tempus in
quo ptransit̄ erit infinitū. 7 si sit fi-
nita temp⁹ erit finitū nisi ipsa ma-
gnitudo reiteret̄. quod dicit prop-
ter corpa celestia que lz sunt finita
fm ipsuz monētur tpe infinito per
reiteratōez ipsoz circa terrā. qua-
liter at̄ intelligat̄ diuisio continuū
in infinitū didū est tercio huius.

Excesse est

antez 7 ipsuz nūc.

Postq̄ Dhs ostēdit
motū esse cōtinuū in pte ista dter-
minat de ptibus ei⁹. Motus autē
dupl̄r diuidit̄. primo p comparatio-
nē ad mēsurā. eo enī ipso q̄ mēsu-
rat̄ mot⁹ tempe sequit̄ ipsuz diui-
di diuisiōe tps. Secundo motus
diuidit̄ p comparatōez ad subiectū.
Si enī mobile qd̄ est subiectū mo-
tus est diuisibile seq̄ q̄ ipsuz mo-

tuz diuidi fm ptes ipsius mobilis

Volens ergo Philus determinare de ptribus ipsius motus tria facit. qz primo ostendit mensuram motus non esse quid indiuisibile sed diuisibile. secundo ostendit subiectum motus esse et quid diuisibile. tercio ostendit de ptribus motus tam p comparationem ad mensuram quam p comparationem ad subiectum. Circa primum dicit Aristoteles. qz motus non potest esse in indiuisibili temporis. scilicet in ipso nunc quod est terminus preteriti temporis et initium futuri. Quod sic probatur. qz cum mobile velocius in equali tempore pertranseat maius spatium quam mobile tardius si motus sit in ipso nunc tunc mobile velocius mouebitur in nunc per maiorem magnitudinem et tardius per minorem. Si ergo velocius mouetur per maiorem magnitudinem in ipso nunc idem mobile mouebitur per minorem magnitudinem in minori quam nunc. Et tunc sequitur quod ipsum nunc sit diuisibile quod est falsum.

Quod etiam quies non habeat esse in nunc patet. qz quies est privatio motus. opposita autem nata sunt fieri circa idem. Cum ergo non possit esse motus in nunc nec etiam erit quies. cum subiectum motus sit diuisibile.

Deinde ostendit Aristoteles. qz cum mobile existens in termino a quo non moueat. qz nondum est motus inchoatus nec existens in termino ad

quem. qz tunc completus est motus sequitur quod cum mobile moueat partim sit in termino a quo et partim sit in termino ad quem. omne autem tale est diuisibile. ergo mobile est diuisibile.

Circa quod notandum quod licet angelus sit indiuisibilis tamen potest moueri non tamen mouetur motu de quo intendit Philus. per quem. scilicet. acquiritur ipsius ubi proprie dictum cum non possit circumscribi loco cum non sit quantus. moueri tamen potest accipiendo ubi large sumptum hoc est largam partem ad locum cui prius non erat presens. et huiusmodi etiam motus angeli est successiuus ut habet videri in secundo sententiarum. Notandum tamen propter intentiones Aristoteles. ut dicit Scotus dist. secunda secundi sententiarum. In motu locali est successio ex duplici causa videlicet ex diuisibilitate mobilis et diuisibilitate spatii. utraque causa si esset per se esset sufficiens ratio successiois. nam quodlibet mobile prius pertransit unam partem spatii quam aliam et ita est successio spatii. Etiam potest respectu eiusdem indiuisibilis hic similiter assignari in motu altera ratione. Potest etiam esse successio ex parte mobilis si sit partibilis. qz una prius acquirit unam partem spatii quam aliam. Negat ergo Philus et bene quod indiuisibile quantum est ex se non possit moueri ita quod ex parte eius

possit accipi cōtinuitas q̄ in se ha-
beat cōpletā rōez cōtinui mobilis
q̄ non h̄z in se q̄d cōtinuitate mo-
ueatur. nō tamē sibi repugnat ori-
nue moueri accipiēdo ab alio cō-
tinuitatē mot⁹. Quz ergo phus
dicat q̄ oē q̄d mouet partiz est in
termio a quo ⁊ ptiz in termio ad
quē vex est si sit tale mobile q̄ ex
rōne ei⁹ sit successio mot⁹. tale enī
mobile est fm ptez ⁊ partes sui in
termio ⁊ fmio. nō tñ soluz fm ista
s̄ ē fm idēitatē sui est parūm in
termio vno ⁊ parti in alio inq̄tū
ē in medio q̄d est aliquid vtriusq̄
extremi. hec Scot⁹ dis. fa secūdi
finaz it. Notāduz autē ad eū
dētia p̄d cōz q̄ i motu alēatōis
aliqui est successio ex pte ptiz q̄t-
tatiūaz ipsius mobil. q̄ forma q̄
acquiri p h̄mōi motū p̄i im-
tat vnā ptez mobilis q̄ alia. ⁊ h̄o
aliqui accidit ex debilitate agētis.
vt ignis p̄io calefacit vnā partes
aeris ⁊ illa pars calefacta calefa-
cit alia. ⁊ sic successiue calefit aer
donec cōpleatur calefactio tota.
aliquādo hoc accidit ppter distā-
tia: qua. s. p̄. p̄p̄ina p̄fēdi im-
mutatq̄ reōta. aliqui at in tali mo-
tu ē soluz successio ex pte forme q̄
acquiritur p motū ⁊ non ex parte
p̄ artū quātitatiūaz ipsi mobil.
cōtingit enī s̄l totā alterari vt oēz

aquaz s̄l coagulari. ipsuz ergo to-
tū q̄d s̄l alterat ptiz est in termio
a quo ⁊ ptiz in termio ad quē nō
q̄ fm vnā suā partē quātitatiūaz
sit in vno termio ⁊ fm alia i alio
q̄ positū est ipsuz totū simul alte-
rari. S̄z dū alteratur hoc modo
partiz est in hoc ⁊ parti in illo. q̄
partiz h̄z de vna forma quāta ⁊
partiz de alia. naz si fm se totū ⁊
p omne modū est sub forma que
est terminus a quo nondū inchoa-
tus esset modus. si vō fm se totū
esset sub forma alia iā esset cōple-
tus motus. quamdiū ergo durat
motus aliqd h̄z de vna forma ⁊
aliquid de alia.

Alterius ostēdit Phus motū
esse diuisibilez. ⁊ p̄io oñdit q̄ est
diuisibil diuisiōe mobil. q̄ d̄ ip̄o
motu aliqd est i vnā pte mobilis
⁊ aliquid in alia. mot⁹ enī fm se
totū nō est in q̄libet pte mobilis s̄
extēditur fm diuisiōez mobil. sic
albedo que extēditur fm extēsiōez
quātitatis diuidit ad diuisiōez q̄-
titatis. Opposito at mō p̄t argui
aiaz rōalez nō diuidi diuisiōe cor-
pis. q̄ nō aliqd d̄ esse aie ē magis
in vnā pte corpis q̄ in alia. s̄z aia
fm se totā ē i q̄libz pte corpis nec
extēditur ad extēsiōez corpis cū sit
indiuisibil. Scdo oñdit phus
motū esse diuisibile diuisiōe t̄pis.

Dicit etiam Aristoteles. quod non est dare mutatum esse in principio motus sed in fine. quia mutatum esse presupponit motum processisse. Deinde ostendit quod aliquid mutari in tempore potest capi dupliciter. vel primo vel secundum partem. Illud dicitur mutari primo in anno quod mouetur secundum totum annum. illud autem dicitur mutari secundum partem in anno quod mutatur in die vel in mense qui est pars anni. His premissis philosophus comparat moueri ad mutatum esse dicens quod ante esse mutatum esse precedit moueri. et ante omne moueri precedit mutatum esse secundum totum tempus precedit moueri sed mediuz tempus et ante moueri secundum totum tempus precedit mutatum esse secundum medium tempus.

Deinde soluit Aristoteles. quod non negantes motum esse et una ratio erat quod mobile prius oportet transire medium spacium quam totum et adhuc prius dimidium dimidium. quare cum continuum sit diuisibile in infinitum et non contingat infinita pertransiri dicebat quod non licebat aliquid moueri. Hanc rationem soluit Aristoteles dicens quod licet infinitum in actu non possit pertransiri tamen infinitum in potentia potest pertransiri. continuum autem non est infinitum in actu sed in potentia tantum.

Incipit expositio libri septimi philosophorum.

o mne quod

mouetur etc. Quia motus circularis qui secundum philosophum est eternus est maxime unum et continuus. ideo postquam philosophus in sexto libro determinauit de continuitate motus in his duobus ultis libris vult definire de eternitate eius. Ostendit autem philosophus motum esse eternum per hoc quod est deuenire ad unum motorem primum immobile ostendit hoc quia omne quod mouetur ab alio mouetur. nam si in mouentibus et motis non est procedere in infinitum. et si omne quod mouetur ab alio mouetur est deuenire ad aliquem motorem primum et immobile. Primo ergo philosophus prestat quod omne quod mouetur ab alio mouetur. hoc probat quod est deuenire ad aliquem motorem primum et immobile. tercio probat quod est dare eternum. scilicet ibi quoniam autem omne quod mouetur. 3^a incipit in principio octauo libri ibi. scilicet. vtrum autem factum sit etc.

Circa primum dicit Aristoteles. quod omne quod mouetur ab alio mouetur. unde si motum non habet in seipso principium motus manifestum est quod mouetur ab alio si autem habet in se principium motus non sit ita manifestum quod tale moueatur ab alio tamen ut ipse probabit oportet et quod tale moueatur ab alio. Dicitur ergo quod nihil mouet seipsum sed si aliquid dicitur moueri a se quia est diuisibile in duo quorum unum est mouens. scilicet anima se

quatur q̄ anima moueat ipsuz ani
 mal prio 7 per se 7 ipsuz mouedo
 mouet seipsaz p accñs. vt qz ania
 mouea p se corp⁹ mouedo ipsam
 moueat se. Decipimur at 7 credi
 mus qz totū moueat totū. qz igno
 ramus que est ps que partes mo
 ueat. Pro quo notanduz qz ni
 hil mouet seipsuz prio 7 p se. Ali
 quid tñ mouet seipsuz p accidens
 vt qz ania mouet p se corp⁹ 7 cor
 pe moto mouet aia segtur qz aia
 mouet seipsaz p accñs. Ania ergo
 mouete cor⁹ p se segtur ad h̄ et qz
 totū aial mouet qz 7 ipsa aia mo
 uet ignorātes ergo q̄ ps aialis ptē
 mouet 7 vidētes totū aial moueri
 credūt qz totū aial seipsuz moueat
 fm se totū. Ad pbanduz at qz
 nihil moueat se pmo adduc̄ tris.
 Quandā ppositōez videlz qz illud
 qd mouet a se pmo nō gescit p ge
 rez alterius mobil. nā si aliqd mo
 uetur a seipso primo ergo ē sibiip
 si sufficiens causa mot⁹. q̄qd ergo
 p se prio gescit nō pp aliud gescit.
 Ex hoc ergo arguit sic phus nihil
 qd gescit p quietē alterius. s. ptē q
 escit p. qz oē mobile hz partes qz
 vna quiescēte pz qz totū nō mouet
 sz quiescit. ergo nihil mouetur a se
 prio. oē ergo qd mouetur ab alio
 mouetur.

Ad euidētiā p̄dictōz regim⁹

Duo genera ptūz. aliqñ. n. totū dē
 uiditur in suas ptes essentielles vt
 aial in corp⁹ 7 in aiaz. aliqñ vero
 in ptes quātitatiuas vt aer i diuer
 sas ptes aeris. vtro qz mō ps mo
 uet ptez. vt aia mouet corp⁹ 7 ps
 calefacta aeris calefacit aliam.

Notanduz insup qz vt ait Sco
 t⁹. ix. metaphice. 7 fa dis. secūdi
 sniaz. Primo pōt capi duplici.
 vno vt diuidit̄ tra ptez sicut ac
 cipit phus caplo p̄cedenti. 7 iō
 qd sic inest p nō reouet ab eo cui
 inest. si reouet ab eo qd est aliqd
 eius. 7 iō nihil sic prio mouetur s̄
 aliqua ps eius gescat. Aliqñ acci
 pitur prio vt dicit p̄cisionē 7 ade
 quatōez cause eo mō quo triangu
 lus hz tres prio. qd at sic inest pri
 mo altui nō reouetur ab eo si ab
 eo reouetur qd est aliqd ei⁹. nāz
 triāgulus nihilomi⁹ hz tres. lz ps
 triāguli. s. vn⁹ āgulus nō hēat tres
 Est g⁹ intētiō ph⁹ qz nihil mouz se
 prio vt qz p̄mitate. qz seq̄retur cō
 t̄dictio. s. qz gesceret ad q̄tez pri⁹
 7 nō gescerz. qz gescēte pte n̄ possz
 moueri p p̄ p̄mitate. tñ n̄ sibi ip̄
 sū moueri p 2^a p̄mitate q̄ v3 in se
 hz v̄tutē q̄ pōt se mouere effectiue
 7 elicitue. qd mouetur sic primo
 nō o3 qz gescat ad quietē pri⁹ que
 ē aliqd ei⁹. Differūt at duplir
 hi duo modi. sic eni primo p̄mus

Quantitatiuū voceſ. a. ſecūdm vō
prio ſit quiditatiuū ⁊ voceſ. b. tūc
ſic pria differētia qua ineſt alicui
aliquid ſm partē repugnat. a. ⁊ nō
repugnat. b. Exēpluz dñe habeſ
tres ineſt triangulo ⁊ riſibile ineſt
homini p partē qz p ſuā formaz. ſ
differētia ſpecificā. ⁊ tñ ineſt prio
b. ⁊ nō prio. a. Secūda differētia
eſt que ſequit ex pria. qz qd ineſt
alicui prio. a. remouet ab eo ſi re
mouet ab aliquo qd ē aliqd eius
Ex^o hō nō ſanaſ p. a. ſi man^o ei^o
nō ſanaſ. rō h^o p3 ex pdcis. ſz qd
ineſt alicui p. b. nō remouet ab eo
eſto qz remoueat ab alio qd ē ali
qd ei^o. ex^o riſibile ineſt hōi p. b.
tñ riſibil nō requet ab hoīe ſi rēo
ueat a pede hoīs qui ē aliqd ei^o.

Cōtra p^o dā arguitur. ⁊ vī qz
nihil moueat ſe p qūz pōritate. ⁊
hoc ſic. impoſſibile ē idē ⁊ ſm idē
ſil eſſe in potentia ⁊ in actū. ſz mo
uēs mouet inq̄tū ē in actū ⁊ mobi
le mouet inquātū ē in potētia vtz
ex diffinitōe motus. ergo impoſſi
bile eſt qz idē moueat ſeipz. Cō
firmat qz agēs ⁊ patiēs ſunt cōtra
ria ex p de generatōe. ſz idēz nō cō
trariat ſibiipſi ergo x̄. Itē im
poſſibile eſt relatōs reales oppoſi
tas fundari in ſudamēto vno fini
to ⁊ litato. ſz actiuū ⁊ paſſiuū mo
uēs ⁊ mobile referūtur ſm relatōs

reales ⁊ oppoſitas p̄tīnētes ad ſe
cūduz modū relatiōz vt ptz qui
to metaphiſice caplo de ad aliqd
ergo impoſſibile ē idē eſſe actiuū
⁊ paſſiuū mouēs ⁊ mobile. maior
pbatur. qz fundare relatōs oppo
ſitas attribuit eēntie diuīe rōe ſue
illimitatōis. Ad illa rñdeo. ad
p̄mu3 dōm qz duplex ē act^o. ſ. for
malis ⁊ vtualis. exēpluz p̄mi īḡs
eſt actū calidus formalr. exēplum
ſecūdi ſol eſt actū calid^o vtualiter
nō formalr. iſti duplici actūi cōtra
riat duplex potentia paſſiua. ſ. v
tualis ⁊ formal. Ad formā igitur
ratōis cū dicat qz impoſſibile eſt
idēz ſimul eſſe in potētia ⁊ in actū
ſm idēz cōcedo accipiēdo actū ⁊
potentiā vniſormiter videlz ſi for
maliter formalr ſi vtualit vtualr
⁊ tūc mior ē falſa i ppoīto. qz qñ
aliqd mouz ſe cū ſit actō equoca ⁊
nō vniuoca nō p̄t dici qz ſit i actū for
malis ſz ē i po^a formalis ⁊ i actū vir
tualis ⁊ ita nō repuḡt. Ad cōfirma
tōz dōz p idē. nā qñ agēs ⁊ patiēs
dñr eſſe cōtraria intelligēdū eſt de
agēte vniuoco. ſic cū agēs ⁊ patiēs
hñt formas cōtrarias formalit. ⁊
tūc nihil cōtra nos. Ad aliū dī
cēdū qz nō ē incōueniēs reſolēs ſales
oppoſitas ſudari i eod ſudamēto
ſz nō ſimplr ſz alq̄lr illitato. vbi no
ta qz qdā ſūt ſtatōs reales q ſūt in

¶ **Cloniam** au
tez omē quod mouetur

¶ Herigo autē cōponit ex tradu ⁊

expulsione ideo reducit ad illa si
cut cōpositū ad simplex. naz verti
go est cuz quis pellit partes supio
res ⁊ trahit in inferiorem. vehicū
autē reducit ad aliā. id enī quod
vehitur vel portat mouet p acci
dens ad motū portātis. Ipsuz at
portās vel mouet seipsuz vt equ⁹
portans hoīez vel mouet ab aliq⁹
motu ⁊ pulsū seu tractū aut verti
gine. Cuz autēz bi quatuor modi
motus localis reducatur ad duos
vz dīcū est. s. ad tractū ⁊ pulsiōez
sufficit pho ostendere qz mouēs ⁊
motū sunt simul in illis duob⁹ mo
dis. Unde dicit phs qz nīhil pōt
aliquid pellere nisi pellens proxi
mū ⁊ id quod pellit sint simul. nī
hil etiam potest aliud trahere nisi
sint simul trahens ⁊ tractū. Et qz
contra hoc posset dubitari de mo
tu pīcāōis. ideo hoc dubiū rmo
uit. Thūs dicēs qz licet lapis nō
sit semp cūctus manui expellen
ti ipse tamē est semp cūctus ali
cui parti aeris que est pellens p
ximū. proiciēs enī lapidē simul in
pellendo lapidē impellit aerem ⁊
aer impulsus impellit lapidē. non
ergo oportet lapidē cessare a mo
tu cuz dimittitur a manu. sed po
stquā recessit a manu adhuc mo
uetur qz pellitur ab aere. tam diu
autē durat ille motus qz iū mot⁹

aeris impulsus supat naturales gra
uitatē lapidis siue naturalē motū
eius. In tal ergo motu sp impuls
us est cūctū impellēti primo.

Deinde ostēdit Thūs hoc idēz
habere veritatē in motu alteratō
nis dicēs qz in omni alteratiōe al
terās ⁊ alteratū sunt simul. quod
probat qz alteratio hz fieri fm q
litates sensibiles. ⁊ sunt qbus cor
pa sensibilia differūt ad inuicē vt
albedo ⁊ nigredo dulcedo ⁊ ama
ritudo hamiditas ⁊ siccitas den
sitas ⁊ raritas calor ⁊ frigus leni
tas ⁊ asperitas. grauitas ⁊ leuitas
mollities ⁊ durities.

Consequēter hoc etiā dicit in
alteratōne aiatoz. s. qz simul sunt
alterās ⁊ alteratū. nulluz enī est
mediūz inter visuz ⁊ illud a quo
visus imēdiate patit. Corpus enī
imēdiate imutat aerē cādo i eos
spēz suaz. aer autēz imutatus ime
diate imutat visuz. Sīlīr est dicen
dū de alijs sībilib⁹ respēu eoz a
qb⁹ imēdiate mouēt ⁊ alterātur.
hoc autēz probat Thilosophus
in augmento ⁊ decremēto qd scilī
cet simul sunt mouens ⁊ motum.
Sīmīlīr sunt simul augēs ⁊ auctū
vel id quod augetur. Cuz enīz au
gmentū sit quedā opatio augētis
qd oppōit aucto dicim⁹ ei esse cō
iūctū. sīmīlīter in decremēto est

Nā decremētū causa est albatō
quedā qđ fieri nō pōt nisi albatū
esset cōiūctū ei a quo albatū.

Notāduz qđ augmentū possu
mus attribuere duplici augētī. qz
vel attribuim⁹ ipsūz vti augmē
tatiue ⁊ calido naturali qui est in
mēbro quod attrahit ipsūz alimē
tūz. vel attribuim⁹ ipsūz ipsi cibo
⁊ ipsi alimēto. qz ipsūz alimētū in
eo quod est nutrit. ⁊ in eo quod ē
quātūz auget. Et quocūqz modo
dicam⁹ sp sū est augēs ⁊ id quod
auget. qz virtus augmētatiua ⁊ ca
lor naturalis simul est cūz mēbro
similr alitū. Et sū dicēduz est de
decremēto siue attribuamus ipsi
calori nāli cōsumētū humidūz siue
illi parti que recedit a mēbro.

Quia vō Phis in pcedētib⁹
suppōit alteratiōez solū fieri fm q̄
litates sensibiles que sunt in terciā
specie qualitatis. iō hic cōr pbat
qđ si esset alteratio fm alias spēs
qualitatis qđ fm terciā spēs quali
tatis hoc maxie esset fm primā ⁊
quartā ex eo qđ quis pdit ⁊ acqui
rit huiusmodi qualitates. s3 vt pa
tebit nō est alteratiō nec prima nec
quarta spēs qualitatis ergo est
solum in terciā. Qđ at in q̄rta
spē q̄latis que est forma vel figu
ra non sit alteratio p se probat. qz
circa formā ⁊ figurā sit variatio

cūz quedā alteratur ⁊ tamen sit al
teratio in qbusdā alijs. quod pōt
declarari sic. qz enī variat matia
fm caliditatez ⁊ frigiditate. vel se
cūduz raritate ⁊ densitate vel fm
alias alteratiōes. iō sit variatio cir
ca formā ⁊ circa figurā. videmus
enī hoies cōplexiōis calide habere
aliā formā mēbroz ⁊ aliā figurā.
⁊ qui sunt cōplexiōis frigide aliaz.
in eadē enī specie cōspicim⁹ qđ co
lerici habēt formā faciei magis te
nuē flegmatici vero magis corpū
lētam. Sic ⁊ qui sunt cōplexiōis
rare diuersificā in forma ab his
qui sunt cōplexiōis dense. Cū er
go variatio fm formā ⁊ figurā
sit ex eo quod accidit variatio ⁊
alteratio circa aliā nō poterit esse
alteratio per se. Et fm qđ h⁹ mōl
circa formā ⁊ figurā. sumit autem
forma in proposito pro exteriori
dispositiōe seu decēti limitatiōe. vñ
quarto ethicoz dicit qđ parui nō
possunt esse formosi ⁊ cōmensura
ti idest decēter lineati. figura enīz
non sūtur prout figurat sup̄ficies
inclusaz vel terminataz linealiter.
quia sic p̄tinet ad gen⁹ quātitatis
sed pro ipsa terminatiōe vel clausio
ne sup̄ficies. Dein ostēdit phis
qđ non est alteratio circa p̄mā spe
ciē qualitatis que est habitus vel
dispositiō. Et hoc primo ostēdit

in hitibus corporalib⁹. q² hitus sūt
virtus ⁊ malicia. oīs at virtus ⁊
malicia sunt ad aliqd sicut scias
que est qdaz cōmensuratio hūorū
p respectū ad inuicē vel ad corp⁹
vel pulchritudo que ē qdaz ppor
tio mēbroz ⁊ sic de alijs. Cū ergo
relatio nō possit tēmiare motū cir
ca h⁹ modi vtutes non poterit ēē
motus vel alteratio ⁊c.

Cōsequenter hoc idē ostendit
I⁹hus in habitib⁹ aīe. hitus autē
aīe distinguūt⁹. q² qdaz sūt virtu
tes morales que sunt in pte appe
titīua vt iusticia temperantia ⁊ sic
de alijs. quedā autē sunt vtutes
intellectuales que habēt esse in in
tellectu vt intellectū sapia ⁊ sic de
alijs de qb⁹ hēt⁹ in sexto ethico
corū. Prō ergo dicit Aristō.
q² circa vtutes morales non sit al
teratio q² virtus cōsistit in quadaz
perfectōe malitia in quadā imper
fectōe. Quod exponēs Egid⁹ dī
cit q² perfectio quaz importat vir
tus ⁊ imperfectio quam importat
malicia cōsistūt in quadā relatiōe
q² vt cōsistit i dispōe pfecti ad bo⁹
⁊ malicia i dispōe impfci ad malū
q² at in ad aliqd non est motus cir
ca talia nō erit mor⁹ nec alteratio
Alteri⁹ ē dicit hoc de vtutib⁹ in
tellectualib⁹ q² circa talia nō sit al
teratio. q² scia ⁊ oīs hitus intelle

ctiu⁹ est ad aliquid.

Circa p⁹dicta pōt queri. Cū oīs
habit⁹ habeāt relatiōez annexam
sic forme absolute ⁊ de p⁹ia spē
q²litas quō valet cōia p⁹hi q² cir
ca talia nō ē alteratio cum sint ad
aliqd. Dicēd⁹ q² intentio p⁹hi est
q² non est proprie alteratio ad ali
quā qualitātē nisi que pōt primo
acquiri. dicit enī q² in illis qualita
tibus non est alteratio que fiūt cū
quadā alteratiōe. Vult ergo dices⁹
q² sicut ad relatiōez non est motus
nisi per accidēs qua alteratiōe scā
circa illud acquiri ipsa relatio.
cōtingit enī ex eo q² aliquid muta
tur ad albedinē fieri sise. sic circa
huiusmodi vtutes nō est alteratio
per se. q² acgrūt⁹ alteratiōe facta
circa aliud. facta ē variatiōe con
tra passiōes corporales acquirūt⁹
habit⁹ corpales. scā etiā alteratiōe
circa passiōes que moderant⁹ ⁊ re
ducūt⁹ ad mediū p vtutes mora
les acgrunt⁹ ipse vtutes. facta ē
alteratiōe circa partē sensitīuā acq
rūt⁹ in nobis scia vt videbit⁹ magis
in libro de aīa. Non at pprie pōt
fieri alteratio in parte intellectīua
cū sit indiuisibilis ⁊ sic nō ē susce
ptīa mot⁹ qui requirit subiectū di
uisibile. ipsa ē q² indiuisibil. ideo
non est local⁹ p⁹is alicui agēti nā
li q² non replet locū. Agens autē

phiscū non est adinā nisi in passū
locali sibi p̄sens. sensus autē p̄ op
positū potest dici alterari rōne oꝝ
gani quod ē quātūz est diuisibile
7 p̄sens localiter agentī naturali.
sic exponit Scotus hūc textūz in
tercia questione quolibetoz

Dubitabit autē aliquis qz phi
losophus probando quod est de
uenire ad motozē immobilez suppo
suerat motūz 7 mobilia esse com
pabilia ad inuicē. ideo hic cōsequē
ter tangit de compatitione motūz.
Circa quod p̄mittit tres condi
tiones q̄ requiruntur ad hoc q̄ aliqua
possint ad inuicē compari. Prima
conditio est q̄ non sint equiuoca
vnde qz acutū in magnitudinibz
saporibz 7 sonis d̄r equiuoce. sō
h̄modi acuta n̄ sunt compabilia
ad inuicē. non enīz est compabile
vtrū filius sit acutior voce. Pro
pter quod notādūz q̄ aliter dicūt
corpus acutūz aliter sonus alit̄ sa
por. Acutū enī in corpibz oppoīt
obtusō. acutū in saporibz oppoīt
dulci 7 amaro vel alicui alit̄ dif
ferētie saporū. acutū autē in voce
opponit̄ rauco. Secūda cōditio
est illa q̄ oꝝ q̄ comparabilia ha
beant idēz subiectū primūz prop̄
tamē alietatē subiecti remoti non
impedit comparatio. equū enīz 7
canis lz differāt specie sunt tñ cor

porales vtrū vnū sit albior altero
nam lz equū 7 canis d̄r ant specie
7 subiectū remotum albedinis sit
aliud 7 aliud. p̄mū tñ eiū subiectū
ē vnū. s. ipsa superficies. Tercia
conditio ad hoc q̄ aliq̄ sint cōpa
bilia ad inuicē est q̄ sint eiū dē na
ture siue eiūsdē sp̄ei. His p̄mis
sis oīdit̄ Idus q̄ nō oīs motus
ē oī motui cōpabil̄ lz solū ad inuicē
compant̄ motūz qui sūt eiūsdē sp̄ei
Unde dicit q̄ motus circularis 7
rectus nō sunt cōpabiles ad inuicē
tūz qz d̄rnt sp̄ei. tūz qz linee sup̄ q̄s
fiūt huiusmōi motūz d̄rnt sp̄ei. līa
enī genus est ad lineā circūlarē 7 li
neā rectāz. Dicit at̄ q̄ vnitas gene
ris non sufficit ad compatōem alit̄
quoz ad inuicē. qz latēt equocatō
nes in generibus.

Propter qd̄ notādūz q̄ lz ge
sit vniuocūz suis sp̄ebz vniuoca
tōe logica. qz. s. dicit vnā rōnem 7
diffinitōz cōz illis sic diffiniō aīa
lis. s. q̄ animal est substantia anīa
ta sensibilis 7 cōmunis equo boui
7 hominī 7 sic de alijs. hoc tamē
nō obstante genū est equiuocūz eq
uocatōe phisica. qz generi non cor
respondet vna natura sed plures
Sola autē sp̄es sp̄ealissima ē vni
uoca vniuocatōe phisica. Inter
illa ergo q̄ differūt sp̄ei non potest
fieri comparatio.

Ad cuius euidenciam circa hoc notandum est quod comparatio attenditur inter habentia aliquam unitatem ad inuicem. Unitas autem aliquorum dupliciter potest accipi. vel secundum proportionem vel secundum proportionalitatem. illa autem unum est secundum proportionem que ad se inuicem habet aliquam similitudinem vel proportionem. Nam proportio est duarum quantitarum alteri ad alteram certa similitudo. Ex quo apparet quod non est proportio nisi inter ea que sunt eiusdem rationis tantum. Numeri enim ad superficiem vel lineam ad corpus non est proprie proportio seu comparatio sed lineam ad lineam superficiem ad superficiem potest esse proportio dupla vel tripla et sic de alijs. Secundo potest reservari unitas aliquorum secundum proportionalitatem. et hoc non est rerum ad se inuicem sed per comparationem ad aliam. Est ei proportionalitas ut tradit Euclides in quinto geometrie quodam similitudo proportionum. quare non est inconueniens secundum proportionalitatem referuari unitatem inter res diversorum generum. et inter ea que non sunt secundum eiusdem rationis propter hoc licet non sit proportio numeri ad superficiem. potest tamen inter talia esse proportionalitas id est similitudo proportionum quod sic se habet una superficies ad aliam sic se potest habere unum numerum ad alium. Ex hoc autem apparet quod comparatio

presupponit aliquam unitatem. et sic duplex unitas est. scilicet proportio et proportionalitatis duplex potest esse comparatio. scilicet secundum proportionem et secundum proportionalitatem. verum quod unitas secundum proportionem habet similitudinem rerum ad se inuicem et secundum se. unitas vero secundum proportionalitatem dicit similitudinem rerum per comparationem ad aliam et non secundum se. ideo que sunt comparabilia secundum proportionem sunt comparabilia proprie. et que sunt comparabilia secundum proportionalitatem sunt comparabilia abusive et improprie vere igitur uniuoca uniuocatione physica sunt proprie comparabilia et secundum proportionem. quod inter talia ad se inuicem potest esse certa et determinata habitudine. illa autem que tantum sunt uniuoca uniuocatione logica sunt comparabilia large et secundum proportionalitatem. quia licet inter talia non possit esse proprie comparatio seu proportio proprie est tamen inter ea similitudo proportionum. que autem sunt proprie equiuoca equiuocatione logica secundum quod huiusmodi nullo modo sunt comparabilia cum talia non dicant nisi solam unitatem nominis. habent enim solam unitatem uocis communem.

Notandum insuper quod proportio stricte sumpta sepe sumit a doctoribus pro habitudine rerum eiusdem generis que in quadam commensuratione consistit secundum quam excessum

aliquoties sumptū reddit excedēs
pproportionalitas pro simili hitudi
ne rerū alterius generis. aliquādo
tū vnū sumit p reliquo. vñ ppor
tio potest sumi p quācūq; habi
tudine vbi etiā est cōueniēs soluz
fm analogiaz.

Incipit expositio octauī libri
philosoz.

Truzau

tem sit factus aliqui
motus ē. In hoc
octauo libro ostendit. Nūc mo
tus esse eternū. Circa qd duo
facit. primo pbat motuz non ince
pisse s; esse eternū. secūdo ex eter
nitate motus inuestigat conditōs
primi mobilis et primi motoris se
cūda ibi principiū at cōsiderari ē.

Circa primū dicit q motus est
eternus qui est quedā vita omib;
subsistētibus naturaliter. quod q
dez potest intelligi de motu in cō
muni vel de motu celi a quo ois
motus dependet qui quidē dicit
vita quedā naturalibus. quia oia
naturalia p huiusmodi motū sub
sistunt et accipiūt esse. Dicit at
Aristot. q non oportet pbare mo
tū esse sed bene cōgruit pbare ei
eternitatē. qz ex eternitate motus

pbatur pmoz picipiū esse. Hoc
eniz probat Aristot. in hoc. viij. et
in. xij. metaphice. tamē superua
cuū est vt coiter dicit. Id eniz dī
supuacuū quod siue ponatur siue
non nihilominus habet intentū. si
ue autē ponam^r motū esse eternū
oportet primū picipiū esse q sit
causa eterni motus siue ponam^r
motū incepisse necesse est primum
picipiū esse. qz oē picipiatū in
diget aliquo picipiatē. nō ergo
indigem^r eternitate mot^r ad inue
stigandū primū picipiū esse.

Nūc igit pbat motū et tēpus
nūq; incepisse nec desinere et hoc
multis rōibus de quib; ad p̄sens
supsedeo. qz non sunt vere ratōes
sed sophisticē et habent solū a do
ctoribus theologicis qui fm fidez
catholicaz et fm reūveritatem po
nūt picipiū et finez celi et motus
eius ac etiam tēpus.

p Rincipiū

antez ē. Postquā phi
losophus pbauit mūdi eternitatē
esse. in pte ista ex his que dixerat
inuestigat que digne attribuenda
sint primo motori ordināl quod
modo totū sequētē libzū in laudē
ipsius. Primo at motori attribuē
dū est q sit mouēs oia et q sit qd
imobile. et q sit vnū et ppetuum et

k

et quod sit impossibile et infinitum. Tria ergo facit. nam primo ostendit primum mouens esse mouens omnia et esse immobile. secundo declarat ipsum esse unum et perpetuum. tercio probat ipsum esse impossibile et infinitum. haec est ibi quoniam autem oportet semper esse motum. tertia est ibi quoniam hoc necesse est esse impossibile.

Ad euentiam autem prime partis sciendum quod si probare volumus primum motorem mouere omnia esse immobile primo oportet nos scire quomodo motus reperitur in entibus. nam per viam motus philosophus naturalis ducit in cognitionem primi motoris. secundo oportet nos scire quod per se et primo nihil a seipso mouetur sed omne quod mouetur ab alio mouetur. Quamvis ad primum dicit philosophus quod aliqua semper mouentur ut corpora celestia. aliqua semper quiescunt ut terra. reliqua vero medio modo se habent alii quando mouentur et alii quando quiescunt. non ergo omnia semper quiescunt ut ponebat Melissus. nec omnia semper mouentur ut ponebat Erastus.

Quantum ad secundum ostendit Aristoteles. quod omne quod mouetur ab alio mouetur. Pro quo notandum quod aliter ostenditur hic et aliter in septimo. propter quod philosophus non est nugatorius. in septimo enim hoc ostensum fuit de motu in corpore hic autem desce-

dendo ad speciales modos motus Motus autem duplex est. scilicet naturalis et violentus. naturalis est duplex est. scilicet animato et inanimato. Primo autem ostendit in motu violento quod omne quod mouetur ab alio mouetur. dicens quod hoc est manifestum cuius motus violentus est a principio extrinseco. violentum enim est cuius principium est extra. Deinde hoc ostendit in motu animato. in animalibus enim est accipere per se mouens. scilicet animam et per se motum. scilicet corpus. unde dicit Philosophus quod anima se habet ad corpus sicut nauta ad naue.

Propter quod notandum quod nauta ad naue et anima ad corpus se habent similiter et dissimiliter. habet enim se similiter quia sicut nauta est per se mota et nauta per se mouens sic corpus est per se motum et anima per se mouens. Et sicut nauta mouendo naue mouet seipsum paccidens sic anima mouendo corpus mouet seipsam per accidens. Dissimiliter autem se habet quia ex anima et corpore sit unum per se non autem ex nauta et nauis.

Alteri hoc idem ostendit Aristoteles. in motu inanimato ut in motu grauium et leuium. ubi autem dicit Aristoteles. est maximum dubium. Ista autem littera sic exponitur a Scotto dissimiliter secundum diuersum. primo enim probat philosophus quadruplex quod graue non moueat se. tunc

q³ graue nō est aīal. mouere āt se
ē aiatoz. tū q³ si graue posset mo
uere seipsuz posset facere stare se
ipsuz. illud ei mouet seipsuz in c^o
ptate est mouere 7 nō mouere. nō
est āt in ptate grauiū v^l leuiū mo
uere vel nō mouere se. tū q³ mot^o
quo aliqd mouet seipsuz ē ad plu
res dīas positiōis. grauiā āt vel
leuiā nō pūnt se mouere motib^o dī
uersis. tū q³ dē qd mouet ex se h³
ptes diuersaz ratiōnū. qā ē diuisi
bile in mouēs 7 motū que fm q³
h³ modi in vnā rōez nō coincidūt.
graue āt ē qd cōtinuū 7 eiusdē dī
spōitiōis in toto 7 p^oibus.

In oppositū solūēs Idēs hāc
dubitatiōez dicit q³ potētia dī du
obus modis. distiguit āt po^a ad
actū p^omū qui ē po^a eēntial vt ad
discēs est in potētia ad scīaz 7 po
tētia ad actū secūduz q³ ē potētia
accētial vt habita scīa hō est in
potētia accētial ad actualē consi
deratiōez. Applicādo etgo ad
ppositū dicit q³ frigiduz est in po
tentia calidū 7 in potētia eēntial
vt fiat calidū vt cū ex aqua gene
rat ignis. cū āt mutat^o fuerit in ca
liduz 7 iā est ignis ē in potētia ac
cētial ad cōburēduz ita q³ arde
at nisi aliqd phibeat. ita ēt dicit
de graui 7 leui. leue enī fit ex gra
ui vt cū aqua fit aer vel ignis. cū

āt est ias leue opablt mox nisi im
pediat. mēdit ergo dicere q³ sicut
ignis hīs calorē vt actū p^omū ve
re 7 effectiue se h³ ad calefactiōez
que est compositio ei³ ita q³ ignis
actū exātēs leuis effectiue se hab³
ad esse sursum. Idē etiā dicit quar
to phisicōz capitulo de vacuo q³
fm leuitatē 7 grauitatē erūt actiā
fm autē durū 7 molle ērt passiua

Si cōtra hoc dicas q³ secūdo
de generatiōe Aristo. enumerans
qualitates actiuals excludit graue
7 leue a qlitatibus vere actiuis 7
passiuis. Dico q³ Aristo. nō cōtra
dicit sibi q³ aliter loquitur de actiōe
7 passione in libro phisicōz 7 alī
in li^o de generatiōe. sic enī in libro
phisicōz loquitur de motu in gene
rali. in libro āt de generatiōe d^o mo
tu ad formā. sic i libro phisicōz
loq³ d^o actiōe in cōi. 7 sic grauiā 7
leuiā hūt p^oncipiū agēdi 7 patiēdi
respēu mot^o local. in li^o āt d^o gene
ratiōe loquit³ de motu ad formā
vel de actiōe. 7 sic grauiā 7 leuiā nō
hūt p^on^o agēdi vel pducēdi aliqd
fm formā videlz p^on^o patiēdi ab
aliquo agēte. Ad hoc ē rō tal. oīs
effect³ qn causat h³ cāz in actū. h³
p³ 2° phicōz vbi dī q³ cā efficiēs
i actū 7 cātuz i actū sūt sūt 7 nō sūt
ergo cōdescēsus ē qdā effect³ qūis
n actū. aliud est causans in actū.

h²

Non est autem tunc in actu a remo-
nente prohibens. qz tale mouēs vt
dicit Aristot. est quasi mouēs per
accidens. 7 pter mouens per acci-
dens o3 dare mouens p se efficiēs
qz omē accidēs h3 reduci ad per
se. nec illud pōt poni generans qz
tūc potest poni non esse. oportz er-
go aliquid dare intrinsecū graui.
grauitas ergo siue forma grauis
est principiū actiūz adduci deoz
suz. Propter tamē Phm decla-
randuz notanduz est qz motus ex
se non est natural' p hoc qz mobi-
le h3 principiū actiū in se. sed f3
quod h3 in se principiū passiū in-
trinsecū ad motū. hoc patet. qz iō
illud mouet nālīter. qz mouet sic
aptū natuz est mueri. Et hoc est
quod dicit Phus querēs quare
grauē 7 leue mouētur in ipsoz lo-
ca. Respōdet qz apta nata sūt ibi
esse idest qz habēt inclinatioēz na-
turalez ad illud vbi. Et hoc mō
postea subdit qz habēt principiūz
patiēdi 7 nō faciēdi. s. respēcū mo-
tus inquātuz natural' est. Per
hoc patet ad auctoritates. nā pzi-
me tres que habēt vnā vim osten-
dunt graue nō mouere se sic agēs
p cognitōez. nō enī aliter posset si-
stere se nec mouere nec dirigere
nisi ageret p cognitōez. Ex hoc sa-
tis patet pposituz pbi qz illa non

sunt primo mouētia. nam primuz
mouēs mouet se p cognitōez.
Quarta ratio bene pbat qz vna
ps grauis existēs in actu non cau-
sat motuz in alia parte. hoc tamē
non obstante totū graue est ī actu
fm actū primū 7 causat in se actū
secūduz. Sed si obicis quomō
Phus si cōcedit graue 7 leue sic
a se moueri effectiue l3 nō p cog-
itōez quomō habet principale pro-
positū suū qz illa necessario mouē-
tur ab alio quod intendit pzi-
cipaliter probare. Dico qz satis habet
hoc ex distīctōe potētie. ista enīz
non reducāt se de potētia secūda
ad actū nisi prius reducta fuerit
de potentia prima ad actū primū
Sequit' ergo qz omne graue 7 le-
ue licet moueat se effectiue de po-
tētia secūda ad actū secūduz ta-
mē mouetur ab aliquo alio extri-
seco. s. a generāte de potētia pzi-
a ad actū primū. Non enī o3 si dē qd
mouet ab alio mouet qz in oī mo-
tu moueat ab alio. 7 sufficit pho-
pimū. qz d h deuenit ad aliqd aliū
ab oibus istis qd nec ī vno motu
nec in alio quocūqz potat moueri
ab alio mouēs immobile cu3 non sit
pcessus in infinitū in mouētib' 7
motis. hāc mās diffusi' ētat sco-
t' vbi (u) qz nō sit pcessus in infi-
nituz in mouētib' 7 motis siue in

quocūq; genere causarū ostendit
secūdo metaphisice capitulo fo.

q **Noniam**

antes oportet ic. In
pte ista tractat phus
De unitate ppetuitate ⁊ infinitate
ac impetibilitate primi motoris de
quib⁹ p nūc ptransio. qz illa hūit
videri in theologia solum ad pns
tractādo de duob⁹ que hic tāgit
phus vi delz quō motus localis ē
primus motū ⁊ de quadaz qōe
quā mouet phus circa motū.

Quantū ad primū ostēdit phs
q; motus localis est prim⁹ motū
quod pbat. qz alteratio pcedit
motū sū magnitudinē. loci autē
mutatio pcedit alteratōez. ergo lo
ci mutatio pcedit oēs alios motus

Qd autē alteratio pcedit aug
mētuz pbat. qz ad hoc q; fiat aug
mētuz o; q; alimētū cōuertatur in
substātiāz aliti. non pōt autē con
uerti nisi prius alteret. Qz at loci
mutatio pcedat alteratiōez ostēdit
qz alterās aliqui non alterat ⁊ po
stea alterat. pexigit ergo ibi loci
mutatio que facit agēs esse ppin
quū quod prius erat remotum.

Aristo. enī ad saluādūz motuz ge
neratōis ⁊ corruptōis hic inferius
posuit intelligētias immediate mo
uere celos ⁊ mediante celo moto

propter diuersitatem aspectuum
causare diuersitatē motū in his
inferioribus. Stelle autē siue si
gna infrigidātia vel etiā calefaciē
tia aliqui sunt propinquiora ei qd
alterat aliqui remotiora. ⁊ succes
siue habēt aliū ⁊ aliū aspectū ad
hec alterabilia ratōe motus hui⁹
modi stellarū siue planetarum in
circulo obliquo qui dicit⁹ zodiac⁹
qz tamen hic circulus declinat ad
viranq; ptem ab equinoxiali illū
quod mouet sū circulus p zodia
cuz o; q; sit qnq; magis ppinquū
⁊ qnq; magis remotuz. ⁊ hic sua
ppinquitate vel remotōe causat
variabilitatē ⁊ diffōrmitatē gene
ratōis ⁊ corruptōis in his inferio
ribus. videmus enī q; ea que ap
propinquātē sole ad nos generat
recedēte sole corrupunt. sicut her
be que in vere nascūtur ⁊ in autū
pno desiccātur ⁊ sic de alijs stellis
suo modo. Et quia hoc nō sit sine
motu locali celī o; motū localez p
cedere oēs alios mot⁹. hoc at est
verū q; tuz ad ordinē quē videm⁹
in reb⁹. ista enī corpa inferiora al
terātur ⁊ generātur ⁊ corrupunt
mediātibus corpib⁹ celestib⁹. In
hoc tū phus errauit. qz posuit q;
nō est possibile esse generatōem ⁊
corruptōez ⁊ oēs mutatiōez in his
inferioribus ita q; illa non possunt

k 3

immediate moueri a motore immo-
bili. quia. s. vt ipse dicit. illud qđ
immediate mouet a motore imobi-
li est perpetuū. naz immobile sp mo-
uet eodē modo 7 sic nō mutat di-
uersimode ipsas res. ppter sui im-
mutabilitatē. 7 ideo fm ipsum va-
rietās generatōis 7 corruptōis nō
habet esse nisi mediātibus orbis
celestibus. 7 sic posuit ordinē cau-
sarū simplr necessariū ita qđ p̄ia
causa non pōt agere in istis inferi-
oribus nisi mediātibz causis se-
cundis vt sunt intelligētie 7 corpa
celestia. sed oppositūz huius tene-
mus ex fide. deus enī cuz sit agēs
p voluntatez sine sui mutatōe pōt
immediate illa inferiora mouere 7
nouas creaturas cōdere. 7 hoc vo-
lūrate antiqua. vt si ego pponerē
hodie me scripturū cras 7 possez
ponere scripturā in esse p actū vo-
luntatis scriptura posset cras h̄re
nouū esse sine mei mutatōe. Sic
deus ab eterno voluit res esse. p
tempe 7 ipse res create habuerūt
nouū esse absqz mutatōe ipsi⁹ dei
sola mutatione facta in ipsis rebz
vt habet diffusius tractari in the-
ologia.

Ostendit Nbz insup qđ solus
motus localis potest ppetuus con-

tinuari. Cuz enī in alijs motibus
sint termini cōtrarij nō possunt cō-
tinuari sine quiete media. al's idē
posset mutari simul oppositis mu-
tatōibus. Vnde si aliquid sanatur
7 adepta sanitate sine quiete me-
dia tendat ad oppositū terminūz
7 infirmet. cuz quilibet mot⁹ pos-
sit denoiari a termino ad quez tē-
dit sine intermissiōe motus ad sa-
nitates denoiatur ab infirmitate.
simul idē sanaret 7 infirmaretur.
Solut ergo motus localis potest
ppetuo cōtinuari non tamen quili-
bet sed circularis tātz. quia sol⁹
ille est ab eodē in idēz non a cōtra-
rio in cōtrariū.

Propter quod notādūz est qđ
triplex est motus localis. s. circula-
ris 7 rectus qui sunt motus simpli-
ces. 7 motus cōposit⁹ 7 mixt⁹ ex
vtroqz. vt si aliquid moueret per
cordaz 7 rediret per arcūz faceret
motū mixtū ex vtroqz. mot⁹ au-
tez rectus non potest cōtinuari cū
habeat terminos cōtrarios vt sunt
antē 7 retro sursum 7 deorsūz dex-
trūz 7 sinistrū. vnde sup spaciū in-
finitū non potest motus rectus cō-
tinuari. tūz quia non est dare tale
spaciū. tūz quia non est ibi signā-
terminū ad quē. Similr autē spa-

ciū finitū non potest continuari nī
si fiat reflexio a termino ad quez
ad terminū a quo. Non potest at
fieri huiusmodi reflexio sine quie
te media in termino ad quez. Si
militer dicendū est de motu com
posito seu mixto.

Notandū tamen q̄ licet idez
non possit moueri motibus cōtra
rijs sine quiete media motu pro
prio 7 per se potest tamē motu al
terius 7 per accidens. vt si lapil
lus aliquis pietus sup turri ma
gna cadenti obuiaret cōstat q̄ la
pillus ille turrin illaz per nullum
tempus retardaret. oportet ergo
lapilluz illuz descēdere sine quiete
media. sed hoc nō esset motu pro
prio sed ad motū alterius. s. ipsi⁹
turris.

Quantū ad secundū hic tra
ctandū mouet Dñs quoddā
dubiu circa motū. nāz cū p mo
tū cōtingat aliquid hñc ēē potest
nō esse 7 cōtingat ipsū p tempus
precedens non esse in tempe autē
sequēti esse quid est de illo instan
ti copulante illa duo tempa utrū
in eo debeat dici esse vel non esse
instans teneat se cū re priori cor
rupta vel cū re posteriori genera
ta.

Ad quod respondet Dñs q̄

signū primū instans quod est ter
minus p̄teriti 7 incipium futuri de
bet esse posterioris rei. vt si ex aq̄
fiat aer non potest dari vltimū in
stans in quo fuit aqua. 7 p̄mū in
stans in quo incipit esse aer. quia
tunc vel esset idez instans vel ali
ud 7 aliud. non idez quia tunc in
eodez instāti esset aqua 7 aer cor
ruptū 7 genitū ens 7 non ens qd
est falsū. nec potest dari q̄ sit ali
ud 7 aliud instans. quia cū inter
duo instantia sit dare emp tēpus
mediū vt habet sexto phisicorū
oportet dare tempus in quo nō
esset aqua nec aer nec esset corrup
tū nec genitū quod ē falsū. ergo
oportet dicere q̄ in instāti quod
quod terminat p̄teritū tēpus 7 in
choat futurū est aer 7 desinit esse
aqua 7 in tempe p̄cedenti cui⁹ in
stans est termin⁹ futuri aqua. In
ipso autē instanti 7 in tempe sequē
ti cui⁹ ē incipiū est aer. sic ergo p̄
q̄ corruptū nō hz vltimū instans
sui esse. s. genitū hz primū instans
sui esse. corruptū tñ hz p̄mū instā
sui nō esse. qz vt dictū ē i illo instā
ti in quo genitū incipit esse corrup
tū desinit esse 7 incipit non esse.
hec de mēte Scoti in fa qōe quo
libetoz. Nota ē circa hec que di
cta sunt quinto caplo quarti hui⁹.

Incipit compēdiosa expositio
magistri Nicolai de orbellis or-
minoz super libros de celo Ari-
stotelis.

¶ De natura

ic. Hic incipit liber
de celo 7 mūdo qui est
de substantia corpea in quatuor in
se habet principium motus localis.

motus localis p. spm
motus
universo libro p. h.
Quia vo motus localis est pri-
ma spēs motus iste liber qui ē de
tali motu pcedit libru qui est de
generatōe 7 corruptiōe qui est de
motu ad formā. Diuidit autē
iste liber in quatuor libros partiā-
les in quoz primo agitur de toto
vniuerso. In secūdo de principa-
lissima pte vniuersi. s. de celo. In
tercio de minus pncipali pte scilz
de elemētis 7 hoc fm opinioez an-
tiquoz. In quarto vero opinioez
propria ponit.

et p. h. vniuersi
et quatuor p. h.
et finitudo p. h.
In prio at detetmiat Aristot.
pncipalr de tribus. Prio de perfe-
ctōe vniuersi. secūdo de generabi-
litate 7 ingenerabilitate ei. tercio
de finitate 7 infinitate eius.

Quantū ad pmiū tractat Aris-
t. de pfectōe fm q vniuersus consti-
tuit ex ptib⁹ eius pncipalib⁹ que
sibi determināt certuz situz in vni-

uerso. que quidē sunt quicqz corpa
simplicia. s. quatuor elemēta 7 celus
prouit comprehendit omnes orbes
celestes quod a philosophis voca-
tur quita essentia, hec autē corpa
vndiqz sperice se circūdant. Alqua-
enim sperice circūdat terras dem-
pta quadaz eius parte que disco-
operata est aquis ppter habitatoz
hominū. Aer vero sperice circum-
dat aquaz 7 ignis aerem 7 sic de
corpibus celestibus de quib⁹ age-
tur in secūdo. Numer⁹ autem
huiusmōi cōpoz simpliciu potest
accipi fm numerū motuuz simpli-
cium.

*5 ar-
sim
4 e. h. v
2 celum*
Ad cuius enidentia sciendū q
sicut dicit Aristot. hic. Omne cor-
pus phisicu est mobile localiter.
probat. quia omne corpus phi-
sicu habet naturā tanq pncipiu
intrinsecū. sed natura est pncipiu
7 causa motus ex secūdo phicoz
ergo omē corpus phisicu est mobi-
le. Sz omne quod mouet aliquo
motu est mobile motu locali cum
motus localis sit primus motuuz
ergo omne corpus phisicu est mo-
bile secūdu locuz. Et loquit Ari-
sto. de corpore phisico ad differē-
tiaz corporis mathematici.

Itē sciendū q duplex est mo-
tus. s. simplex 7 compositus. Est
dup motus

Simp mot autē motus simplex qui fit super
 magnitudinē simplicē scilicet super
 magnitudinē rectā vel circularē
Cop mot Duplex autem est motus simplex
 quia quidā est motus circularis
 qui fit circa mediū. quidā vero
 rectus qui est a medio vel ad me
 diū. ad mediū ut motus grauius
 qui tendit deorsus ad centrū ter
 re quod est mediū totius vniuersi
Corp mot A medio autē ut motus leuius
 que tendit sursum. Motus com
 positus est ille qui componitur ex
 recto et circulari. Similiter insup
 sicut est duplex motus sic est du
 plex corpus scilicet simplex et mix
 tum. Corpus simplex est quod nō
 est cōpositum ex prioribus corpo
 ribus nec resolubile in priora cor
 pora ut elementa. Corpus mixtū
 est quod est cōpositum ex priori
 bus corporibus et est resolubile in
 ipsa ut aurum argentum et sic de
 alijs.

His premisis potest videri q
 secundū motus simplices possunt
 sumi corpora simplicia. motū enī
 circulari mouetur celus. motū enī
 circularis est perfectior motu re
 cto. Quod probat Aristoteles. qz
 linea recta est imperfecta cuz sibi
 fieri possit additio. linea vero cir
 cularis est perfecta cuz cōiungat

finem suo principio. et per conse
 quens sibi non potest fieri additio
 Et sic motus factus super lineam
 circularē est perfectior motu re
 cto. Debetur ergo corpori nobilis
 simo cuiusmodi est celus quod est
 nobilissimū inter corpora simpli
 cia. Elementa vero mouentur mo
 tu recto. leuia qdē ut aer et ignis
 mouentur a medio. graua autem
 ut aqua et terra mouentur ad me
 diū.

Sed contra hoc arguitur quia
 ignis et aer mouentur motu circula
 ri cum moueantur circa medium.

Respondeo qd motus circula
 ris non inest ipsis secundū naturā
 propriā sicut nec motus planeta
 rum ab oriente in occidentē super
 polos mundi inest ipsis secundū
 naturā propriā cum motu pro
 prio moueantur sub zodiaco ut ma
 gis videbitur secūdo huius. unde
 licet vnius corporis simplicis sit
 tantus vnus motus sū naturam
 propriā ut dicit Aristoteles. Potest
 tamē aliter moueri virtute corpo
 rum superiorum. et hoc de primo
 principali.

Quantū ad secundū articu
 lum in quo tractatur de generabi
 litate et ingenerabilitate ipsi vni
 uersi. dicitur Dñs qd est ingenera

celi nobis corp

ac aha

soluto

motu et nat

motu ppter nat

celū ingrati in
corrupti

et no corruptu
ex ma et for
est forma simp

2^m philo

et ma et for

bile et incorruptibile.

Ex quo correlarie sequitur qd celum non est compositum ex materia et forma sed est quedam essentia simplex. probatur consequentia quia ut dicit Aristot. in sexto metaphisice. Non omnis rei est materia sed quorum est generatio et transmutatio ad inuicem hec habent materiaz.

Ad cuius euidentiaz sciendum qd ut dicit doctor subtilis. xiiij^a. distinctioe secundi sententiarum. aliter est dicendum secundum viam Aristotelis et philosophorum. et aliter secundum viam theologorum. Philosophus enim diceret qd in celo non est compositio ex materia et forma. ut patet ex auctoritate allegata. quia sequeretur ipsius corruptibile.

Confirmatur tamen quia omnis potentia passiva materie est in potentia contradictionis. in celo autem non est talis potentia contradictionis nec aliquid quod est in ipso. et sic in celo non est materia. tum quia materie est annexa priuatio merito que semper machinatur aliquod maleficius ex primo philosophorum. Materia est qua res potest esse et non esse septimo metaphisice.

Respondetur vno modo qd ut

rum est qd in celo est materia non tamen est corruptibilis eo qd non habet contrarius agens quod possit ipsius corrumpere. et ideo remanet incorruptibile. quia omne quod corrumpitur a suo contrario corrumpitur.

Contra tum quia illa solutio non euadit quin celus sit corruptibile quantum est de se. quia habebit intra se principium sue corruptionis scilicet materiam. tum quia secundum Philosophum omni potentie actiue correspondet in natura aliqua potentia passiva et e converso. Si ergo celus est corruptibile de se ut inferius dicitur ponendo ibi materiam oportet dare in natura aliquod agens quod possit ipsius corrumpere.

Aliter respondetur qd in celo sit materia non tamen eiusdem rationis cum materia inferiorum. et ideo illa materia non est in potentia contradictionis. nec potest quantum est de se transmutari de una forma ad aliam.

Contra quia si sic erunt due prime materie alterius et alterius rationis. consequens est falsum ergo et antecedens. falsitas contra probatur

tum quia nō sunt duo fines primi
nec duo efficientes alterius ⁊ alte
rius rationis. ergo similiter nec
due materie prime alterius ⁊ alte
rius rationis. tūz quia dubiū est
vnde sit illa alteritas in materia
hac ⁊ illa cū sola forma ille distin
guatur ⁊ sepentur ex septimo me
taphisice. tūz quia concessa illa al
teritate illa materia saltez in celo
est in potentia ad hanc formam ⁊
ad priuationem huiusmodi. ⁊ ita
de se erit in potentia contraditio
nis. s3 materia per se est ratio cor
rumpendi inquantum de se est in
potentia ad priuationem forme
quaz habet. ergo celū erit corrup
tibile.

Aliter respondetur quod in ce
lo est materia ⁊ eiusdez rationis.
non tamen est in potentia contra
dictiois. quia eius forma complet
⁊ satiat totum appetitū materie
sue respectu alterius forme.

Contra nulla forma complet
appetitū sue materie nisi quia for
maliter vel saltem virtualiter con
tinet in se omnes formas quibus
sua materia est priuata. s3 forma
celi nō est huiusmodi ergo ꝛ. pro
bo minores. quia non formaliter
patet de se. quod non virtualiter

patet de anima intellectiua. Nul
lūz enīz imperfectūz continet vī
tualiter aliquid perfectius se. ani
ma autem intellectiua est forma
omniūz perfectissima corpaliūz.

Ex predictis sequitur correla
rie vt dicit doctor subtilis vbi su
pra quod corpus celeste secundū
viam philosophi non est anima
tum. quia si sic necessario haberz
materiaz. cū anima sit actus cor
poris phisici organici.

Propterea vel esset animatū
formaliter anima intellectiua tan
tum vel sensitiua quicqd dicatur
sequitur qd habebit materiam cūz
anima sit actus ꝛ. ⁊ per cōsequēs
corruptibile.

Preterea vel celum tantūz es
set animatūz vel cum hoc esset ali
quid aliud perfectibile per ani
maz. primūz dari nō potest. quia
cum celum sit quantūz intellectus
esset quātus. nec secūduz. quia tūc
celū esset in potentia passiua ⁊ in
potentia cōtradictionis. ⁊ sic non
esset sempiternūz ⁊ necessariūz.

Sed contra hoc quia Philo
sophus secundo huius 7. xij. me
taphisice dicit celum esse anima
tum.

*Patet cum celu
no sit animatu*

Respondeo si philosophus ponit celum esse formaliter animatum anima que sit per se id esse celi contradicit sibi ut patet ex precedentibus. ideo oportet ipsam exponere.

*dupl. officium
Anime resp. cap.
informandi &
mouendi*

Notandum quod anima habet duplex officium respectu corporis scilicet informandi et mouendi. quia est forma corporis et corporis motrix. Ubi cumque ergo philosophus loquitur de anima celi exponendum est secundum conditiones qua anima est motrix corporis et non informans. et illa anima est intelligentia semper coniuncta huic orbi ut prima motrix. et talis non est nisi unica unius ita quod coniungitur orbi in ratione motricis et non in ratione informantis. Et quod hic sit intellectus philosophi videtur posse probari ex octavo philosophorum. ubi dicit philosophus quod primum mobile videtur in duo quorum unus per se moueri et aliud per se moueri et est immobile et per se et per accidens. Id quod mouetur est celum. scilicet mouens immobile est intelligentia que si esset forma celi tunc saltem per accidens moueretur. scilicet ad motum celi.

2^a via the⁵⁰⁴

Si autem loquamur secundum viam theologorum sic dicendum est quod corpus celeste est vere compositum ex materia et forma. Sic enim exponit illud Genesis. In princi-

pio creauit deus celum et terram celum scilicet empiricum plenum angelis et terram id est iuxta informationem omnium a terra usque ad celum empiricum. et illa materia quantum est de se est eiusdem rationis in omnibus.

Sed tunc est unum dubium quomodo celum est corruptibile si habeat materiam eiusdem rationis cum istis inferioribus. Respondeo quod celum simpliciter loquendo est corruptibile cum habeat materiam qua possit esse et non esse. Unde theologi habent discordare cum philosopho in hac propositione qua scilicet dicit celum esse incorruptibile et necessarium. licet enim celum sit simpliciter corruptibile secundum quid tamen est incorruptibile. Quod patet auctoritate Damasceni dicentis quod celum de se est corruptibile. tamen voluntate dei est incorruptibile. quia deus illud non vult corrumpere sed perpetuo conservare.

Ratione etiam potest probari quod celum non habet contrarium agens potens vincere eius formam. quia forma celi est alterius rationis a formis elementarum. et celum non est capax contrariarum qualitatuum. et ideo non est corruptibile nec alterabile per naturam.

Celuz nempe non est calidum nec frigiduz nec humidū nec siccū for maliter. tales enī in pssioēs nō sūt formalr in corpibus celestib⁹ sed virtualr. sicut sol dī calidus quia causat calozē in istis inferioribus Et similr saturnus dī frigidus 7 luna humida virtualr vt p3 in plenilunio. tūc enī mare crescit. 7 cuz luna est in decremēto sūt luminis tūc mare decrescit. Si vō que ratur an celuz sit aniatus. Secun dūz viā theologoz respondēdum est q^d non. vt p3 p Damascenū dī cētes corpa celestia inaiata esse.

Itēz glosa sup illud audite ce li 7 auribus pcepe terra dicit q^d p pheta nō alloqur inaniatos. s. ad celuz 7 terrā sed tantuz ad habita tores celi 7 terre. 7 hec de secūdo pncipali.

Quātū ad terciūz in quo agit Aristo. dī finitate 7 infinitate vni uersū. dicit ipse q^d vniuersuz est fi nitum 7 q^d non est dare aliqd cor pus infinituz. quod pbat plurib⁹ rationibus quas p nūc causa bre uitatis omitto.

Incipit expositio secūdi libri
De celo 7 mundo.

Et quod qui

dez igitur neq^{ue} factuz
est. Nūc incipit li

ber secundus de celo 7 mundo in quo Aristo. tractat de pncipali parte vniuersi. s. de celo. Circa quod pmo tractat de diuersita te partiū eius sō de motu ipsius.

Ad euidentiam pmi articuli qz celuz est sperice figure vt dicit Aristo. scienduz pmo q^d differe tia est inter sperā 7 orbez. Spera enī est corpus solidū vnica super ficie cōtentuz in cui⁹ medio est cē trum a quo omnes linee dūde ad circūferentiā sūt equales. sed or bis habet duas superficies cōcauā 7 cōnexaz. sepe tamē vnū poitur p reliquo. linea vero trāsiens per centrū spere applicans extrema tes suas ad circūferentiā dī axis spere. duo autē pūda axes termē nātia dicūtur poli mūdi. s. polus articus 7 antarticus. polus artie⁹ est ille q^d sp nobis p3 seu appet. 7 dī arthicus ab arthos qd ē vr̄sa qz est pprie in axe vel circa maio ris vr̄se. Dicit autē septētrionalis ab illis septē stellis que volūtur circa poluz. Polus autez antarti cus est polus illi cōp ositus qui nū quaz nobis apparet. 7 dī ab antl quod est contra quasi ptra articu.

celū ē pice figⁿ

definitio sper

definitio orbis

Spa sepe poit^r p
orbe de q^{ue}

Axis pice qd

Polus qd

Arctic⁹ unct

Septentrional⁹ unct

Antarticus pol⁹

no dicit
aliud
corp⁹ in
infinitem

Australis

Dicitur autem meridionalis quod est ex parte meridiei. dicitur autem australis quod est in illa parte a qua venit auster. Ista ergo duo puncta in firmamento stabilia dunt poli mundi. quia ad illas voluit totus mundus. Sciendum insuper quod ut habet in tractatu de spera sunt aliqui circuli ex quibus spera multis componitur. et illa supercelestis dispositio intelligitur quorum quidam sunt maiores et quidam minores ut patet in cunctis speris multis. maior in spera circulus dicitur qui descriptus est in superficie sperae super eius centrum speram dividit in duo equalia. minor vero qui descriptus est in superficie sperae super eius centrum eam non dividit in duo equalia sed in portiones inaequales. licet autem sint sex circuli maiores ut patet in tractatu de spera. hic tamen solus tanquam de tribus. scilicet equinoxialis zodiacus et orizonte. Equinoxialis circulus est ille qui dividit speram in duo equalia secundum quilibet sui partem est equidistantis ab utroque polo. et dicitur equinoxialis quoniam quando sol transit per illum quod est bis in anno. scilicet in principio arietis et librae est equinoxium in universa terra. unde etiam vocatur equator dies et noctis. quod adequat dies artificiales nocti. Est autem dies artificialis secundum philosophum ab ortu solis usque ad occasum licet vulgus sumat diem

equinoxialis

duo artificialis

ante solis ortum. dies vero naturalis est spatium viginti quatuor horarum.

duo naturalis

Circulus zodiacus est ille qui intersecat equinoxiale et intersecatur ab eodem in duas partes equales et una medietas eius declinat versus septentrionem et alia versus austrum. et dicitur a zoe quod est vita. quoniam secundum motum planetarum sub illo est vita omnino in istis inferioribus. vel dicitur a zodiacus quod est animal quia eius dividatur in duodecim partes equales quolibet pars appellatur signum. et hoc nomen speciale habet a nomine alicuius animalis propter proprietatem aliquam communem tam ipsi quam animalibus. vel propter dispositionem stellarum fixarum in istis partibus ad modum huiusmodi animalium. Iste autem circulus latine dicitur signifer quia ibi sunt signa. Ab Aristotele vero in libro de generatione et corruptione dicitur circulus obliquus ubi dicit quia secundum accessum et recessum solis in circulo obliquo fiunt generationes et corruptiones in rebus inferioribus.

zodiacus

signifer

obliquus

Nomina autem signorum et ordo et numerus his versibus immutescunt Sunt aries taurus gemini cancer leo virgo. Libra et scorpius

signa

signa

signa

signa

signa

architenus caper amphora pisces
 Quodlibet autem signus diuidit
 in ~~360~~ grad⁹. unde patet q^d in 30
 diaco sunt ~~xxxvi~~. gradus secundū
 astronomos. Itē quilibet gradus
 diuiditur in sexaginta minuta cū
 etiā quilibet circulus in spha in
 tra zodiacum intelligatur sicut li
 nea. solus zodiacus intelligitur su
 perficiē habens in latitudinē duo
 decim gradus in longitudine vo
~~xxxvi~~. ut dictū est. Linea vero di
 uidens zodiacus in circuitu ita q^d
 ex vna parte sui relinquatur sex
 gradus 7 ex alia parte sex alios.
 Dicitur linea ecliptica. quoniam quā
 do sol 7 luna sunt lineat^r sub con
 tingit eclipsis solis 7 lune. sol qui
 des semper decurrit sub ecliptica
 linea. omnes alij planete declinat
 versus septentrionē vel austrum.
 quandoq^{ue} vero sunt sub ecliptica
 Pars vero zodiaci que declinat
 ab equinoxiali versus septentrionē
 dicitur septentrionalis. 7 illa signa
 que sunt a principio arietis vsq^{ue}
 ad finē virginis dicuntur septen
 trionalia. Alia vero pars zodia
 ci que declinat ab equinoxiali ver
 sus meridiē dicitur meridionalis
 vel australis. Et illa sex signa que
 sunt a principio libe vsque ad fi

nem pisciū dicuntur meridionalia
 Cum autem dicitur in ariete esse
 sol vel in alio signo sciendū q^d il
 la prepositō in ponitur pro sub se
 cundum quod nunc accipitur sig
 num.

Orizon autem est circulus di
 uidens inferius emisperiū a supe
 riori. unde dicitur orizon idest ter
 minator visus.

Notandū insuper q^d sunt qua
 tuor circuli minores in spha. So
 le enim existente in primo puncto
 solstici estivalis raptu firmamēt^r
 describit quendam circulus qui vl
 timo descriptus a sole a parte po
 li artici appellatur circulus solst
 icij estivalis. eadez ratione vel tro
 picus estivalis dictus a tropos
 quod est cōuersio. quia sol tunc in
 cipit conuerti ad inferius emispe
 riū 7 recedit a nobis. Item
 sol existens in primo puncto capet
 cornū siue solstici hyemalis descri
 bit quendam circulum qui ultimo
 descriptus est a sole ex parte po
 li antartici. 7 appellatur circulus
 solstici hyemalis vel tropicus hie
 malis. quia sol tunc conuertitur
 ad nos.

in p
 sub

orizon

q^d ar^h minor

hic solsticij estivalis
 Tropici estivalis

tropici hyemalis

Item quatuor declinat zodiacus ab equinoxiali tantum polus zodiaci declinat a polo mundi. Cum ergo mouetur octaua sphaera zodiaci qui est pars octaue sphaere circa axem mundi et polus zodiaci circa polus mundi mouebitur. et ille circulus quem describit alter polus zodiaci circa polus mundi antartici dicitur circulus antarticus.

Alterius sciendum quod ibi quatuor circuli minores distinguunt in celo quinque regiones quibus correspondent in terra quinque plage directe sumptae. Huiusmodi autem zonarum una est inter duos tropicos que coiter inhabitabilis est propter calorem solis semper discurreris super illas. Alie vero due zone sunt que circumscribuntur a circulo arctico et a circulo antartico circa polos mundi que sunt inhabitabiles propter nimiam frigiditatem. quia sol ab eis maxime remouetur. Similiter intelligendum est de plagis terre illis directe suppositis. Ille autem due zone quarum una est inter tropicum estiualem et circulum arcticum. et reliqua que est inter tropicum hiemalem et circulum antarticum habitabiles sunt et temperate et a caliditate torride zone existentes remote inter duos tropicos et frigiditate zonarum extremarum que sunt circa po-

los. Idem intelligendum est de plagis terre illis directe suppositis. Est autem habitatio nostra in illa zona que est inter tropicum estiualem et circulum arcticum que diuiditur in septem portiones seu climata ut magis habet videri in tractatu de sphaera. In alia vero que est inter tropicum hiemalem et circulum antarticum nulla est habitatio hominum cum ibi nullus sit accessus ratione torride zone. unde probabile est quod sit aquis cooperta.

Demum sciendum est quod in celo secundum Aristotem in hoc libro possunt signari sex differentie positionum. scilicet sursum deorsum dextrorsum sinistrorsum ante et retro. Quod sic patet. ad hoc enim quod celus reuoluatur necesse est ponere polos ut dictum est quorum unus habet rationem sursum. scilicet arcticus et alius rationem deorsum. scilicet antarticus. Et est ponere duo emisphaera quorum unum habet rationem ante. alterum vero habet rationem retro.

Item necesse est ponere quod in emisphaerio una pars sit ex qua celestia corpora simplicia prius appere incipiant. altera vero pars ex qua desinant. et hoc totum de facili necesse est ymaginari. si quis ymaginet hominem qui habeat pedes in polo antartico et caput in polo arctico et habeat faciem versam ad nostram emi-

circulus antarticus

et sphaera quatuor
zonarum

et de
magna

et de
et de

longitudinem
et de
latitudinem

et de
et de

et de

et de
et de

superius et habeat brachiū dextrā
cōtra orientē et sinistrā cōtra occi
dentes. Sumit igitur longitudo celi
longitudo sive longitudinē hōis sic ymagina
latitudo ti et latitudo sive eius latitudinem
licet celus sit sperice figure. Astro
nomi autē sumūt longitudinē ēre
habitabilis ab oriēte ad occidentē
latitudinē vero sive distantia poli
artifici et meridici. qz maior est di
stantia ab oriēte ad occidentē qz
poli artici ad meridiē. Qd at
dextrū celi sit circa orientē ex hoc
patet qz in illis corpibus que mo
uētur ad locum et magis in una p
te qz in alia suscipiunt motoris in
fluentia ppter ponit dextrū et sin
istrū sicut in animalibus que mouent
motu pgressiuo et in quibz virtus
cordis est motrix et magis vigz in
parte dextra. cuius signū est maior
fortitudo animalis in pte illa. ppter
quod et illaz pte primo mouēt qm
incipiūt ambulare. Quz igitur intel
ligentia mouēs celus maxie influ
at in pte oriētalī vt pprobabiliter cre
ditur. ideo oriēs cōgrue ponit de
xtra pars celi. et hoc de primo ar
ticulo.

Quantū ad secundū articulus
in quo videndus est de motu celi
Sciendus qz sive theologos decez
sunt celi seu spere celestes. quarū
prima est spera lune. secunda est

mercurij. tertia est veneris. quar
ta solis. quinta martis. sexta iouis
et septima est spera saturni. Iste
autē septē spere dicūtur spere se
ptem planetarū quoz ordo et nūe
rus haberi potest per lras duarū
diāonū huius versus. Post sim
sum sequit ultimo luna subit.
Dicūtur etia istī planete stelle er
ratice eo qz quilibet habet ppter
celus et non figit in firmamēto vt
alie stelle sed habet motus distin
ctos. octaua spera est firmamētus
in quo sunt stelle fixe. nona spera
est celus cristallinū quod est pma
mobile sive theologos. decima spe
ra est celus empirēū quod est imo
bile in quo habitāt aie beatorum
Istarū autē sperarū quelibet infe
riores sperice circūdat. figura
autē sperica que est figuraz capa
cissima recte cōgruit celo cum oia
contineat. Mouet vero nona spe
ra motu diurno ab oriēte in occi
dentē et iterū in orientē directe re
diens suoqz impetu oēs alias spe
ras secū rapit infra diez et noctem
circa terrā illis cōtra nitētibus.
Quilibet autē septē planetarum
habet sperā propriā in qua defer
tur motu ppter cōtra celi motum
sub zodiaco et in diuersis spacijs
metē. vt saturnus tribus annis in
piter duodecim. mars et sol. ccc. et

Sim

Sim

8. p. a. e. f. m. a.
9. p. a. c. l. u. o. y. s. t. a. l. i.
10. p. a. c. e. l. i. e. m. p. i. r. e. u.

ta
xxx
duobz annis

diebus et sex horis. Venus et Mercurius fere cum sole feruntur. Luna vero viginti et septem diebus et octo horis. De firmamento autem mouetur proprio motu sub zodiaco dubium est. Circa quod fuit opinio Ptholomei quod mouetur sub zodiaco centum annis gradu uno ita quod complet cursu suum in xxxvi. milibus annis. Imaginatur enim in nono celo quedam zodiacum ad instar zodiaci qui est in firmamento sub quo dicitur formaliter moueri motu proprio. quod verum sit verum dubium est ut dicit doctor deuotus sanctus Bonauentura quarta distincti. secundi sententiarum quod tertia. Et adducit ad hoc rationes cuiusdam. Vbi probantis celum stellatum non sic moueri ab occidente in orientem. quia tunc aliquando foret in principio cancri noni celi stella illa que alias sit in principio capricorni noni celi. et hec de celo et mundo dicta sufficiant secundum magistram Nicolaum dorbellis de prouincia Euronie ordinis minorum.

Incipit expositio primi libri de generatōe et corruptōe Aristoteli.

de Generatōe et corruptōe
Incipit liber de generatōe et corruptōe

et cuius subiectum est substantia corporea inquantum habet in se principium motus.

Ad cuius euidentiam notandum quod licet motus large sumptus sit in quatuor generibus. scilicet substantia qualitate quantitate et ubi ut habetur tercio philosophorum. motus tamen ad formam non potest esse in ubi. quia per tales motus non acquiritur nova forma sed nouus situs. accipiendo ergo motum ad formam ut includit mutatores habet esse in tribus generibus. scilicet in substantia. et hec dicitur generatio vel corruptio. in quantitate ut augmentatio et diminutio. in qualitate ut alteratio. Unde ergo ille liber sit de omni motu ad formam oportet ibi determinare non solum de generatōe sed etiam de augmentatione et alteratione. Sed quia generatio iter illa est principalior augmentatio vero et alteratio sunt quasi annexa. ideo ille liber intitulatur de generatōe.

Diuiditur autem iste liber in tres partes. quia in prima parte determinatur de generatōe secundum se et de eius annexis in secunda vero de natura generatorum et corruptorum. in tertia vero de causis naturalibus omnium generatorum et corruptorum. Prima pars

1
2
3

cōtinet totū primū libzū. secunda
incipit in principio secundi. tercia
vero circa finez secūdi libzū ibi. qz
vero quedā generalia.

diff. in
gmoz et
alioz

Quantū ad primū libzū pzo
ponit Aristo. differētiāz inter alte
rationē et generatōez. qz in altera
tōe manet idēz subiectūz sub vtro
qz extremoz. non sic autē in gene
ratōe sed totū mutatur in totū.

cathegor
matic

Pro quo notandūz qz totū su
mitur ibi cathegreumatice et non
sincathegreumatice. Dicuntur autē
dictōnes cathegreumatice que sig
nāt rem vel dispositōez rei q̄ subi
citur vel p̄dicatur in enūciatōe vt
homo albus currit. homo enīz sig
nificat rem que subicitur et albus
significat dispōez subiecti et li cur
rit significat rem que p̄dicatur.

Sincathego
matic

Dictōez at sincathegreumatice di
cuntur ille que nō significāt rem ne
qz dispositōez rei s; magis modū
determinatūz rei. verbi gratia. oīs
homo currit. ly omīs est dictō sin
cathegreumatica. qz nō significat
rez neqz dispositōez rei s; magis d̄
terminat rem ipsaz puta hoīez acci
pi distributīue. p omnib; suis pti
bus subiectiuis. Ad propositū
totū acceptū sincathegreumatice
definiat ipsaz rem accipi. p qua
libz sui pte. et sic accipiēdo in gene

ratōe simpliciter totū nō transit in
totū. qz tūc eēt sensus qz res fm q̄
libz sui ptez trāsiret in quālibet p
tem alteri totius. vt si ex aere ge
neret aqua matia et forma aeris
trāsiret in māz et formas aque qd
est falsūz. matia enī que ē sub for
ma aeris nō corrūpitur. s; in eodē
instātī in quo corrūpitur forma
aeris introducīt in eadē materia
forma aque. Totū autē acceptūz
cathegreumatice significat rez ipaz
cōstitutaz ex p̄tibz. et sic in gene
ratōe simplr fit mutatio in forma
sbalī a qua est esse rei. iō totūz d̄
trāsire in totū qz totū esse aeris in
totū esse aq̄ vel eodē d̄ trāsire. nō
sic at in altatōe. qz ibi non fit mu
tatio in for^a sbali s; tātz in accūli
vt qū hō alb^o fit niger remāet ei^o
for^a sbalis et fit solūz variatio in
accūtib; Deū on dicit Idēs an
sit dare generatōz simplr vel tātz
generatōz fm qd. Ad c^o euidētia
dico qz generatio est p̄cessio a nō
esse ad esse. et corruptio ab esse ad
nō esse. Dicit qz ens simplr pōt ca
pi triplr. pzo mō ens simplr d̄
sba et nō ens simplr d̄ accidens.
accidētia enī sunt entia in eo qz ētis
idēst p opatiōz ad sbaz vt habet
vij^o. metaphice. Secundo modo
ens simpliciter dicitur ens vel res
nō ens vero simplr dicitur nihil.

Nota

materia. nō cor
rumpit ex materia
forma

Generatio ē ex non
ē ad ē
Corruptio ab ē ad
non. ē
ens simp^o 3. p^o
ens simp^o d̄ sb
nō ens simp^o d̄ acci
2° ens ut res.
negatiue d̄ nihil

3° de ens i actu
no ens simplr de
ens in po & no in
actu ut in pma

Tercio mo ens simplr dicit ens i
actu. no ens aut simplr dicit ens
in poteria 7 no in actu vt materia
pma. Accipiendo ergo ens simplr
pmo mo gnatio sbalis est gnatio
simplex. qa est pcessus de no esse
ad esse simplr siue ad esse sbiale.
Itē accipiendo simplr tercio mo
generato sbalis simplr dicit gene
ratio. qa subiectū ei² est ens in po
teria 7 no in actu. s. matia pma.
S; accipiendo ens simplr secūdo^o
no est aliqua generatio simplr. qz
tunc aliqd. pcrearet ex nihilo qd
est cōtra omēs phantes. Est ergo
generatio duplex. s. sbalis que di
cit generatio simplex 7 accūialis
que dī generatio fm quid.

aliud dubium

2°

comi uia) hma
alterius & tpo

Alterius mouet Aristot. aliud
dubiu videlz an sit eadē materia
cōtrarioz. Ad quod respondet q
sic. qa cū contraria generent ex se
inuicem vt ex aqua generat ignis
oz q sit vna eoz matia. Itē qñ
ex aqua sit ignis qa desinit forma
aque 7 corrupit eadez matia nu
mero que erat sub forma aque in
eodē instanti hz esse sub forma ig
nis ita q corruptio vni² est gene
ratio alterius 7 ecōuerso.

Notandū tamē fm Scotū dī.
xiii quarti sniaz q licet sit eadez
materia. nūero in generato 7 cor
rupto non tamē in duob² genera

tis simul existētibz. alia est enim
materia numero in te 7 alia i me
lz sit vni² ratōis in te 7 in me. 7
sic debet intelligi dictū. Vbi in h
prio q materia vt quid est omni
no indistincta qd est verū fm rēz
quia. s. vni² rōis est.

Consequenter diffinit Aristot.
alteratiōez dicens q alteratio est
mutatio a cōtraria qualitate in cō
traria qualitatē vt ab egritudine
in sanitates.

De augmentatione .

d. Augmen

tatione it. Dic agit

Aristot. de augmētatiōe 7 dimi
nūtiōe. Est at augmētatio pexistētis
quātitatis additāmētuz. Dimi
nūtiō vō est pexistētis quātitatis minora
mētuz. Duplī at pōt sumi aug
mētatio. s. large 7 stricte. large enī
cū quātuz quāto addit augmētuz
efficit fm quē modū 7 inaiata cre
scūt. augmētāt enī paries cū lapis
lapidi addit. Dropue at augmē
tū sumit cū qlibet ps audī ē audā
vt cū p nutrimentuz ad singlas par
tes nutrimentuz trahitur. 7 sic con
uenit solis aiatis. Tria autē re
quirūtū ad augmentuz reali pro
prie dictuz. prio q quelz pars au
di sit audā. s. qz maēat idē quod
auget. tercio vō q augmētū beat

deff aln
mtf

deff augm
12

duplī sumi

qn p pnt
assumit

3 ngrūh
ad augm
1°
2°
3°

2
fieri aliquo adueniente ⁊ diminutio aliquo recedente.

Ad cuius evidentiaꝝ pꝛio poit Aristo. quādaꝝ distinctioꝝ de parte. s. fm formā ⁊ fm materiā.

Pro quo notādū vt dicit doctor subtilis. xliij. dis. quartū sniarum qꝫ ps fm formā non est idēz quod ipsa forma. sed vtraqꝫ ps est ps integralis totius ⁊ vere composita ex materia ⁊ forma. vnde vocat Aristo. carnē materiā nō autē materiā carnis. Pars igit fm speciē vel formā est que tante vꝛutis est ⁊ quātitatis qꝫ sibi posset cōpetere pꝛia actio nō quidē vt supposito extra totū sed sic pꝛia qꝫ non tā tūz cōcurrat ad actiōnē totius.

huiusmodi autē pars pōt cōgrue dici ps fm formā. qꝫ forma dat esse ⁊ agere. Pars vō fm materiā dicit que nō est tante vꝛutis ⁊ quātitatis qꝫ possit habere actōes pꝛopꝛiaꝝ in toto. s. tā tūz pōt cōcurrere ad actōes totius. Potest enī dari ita modica caro qꝫ ei non potest competere pꝛia actio. Et qđ didūz est de carne intelligēdū est de omnibꝫ habētibꝫ formā in materia. Huiusmodi autē distinctio vt dicit Aristo. est euidentiaꝝ in brachio ⁊ manu ⁊ in alijs que sunt dissimiliūz partiū qꝫ in carne vel in osse vel in alijs que sunt cō

similiū partiū. quod ex hoc patet pōt. actio enī facit scire formā. ⁊ qꝫ actio manus ⁊ brachij ⁊ huiusmodi organoꝝ quorū est mouere ⁊ agere aliquas actōes extrinsecas est magis nota qꝫ actio carnis vel ossis quorū est cōuertere alimētūz ⁊ agere actōes intrinsecas. iō in illi faciliꝫ cognoscit ps fm formā vel materiā qꝫ in istis. Dicūtur autēz caro ⁊ ossa ptes similiū partiū qꝫ quilibet pars carnis est caro ⁊ sic de alijs. Manꝫ vō ⁊ brachia dñr ptes dissimiliūz partiū. qꝫ nō qꝫ libet pars manus est manus. ⁊ sic de cōsimilibus.

His premisissis pōt videri quōd quilibet pars aucti est aucta que est pꝛima conditio augmēti pꝛopꝛie didi. in augmento autē transmittit cibū ad singulas ptes mēbroꝝ nō ad singulas qꝫ tuncqꝫ minas sed ad tales ptes in qbus possit reservari virtus ⁊ actio cōuertendi ad se transmissūz alimētūz. Tales autē ptes sunt ptes fm formā. Et ideo qꝫ libet ps aucti est aucta loquendo de pꝛibus fm formā non autē fm materiā.

Secūdo ad euidentiaꝝ secunde conditiois ostēdit Aristo. quomō oportet manere id quod augetur qꝫ videlz manet idē qꝫ tūz ad partes fm formā nō fm materiā. L^o

actio facit scire formā

ptes similiūz partiū

ptes dissimiliūz partiū

in augmento cibū transmittit ad singulas ptes

pars 2^a in ma fuit

oppositu e ad p 2^m

conversio ab in
alim.

no
Comp aug ad
gma

Exemplu

1°

2°

no
Comp aug ad
nutritio

ratio est. qz pars fm materia fluit
id est est in ppinqua dispositione
ad finendū ppter defectū quātita
tis virtutis p quē in toto cōserua
retur. Et qz non hz quātitatē suffi
cientē vt aliqua p ad sui cōserua
tionē sibi aggeneret. p oppositum
est de pie fm spēs vel formas op
positis rōnibus.

Tercio ad euidentia z terci con
ditōis ostendit Aristo. quō adue
niente aliquo fit augmētuz dicēs
q hoc fit p ouerliōz cibi in alitū.

Consequēter Arist. compat au
gmētuz ad generatiōez dicēs q si
cibus acciper formā carnis per se
existētis tūc esset generatio. si aut
cōiunct^o mēbro tūc est augmētum
Et ponit exempluz qz cōtingit di
obus modis ex lignis facere ignē
Uno mō q ad ignē existentē ad
iungātur ligna 7 sic est augmenta
tio qz ille ignis auget. Secūdo si
illa ligna p se incēderent tūc esset
generatio. Deinde Aristo. com
pat augmētuz ad nutritiōez dicēs
q generatio sit p aggeneratōz car
nis quante seu maioris. Assignat
autē causas taz augmenti q nutri
menti dicēs q causa eorū est natu
ra aialis cōuertēs in se alimentuz

qz quidez inest toti aiali non rōe
materie sed rōe forme. Secundū
enī In libro de longitudie
7 breuitate vite vita cōsistit in ca
lido 7 humido. non sic autē in fri
gido 7 secco. quia frigidū 7 siccu
imobilitant. vnde terra que ē fri
gida 7 secca est imobilis. vita vo
indicat p sensuz 7 motuz. qz autē
calor naturalis deficiēte humido
nutrimētali agit in humiduz radi
cale sen naturale ipsuz cōsumēdo
in quo tamē est vt in subiecto. idō
seipsuz destruit ppter quod defi
cit vita que est in calido 7 huīdo
siue consistit. Necessariū est er
go alimētuz ad restauratōez dep
diti. vnde quādo natura plus po
test cōuētere q sit depdituz non
tantū erit nutritio s3 etiā augmen
tuz. Quādo vero non pōt āplius
cōuētere q sit depditio tūc defiē
augmentuz. Et tanta finalr est de
bilitatio vtutis q aial morit. sic
enī ymaginari debem^o q per alē
mentuz sp generat caro mixta ta
men impar. 7 propter huiusmodi
imparitatē ita debilitat virtus q
nō pōt tātuz cōuētere quātuz fuit
depdituz. 7 tūc cessat tēpus aug
menti. ad vltimū autē tantū debi
litat q non pōt vltērius cōuēterē.
7 tūc deficit alere 7 morit. Exem

nutri cōst
calido 7
humido

dup fact

gene

metaph

manif
manif

plus huius patet in aqua mixta vi
no que virtute vini in ipsius couer
tit reddit tamen ipsius impurius. et
quanto plus apponit tanto impu
rius redditur. ita quod finaliter eius
virtus deficit et fit totum aquaticum.

q. Noniam

est primum. Quia an
tiqui determinantes de generatione
elementorum videbatur congregatione
et separatione et ita mixtione et tactu.
quia in congregatione est quedam
mixtio et quidam tactus reservatur
Ideo Aristoteles consequenter determi
nat de istis. Et primo de tactu di
cens quod tactus potest sumi duplici
ter. scilicet proprie et metaphorice. Tactus
proprie sumptus est in habentibus po
sitionem in loco quorum ultima sunt si
mul actus et passus ad inuicem.
Ad euentiam tactus metaphorice
sumpti ponit Aristoteles. quod mouens
et agens conueniant et differant. conue
niunt enim quia sicut est dare mouens
motus et mouens immobile sic est dare
agens passum et agens impassum.
Differunt autem quia mouere est in
plus quam agere. omne enim agens mo
uet sed non conuerso. sed tunc solum
mouens agit cum mobile patitur. et
hoc passionibus secundum quas fit
alteratio ut calore et frigore et hu

iusmodi. unde angelus mouens ce
lum non proprie tangit vel agit. quia
celum non patitur huiusmodi passi
ones. Pro quo sciendum quod sub
stantie sepe mouent corpora cele
stia. corpora vero celestia mouent
hec inferiora. et hec inferiora mo
uent seipsa ad inuicem. Intelligentie
autem mouent corpora celestia non mo
ta nec passa. Corpora vero celestia
mouent hec inferiora mota passa
ita quod cum intelligentie moueant cor
pora celestia est contactus metaphi
sicus tam ex parte agentis quam tacti
quia nec intelligentie mouendo. pro
prie agunt nec celestia corpora pa
tiuntur. Sed quando celestia corpora
mouent hec inferiora est ibi tactus
metaphoricus. sed causa eius videtur
oriari ex altera parte tantum.
Nam ex parte horum inferiorum ubi est
aptus natus reperitur tactus proprie
sed ex parte celestium non quod tangunt
impassibiliter. Cum vero hec infe
riora se tangunt ad inuicem est ibi
omnino tactus proprie et agendo re
patiuntur ex eo quod coequant in mate
ria et habent formas distinctas
que sunt capaces contrariarum qua
litarum ut caloris frigoris et huius
modi. non sic forme celestes ut di
ctum est in primo de celo et mun
do.

nota

Substantie sepe mouent
corpora celestia
corpora celestia mouent
hec inferiora quod mouentur
se ipsa ad inuicem

dup. Tactus

pprie

metaphorice

mouens motu
mouens immobile

nota

10

deff mixtionis

ppositas mixti

utro elta maneat
in mixto 2^m sub³
p^o 1^m scilicet
com
Aurum

alia ratio

forma elem^{en}ti et
for^{ma} mixti no opati
untur

Deinde determinat Aristot. de
mixtione dicens q^d mixtio est misce-
bilitas alteratorum unio. dicunt tamen
miscibilia illa que cum agunt patiuntur
ad invicem cuiusmodi sunt elementa
possunt misceri et facere ex se unum
aliud. quoniam quolibet elementum est
contrarium alteri. Est autem proprietas
mixti q^d quolibet pars mixti est mix-
ta sic quolibet pars aque est aqua.

Circa premissa potest dubitari
utrum elementa maneant in mixto sine
substantia. Ad quod dicendum secundum
doctorem subtilium dist. xliii^a. secundum
iniciam q^d elementa non manent in mi-
xto sine se habere remissa. sicut dicit
Commentator siue non remissa sicut
ponit Avicenna. quod probatur sic. quia
forma elementorum est nata constituere
cum materia suppositum per se
subsistens in genere substantie. Si
igitur est ibi forma que perficiens ma-
teriam constituit compositum ex ma-
teria et forma per se subsistens. et sic
est de materia et forma aque. Si
militer est de alijs tribus in quorum
mixtione essent quatuor supposita
subsistentia quod videtur inconve-
niens. Item forma ignis consequi-
tur quantitas et similiter formam aque. sed
non potest esse eadem quantitas duo-
rum subiectorum. ergo vel duo corpa
erunt similiter vel non quolibet pars mixti
erit mixta. Dico ergo q^d forma ele-

menti et forma mixti non copatiuntur
se. unde sic est impossibile ille qui ex
aqua sit ignis magis perfici simul for-
ma aque et forma ignis. sic hic cum
dicunt q^d mixtum generatur ex elemen-
to vel elementis et contrahitur in illa
talis erit impossibilitas inter for-
mam elementis et formam mixti. Dico
ergo q^d licet mediis dicatur componi
ex extremis ut rubrum ex albo et ni-
gro. tamen illa compositio non est nisi
si convenientia quedam. quia nullus po-
nit quin qualitates medie sint simpli-
ces. unde propter illam convenientiam
naturalem medij cum extremis que
non est extrema ad extremum. dicunt
extrema esse et manere in medio.
Et non dicunt q^d extremum sit in ex-
tremo. sic in mixto dicitur manere
forme elementorum. propter naturalem
convenientiam que est forme mixti cum
elementis vel formis elementorum que
convenientia est unius elementi ad aliud

Item Aristot. vult q^d forma ge-
niti mixti est actualior et perfectior
forma elementis. ita q^d forma elementis
inferior et potentialior est. et ideo dicunt
elementa manere virtualiter sic imperfecta
et inferiora manere in superioribus
in quibus non manent nisi virtualiter. unde
postquam dixit q^d elta manent in mixto
subdit saluat enim virtus eorum. Dicit
ergo q^d elta non manent in mixto sed
sunt. nec oportet dicere q^d plus maneat

alia ratio

q̄ extrema maneāt in q̄litate media
vel sic sensitiua ⁊ vegetatiua maneāt
in intellectuina.

Sz cōtra p̄dicta arguit. nā sic
est dictū p̄t^o mixtio est miscibiliū
alteratorū vnio. ex quo sumitur
duplex argumentum. nam dicit
alteratorū nō corruptorū. g^o si mi
scibilia nō corruptūnt maneāt secun
dū ibaz. Dicit ēt q̄ est vnio. vnio
āt nō est corruptorū sz entium igit̄
cū mixtio sit vnio miscibiliū misci
bilia maneāt fm substantiāz. Item
qualitas elemēti nō est sine elemē
to. sz q̄litas elemēti appet i mixto.
igit̄ ibi ē elemētūz. maior pbat p
Aristo. tercio de aia. hūiditas aq̄
nō est sine aqua. Itē p̄rio celi. mi
xtū mouet fm naturā elemēti p̄e
dūantis. sz si effectū est causa ē er
go si graue adū mouet deorsūz ē
in terra adualr. Itēz quito meta
phice. Elemētūz est ex quo res cō
pō. ē ⁊ est imanens. ergo substantia
elemēti manet.

Ad illa dicendūz est ⁊ primo
ad p̄mū dicit q̄ mixtio est vnio
alteratorū. dico q̄ si mixtio accipi
tur p̄ vltimo instanti generatōis
in quo miscibilia corrūpūnt quā
tūz ad suas formas tūc mixtio est
miscibiliū p̄mū alteratorū vnio
inquātūz in vno effectū cōi in quo
sicut in effectū saluatur virtus eo

ruz fm Aristo. vnde q̄ miscibilia
oportet p̄mū alterari anteq̄ vnīa
tur in vno effectū. non ppter hoc
oportet concludi q̄ maneāt in illo
effectū cū mixtio etiā sit genera
tio quedā fm Aristo. non accipi
pitur hic vnio p̄prie. vnde quia
ibi cōtinentia virtualiter est vt di
ctūz est ⁊ fm cōueniētiāz ideo ibi
dicatur vniri. Ad aliud cū di
citur qualitas elemētoz nō est si
ne elemēto suo. dico q̄ nō sunt ibi
qualitates elemētoz suoz sed cō
similes eis. vñ ibi est cōueniētiāz
qualitatis natural elemēti cū qua
litate mixti. in mixto enīz quanto
calido est calor aliūz q̄ in igne sz
sunt similes in aliquo. Calor enīz
ignis alterat ad ignem ⁊ calor mī
xti ad carnez ⁊ nō ad ignez. vnde
qualitas mixti est p̄fectior q̄ qua
litas elemēti. Ad aliud de qua
litate p̄dominante dico q̄ p̄dūz
illud ē cōueniētiāz in illa q̄litate q̄
est p̄ncipiū mot^o local. vñ mouēs
deorsūz est grauitas p̄ncipiū. ⁊
sic oia mixta hñt talē q̄litate que
magis ouenit cū terra q̄ cū alio
elemēto. vnde si elemēta eēnt adū
in mixto cū nō eēnt ibi sine suis q̄
litatez magis eēt ibi mot^o violen
tūz q̄tū ad tria elemēta q̄ nālis.

Ad vltimū dico q̄ illa diffinī
tio elemēti cōuenit formalr mate

rie prime. naz illa apparet in re q̄
ex ea ɔponitur.

Incipit expositio secundi libri
de generatioe ⁊ corruptione.

¶ Mixti

one iē. Postq̄
Philosophus in
prio libro d̄terminat
de generatioe ⁊ corruptione
consequenter in hoc secundo d̄ter
minat de iplis corporibus natu
raliter generatis ⁊ corruptis. s. de
quatuor elemētis.

Post autēz distīctōnez eorū
secūduz quadruplicē cōbinatiōē
quatuor primariū qualitātū tangi
biliū que sunt caliditas frigiditas
hūiditas siccitas. Iste enīz quatu
or qualitates faciūt sex cōbinatio
nes quarū quatuor sunt cōpossibi
les due vero incōpossibiles. s. cal
idus ⁊ frigidus. humidus ⁊ siccus.
quare ex istis duabus cōbinatiōi
bus nullus elementū est. contraria
enī in eodez simul esse est impossi
bile. Secundū ergo quatuor com
binatiōes cōpossibiles sumūz qua
tuor elemēta. Ignis enī est calid⁹
⁊ siccus. aer humidus ⁊ calidus.

¶ p̄me q̄litates elemē
caliditas frigiditas
hūiditas ⁊ siccitas
sex combinatiōes
q̄r cōpossibiles
⁊ incōpossibiles

¶ ignis
calid⁹ ⁊ sicc⁹
hūid⁹ ⁊ calid⁹
Aqua
hūida ⁊ frigida
Terra
frigida ⁊ sicc⁹

aqua hūida ⁊ frigida. terra frigida
⁊ sicc⁹. Dicuntur autē ille qualita
tes p̄rie qz nō fluūt ab alijs s. oēs
aliē qualitates siue contrarietates
fluūt ab istis seu ad eas reducunt
Iste autē qualitates nō depēdēt
ad inuicē. Caliditas enīz nō depē
det a siccitate nec ecōuerso ⁊ sic d̄
alijs de frigiditate ⁊ hūiditate.
Secūdarie autē qualitates sunt que
dependēt ab istis. s. durū ⁊ molle
asperū ⁊ lene. albū ⁊ nigrū ⁊ sic d̄
alijs. Calid⁹ vo sic diffinitur
a Philo. Calidū est congregatiū
hōgeneorū ⁊ disgregatiū ethero
geneorū. ⁊ d̄r homogenea ab ho
mos qd̄ ē vniū ⁊ genus. inde hōge
nea d̄r q̄ sunt vni⁹ generis v̄l na
tur. Etherogenea d̄r ab etheros
qd̄ ē variū. v̄n etherogenea quasi
vari⁹ generis. Ad euidētiaz h̄
sciēduz qz calid⁹ rarefacit ⁊ rare
faciēdo quicqd̄ ē subtile eleuat ⁊
euaporat. iō d̄r cōgregat hōgenea
qz grossa ⁊ grauia relinqt deorsū
leuia autē ⁊ subtilia facit ascendere
sursūz. Et qz calor cōiungit leuia
leuib⁹ ⁊ grossa relinqt euz grossis
iō d̄r cōgregare hōgenea. v̄n vide
m⁹ in estate qz caro calefit ⁊ rare
scit ⁊ porz aperit⁹ ⁊ humiditas
natural̄ inde exit. frigidū autē est cō
gregatiū hōgeneorū ⁊ etherogēo

Definitio
Calid⁹.

Definitio
Frigid⁹.

173. Frigidū enī cōstipat ⁊ stringit
⁊ iō nō sepat subtilia a grossis s; ^{3^a digestio}
coagulat ea simul. vñ videmus in
hieme q; cōstringit caro ita q; hūi-
ditas nālis non exit. ⁊ inde ē q; ce-
lebrior est digestio in hieme q; in
estate. non cōputata at digestione
cibi in corpe poit triplex digestio
pria est qua cib⁹ digerit in stoma-
cho. secūda ē in epate ⁊ ibi genera-
tur hūiores. Dein hūiores dirigunt
vel deriuantur ad mēbra ⁊ ibi di-
gerit cibus. Tercia digestio p nu-
tritiuam cōuertit ps ⁊ in libaz cor-
pis ad cōseruatōz indiuidui ⁊ alia
reponitur ad cōseruatōz spēi ita q;
nutritia prepat ⁊ dispoit materiā
generatiē. efficit enī semē ex super-
fluo terciē digestiōis. vt p p̄m
xv°. de aīalibus. Huiusmōi sig^a
est q; mltā ⁊ supflua comestio au-
gmētāt materiā spmatis ⁊ excitat
generatiuā. Nota tñ q; caliduz
paccūs h; frigefacere ⁊ frigidū ca-
lefacere. verbigra adueniēte calo-
re aperiantur pori ⁊ hūiores natu-
rales exhalāt ita q; corpus interi-
us frigescit. Silr frigus cōstringit
corpus ⁊ retinet humores int⁹ ita
q; corpus efficitur caliduz.

Dumidū vero est quod nō est
terminabile termino pprio. bñ aut
est terminabile termino aliēo sic terra

lapis ⁊ huiusmodi.

Est etiā notanduz prout dic^t
q; predictarū qualitatz due sunt
actiue. scz caliditas ⁊ frigiditas. ⁊
due passiue scz humiditas ⁊ siccitas.
que due dicuntur passiue q; nō
sunt adeo vehemētis actiōis sicut
aliē due. hoc tamen non obstante
sunt actiue. alioquin non continge-
ret ex terra generari aquā nec ecō-
uerso si inter siccitatez terre ⁊ hūi-
ditatez aque non esset actio ⁊ pas-
sio. Ista enīz elemēta cōueniūt in
frigiditate. similr aliē due. scz cali-
ditas ⁊ frigiditas dicuntur actiue.
non q; omnino non sunt passiue s;
quia minus sunt passiue q; hūmī-
duz ⁊ siccū. alioquin ex aqua nō
fieret aer que cōueniūt in hūmido
neq; ex terra ignis que cōueniūt
in sicco. In generatōe autē elemē-
torū ex vno pugillo terre fiunt de-
cem aque. ⁊ ex vno aque decem
aeris. ⁊ ex vno aeris decem ignis.
Cuius ratio est. quia aqua in de-
cuplo est rarior q; terra ⁊ aer q;
aqua ⁊ ignis q; aer.

Dicit insuper Aristot. quod in
elementis habentibus symbolum
idest cōuenientiaz in aliqua quali-
tate facili⁹ est trāsitus. ⁊ rō q; fa-
cili⁹ ē transmutare vñ q; multa

De finitio humiditatis

1 actiue caliditas ⁊ frigiditas
2 passiue humiditas ⁊ siccitas

multiplicatio elem^{torū}
proportional^{iter}

q^u hanc symbolus est
non com^{it} p^{ri}mo nisi
p^{er} accidens

Unde si ex igne fiat aer eor^{um} trā
mutatio erit facilior. quia cōueni
unt in vna qualitate scilicet in cali
ditate. Et si humiditas domine
tur siccitati ignis statim ignis effi
cietur aer. Ubi nota q^{uod} l^{iter} qua
litas symbola vtpote caliditas ig
nis nō corrūpat p^{er} caliditatē aeris
cūz non cōtrarietur. corrūp^{it} tū
p^{er} accidens ad corruptiōez sui sub
iecti. Scienduz insup q^{uod} cogni
to q^{uod} ignis excedit in caliditate ita
tum possum^{us} cognoscere que qua
litates p^{ri}mo cōueniūt alijs elemē
tis. Cum enīz aer sit calidus 7 hu
midus caliditas nō p^{ri}mo cōueit
ei q^{uod} posita est p^{ri}o igni quare cō
ueniet ei p^{ri}o hūiditas. quo scito
cognoscim^{us} que qualitas p^{ri}o cō
ueniat aque. naz humiditas cōue
nit p^{ri}mo aeri. igit^{ur} frigiditas con
uenit p^{ri}o aque ergo frigiditas nō
p^{ri}o cōuenit terre q^{uod} cōuenit p^{ri}mo
aque. Erit igit^{ur} terra p^{ri}mo sicca.

Et notanduz q^{uod} licet humiditas
aque sit magis compacta prop^{ter}
frigiditatem 7 densitatē materie q^{uod}
sit humiditas aeris 7 iō magis hu
medet. tamē ille non est p^{ri}mo esse
dus humiditatis sed p^{ri}or ei esse
dus est fluere 7 esse male termina
tuz terminio p^{ri}o 7 bene terminio
alieno. 7 hec maxie cōueniūt aeri.

Deinde scienduz q^{uod} triplex est in

terficiū seu regio aeris. s. inferior
media 7 supior. inferior ps aeris
prope terraz est habens aliqd ca
loris 7 aliqd frigoris. superior
autē ps pura est 7 rara. p^{ro}p^{ter} vī
cinitatez ignis calidaq^{ue} vehemen
ter. Inferior autē pars que est cir
cūz circa terraz habz frigus ex se
propter aquā 7 terrā. calida autē
est ex rep^{er}cussioē siue reflexioē ra
dioz solis ad solidaz plantiē ter
re 7 aque. efficitur enī non inflam
mans sed quasi vapores sui natu
ra quidē phibens vt non cōbura
tur vel incendat^{ur}. Reflexioē autē
radioz euocata spirat ex se vapo
rez. Regio autē aeris media per
eque distantia quidē ab his duo
bus sumpta frigida est valde. p^{ro}p^{ter}
causaz oppositaz cum nō hēat
calorez ex vicino igit^{ur} nec a radio
ruz reflexioē eo q^{uod} radij non refle
ctuntur ad transparēs peruiū aut
dyasonū s^{ed} tātū ad solidū planū.
Ex vaporibus igit^{ur} eleuatis ab
aqua vel a terra causant^{ur} in istis
regionibus aeris. pluuie. venti. to
nitrui. comete. 7 cetere imp^{er}ssioēs
secunduz q^{uod} vapores eleuati sunt
calidi aut frigidi subtilēs aut gros
si sū q^{uod} alias varietates vaporuz
eorūq^{ue} varias eleuationem vt m^{ul}
tipliciter declarat Aristo. in libro
metheoroz.

Inferior
media 2
Superior

motus
solis
grauitas
com

met^{eor} causa
pluuie
venti
Tonnua
comete

3^a regio auri

q Alia uero

ic. Hic declarat cōter

Hic de causa efficiēti genera
tōis et corruptōis dicens q̄ huius
causa est motus solis in circulo ob
liquo. videm⁹ enī q̄ ad nos sole
accedente fit generatio istoz infe
riorz eo vō recedente fit corruptō

De influxibus autē sp̄derū cir
ca hec inferiora et de iudicijs astro
logoz sup̄ his dicit doctoz subtil⁹
xiii. distī. secūdi sūiaruz q̄ stelle
agūt in elemēta ad eoz generatio
nez et alteratōez. Accedente enī
sole cūz alijs stellis calidis ad cen
trūz alicui⁹ regiōis elemēta supio
ra. s. ignis et aer augmētant. inferi
ora. s. terra et aqua minuūtū et in
illa supiora cōuertūtū. Ecōuerso
eo recedente et accedētibus stellis
frigidis vt saturno accidit genera
tio elemētoz terre et aque. Et
si dicat q̄ tūc spera aque erit ali
quando maior aliqñ minor. dico
q̄ sic accedente planeta puta sole
ad centrū vni⁹ regiōis p̄ eius ac
cessuz generat̄ ibi plus de igne et
minuit̄ aqua tantuz. ita p̄ eius re
cessuz ab illa regiōe generatur in
ipsa de elemētis frigidis. et sic ser
uatur equalitas quo ad totum.

Dabēt et stelle actiōez sup̄ mixta
impfēta. vt imp̄ssiones que gene

rātū in aere vt comete ic. nā ma
teria aeris que est vapor non ele
uatur ad locū generatōis istaz nī
si p̄ calozez incorporatuz in illis vir
tute alicui⁹ stelle. Similr habent
actiōez circa mixta impfēta vt me
talla que in aliquib⁹ regiōib⁹ ge
neratū ex cōstellatōe habente re
spectū ad regiōē illaz. nam terra
non est causa hui⁹ diuersitatis ic
habent itez actiōez sup̄ aiata alte
rando corpa ad qualitātē cōueni
entēz vel discōueniētez aie pficiē
ti corpus. et sic agūt ad generatōez
et corruptōez sensū et deordinatū
onē eozū. et p̄ cōsequēs p̄nt habē
actiōez aliquā in intellectu. quia si
deordinat̄ sensus in actu suo per
cōsequēs deordinabit̄ intellectus
vt patet in freneticis et lunaticis.
et quo ad hoc p̄nt esse causa deor
dinatōis in voluntate. possunt enī
in appetituz sensitiuū vt magis in
clinetur ad hoc vel ad illud q̄ ad
aliud. Et quia i via inclinatur vo
luntas ad p̄sequendum quod est
oppolitū fm̄ appetituz sensitiuū.
Ideo hic inclināt voluntates nō ta
mē necessitat. qz pōt cōtrairi per
liberū arbitriū. Ex his patz q̄
astrologi possunt pronosticari de
moribus hominū fm̄ cōstellatōez
natiuitatū et sepe fm̄ veritatē. qz
sensus et cogitatio hominis prona

*Influxus stellarū
hnt actiōez in
mixta impfēta.
S; in metalla.*

*hnt & actiōez in
intellectu dōndi
nato*

Nota

*inclināt nō tñ ne
cessitant. ne fm̄
pe diatur liberrimū
arbitriū*

q^d sit incertu
iudicium astrologu

sunt ad maluz licet nō semp prop
ter libertatē voluntatis. in multis
etiam errant ⁊ quo ad hec ⁊ quo
ad alia ab eis pronosticata. quia p
fecte qualitates ⁊ virtutes celozū
⁊ astroz cōcurrētuz ad tales esse
tuz omnes non totaliter sciūtuz.
effectus enīz vnus stelle pōt impe
diri p aliaz eis ignotaz. ⁊ hec de
generatōe ⁊ corruptōe fm mentes
Scoti cōpendiata p me magist^r
Nicolauz de orbellis de prouin
cia Thuronie.

Incipit expositio primi libri
de anima Aristo. fm magistrum
Nicolauz de Orbellis.

b

Dnoruz

honorabiliū. Dic
incipit liber de aia

qui quidez dicitur de anima non
q^d anima sit ibi subiectū sed corp^u
animatū. non enīz querūtuz i hoc
tantuz passionēs anime sed totius
cōiuncti. omnes enīz potētie orga
nice sunt pprietates totius cōiun
cti ⁊ non ipsius anime. Luz enim
opatiōes huiusmodi potētiarum
sint opatiōes totius vt patet in fi
ne huius capituli sequit^r q^d poten
tie sint pprietates totius. patz cō
sequētia p Arist. de sompno ⁊ vi

gilia cuius est actus eius est potē
tia. Sed dicūt iste liber de aia in
quātuz anima est principiū ⁊ fun
damētuz corpis aniati.

In hoc autē libro ponit pmo
Aristo. phemiū in quo reddit au
ditores beniuoluz ostendēdo dig
nitatē ⁊ vtilitatē huius scientie di
cens q^d inter bōa honorabilia cu
iusmodi sunt scientie vna est nobi
lior ⁊ honoratioz altera. vel quia
est de nobiliori subiecto. vel quia
est certior altera ⁊ ppter vtrunq^z
sciētia de anima est nobilior omī
sciētia naturali. Est enīz certa sci
entia. quod patet ex hoc quod q
libet experit in seipso q^d habeat
animam ex actibus ipsius anime
Est etiaz anima nobilissima inter
formas rerū corporalū.

Ad eidentia huius notādum
q^d fm Arist. viii^o. ethicorū duplex
est bonū delectabile. s. honestuz ⁊
vtile. bonū honestū dicūt inquātū
in se est bonū ⁊ pfectū vt virtus ⁊
scientia. bonū autē delectabile di
citur inquātuz in eo quiescit appe
titus. Dicūt autēz vtile inquātum
est ppter aliquē fines. vt ppter sū
leuatōes necessitatis vel indigētie
vel ppter aliū finem. Distinguit
illa bona fm rōem non autēz sub
iecto cum idē possit esse bonū ho
nestū vtile ⁊ delectabile vt vtutes ⁊

Notandus est quod virtutes intellectuales vel morales que sunt bonae honestae dicuntur bona honorabilia. quia honor est primum virtutis primo ethicorum. Quia vero hic fit mentio de bono ideo incidenter hic ponam quaedam alias distinctiones bonitatis bene utiles quam ponit doctor subtilis dist. viij. secundi sententiarum. Preter enim bonitatem entitativam qua omne ens est bonum est et triplex bonitas moralis. scilicet bonitas ex genere que competit volitioni ex hoc quod transit super obiectum conveniens actui tali secundum directionem rationis recte. Et dicitur ex genere quia sicut generis est male respectu spirituum sic illa voluntas est quasi materialis et potentialis respectu omnis boni interioris in genere morum. actus enim talis est formabilis per circumstantias morales. et quoniam ex his formatur tunc est secunda bonitas que dicitur bonitas virtuosa. Et illa est bonitas in specie morum. quia habet circumstantias quasi divinas contrahentes. Tercia est bonitas meritoria que est gratia formata. exemplum primum dare elemosinam. exemplum secundum dare elemosinam de proprio pauperi propter deum vel pietatem. Exemplum tertium dare ex caritate et gratia.

Deinde ostendit Dominus utilitatem huius scientie dicens quod hec scientia

videtur multum proficere ad omnes alias scientias. quod patet quia si ad philosophiam primam attendamus non possumus deinde in cognitionem animarum et altissimarum causarum nisi per ea que virtute intellectus possibilis acquirimus. Si vero attendamus ad morales scientias non possumus eam perfecte acquirere nisi sciamus potentias anime cum diversis virtutibus habeant in diversis potentiis assignari. Sapientia enim est in intellectu iusticia in voluntate maxime autem dicitur Aristoteles. valet hec scientia ad scientias morales cum anima ipsa sit principium operationum animarum.

Consequenter plus in hoc libro recitat opiniones antiquorum quas causa brevitatis omitto cum modo dice sint utilitatis. Diversificatur autem hominum opiniones secundum diversitates ponentium principia rerum de quibus dicitur in primo philosophorum.

Quia vero Aristoteles dicit in hoc primo quod dicere animam irascibilem simile est si quis dicat eam texere vel filare vel edificare melius est autem fortassis dicere animam non intelligere sed hominem animatum. Ideo sciendum quod aliquae sunt operationes que non sunt anime sed totius coniuncti cuiusmodi sunt operationes potentialium organicarum ut videre audire et sic de alijs.

Alique vero nō solū sunt opatōes cōiuncti sed ēt ipsius aīe vt intelli gere ⁊ velle. Et hoc ideo qz intel lectus ⁊ voluntas nō sunt potētīe organice. ⁊ ideo nō soluz hō intel ligit sed ēt ania cuz ēt ipsa sepata a corpe intelligat. Cum igit irasci requirat organū cuz ira sit sangui nis accēssio circa cor. iō est opatio totius cōiuncti. quare nō debem⁹ dicere qz aīa irascat sed hō. sicut nō debem⁹ dicere ipsaz texere vī edificare. Quod autēz dicē ari sto. melius est autē fortassis nō di cere aīaz intelligē hoc dicit qz nō duz pbauerat intellectū nō esse po tentīaz organicas sed hoc probat in secundo.

Incipit expositio secundi libri de anima.

¶ De quidē

q a prioribus ii. Postq̃

Philus venatus est in primo libro opinionē antiquoz de aīa. in hoc secundo tractat de ipsa aīa fm pro priaz opiniones. Et primo ponit quādas diffinitōes de anima per tinētes omni anime dicēs qz ania est actus prim⁹ corpis phisici or ganici. Pro cui⁹ explanatōe poit quādas distīctōes de actu dicēs qz duplex est actus. s. prim⁹ vt sci entia secūdus vt cōsideratio actu

alis quoz actū differētia potest ppendi ex potētīis. Dicit enim al quis in potētia grāmaticus aīq̃ acquirat habitū grāmaticē. que q dem potētia in actūz reducitur qua do iam aliqs habet habitū sciētīe Sed tūc iterum est in potētia ad vsuz habitus cū nō cōsiderat actū Et de hac potētia in actū reducitur cuz actū cōsiderat. Sic igitur scia est actus ⁊ cōsideratio ē ad⁹ Alia ergo dicit ad⁹ p̃mus corpis organici. qz dat ei esse aīarum ⁊ viuū. Dicit autē aīa actus. quia ē forma substantialis que dat actū esse corpi nō quidē esse corpis. qz corpus est corpus p suā corpeita tez. s. qz ipsuz qd erat in potētia ad vita habet esse actū viuuz per animā.

Consequenter Aristo. ostendit id quod dicit corpis phisici dñs qz corpus phisicū est illud qd hēt in se p̃ncipiū motus ⁊ quietis. Dī autē organicū qz habet diuersita tez organoz. Pro quo notan duz qz diuersitas organoz in cor pe suscipiēte vitā est ppter diuer sas opatōes aīe. Anima enī cū sit forma p̃fēctissima inter formas re rū naturalīū est p̃ncipiū diuersitaz rationū. iō requirit diūsitatem or ganoz in suo p̃fēctibili. forme vō rez inaiataz ppter sui imp̃fēctioz

sunt principia paucarum perfectionum.
Unde in suis perfectibilibus non exi-
git diversitas organorum. inter ani-
mas autem anima plantarum imperfectior
invenitur. unde in plantis minor est
diversitas organorum quam in animalibus.
Et ideo ad ostendendum quod omne cor-
pus suscipiens vitam est organicum ac-
cipit. Idem argumentum ex plantis
in quibus minor est diversitas or-
ganorum. Et hoc est quod dicitur quod
etiam plantarum partes sunt diversa
organa cum sint ad diversas opera-
tiones sicut folium est cooperimentum fru-
ctus. radices autem in plantis sunt
siles organi quia inde attrahunt
alimentum. non autem oportet addere in
diffinitione anime potentia vitam ha-
bentis. quia loco huius ponit Aristoteles.
organici. omne enim tale habet po-
tentiam ad vitam ut dictum est.

Ex predictis concludit Aristoteles. quod
anima non potest separari a corpore secundum
aliquas eius partes vel potentias cum
aliquae sint actus aliquarum partium
corporis sicut potentia visiva est actus
oculi. Secundum ergo tales poten-
tias que requirunt organa in suis
operationibus non est omnino separabilis
licet enim in anima separata sit potentia
visiva quantum ad illud quod est ex
parte anime. non tamen ordine ad actum
Et ideo non est in propinqua dispo-
sitione ad videndum cum adhuc requi-

ratur organum secundum aliquas partes ne-
hil prohibet animam separari. et hic est
actus proprius talium potentiarum. partes
de potentia intellectiva cum non re-
quirat organa in sua operatione.

Posita autem diffinitione anime
et declarata. consequenter Aristoteles. ip-
sas probat per demonstrationem.

Primo quo notandum quod cum ex notis
deveniamus in cognitionem ignotorum
Omnis autem demonstratio addu-
citur causa notificandi aut necesse
est quod omnis demonstratio procedat
ex notioribus quo ad nos quibus
per demonstrationem sit aliquid notum
in quibusdam autem sunt eadem notio-
ra quo ad nos et secundum naturam sicut
in mathematicis que sunt a mate-
ria abstracta. et in his demonstratio
procedit ex notioribus simpliciter et secundum
naturam. scilicet ex causis in effectum. unde
et demonstratio propter quid. In quibus-
dam vero non sunt eadem nota sim-
pliciter et quo ad nos. ut in naturalibus
in quibus plerumque effectus sunt
magis noti suis causis. et ideo in
naturalibus ut in pluribus procedit
ab his que sunt minus nota secundum na-
turam et magis nota quo ad nos. et
hec vocatur demonstratio quia secundum er-
go hunc modum a posteriori et per
effectus ipsius anime demonstrat
Idem diffinitionem ipsius anime. et
hoc sic. id quod est primum principium

viuēdi his que viuūt est corporis
 viuētis actus et forma. sed anima
 est primū p̄ncipiū viuēdi his que
 viuūt. ergo est corporis viuētis act⁹
 et forma. Manifestū est autem q̄
 hec demonstratio est a posteriori.
 Ex eo enī q̄ aīa est forma corpo
 ris viuētis est p̄ncipiū opatōnis
 vite et nō ecōuerso. probat autem
 Th̄us minozē dicens q̄ cum sint
 quatuor modi seu gradus viuē
 tiū quozū vnus est p̄ intellectum
 secūdu p̄ motū localem. tercius p̄
 sensū et quartus p̄ motū alimēti
 et aucti. Aīa vegetatiua est p̄nci
 piū viuēdi quarto modo in plan
 tis. anima at̄ sensitīua est p̄ncipiū
 viuēdi terciō mō in aīalibus imp
 fectis in quibus est sensus sine mo
 tu locali et p̄gressiū sic sūt ostree
 que habēt solū sensū tact⁹ et mo
 uētur motu dilatatiōis et cōstricti
 onis. Anima at̄ sensitīua p̄ poten
 tiaz motiua est p̄ncipiū viuēdi
 secūdo modo in aīalibus p̄fectis
 que nō solū sentiūt s; etiā mouēt
 motu p̄gressiū. anima autē intel
 lectīua est p̄ncipiū viuēdi p̄mo
 modo in hoībus in quib⁹ ultra p̄
 dicta est intellect⁹. Appetit⁹ autē
 nullaz facit diuersitatē in gradib⁹
 viuētū. naz ubi est sensus ibi est
 appetitus. ideo inter illos nō enu
 merat. Ex hoc ergo patet q̄ aīa

est p̄ncipiū quo viuimus.

Ostendit autē Aristo. q̄ aīa
 est actus. dicit autē q̄ p̄ncipiū
 quo viuim⁹ potest capi dupliciter.
 vel in ratōe forme vel in rōe subie
 cti sicut p̄ncipiū quo sanamur in
 rōe forme est sanitas. sed in ratōe
 subiecti est corpus. Actus enī acti
 uozū idest forme que inducūt ab
 agentibus in materia sunt in pati
 ente et disposito. Anima at̄ est p̄
 cipiū quo nō rōe subiecti sed rōne
 forme ergo est act⁹ seu forma cor
 poris.

Circa predicta mouet Th̄us
 duas questōes quarū prima ē ista
 eū anima sit quoddaz viuēdi p̄n
 cipiū s; quatuor gradus viuētū
 Et ruz quilibet illozū sit aīa vel
 pars anime. Ad quod respōdet q̄
 in quibusdaz aīalibus vt in homi
 nib⁹ insunt omīa predicta. in qui
 busdaz vō quedaz hozū insunt. in
 alijs autē vnū solū. In his autē
 in quibus inest vnū solū p̄dictoz
 vt in plantis oportet q̄ illud i cīs
 sit anima. in quib⁹ vō insunt plu
 ra est pars seu potētia anime. sed
 illa aīa denotat a p̄ncipaliori pte
 vt sensitīua vel intellectīua.

Secūda questio est ista si vnū
 quodq; p̄dictoz est ps anīe puta
 oīa inueniūt in vna aīa sic in aīa
 hūana vtz hec sūt p̄cs q̄ sepe nē

ad inuicē soluz fm rōez. aut etiāz
sepentur loco. utpote q i vna par
te corpis sit sensitiuū 7 in alia in
tellectiū 7 sic de singulis. Ad
quod respondet q de quibūdā pti
bus aie nō est difficile videre utrū
sint sepabiles loco idest subiecto.
sed de quibūdāz dubium est. Et
ad ostendēdū q hoc est facile vi
dere in quibūdā pmittit similitudi
nez de plantis q quedāz ptes di
uise ab alijs ptribus vidētur viuerē
Et hoc ostēdit p hoc q ramusculi
abscili inserūtur 7 plantātur 7 cō
ualescūt quod nō esset nisi remāe
ret in eis vita. 7 p cōs ania que ē
principiū viuendi quod contingit
quia in unaquāz plāta ania una
est in actu 7 multiplex in potētia.

Quia ergo aia plate est imper
fecta in ordine aniarū nō requirit
magnā diuersitatē in ptribus. und
pōt saluari in aliqua partiū. Sic
etiā hoc ostēdit in aliquibz aniali
bus que decisa uiuūt quōiāz utra
qz partiū hz sensuz. quod patz qz
retrotrahit se si pūgitur. Dabz ē
motū fm locū ut ad sensuz patet.
7 si ps decisa habet sensuz necesse
est q hēat appetitū. ad sensuz enī
necessario sequit delectatio 7 do
lor. Necesse est enī si sensibile pce
ptūz sit cōueniens q sit delectabile.
si autē nociuū q sit dolorosū. ubi

autē ē dolor uel delectatio necesse
ē q sit desideriū uel appetitū. ubi
autē est appetitus 7 cōcupiscētia
ibi est fantasia. Sic igit māifestū
ē q uegetatiū sensitiū motiūz
fm locū 7 appetitiū inueniūtur
in una pte decisi. Ex quo pz q nō
distinguitur in corpe aialis loco s
de quibūdā potētijs uel potissi
mis ptribus māifestū ē q distin
guūt loco. uisus ei māifeste nō est
nisi in oculo. auditus in aure. olfa
ctus in naribus. gustus in lingua
7 palato. Sed prim⁹ sensus scilz
tactus qui est necessarius in aiali
est in toto.

De intellectu at dicit q dubiūz
ē. qz nōdum pbauit utrū habeat
organū distinctum ab alijs an nō.
Dicit at q ptes seu potētie q non
sunt sepabiles loco distinguūt fm
rōez. qd pbat qz cū habeāt sēsus
7 dīflos actus hnt aliū 7 aliū esse
idest aliā 7 aliā rōez formalez. vñ
dic q alterz hz ēē i sbitiūo 7 i op
natio. i. intellectio. Ex p dātis pz
q po^e aie. s. uegetatiū sbiti^o mo
tiūz hz locū appetitiū 7 intellectiū
distingūt ad inuicē ex nā rei 7 ab ip
sa aia 7 nō tātū p opatōz intellcūs.
q ab ipā aia pz cū sint e^o ptes seu
ptiales pfectōs. Qd vō iter se ptz
cūz hēant dīstīctas rōes formales
7 sūt pīcipia dīstīctaz opationū

Aperte enī volūtas amat nō intel-
lectus. et intellect⁹ intelligit non at
volūtas. Licet at distinguatur ex
natura rei nō tamē distinguūt rea-
liter in his in qbus siml̄ insunt cū
vna nō possit corrūpi alia reman-
te. nūquā enī est intellect⁹ sine alijs
potētijz vt dicit Aristō. in hoc se-
cūdo. in aīa autē sepata remanēt
omēs iste potētie in se cōsiderate.
licet nō possit exire in actus aliq̄-
rū huiusmodi potētiarū. quia ad
suas opatōes exercēdas requirūt
organa. Secūdo est intelligen-
dus quod dicit hic. Idus q̄ int-
lectus sepat ab alijs sicut ppetuū
a corruptibili. hoc est intelligēdus
q̄ sepat ab alijs ptibus seu poten-
tijz nō in se consideratis sed vt cō-
plectunt organa et sunt propiua
dispositōe ad actus.

Si arguas cōtra hoc qz actus
et potētia ad idēz gen⁹ ptineāt. sz
actus istaz potētiarū vt intelligēt
et velle sunt accidētia ab inuicēz.
ab ipsa aīa realr̄ distīda ergo et
potētie. Itēz p Aristō. in p̄sen-
ti ponēte naturales potētias in se-
cūda specie qualitatis.

Respondeo ad primū q̄ potē-
tia et actus pnt sumi vt sunt diffe-
rentie entis. et sic sunt eiūsdē gene-
ris p. no vt idēz numero vt Eldā
prius fuit in potētia postmodum

vero in actu. Alio mō sumit potē-
tia et actus p principio actiūo vel
passiūo et tunc nō sunt eiūsdēz ge-
neris actus et potentia sic est in p-
posito. maior est cōcedenda p̄io
modo et nō secundo.

Ad secūduz dico q̄ Aristō. ac-
cipit potētiaz naturales p faculta-
te vel abilitate vtendi huiusmodi
potentia. Istaz materiam tractat
diffuse Scotus. xv. dis. secūdi
sūiaz. Tractat etiam ab alijs do-
ctoribus theologicis in primo et se-
cundo sūiaz. ideo de ipsa succē-
de pertransseo.

De potētijz anime.

p Potētiarū

antez anime ic. Do-
stiquā Aristō. diffiniuit aīaz nunc
accedit ad determināduz de par-
tibus eius seu potētijz. Et p̄io
dicit q̄ p potētiāz idem intelligit
quod supra p partes intellexit.

Distinguit autē huiusmodi po-
tentias in quinqz genera. s. vegeta-
tiūū sensitiūū appetitiūū motiūū
fm locū et intellectiūū. Ad cui⁹
euidētia intelligēdū est p̄io q̄ h⁹
modi quqz genera potētiāz pnt
ad triplīcē aīaz. s. vegetatiūū sensi-
tiūū et intellectiūū reduci. motiūū

enīz fm locū potest reduci ad sen
sitiuū seu intellectiū. Sicut appe
titiuū fm q̄ duplex est appetitus
s. sensitiuū ⁊ intellectiū qui dicit
voluntas de quib⁹ in principio p̄
mi metaphisice.

Notandū insup q̄ Dhs hic
ponit quinq̄ potentias licet prius
ponat quatuor tantū. qz sup̄ Aris.
intēdens ostēdere q̄ aīa est princi
piū viuēdi in omnibus uiuentibus
distinguit ipsūz viuere fm gradus
viuentiū ⁊ nō fm opatōes vite se
cūduz quas hic distinguit genera
potētiarū. Appetitiuū enī non cō
stituit aliqū gradū viuētiū. quia
omnia que habent sensūz habent
appetitū. ⁊ sic remanēt tantū qua
tuor gradus viuētiūz vt dictū est.

Ostēdit autē Dhs q̄ aīalia
habēt appetitūz. quod pbat quia
oīa habentia sensūz tactus hnt ap
petitū vt dictū est caplo pcedēti.
sed oīa aīalia habēt sensūz tact⁹.
quod probat. qz sensus tact⁹ ē sen
sus alimēti. necessariū est autē om
nibus aīalibus vti alimēto. iō ne
cessariū est q̄ habeāt sensūz tact⁹
quo p̄cipiāt alimētum sibi necessa
riū ⁊ cōueniēs. Et q̄ tactus est sen
sus alimēti manifestū est sic corpa
viuētia cōstant ex calido ⁊ frigido
humido ⁊ sicco ita ex his nutriūt
Tactus autē est discretiū⁹ horūz

sed viuētia non nutriūtur ex alijs
sensibilib⁹ nisi fm accidēs inquā
tūz videlz cōiūgunt tangibilibus.
sapor enī odor ⁊ calor nihil conse
rūt in alimētūz inquātūz hui⁹. sed
solūz inquātūz cōtingit odorata ⁊
colorata esse calida v̄l frigida hu
mida vel sicca. Sic igit p̄ q̄ oīa
aīalia habēt sensūz alimēti. quib⁹
cūq̄ autē inest sensus alimēti in
est eluries ⁊ sitis quoz vtrūq̄ est
cōcupiscētia alimēti. Eluries qui
dez ē cōcupiscētia calidi ⁊ sicci qd
bz ratōez cibi. sitis autē est concu
piscētia frigidi ⁊ hūidi quod hēt
ratōez potus. sapor at est quodā
modo hoz delectamētū. sapor ei
delectabilis indicat p̄portionē con
ueniētez calidi ⁊ frigidi humidi ⁊
sicci in alimēto. vnde magis perti
net ad delectationē cibi q̄ ad neces
sitatē.

Compat autē Dhs hui⁹ mo
di potētiarū ad inuicē dicens q̄ sen
sitiuū est in intellectu ⁊ vegetati
uū in sensitiuo sic trigonūz. i. trian
gul⁹ in tetragono. i. in q̄drangulo
Triangl⁹ enī est in quadrāglo in
potētia. pōt enī quadrāgul⁹ diuisi
di in duos triāglos p̄ dyamētrūz
Sic sensitiuū est in potētia seu v̄
tualr in intellectu ⁊ sic de alijs.

Ad determinādū at de poten
tijs aīe in sp̄ali dīc Dhs q̄ pri⁹

est determināduz d actibz. quod
probat qz fm rōz diffinitivā ad²
sunt priores potentis. quod patz
ex hoc. qz cu3 potētia dicat quen
da3 respectū ad actū cu3 sit princi
piū agendi vel patiēdi oportet q
actus ponat in eius diffinitōe. q
et obiecta sunt priora adibus o3
prius videre de ipsis obiectis.

Pro quo notādum q ex obie
ctis diuersis nō diuersificāt actus
7 potentie anie nisi qn fuerit dīa
obiectoz inquātuz sunt obiecta. s.
fm rōz formalē obiecti sic visibi
le ab audibili. Si autē seruet ea
de3 ratio obiecti diuersitas fm qd
q alia nō inducit diuersitates spe
cificatiuā actus 7 potētie. Eiusdē
enī potētie est videre hoiez colora
tū 7 lapidē coloratū. qz illa diuer
sitas p accidēs inest obiecto inqūuz
est obiectū. Notanduz insup q
cu3 aia p statu isto non cognoscat
seipsaz dirēe intūdo o3 q in cog
nitōe aie pcedam² ab extrinseco
ut. s. p obiecta a qb² abstrahuntur
spēs intelligibiles cognosca² ad²
7 p actus potētiā 7 p potētiā ip
saz eēntiāz aie. Si at dirēe aia ef
fentiā suā p se cognosceret esset cō
trari² ordo obseruāduz in cog
nitōe aie. qz quāto aliqs essz propin
qui² essentīe anie tanto proprius
cognosceretur ab ea.

De vegetatiua potentia.

q **Elare pri**

mū de alimēto ic.

Hic Philus incipit tractare d ip
sis potentis in spēali. 7 primo de
vegetatiua que est coior omnibz
alijs etiā determinādo de alimen
to quod est eius obiectū 7 d gene
ratōe que est eius actus. Dic ergo
q quodl3 viuū generat aliud eius
dē spēi vt planta plantā oliua oli
uaz aial aial. Ab hoc tamen exci
pit impfēda vt pueros orzata 7
eunuchos 7 hūtes siles defectus.
Dicūtur enī orzati carētes aliquo
sensu vt cecus surdus. excipit etiā
ea que generātur p putrefactōem
Alimētū at ad ista valet videlicz
ad augmētuz 7 ad nutritōnez.

De ratōe autē alimēti est q cō
seruet substantiaz ei² quod alitur
que cōseruatio est necessaria ppē
cōtinuā cōsumptōz hūidi a calido
naturali. Tercio valet ad genera
tōez. semē enī qd est generationis
pricipiū est supflūū alimēti. Se
cūdum hec aia vegetabil est pici
piū triplicis opatōis. s. nutritōis
augmēti 7 generatōis. Ad hoc
at dicit Aristot. q aia vegetatiua
h3 duplex instrumētuz. s. ipsuz ali
mētuz 7 calorē naturalē p que3 al
terat decoqē 7 digerit alimentuz.

De sensitiva potentia.

d **Determina**

tis autem his. Postquam
Ihus determinavit de pte vege
tativa. hic contra determinat de p
te sensitiva. Et primo ostendit quod
sensus educit de potentia ad actum

Ad cuius evidenciam distinguat
potentiam et actum circa intellectum di
cens quod aliquis dicitur scire uno modo
inquantum habet naturaliter potentiam ad
sciendum. ut homo antequam habeat ha
bitum scire hec potest vocari essentialis.
secundo modo dicitur aliquis sciens inquantum
habet habitum scientie quo potest exire in
actum. et hec vocatur potentia accidentalis.
quod talis per habitum scientie in
eo existente potest actualiter exire
in actum. Tercio modo dicitur aliquis
sciens inquantum actu considerat. prima
potentia reducitur in actum cum quis
ex ignorante fit sciens. Dicitur autem
ignorans dupliciter. vel quod caret habi
tu scientifico. et talis dicitur ignorans
privative. vel quod habet contrarium
scilicet errorem. et talis dicitur ignorans con
trarie. Dicitur contra Ihus quod si
cut potentia et actus dicitur multipliciter
ita et pati. Uno modo proprie dicitur
pati quando per patitur aliquod de
terminatum ab agente ita quod sit ibi ali
qua corruptio vel abiectio forme
substantialis vel accidentalis. Alio modo lar

ge dicitur pati quando aliquid finem quod rece
ptum alteri comparatur ad ipsum sicut
potentia ad actum. hec autem passio non
est corruptio patientis sed magis per
fectio. Potentia enim perficitur per actum.
unde ignorans quando fit sciens dicitur
pati hoc modo et alterari non autem
primo modo. Sicut igitur ille qui non habet
habitum est in potentia ad actum. Ita
dicit Ihus quod ille qui non habet
sensus est in potentia ad sensum. et
reducitur talis potentia ad actum a
generante. et ille qui habet sensum
est in potentia ad actum sciendi. et
talis potentia reducitur ad actum me
diante obiecto sensibili.

Circa predicta notandum quod
cum quis ab errore reducitur ad scien
tiam veritatis sit ibi quedam similitudo
alterationis que est de contra
rio in contrarium. non tamen est ibi
vere talis alteratio. nam alteratio
que est de contrario in contrarium
utrumque per se et essentialiter compe
tit scilicet quod sit a contrario et quod sit
in contrarium. Sicut enim dealbatio
non est nisi ad album ita non est nisi
a nigro vel medio quod respectu
albi est quodammodo nigrum. Sed in
acquisitione scientie accidit quod ille qui
acquirat scientiam veritatem primo fuerit in
errore. absque hoc enim non potest
adduci ad scientiam veritatis. unde
non est vere alteratio.

m p

His premissis determinat Aristot. de sensibilibus dicens quod duplex est sensibile. scilicet per se et per accidens. Est autem sensibile per accidens quod accidit ei quod est sensibile per se. sicut accidit albo esse hominem. idem homo est sensibile per accidens. tale autem sensibile apprehendit per aliam potentiam cognitivam ut per estimationem vel intellectum. Sensibile autem per se dicitur dupliciter. quod quoddam est proprium quoddam commune. Est autem sensibile proprium quod non potest alio sensu sentiri nisi suo. ut sonus respectu auditus et sic de aliis. Sensibile autem commune apprehenditur a pluribus sensibus. Et sunt quique enumerat Aristot. scilicet numerus motus quies figura et magnitudo. Tactus enim et visus percipiunt omnia ista. sed alii sensus percipiunt aliquid istorum. licet autem sensus non decipiat circa proprium obiectum bene tamen decipit circa obiectum commune. ut habet in libro de sensu et sensato.

Consequenter Philosophus determinat de propriis sensibilibus secundum unumquemque sensum. et primo de obiecto visus dicens quod illud sensibile cuius est proprie perceptum visus est visibile. Sub visibili autem comprehendit color et illa que videntur lucida de nocte ut putredines quercus et oculi quorundam animalium et sic de aliis. Et similiter corpora lucida ut ignis. Dicit

autem quod color est per se sensibilis non primo modo sed secundo. Est autem primus modus dicendi per se cum predicatur diffinitio vel per diffinitionis de diffinito. sicut potest Philosophus primo posteriorum ut homo est animal. Secundus autem modus est quando passio predicatur de subiecto ut homo est risibilis. sicut color est sensibilis. Quod probat Philosophus. quod color est motum diaphani in actu causando. scilicet in eo per propria specie. Est autem dyaphanum corpus transparentes ut aer aqua et alia quae corpora celestia. Non enim possemus videre stellas fixas quae sunt in octava sphaera nisi inferiores sphaere planetarum essent transparentes vel diaphane. Oportet autem Aristoteli quod cum illud quod movet dyaphanum in actu sit visibile sequitur quod color erit sensibilis quod vere dyaphanum. Quia vero dyaphanum non sit in actu nisi per lumen. non enim aer vel aqua aut huiusmodi est in actu transparentes nisi fuerit illuminatus ideo color non est sensibilis sine lumine.

Ad evidencias predictorum videnda est differentia inter lucem et lumen. lux autem non potest poni substantia. quod est per se sensibilis ut patet ex predictis. non autem ita ut patet in sacramento altaris. lux ergo est quedam qualitas de tertia specie qualitatis. lumen autem non est substantia completa

hoc est p se exis. qz nec spūal' euz
sit extēibil'. nec corpālis. qz tunc
duo corpa siml' eēt vt oñdit hīc
Aristo. Est enī lumē cū toto aere.
nec oportet aere moueri adueniē
te lumine. qz tūc in medio illumia
to nō esset respiratio aeris. nec ē
lumē est forma sbalis. qz illud cui
aduenit est pfectū in esse illud reci
piēdo sic appet de aere qñqz illu
miato qñqz tenebroso. Nec ē ma
teria vt patet. nec aliquid ptinēs
ad genus sbe sed qlitatis quātum
ad terciā spēs dū generabit in qli
tatē sensibiles 7 qualitatez que est
spēs seu intentō qualitatis sensibi
lis. Notāduz q nō dicit hīc in
tentio illud qd intendit sensus. qz
hoc mō ipm obiectū eēt intentio. s3
intentio dī ibi illd p qd tanq p pñ
cipiū formale in obiectm redit s3us
Hoc mō dico q lumē ē intentio si
ue spēs s3ibil' ipsi' lucis que qdē
requit tam in psciēdo medium q
organū anteq sit visiuū nec medi
uz nec organuz est receptiuuz spēi
coloris sine lumie. Ipsuz autē lu
men vocat radius si sit p rectaz li
neā a diafono ad corp' luciduz.
Cōsequēter dicit Aristō. q ex
pdiatis patet q color sine lumine
videri non pōt cū d ratōe coloris
sit q est motiuū diafani sed actu.
diafanū autē non est in actu nisi p

lumen. 7 ideo color sine lumine vi
deri non pōt. quod pbat p signū.
qz si aliquis ponit coloratū super
organuz visus nō videt qz non est
ibi diafonū in actu quod moueat
a colore. naz 7 si pupilla sit quod
daz diafonū non tamē erit diafo
nuz in actu si superponat sibi cor
pus ad oppositum. Dicit ergo
Aristo. q color mouet diafonū in
actu causando. s. in eo speciez vel
similitudinē suaz 7 ab hac mouet
organū visus sic a corpe sibi cōti
nuato. Corpa enī nō mutant nisi
se tangāt. Eodē autē mō se habet
vt ait Aristō. in alijs s3ibilibus si
cut in visu. vnde dicit q nec odor
nec sonus sentiūtur si tangūt orga
na sensus. s3 ab odore 7 sono mo
uētur media. a medio autē vtz q
organoz. s. auditus 7 olfat'. Si
milr vt dicit est in gustu 7 tactu
de quo sequēti caplo videbit.

Cōsequēter determinat Idus
de noctilucētibus que non vident
in luce s3 in tenebris. hec enī in te
nebris vidētur lucentia in luce vō
colorata. Cui' ratio pōt assignari
qz illa habēt aliqd lucis. luciduz
enī ignis 7 diafanū aeris 7 aque
nō est in eis formalr extinctū ppē
opacū terre. s3 qz modicū habent
de luciditate eoz lux ad pñtiaz
maioris lucis occultat. sic etiā est

De stellisque de die nō uident. nū
in lūie nō uidētur ut lucētia sed ut
colorata tantuz. lux at eoz ppter
sui debilitatē nō pōt diaphanuz pfe
cte reducere in actū fm qd natuz
est moueri a colore. nū sū eozū lu
ce nec eozū nec aliorū uidet color
sed solū lux ipsozū. lux at eoz sit ef
ficacior ad mouēduz diaphanuz q
color eoz mutat in mutatiōe diapha
ni uideri pōt. Cōsequēter 7 cor
pa lucida dicēs q nō solū uident
in lūie sicut colorata s3 et in tene
bris sicut illa de qbus dicit. 7 hoc
ideo q ignis h3 tantuz de lūie q
pōt diaphanū oio in actu facere ita
ut ipsuz 7 alia uideātur. nec est tā
debile lūie ei q ad pntiam ma
ioris lūmis obumbret. De pre
dictis pater q cū nō soluz uideāt
colorata sed etiā lucida eoz et lux
sit substantia coloris. Color enim
nō ē nisi lux quodāmodo opaca
ta ex admixtiōe corpis opaci. seq
tur q lux sit obiectū adequatū uī
sus. Color at est obiectū p se oten
tuz sub huiusmodi primo obiecto.

Notāduz autē q causa quare
distantia impedit uisuz est non q
mediū resistat imutatiōi uisibilis
Non enī diaphanū h3 cōtrarietate
ad lūie vel colozes. s3 est in ultia

dispositiōe ad eoz receptōz. Cui
signū est q subito imutat a lūie
vel a colore. Sed causa huius est
qz oē corp⁹ uidet sub quodaz an
gulo pyramidis cui⁹ basis ē in re
uisa. 7 angul⁹ est in oculo uidētis.
ideo necesse est qz eoz res uisa sit
maioris quantitatē q pupilla o3
q pportionabilr diminuēdo pue
niat imutatio uisibilr vsq ad uisū
Manifestuz est at q quāto latera
pyramidis sunt lōgiora dūmodo
sit eadē basis tanto angul⁹ est mi
nor. 7 ideo a remotiori minus ui
det. 7 tanta pōt esse distantia q n
uidet. sit autē uisio non extramit
tēdo sed intus sumēdo spēs obiecti
uisibilis ut ait Aristot. in libro de
sensu 7 sensato.

De obiecto auditus.

Hinc autē

n
ic. Hic determinat
Aristot. de obiecto audit⁹. s. de so
no. vñ dicit q son⁹ habz generari
ex pculsiōe duoz corporū solido
rū. nō enī lana 7 huiusmodi mollia
faciūt sonū cū cedāt pcutienti. O3
n. q sit ibi resistētia corpis pculsi
ad pcutiēs 7 q hoc sit cū uolētia
ut fiat aeris cōmotio q cōtinuetur

usq; ad aures. Sit at h^o mōi muta
tio aeris vt dicit Aristō. eo modo
quo sit in aqua cū aliqd in ea pi
citur. sūt enī ibi quedā regirātō
nes in circuitu aque pcussē que q
dez circa locuz pcussōis sunt pue
7 motus est fortis. in remotis aut
girātōes sunt maiores 7 motus d
bilior. tādēz at mor^o totalr euane
scit 7 girātōes cessant. Sic ad p
cussōes corporū aer in giro moue
tur 7 sonus utiq; diffundit. in vi
cūio girātōes sunt minores 7 mo
tus fortior. ideo motus ibi certi^o
pcipitur. in remotis autē son^o ob
scurius audit 7 tādēz totaliter de
ficit. Est autem sonus in corpe so
nate sed in medio vt aere 7 aqua

Postmodū determinat Arist.
de voce que est spēs soni dicēs q
vox est pcussio aeris respirati ad
vocalez artariā cū imaginatiōe si
gnificandi. Ista est diffinitio per
causaz. non enī vox est pcussio s;
sonus causatus ex pcussōe. sit au
tez huiusmodi pcussio ab anima
perberante aerez ad vocalē arte
riaz. 7 sola animata habent vocē
non autē omnia. Dicitur autēz
cum imaginatiōe aliqua in ordine
ad significanduz etiāz naturaliter
vel ad placitum. Dicit autem
Aristo. q natura vtitur respiratō

ne 7 ad formatōes vocis 7 ad mi
tigatiōne caloris. vocalis enīz ar
teria que est organū respirationis
est ordinata ad pulmonē vt ei de
seruiat p atractionē aeris. aer au
tez necesse est ut recipiat in plmo
nem. quia in hac parte animalia
gressibilia plus habent de calore
q; in alijs partibus. Pulmo enim
cōiungitur cordi in quo est princi
piuz caloris naturalis. oportet er
go q aer ingrediatur ad pulmōez
propter refrigerium caloris natu
ralis. Animalia autēz que multū
habent sanguinez multuz habent
de calore naturali. ideo indigent
respiratione. non autem illa que
modicum habent sanguinis vt pi
sces. vel que omnino carēt sangui
ne vt cancer ostree 7 alia hui^o mo
di vt anulosi corpis vt apes 7 for
mice 7 sic de alijs. talia ergo cum
non respirent non habent vocem.

Consequēter determinat Phi
losophus de obiecto olfactus sci
licet de odore. Est autēz odor fu
malis euaporatio quam calor re
soluit ab odorifero. Ostendit au
tem Philosophus quod sicut vi
sus ē cognoscitiu^o lucis 7 tenebre
cū pūatio nō cognoscat nisi p hitū
sic olfactus est cognoscitiu^o odora

bilis et non odorabilis. Non odorabile autem secundum ipsum dupliciter dicitur. aut quod nullus habet odorem sicut corpora simplicia. aut quod habet parum de odore vel malum odorem. Similiter est dicendum de alijs sensibilibus simplicibus.

Notandum quod hic Aristoteles dicit quod duri carne sunt inepti mente. molles vero sunt apti. cuius ratio potest esse. quia quanto complexio est nobilior et delicatior tanto anima minus impeditur ab operatione sua. ideo intellectus est perspicacior.

De obiecto gustus.

¶ Terminat

insuper de obiecto gustus dicens quod obiectum gustus est sapor et percipitur a gustu qui est quidam tactus non per medium extraneum ut per aerem vel aquam que non sunt partes animales sed per medium continentium animalem. Caro enim est medium in sensu tactus. Cum autem gustabile sit quoddam tangibile erit etiam medium in sensu gustus. Ubi notandum quod licet gustus et tactus conveniant in modo sentiendi. quia uterque percipit obiectum suum tangendo hoc tamen non obstante sunt distincti sensus quia habent obiecta distincta. Gustus enim est distinctus saporis qui non est aliqua qualitas sensibilium per tactum.

Deus ostendit quod sapor est gustabilis mediante humore. Ubi omne gustabile vel est actu humidum vel humidabile per saluam.

De obiecto tactus.

¶ Ultimo de

terminat Aristoteles. de tactu. Circa quod mouet duas questiones. Prima est utrum sensus tactus sit unus vel plures. Ad quod respondet quod non est unus sensus. et hoc ideo. quia est plurium contrarietatum que non conveniunt in uno genere vel in uno subiecto ut calidum et humidum frigidum et siccum durum et molle grauis et levis. Auditus autem est unus sed sit plures contrarietatum ut soni acuti et grauis asperi et levis quia ille contrarietates conveniunt in uno genere. scilicet in sono. Potest tamen tactus dici unus ratione unitatis et organi.

Secunda questio quid sit organum tactus. Ad quod respondet quod caro non est organum tactus sed est medium. sed organum tactus et gustus est iuxta cor ut patet in libro de sensu et sensato. Est autem organum tactus ut dicitur Comenator nervus extensus toti corpori. unde iuxta vel prope quolibet parte carnis sunt aliqui ramusculi mixti nervorum qui extenduntur per corpus per quos derivatur virtus tactiva a corde vel cerebro per totum corpus.

De cōuenientia sensuū.

u **Uterius**

ostēdit Aristō. in quo cōueniūt oēs sensus dicens q̄ cōe est omni sensui q̄ ē susceptiuus sp̄z sine materia. sicut cera recipit signū anulī sine ferro vel auro. Sed videt hoc esse cōe omni patiēti. Oē ei patiēs recipit ab agente formā sine materia. nō enī aer recipit ab igne materiā ei⁹ s3 formā. Dicēduz est q̄ s3 sit cōmune omni patiēti q̄ recipiat formā ab agente. Dīa tū est in mō recipiendi. nāz forma que in patiente recipit ab agēte qūq; h3 eūdez moduz essendi in patiēte quē habz in agente. Et hoc quidē accidit quādo patiēs h3 eandē dispositōz ad formā quā h3 agens. vnūquodq; enī recipit in altero p moduz recipientis. hoc mō patit aer ab igne 7 sic de alijs. Quāq; vō forma recipit in patiēte fm aliū modū eēndi q̄ sit in agente. qz dispositō materialis patiētis ad recipiēduz nō est similis dispositiōi materiali que erat in agente. 7 iō recipit in patiente sine materia inquātuz patiēs assilatur agenti fm formas non secunduz materiā. Et p hūc secūdū modū p̄p̄riuz est sensui recipe formaz sine materia. quia aliūm mo

duz essendi habent forme in sensu 7 in re sensibili. Nam in re sensibili habēt esse materiale vel naturale. in sensu vō intētionale vel spūale. Et ponit exemplū de sigillo in cera. nō enī eadē est dispositō cere ad ymaginez que erat in ferro vel in auro. vnde assilatur cera si sigillo auro quātuz ad ymaginem nō quātuz ad dispositiōem auri. Et quia etiā intellectui conuenit q̄ recipiat species sine materia iō ad ponenduz differentia inter sensum 7 intellectū dicit Arist. q̄ sensus requirit organū in debita proportiōe non intellectus. Ex quo infert q̄ excellens sensibile corrūpit sensuū. Cum enim sensus requirat organū in d̄bita p̄portione si virtus sensibilis fuerit fortior q̄ organū natuz sit pati soluitur p̄portio idest corrūpitur sensus. Et est silit̄ sicut cū aliquis fortiter pcutit cordas soluit symphonīa 7 sonus instrumēti qui in quadā p̄portōe cōsistit. non sic autem excellens intelligibile corrūpit intellectū cū creat organo.

Ex hoc autē ostendit insuper Aristō. quare plante nō sentiāt cū nō calefiant. quia videlicet nō habent illaz proportionez que requiritur ad organū tactus vt possunt recipere species sine materia sed

patiatur tantum transmutatōe materialī.

Ad euidentias autē eiusdē dēi quod poit hic aristo. uidelz q̄ sensibile positū supra sensus nō facit sensatōem cum nō sentit uel uisibile positus supra uisus nō uidetur scienduz q̄ quo ad hoc in visu est causa spēialis alia ab alijs sensib⁹ qz enī color nō uidet nisi in lumie ⁊ requiritur ad hoc q̄ videat mediuz illuiatus si color poneretur super organū uisus obumbraret ipsum. ideo sequit^r q̄ nō posset uideri. Quantuz autē ad alios sensus aliter verificatur ppositō Philo sophi. Pro quo notanduz q̄a ut dictuz est prius duplex est mutatio ipsius sensibilis. vna ē naturalis quādo. s. sensus imutat a sensibili fm illud vel tale esse vel fm eundez modū essendi quo est in re extra. ut cum sensus tactus calefit vel alius sensus alterat aliqualit. Alia est mutatio aīalis fm quam imutat intēcionaliter vel spūaliter a sensibili. licet habeat modū cēndi extra reales ⁊ materiales. modo ita est q̄ aliquis sensus imutatur intēcionaliter soluz ut uisus. tact⁹ autē utraq̄ imutatōe imutatur tā intensionalr q̄ realiter.

Consequēter probō qz organuz est corpus mixtū sicut mediuz qd

est caro. ergo est passiuum reale ⁊ receptiuū actōis realis. Qualitates enī tangibiles sunt reali adie. igit^r iē. Similr imutat intensionaliter. qz si tantuz realiter imutatur ratione qua mixtuz reale nō plus sentires qualitates tangibiles q̄ lignum vel lapides que realiter imutantur. quia ergo tactus sentit huiusmōi qualitates sensibiles ergo iē. Preterea hoc p3 ē rōne theologica. in dānatīs enī post resurrectionē generales erit sensus tactus ⁊ omēs sensus in actu suo. tūc autē tactus nō imutabit realiter. quia illa imutatio non erit corruptiua igit tantū intēcionaliter. tamē illa erit magis afflictiua ergo verissima. poterit ergo vna esse sine alia. tamen in statu isto non est mutatio intensionalis sine reali ⁊ naturali imutatione. quia causat^r ab ea. imutatio ergo intēcionalis facit sensuz non autē realis euz si ne reali possit esse. s. in dānatīs Realis etiam esse potest in aīatis cum nō sentiūt. Tangere autē in quātuz hui⁹ est vera imutatio. qz tactus potest esse in aīatis que nō realiter imutatur. Et ideo tangibile positum supra organū tactus cum nō imutet nisi realiter non facit sensum tactus. sed omnia sensibilia recepta in eo intēcionaliter

ter quinq. hic tractat Philoſo
phus de ſenſu cōmuni dicens q̃
oportet ponere ſenſuz cōmunes in
animalibus cum ſit aliqua poten
tia que habet iudicare d̃ obiectis
ſenſuū p̃ticulariū vt illa ad inuicē
distinguūtur. hoc autē non poteſt
facere ſenſus particularis. qz nul
la potentia poteſt diſtinguere in
ter aliqua extrema niſi illa extre
ma cognoſcat. vnde nulla poten
tia poteſt cognoſcere albū eſſe ali
ud a dulci niſi cognoſcat albuꝝ ⁊
dulce. vii^o vero ſenſus p̃ticularis
nō pōt cognoſcere obiectū alteri^o.
Oportet ergo ponere ſenſuz cōez
qui habeat apphendere obiecta
ſenſuū p̃ticulariuz ⁊ de iſiſ iudi
care. Iſte autē ſenſus mouetur a
ſenſibus p̃ticularibus recipiendo
ſpecies ab iſiſ ſicut ⁊ ſenſus par
ticulares mouētur ab obiectis.

De sensu cōmuni.

Notandū insuper q̄ distinctio
potentiarū sensitivarū interiorū po-
test capi vel colligi ex dictis Aui-
cenne sexto naturalium. 7 in libro
de distinctione spiritus 7 anime.

Cerebrū enī anīalis in duas ptes
diuidit. anteriore. s. que est maior
7 posteriore que est minor. Et in
prima pte anteriori sunt duo ven-
triculi vnus altior altero 7 an ali-
us. in postrema autē parte est vnus
tantus. 7 inter illas duas ptes est
vnus ventriculus medius habēs
duas ptes vnā supiores 7 aliā in-
feriore ita q vnā est tota sup aliā
Et inter istos ventriculos et ptem
posteriore est quoddam corpus ad
modum vermīs quod clauditur 7
aperit cū opus fuerit memorari
7 vergit versus ptem posteriore.

De dictis ergo dicamus p or-
dinem. A primo ergo ventriculo
prime pti cerebri pcedūt septem
paria neruorum quorum vnum seruit
virtuti visive 7 oritur vñ de ner-
uis a dextra parte illius primi ven-
triculi 7 alius a sinistra. 7 sic qui
oritur a sinistra tendit ad dextrā
7 qui a dextra tendit ad sinistram
ita q concurrūt 7 intersecant se ad
modum crucis. Et ille cōcursus ner-
uorum dicitur nervus opticus. Pro-
cedūt autē illi nervi 7 elongantur
quousq recipiant in suis officijs
ipso oculos. Nota etiam q in
loco cōcursus est quedā cōcauitas
per quā potest esse transitus ipsius
spiritus ab oculis vsq ad primum
ventriculū prime pti cerebri. 7

ab illo est via vsq ad mediū ven-
triculū et ab illo vsq ad posteriorem

His pmissis sciendū q in illo
cōcursu illorum duorum neruorum est or-
ganū virtutis visive. q si ambo ner-
ui iudicaret de obiecto cui recipi-
ant duas spēs in duobus oculis sp
videns iudicaret vnū est duo. vir-
tus autē sensitiva interior propin-
quior est visive. Sensus cōmunis
est in primo ventriculo anterioris
pti cerebri. cuius officiū est appre-
hendere omnia sensibilia sensu pti-
culari et iudicare differētiās eo-
rum vt dictū est. Ad hunc sensum
videtur concurrere organa sensuum
pticulariū sicut ad centrū. Post
sensum autē cōsens est imaginatio cuius
organū est posterior ventricu-
lus anterioris pti cerebri. Officiū
us at ei est retinere illud qd red-
dit sibi a sensu cōm. retinet at spēs
illorum que apprehenduntur a sen-
sib pticularib q a sensu cōmūi
nō tamē distiguit vel discernit vt
vult Auiē. sexto naturalium. Discer-
nere vero cōpetit sensui cōmuni et
etiam cellule sensus pticularis suo
modo. Post imaginatiuā autē
est vis cogitativa cuius organū est
in inferiori parte ventriculi medij
cuius officiū est facere cōparatiōem
inter ea que cōseruātur in imāgia-
tōe vt vult Auiē. vbi supra. De

vis vocatur ab Aristot. intellectus
passiu⁹ qui corrumpitur ratioe or
gani. p illaz potentia possum⁹ co
gnoscere soles viride⁹ et montes au
reū. licet nunq⁹ viderimus ea con
iuncta in aere. tamen q⁹ species so
lis est viridis habem⁹ seorsum in
imaginatioe. et forsitan hec est vis
experimentatiua. Post cogitati
uaz autē est vis estimatiua cuius
organū est in supiori parte eiusdē
ventriculi medij. officiū autē ei⁹
est apphendere intentōes non sen
satas que. s. nūquaz ceciderūt sub
apprehensione alicui⁹ sensus parti
cularis. et tamē apprehēdit sub in
tentōibus sensatis que scilicet ce
ciderunt sub particulari sensu. Per
hanc virtutez apphēdit omis ini
micia lupi vidēs lupū habentēz
speciē inimicie p particularē sen
suz nō apprehēdit. Et iō videns
lupū fugit illū. ut vult Auicēna
vbi supra.

Itēz sciendū est deinde q⁹ per
hanc virtutez apphēdunt aliqū
intentōes sensate quas. s. sensus p
ticularis natus est apphendere lē
ea nō apphēdat. puta cum vide
mus aliquid esse rubeū indicam⁹
et estimam⁹ illud ēē multū dulce.

Ultimo est vis memoratiua cu
ius organū est ventriculus poste

rioris partis cerebri. Cuius offici
ū est retinere ea que apprehensa
sunt p estimatioē. et sic se habz ad
estimatioē sicut imaginatio ad sen
suz cōmunē. Sic enī sensus cōmu
nis apphēdit ea que redduntur
sibi a sensibus particularibus et non
retinet nisi forte modicā vel quaz
diu est in actu sentiēdi. Imagina
tio autē illa retinet que estimatiua
apphēdit vt vult Auicēna vbi
supra.

Ex istis patz euidenter quomō
omnis nostra cognitio sensitīua in
terior oritur a sensu exteriori. Cū
autē sic assignētur organa sensuūz
in cerebro fm Auicē. tamē Arist.
in libro d^o somno et vigilia vult q⁹
primū sensitīuū quod vocat sensū
cōmunē sit sitūz in corde. Vult. n.
in libro d^o sensu et sensato vt tactū
est prius q⁹ gustus et tactus habe
ant organa circa cor. licet ccedat
ibi de visu et auditu et olfactu ea
habere organa circa cerebrū tene
as quid volueris.

Deinde ostendit Aristot. quid
sit fantasia dicens q⁹ fantasia est
motus factus a sensu exercente in
actu vel exeunte.

Ad cuius euidentiaz sciendūz
q⁹ quidaz ponūt sensuz cōmunem
et fantasiaz esse idēz. Alij vero po
n

nāt fantasiaz ⁊ imaginatōem esse
idez. Primi habēt exponere dif
finitōnem fantasie q̄ est motus fa
ctus a sensu particulari. quia scil.
cet mouet a sensibus pticularibu
recipiēdo species ab ipsis sicut ⁊
sensus pticularis mouet ab obie
ctis. Donētes autē fantasiaz ⁊
imaginatōez esse idem habent di
cere q̄ fantasia est motus factus
a sensu. ita q̄ sicut sensus cōmūis
mouetur a sensibus pticularibus
recipiēdo species ab ipsis. sic fan
tasia uel imaginatio mouet a sen
su cōmuni. Huiusmodi autē opi
nō videt esse doctoris subtil' dis.
prima quarti sentētiarū questione
de actōne immanēte. ubi dicit q̄
imaginatio est motus factus a sen
su sūm actus iē. videt accipe fanta
siaz ⁊ imaginatōem pro eodem.

Incipit expositio terciū libri d
anima.

d **E parti**

bus autē anime iē
In hoc terciō lib^o

determinat Aristot. d pte intellectū
ua. ⁊ primo de intellectu possibili
dicēs q̄ nō est potētia organica.
Nō enī est minister materie. Dī
autē maxime intellectus imateria
lis sūm Scotuz questioe p̄ia quo
libeti. quia nō exercet opationem
propriā p̄ organa. Organū enī
quod est cōpositū ex anima ⁊ de
terminata pte corpis est ratio ime
diatae recipiēdi visionē. nō sic d re
ceptōe intellectūis. Ex quo cō
cludit Aristot. q̄ cum p̄ intellectū
ua nō habeat organū sicut pars
sensitiua quod est imixta. ideo po
test verificari dictū illozū qui di
xerūt q̄ anima est locus specierū
Quod potest intelligi sūm doctorē
subtilez dis. terciā terciū sentētiarū
quod videlicet intellectus ē locus
specierū inquātūz habet huiusmo
di species saluare sicut loc^o habet
saluare locatūz. Alie autē potē
tie non sic ponūtur loca quia non
saluāt illas species sine cōseruant
Species enī intelligibiles nō vi
dentur dēleri sicut sensibiles. nam
species sensibilis ita est in organo

¶ potest deleri per contrariū. sicut patet per Aristot. de memoria et reminiscētia. ubi dicit q̄ senes et iuvenes et pueri sunt male remiscētie ppter habundantiā humorū isto modo non est species intelligibilis in intellectu ut p se deleatur p aliquod contrariū ad ipsam. Dicit enī idē doctor equali dī. quārī sniārū. specie alicui⁹ prius intellecti. q̄ Aristot. nō diceret ali quod bene vel male memoratiū q̄ intellectus eius bene vel male cōseruet specie alicui⁹ prius intellecti. sed q̄ memoria eius sensitīa que cōcurrit eū intellectiua ad recordationē intellectiua sicut fantasia ad intellectiōnē est bene v̄ male retentiua. ppter diuersitatez organī. forte enī intellectiua quādo q̄ cōseruat species sed non pōt in actu sumi. q̄ spēs deleta est a memoria sensitīua. Et notādū q̄ licet memoria et remiscētia large possint sumi pro eodem. differūt tamen s̄m Aristot. quia memoria p̄prie est retentio seu cōseruatō p̄teritorū. reminiscētia autem est resumptio seu recordatio obliuorū et a memoria elapsorū.

Consequēter tractat Aristot. de primo obiecto intellectu nostri qd videtur esse s̄m ipm quiditas rei

materialis seu sensibilis.

Circa qd ē notādū q̄ vt dīc doctor subtilis. xiiij. q̄. questioe quolibet. Quiditas rei materialis nō potest poni obiectū intellectus nostri vt est talis potētia. quia tūc sequeretur q̄ intellectus beati haberet quidstatem rei materialis pro obiecto adequato. Vel si non nō maneret eadez potētia que modo ergo utrūq̄ est falsum. Nec valet dicere q̄ eleuatur p lumen glorie Nullus enī habitus eleuās potentiam pōt h̄re obiectū qd excedit p̄mū obiectū potētie. q̄ tūc ille habit⁹ nō esset illi⁹ potētie. s̄ vel esset in se po⁹ vel faceret potētiā ēē aliā ab ista sic h̄ret aliū obiectū p̄mū. Dīc g⁹ q̄ obiect⁹ p̄mū nāle pōt capi dupl̄r. vno⁹ ad qd po⁹ nālīter inclinat et h̄ ē ens resp̄cū intellectu creati s̄m suā totā cōitatez put vide s̄ se extēdit ad oē positiū quod non est nihil siue sit ens reale siue ratiois cum omē tale sit intelligibile. Alio mō capī obiectū p̄mū naturale ad qd po⁹ pōt nālīter attigere s̄m cursuz causarū nālīuz. et hoc ē ens limitatū. intellectu ei nō sepat⁹ a cor̄. v̄ ē intellectu agēti c⁹ pōt naturalr cognoscere oē ens limitatū n̄ ē ens illitatū vt deū s̄b p̄a rōe deitatis. et iō ens s̄m suā totā cōitatē n̄ ē obiect⁹ ab intellectu attigēte

quia tñc omne ens posset natura
liter cognosci cum obiectum ⁊ po
tentia debeant adequari. hoc tamē
est falsus ut patet de deo sub rōe
deitatis. Obiectū tamē naturalit̃
attingibile ⁊ adequatū intellectui
nostro pro statu isto est quidditas
rei materialis vel rei sensibilis in
telligendo nō solum de sensibili p
prie sed etiā de incluso essentialit̃
vel virtualiter in sensibilibus.

Hanc etiā materiā tractat dis
fusse Scotus dis. terciā primī sen
tentiarū ubi ostendit q̃ quidditas
rei sensibilis est obiectū intellectus
nostri pro statu isto in ratōe moti
ui. quia videlicet pro statu isto nō
naturaliter alia intelligit que non
continetur sub hoc motu primo
Cuz p nūc nō intelligat nisi medi
antibus fantasiatibus seu specie
bus rerū sensibiliū. Et hoc prop̃
penam originalis peccati ut dicit
Augustin⁹. xv. d. trinitate. Qua
liter autē intellectus noster intelli
gat quidditates immateriales vide
bit secūdo metaphice capitulo prio

Ad euidentias predictōz notā
duz q̃ p quidditatē rei sensibilis in
telligit essentia rei que p diffinitō
nez importat. Manifestus est enī
q̃ species intelligibiles nō sunt ob
iectū intellectus. nō enī se habent

ad intellectū sicut quod intellectus
intelligit sed sicut quo. sicut speci
es que ē in visu nō ē quod videt
sed quo visus videt. quod autem
videt est color qui est in corpore.
⁊ illud quod intellect⁹ intelligit q̃
ditas que est in rebus. nō at spēs
intelligibilis nisi inquantum intelle
ctus sup seipsū reflectitur. Quia
enī intellect⁹ reflectit super se ipm
cognoscēdo se intelligit. ⁊ suū int̃
ligere est p species qua intelligit. ⁊
sic spēs intelligibilis secundario est
illud qd̃ intelligit. Sz id qd̃ p̃int̃
ligit ē res c⁹ spēs ē similitudo. Intel
lectus ē ut dīc hic Arist. nō intelli
git singulare dirēe sz reflectendo se
sup fantasiata. Cui⁹ rō est qz in
tellectus p statu isto nō intelligit nī
si abstrahendo species intelligibi
lem a conditōibus individualib⁹
que spēs rep̃ntat ṽle actu. ⁊ ideo
intellectus n̄r nō ē cognoscitiuus di
rēe nisi ṽliuz indirēe at reflectēdo
⁊ ouertēdo se ad fantasiata intel
ligit singulāria quoz sūt fantasiata
d̃ q̃ p̃apli⁹ dicit. vii. metaphice.

Alci⁹ mouz Arist. qdā dubita
tōz ṽz est intellectus sit simplex ⁊ im
passibilis quō p̃t intelligi cuz intelli
ger sit qdā pati. patiēti at ⁊ agē
ti debet esse aliqd̃ cōe. Loicāt enī
in matia ut dī prio de generatōe

Ad quod respondet q̄ licet agēs
et patiens passiōe p̄prie dicta et re
ali de qua dictū est prius debeāt
coiccare in materia nō tamē oī de
illo quod patit̄ passiōe large sum
ta qua. s. patiens recipit aliquid ab
alio hoc mō intellectus dī patit̄ inq̄
tū videlz ē in po^a ad intelligibilia.
et nihil eorū ē actu anteq̄ intelligat.
Intellectus enī non cognoscit se
ipsū nisi p̄ actus suos intelligēdo
s. se intelligere. Duī enī p̄cipimus
nos intelligere. cognoscimus nos
habere aīaz intellectūā. unde int̄l
lectus anteq̄ intelligat est sicut ta
bula rasa in qua nihil depictū est
sed plura possunt in ea scribi. per
quod excludit opinio Platonis q̄
posuit nālīter aīaz humanā habe
re oīes sciētīaz qua quidē obliuisci
tur p̄ vniōez ad corp^o. vñ dicit q̄
addiscere nihil aliū ē q̄ reminisci
Ad euidētīaz p̄dictorū notādū
q̄ p̄ illud qd̄ dicit hic Aristot. q̄
intellectus nihil ē intelligibilīū anq̄
actu intelligat pōt̄ intelligi illa au
toritas quāz pōit in illo terciō vi
delz q̄ intellectus possibilis nihil ē
eorū q̄ sunt ante intelligere. Quā
sic expōit Scot^o dis. 3^a primi sen
tentīaz. Aliq̄ inquit istā līam sic
p̄trahant vt dicāt intellectū possi
bilēz esse in pura potētia in gene
re intelligibilīū sic matīa in gene

entiū que expositio nō est intentio
Ibi. qz po^a ad accūs nō fundat̄
nisi in sba. Intētio at̄ sine spēs in
telligibilī nō est forma s̄balis s̄ ac
cidēs. ergo qd̄ est imēdiate recep
tiū illius est aliqd̄ in actu s̄balī.
intellect^o ergo possibilī in quo reci
pit̄ forma intelligibilis siue inten
tio nō erit pure potētiāle l̄ ipse re
spect^o potētie nō sit aliqd̄ in actu.
cuz ei loquor de potētia receptīa
albedinis nō loquor de potētia q̄
dicit respectū ad albedinē. ille enī
respcūs nō est aliquid in actu sicut
albedo ad quā est. qz respect^o nō
est sine terminio. sed illud in quo est
illa potētia est aliquid in actu vt
sup̄ficies. licet ergo respect^o ad in
tellectōez nō sit aliquid in actu sic
nec intellectio ad quāz est tamē il
lud in quo est illa potētia quod. s.
est receptiū illi^o respect^o est aliqd̄
in actu et illud ē intellect^o possibilī
Non est ergo apud Ibi intellect^o
possibilī aliquid in actu sicut
illi accipiūt. S̄ oportz exponere
auctoritatē illaz h̄ mō. Naturalit̄
prio intelligim^o illa q̄ prio occur
rūt ex fantasmātib^o vt patet ex p̄
dictis. nihil ergo possum^o potētia
ppinqua intelligere ante intellctō
nez alicui^o imaginabilis. ideo nō
possum^o intelligere intellectū an
te intelligere alteri^o intelligibilis.

Intellectus ergo nihil est eorum quod sunt scilicet intelligibilia ante intelligere. non quod antequam intelligat nihil sit in actu. sed quia non est aliquid quod possit potentia propinqua intelligi ante intelligere alterius propter intellectus nostras naturales orientes a fantasmatibus.

Ad insuper quod dicit Aristoteles. intelligere est pati. sic exponit idem doctor ubi supra dicens quod Philo sophus contra locutus est de potentia anime inquantum sunt quibus sumus formaliter in actu secundo. puta de sensu inquantum est illud quo formaliter sentimus. et de intellectu inquantum est quo formaliter intelligimus. Formaliter igitur intelligimus intellectum inquantum recipit intellectionem quod licet eam causet actus non tamen dico intelligere intellectu inquantum causat sed inquantum habet intellectionem ut formam. habere enim qualitate est esse quale. et ita intellectum habere intellectionem sive recipere quod idem est. est ipsius esse intelligentes. Nos ergo intellectu intelligimus inquantum recipit intellectionem Ideo Aristoteles. sic loquens de intellectu necesse habuit dicere ipsius esse passivum. et similiter de sensu. Intelligere igitur est pati. Intellectio est quedam forma recepta in intellectu

qua sumus formaliter intelligentes. Non autem intelligimus eam inquantum est aliquid causatum ab intellectu. nam si deus eam crearet et intellectui nostro imprimeret non minus eam intelligeremus. Licet ergo Aristoteles. dicat intellectus esse passivum non tamen negat eum esse actuum. locus enim ab auctoritate non tenet negative. intellectus enim et obiectum presens in se vel in specie intelligibili sunt due cause partiales respectu intellectionis. intellectus tamen est causa principalis et obiectum minus principalis sicut si mater ponatur se habere actus respectu proles pater est causa principalis. Et conformiter dicendum est de sensu respectu sensationis. Unde dicit Augustinus primo de trinitate. Ex visibili et vidente gignitur visus. Et nono de trinitate. A cognoscere et cognoscitur notitia. hanc materia poplite tractat doctor predictus distinctione tertia primi sententiarum

De intellectu agente.

¶ **Noniam**
q autem sicut in omni materia etc. Postquam

determinauit de intellectu possibili. hic consequenter determinat de intellectu agente. Et ponit differentiam inter utrumque dicens quod intellectus agens est quo est omnia fieri et intellectus possibilis est quo est omnia fieri.

Ad cuius evidentiā notandum est secundum Scotum dist. tertia pmi sententiarum. et xv. questione quolibet quod species in fantasia non representat universale actu. et ideo non est sufficiens ad mouendum intellectum potentialem ad intellectionem universale. Intellectus igitur agens est quo est omnia facere inquantum facit de intelligibili in potentia intelligibile in actu depurando et abstractendo species ab omnibus per accidens coniunctis. Est enim actiuus respectu intellectus omnis ut dicit hic Aristoteles. quod est sicut lumen respectu coloris. lumen enim mouendo diaphanum in actu facit colores esse visibiles. sic intellectus agens facit de potentia intelligibili actu intelligibile. et potentia universale actu universale. Intellectus enim agens cum fantasmatibus sunt due cause partiales respectu spiritus intelligibilis. Intellectus autem possibilis est quo est omnia fieri inquantum receptiuus huiusmodi specierum intelligibilium representen-

tantia actu universale. Et secunda hoc ut dicit hic Aristoteles. intellectus agens est nobilior possibili cum se habeat actus respectu specierum intelligibilium. possibilis autem passivus.

Utrum autem respectu intellectionis solus intellectus possibilis mediante specie intelligibili se habeat actus. vel solus agens vel utrumque sunt varie opinionēs quarum quilibet potest sustineri ut dicit idem doctor in prefata questione quolibet. Si autem utrumque se habeat ad finem respectu intellectionis intellectus agens est principalior causa possibilis vero minus principalis.

Ex istis patet distinctio formalis intellectus agentis et possibilis sicut prius dictum est de alijs potentis anime. Cum enim solus agens se habeat actus respectu speciei intelligibilis et solus possibilis passivus patet quod eorum est tantum distinctio ex natura rei licet non realis.

Secundum predictam potest intelligi illa distinctio potentiarum Augustini. primo de trinitate inter memorias intellectus et voluntatem. Intellectus enim possibilis de memoria inquantum est receptiuus spiritus. scilicet quo ad alium actum memorie qui est gignere noticiam actualem quam si sit perfecta et distincta de uno.

B. p.

quo ad huiusmodi ergo actū si in
tellectus possibilis se habeat actiue
dī et mēoria. et sicut intellectus agens
se habeat actiue respectu huius noticie vel
ambo secundum varias opiniones. Si autem
possibilis dī intelligentia quia solus
recipit actū intelligēdi.

Notandum etiā quod ut dicit idem
doctor ubi supra. In voluntate ei
requiritur voluntas agens sic intelligē
do quod sit pparas obiectū suū ut sit
actu intelligibile quādo obiectus
ē actu intellectū est actu volibile.

Consequenter ostēdit. Huius in
tellectū agentē esse separatū ab orga
no sicut et possibile cum sit nobili
or eo ut dictus est.

Donit quoque ulterius. Huius
dupliciter opatores intellectus. Prima
est qua intellectus intelligit indiuisi
bilia siue incōplexa. et alia ē qua
illa cōponit et diuidit. In prima autem
opatoe dicit quod nō est veritas nec fal
sitas quātus. scilicet ad illud quod intelli
gitur. Licet autē ipsius incōplexū
non sit verus nec falsus tamē intel
lectus intelligēdo ipsius verū est in
quātus adequat rei intellecte. In
secunda autem opatoe est veritas vel fal
sitas. Cōpositio enī est vera si ea
que cōponit intellectus sint in re cō
posita. ut illa cōpositio homo est
albus est vera si albedo inhereat
hōi a pte rei. si autē non est falsa.

quia aut verū aut falsus consistit
in cōpositōne que habet fieri p in
tellectus. ideo dicit in septimo me
taphisice quod verus et falsus non est
in rebus sed in mente. Dicit autem
Aristo. quod indiuisibile dicit tripli
citer sicut et unū cuius ratio ex in
diuisiōe est. dicit enī unū quod ē
in se indiuisus. Et hoc tripliciter.
Primo modo dicit unū seu indiuisi
bile cōtinuatē ut linea. et tunc unū
ut dicit ipse potest intelligi in instāti
si intelligat ut in se indiuisus.

Potest tamē cōtinuari considera
tio p aliquod tempus si intelligat
ut diuisibile in ptes cuius intelligat
pars post ptem intelligit in tēpore
Secundo modo indiuisibile dicit
secundum species ut homo vel exercitus
vel domus. et tale potest etiam in
telligi in instāti. Si tamē cōside
rant ptes ut ab inuicem diuise ut
caro os etc. tunc intelligit in tēpore
Tercio modo unū vel indiuisibile dī
cit quod est penitus indiuisibile ut
punctus. et tale ut dicit Aristo. in
telligitur p priuatiōem cōtinui et di
uisibilis. Cuius ratio est quia cū intel
lectus accipiat cognitiōem a sensibi
libus illa prius cadūt in apphen
siōem nri intellectus quod sunt sensibilia.
huiusmodi autē sunt magnitudinēs
hūitā. vñ pūctus et vnitas non diffi
niūt nisi negatiue. Sicut intellectus nri

cognoscit unū oppo^{ti} p spēs alī^o
oppositū vt nigrū p albū ⁊ malū
p bonū. Quī rō est. qz sp altez cō
trariōz ē impfctū ⁊ sic quodam
mō unū ē pūatio alterī^o. pūatio
āt cognoscit p habitū igitur ic.

Deinde compar Aristō. sensus
ad intellectū dīcēs qz fantasmata
se hñt ad intellectū sicut sensibilia
ad sensus. ita qz sic sñsibilia monēt
mediū ei impmēdo spēs suā ⁊ illd
imutatū imutat sensus vt aer imu
tatus a visibilib^o imutat sensum
visus sic fantasmata intellectum.

Dicit et. ā qz neutru horz moue
tur ab obiecto motu pprie dicto
cuz nec sensus. nec intellectus patia
tur passione pprie dicta vt decla
ratū est pri^o caplo pri^o h^o terci^o.

Ex his concludit Phil^o qz sic
sensus non pōt sentire sine sensibi
li sic nec intellectus intelligere sine
fantasmate. Nec autē ratio ē vt
dicē Scot^o dis. terciā pmi sniaz.
nō qn in intellectu sit spēs intelligibi
lis alia a specie q est in fantasia.
sed ppter cōnexionē h^o mōi potē
tiarū ad inuicē que pro statu isto
ita sunt cōnexē qz quotiescunqz in
telligim^o vlt fantasiamur singula
re. Unde dicit cōsequēter phi
losophus qz sine sensu non potest
homo aliquid discere quasi d no
uo acquirēs sciētiā. neqz intellige

re quasi vtens sciētiā habita. sed
oportet cū aliqd speculat adu qz
formet sibi aliquod fantasma. hic
est qz leso organo fantasie impedi
tur intellectus a sua opatōe.

Compat etiā Aristō. sensus ad
intellectū. qz sicut post apphēsiō
nez sensus sequit delectatio si ob
iectus sit cōueniens. vel tristitia si
sit discōueniēs. ⁊ deinde desideri
us seu appetitus aut fuga. sic int
lectus post apphēsiōnē obiectū ip
sum psequitur vel fugit. Dicit
autē qz quāuis appetere vel fuge
re ⁊ sñr sentire sñt diuersi actus.
tamē non differūt subiecto cuz sit
idez organū sensus ⁊ appetitus.
differūt tamē ratione formali cuz
habeāt distinctas ratōnes forma
les ex natura rei.

Ex prem ssis cōcludit Philo
sophus qz intellectiua ania est quo
dāmodo oīa inquātum. s. hz spēs
oīm. est. n. p sensum sensituiua. ⁊ p
intellectū intellectiua. Non ē āt vt
dicit omnia eo modo quo posuit
Empedocles qz erat terra inquan
tus cognoscebat terras ⁊ lapis in
quātus cognoscebat lapidē. lapis
enī non est in anima sed spēs ien
similitudo lapidis.

De potentia motiua. 11

Aloniam

antez ania 7c. **Do**
 itaquā **I**hus tractauit
 de pte aie intellectiua nūc deīmi
 nat de pte motiua. Et pzo distin
 guit duplicē esse appetitū. s. sensi
 tiuū 7 intellectiū siue voluntatez
 Appetitiuū at distinguit in duas
 vires. s. in vim irascibilez 7 concu
 piscibilez. Circa quod notādū
 fm cōez opiniōez q in vi concupi
 scibili ponūtur sex passiōes. scilicet
 amor odiūz desiderū 7 fuga gau
 diūz 7 tristitia. Obiectū enīz con
 cupiscibilis ponit bonū vel malū
 delectabile vl tristabile. vñ amor
 7 odiū respiciūt ipsūz bonum vel
 malūz in cōmuni siue sit absens si
 ue p̄sens. cōcupiscibilis respicit
 id quod natūz est esse conueniens
 ex se ut cibus 7 huiusmōi. vel dīf
 cōueniēs vt carentia cibi. ita q nū
 lo modo alio posito circa ipsū so
 la facta apprehensiōe natus est se
 qui actus delectandi uel tristandi
 fugiēdi uel psequēdi inquantūz est
 ex parte eius. talia autē non respi
 cit irascibilis pro obiectis. Actus
 enī irascibilis est irasci. Irasci at
 fm **I**hus secūdo etiāz topice sue
 est appetere vindicare. obiectum
 igitur eius est vindicabile. vel vt

usitate loquar. offendēs dicit qd
 nō statim est discōueniēs concupi
 scibili sed quod impedit illud qd
 est p̄mo cōueniēs. puta si cibus
 est p̄mo cōueniens appetitui gu
 statiuo aīalis. 7 ideo p̄mo cōcu
 piscitur phibens cibum vel rmo
 uens offendit aīal cōcupiscēs. hoc
 offendens est obiectum irascibilis
 circa quod irascibilis habet quod
 daz nolle nō p̄prie refugietis sic
 cōcupiscibilis refugit nolitū sed ma
 gis repellentis. Et si dicas cuius
 est velle vnum oppositū ipsius est
 nolle alterūz. cōcupiscētis est velle
 vnuz oppositū. ergo ipsi est nolle
 alterū.

Respondeo 7 dico q quando
 irascibilis habet suā nolitionē se
 qui in cōcupiscibili tristitia qua
 s. refugit nolitū. Est etiā ibi aliud
 nolitū. s. illud quod aufert cibūz
 7 illud est nolitū irascibili nō actu
 refugiedī sed propellendī. Et duz
 actu nō repellit est tristitia ipsius
 irascibilis. Isti autēz dolores ira
 scibilis 7 concupiscibilis non sunt
 idem. Dolor enī cōcupiscibilis fit
 cū alia imutatioe organi in pte sen
 sitiuā q irascibilis. cōcupiscibilis
 autē cū restrictioe sicut delectatio
 opposita est cū delectatioe. dolor at
 irascibilis cū calefactioe que est ac

tensio sanguis circa cor. Et ex his
sequitur quod in parte sensitiva irascibile
et concupiscibile habent diversa organa.

In rationali autem parte possunt haberi tales
distinctio obiectorum irascibilis et con-
cupiscibilis sicut in sensitiva parte.
non est tamen tanta distinctio illorum
in voluntate quanta in appetitu sen-
sitivo. quia voluntas non est potentia
organica. sicut ratio distinguit in
partes superiores et inferiores per con-
ceptus ad diversa obiecta. et tamen
simpliciter est eadem potentia. sic eadem
potentia est operativa circa primo et
secundo desiderabilia et tristabilia. ita
quod non est ibi distinctio nisi ex parte
obiectorum in que redit ipsa potentia.
hec Scotus.

Ad evidentiam et predictorum notan-
dum quod idem philosophus. secundum
ruiz dicit quod portio superior includit
tres potentias anime et scilicet inferiores. scilicet
memoriam intelligentiam et voluntatem
que portiones distinguuntur per officia.
Per portiones enim superiores cognosci-
tur et diligit deus per inferiores vero
proximus. et sic portio superior est
respectu eternorum. inferior respectu
temporalium.

Deinde ostendit Aristoteles. quid
sit moveri animal secundum locum motu
progressivo. Et quod hoc non sit po-
tentia vegetativa probatur. quia
semper motus progressivus secun-

dum locum est propter aliquod ima-
ginatum et desideratum. Non enim ani-
mal movetur nisi appetens vel fru-
gens aliquid nisi forte per violentiam
sed fantasia et appetitus non
competunt parti vegetative. ergo
pars vegetativa non est principium
motus localis progressivi.

Hoc idem probat Philosophus
de sensu. quia sensus est in omni-
bus animalibus. Et tamen sunt
multa animalia que non moventur
hoc motu sed semper manent in eo-
dem loco.

Et quia posset aliquis dicere
quod hoc non est propter hoc quod defi-
ciat eis principium motuum. sicut quia
eis desunt instrumenta apta ad mo-
tus. Ideo ad remouendum hoc sub-
iungit quod natura nihil facit frustra
nec deficit in necessariis nisi in anima-
libus orbatibus ut sunt quedam mon-
stra que accidunt preter intentionem
nature ex corruptione alicuius prin-
cipii in semine. Sed animalia immo-
bilia sunt perfecta in sua specie et
non orбата. ergo in huiusmodi anima-
libus natura nihil facit frustra nec
deficit in necessariis. unde sequitur si habent
principium motus quod habeant partes or-
gicas dispositas ad motum progressi-
vum. alio principium motus esset in eis
superfluum et necessaria ad executionem
potentie motive sibi deficerent.

Nonit ergo Aristot. duo prin-
 cipia mouētia. s. appetitū 7 intel-
 lectū. sub intellectu autē cōprehen-
 dit fantasiaz. quod p3 q2 alia aīa
 lia ab hoīe mouētur que tamē ca-
 rent intellectu. Mouet autem vt
 dicit intellectus non speculati⁹ s3
 pradicus qui differt a speculatio-
 fine q: videlz intellectus speculati-
 uis rōcinatur ppter scire. pradi-
 cus vero ppter opari. pradicum
 enī dicit a praxi. praxis autē gre-
 ce idē est quod opatio latīe. mo-
 uet autē fantasia siue intellect⁹ in
 quātuz representat obiectū appeti-
 bile qd est principiu intellectus pra-
 dīci. naz illud quod est primo ap-
 petibile est finis i quo cōsideratō
 intellectus pradicī incipit. Cum enī
 volum⁹ aliqd deliberare p agen-
 dū p3o supponim⁹ finē. deinde
 pcedimus p ordinē ad inquirēda
 illa que agenda sunt ppter finē.
 Et hoc est quod subdit q: ultimū
 in cōsideratiōe intellectus pteriti est
 principiu actōis idē est illud vñd
 debem⁹ incipe actōez.

Reducit autē Ihus illa duo
 motiua. s. intellectū 7 appetitū ad
 vñū. s. ad ipsū appetibile qd est
 mouēs nō motūz. Appetitus autē
 est mouēs motū ab obiecto appeti-
 bili. Manifestū est enī q: etiā mo-
 tiua nō mouēt nisi in quātuz pti-

pant primū. s. ipsū appetibile.

Circa quod notandū q: poten-
 tia motiua quedaz ē impans que
 daz impata. impans est ipa volū-
 tas. impata ē potētia motiua sita
 in neruis 7 organīs que mouz ip-
 sa mēbra 7 organa vt potētia mo-
 tiua in motu 7 sic de alijs.

Consequenter excludit Ihus
 quandā obiectōez que posset fieri
 s. q: appetit⁹ sensitius nō mouet
 q2 cōtinēs non sequit huiusmodi
 appetitūz. que ratio propter hoc
 soluit quia in homīe sunt cōtrarij
 appetitus quoz vñū cōtinētes se
 quātur. s. intellectiū. alteri autēz
 repugnāt. s. sensitino. intellect⁹ enī
 aliquādo iubet retrahere a cōcu-
 piscibili ppter cōsideratiōem fu-
 turi.

Distinguit vltterius Ihus du-
 plicē ratōez. s. vniuersalez 7 pti-
 cularem. vniuersal est vt oportet si-
 liūz honorare parentē. ptiularis
 vero ut ego filiū talē honorē pa-
 tri debeo exhibere. vniuersal au-
 tem non mouet nisi ut causa pri-
 ma 7 quiescens. particularis ve-
 ro mouet vt causa proxia 7 quo-
 dāmodo motui applicata. Nam
 opatōes 7 motus in ptiularibus
 sunt. vnde oportet ad hoc vt mo-
 tus sequat q: opatio vniuersalis
 ad singularia applicet. Et ppter

hoc etiā peccatū in actiōibus acci-
dit qñ opio vel ratio in p̄ticulari
opabili corrūp̄it p̄p̄ delectatōez vel
aliq̄ alia passiōz q̄ tñ passiōs op̄i
niōz vniuersalez corrūpunt.

Deinde ostēdit **I**hus q̄ tact⁹
est necessari⁹ omni animali quo
p̄cipiāt res tangibiles vel elemen-
tares. Sustus etiā est necessari⁹.
⁊ inest omni animali inquāt⁹ est
quidaz tactus. est enī alimētū tan-
gibilis. Est tamen de bene esse in
quātū est discreti⁹ saporis qui
faciūt alimētū delectabile vel tri-
stabile. Alij etiā sensus sunt de be-
ne esse. ideo insunt solū anialibus
que mouent̄ fm locū.

Circa p̄missa notādū q̄ intel-
lectus ⁊ ratio nō sunt distinde po-
tentie. s; intellectus d̄r inq̄tu ratō
cinat̄ cōferendo ab vno in aliud.

Notandū etiā q̄ anīa intelle-
ctiua fm essentiā suā est tota in to-
to. ⁊ tota in qualibet parte. vt dis-
fuse tractat sanct⁹ Bonauentura
secundo sentētiarum sed nō deter-
minat sibi aliquā partē corporis
quo ad operatōes sibi proprias
s. intelligere ⁊ velle. cum intellectus
⁊ voluntas non sint potentie orga-
nice. secus est de operatōibus po-
tentiarū sensitiuarū vt videre au-
dire &c.

Explicit secunda pars principa-
lis huius compendij de considera-
tione naturaliz.

Impressus Bononie p̄ magistrū
Henricū de Haerlem Anno do-
mini. Mcccclxxv.

Registrus

a
Petrus alma
Incipit comp
aliarū vt sicut
numerus perfe
b
potest illud po
subiectiua for
ale naturalis
mus apti nati
c
m ateria est pz
diffinitioe qui
autem sunt al
malis ⁊ ex na
d
materia est a
aliter cuz crea
primo huius
posset esse prin
e
cause eiusdem
q ens vel fm
latinozm vbi
tunaz. fortuna
f
Determinandū
posito. quia ex
necessaria con
vt potentia pa
g
posterioz dup

Scotus dis. se
vel condensab
quia corpus p
h
intentio philo
quia sicut mu
signū dicens q
sed diuidit ips
i
localem primo
Incipit expos
tum diuidi fm
Et hoc ideo qz
k
aliquotiens su
quia graue nō
quocūqz gener
ciū finituz non
l
sperium ⁊ hab
continet totam
fieri aliquo ad
pluz huius ptz
m
sunt principiuz
ad inuicē soluz
enī fm locum
De sensitua p
n
vis vocatur a
nūt fantasiam
determinauit
Ad quod resp
.f. N. S.

